

Gândirea Militară Românească

Revistă de teorie și știință militară
editată de Statul Major General al Armatei României

4
Iulie
august
2005

Fondată în anul 1864 sub titlul
"România Militară"
~serie nouă, anul XVI~

Gândirea Militară Românească

EDITOR

STATUL MAJOR GENERAL
AL
ARMATEI ROMÂNIEI

CONSILIUL EDITORIAL

PREȘEDINTE

general-maior dr. Teodor FRUNZETI

MEMBRI

academician Dan BERINDEI
Principele

Radu de HOHENZOLLERN-VERINGEN
general-locotenent dr. Sorin IOAN
general-locotenent Gheorghe CATRINA
contraamiral dr. Gheorghe MARIN
general-maior dr. Cristea DUMITRU
general-maior Mircea SAVU
colonel dr. Costinel PETRACHE

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef

colonel dr. Costinel PETRACHE
cpetrache@mapn.ro

Redactor-șef adjunct

Alina UNGHEANU
alinagmr@yahoo.com

Redactori

Eugenia-Mihaela CALOTĂ
Iulia NĂSTASIE

Tehnoredactor

Adelaida-Mihaela DANDEȘ

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor, nr. 13-15, Sector 5
Telefoane: 0722/229400; 0722/380091; 410.40.40/1001731, 1001732
Tel./fax: (4021) 319.56.63
http://gmr.mapn.ro

Revista *Gândirea Militară Românească*
apare în lunile februarie, aprilie, iunie,
august, octombrie și decembrie.

ISSN 1454-0460

COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri,
fără perceperea taxelor aferente, cu condiția indicării
precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.

ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663 PRIN CARE "ROMÂNIA MILITARĂ" DEVINE REVISTA OFICIALĂ A MARELUI STAT MAJOR

Art. I. - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de "România Militară", în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata.

Carol - Regele României
Dat în București la 8 decembrie 1897

Premii naționale ale revistei Gândirea Militară Românească

"General de divizie
Ștefan Fălcoianu"

"General de brigadă
Constantin Hîrjeu"

"Mareșal
Alexandru Averescu"

"General
de corp de armată
Ioan Sichițiu"

"Locotenent-colonel
Mircea Tomescu"

Se acordă anual celor mai valoroase contribuții
la îmbogățirea patrimoniului teoretic al științei
militare naționale

Abonamentele se fac prin oficiile poștale, factorii poștali și sucursalele Rodipet SA, revista aflându-se la poziția 5127 (Cap. XXI) din "Catalogul publicațiilor". Citorii din străinătate se pot abona prin SC RODIPET SA P.O.BOX 33-57, fax 0040-21-222.64.07 sau 222.64.39, Piața Presei Libere nr. 1, Sector 1, București, România. Pentru citorii din Ministerul Apărării Naționale, abonamentele se fac la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei (U.M. 02560), bd. Ion Mihalache, nr. 124-126, Sector 1, București, telefon 224.26.34, tel./fax 224.04.05, în contul RO 34 TREZ 7015 032x xx00 0371, Trezoreria Statului, Sector 1, București. Pentru relații suplimentare vă puteți adresa redacției.

Gândirea Militară Românească

Revistă de teorie și știință militară
editată de Statul Major General al Armatei României

4 Iulie
august
2005

Fondată în anul 1864 sub titlul
"România Militară"
~serie nouă, anul XVI~

***Responsabilitatea integrală a asumării intelectuale
a articolelor trimise redacției aparține autorilor***

*Revista Gândirea Militară Românească
este recunoscută de către Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior*

Cuprins

Contents

Editorial

Lupta armată. Provocările revoluției morfologice
Colonel dr. Costinel PETRACHE

Armata României ~ Dezvoltarea durabilă ~

Comanda și controlul operațional
General dr. Eugen BĂDĂLAN

Proiecții conceptuale Dezvoltări teoretice

Sistemele de comunicații militare digitale
General-maior dr. Cristea DUMITRU

Războiul și pacea în sistemele sociale complexe. Atractori beligeni versus atractori pacifici
Diplomat Ion CÎNDEA

Războinicul Janus și inițierea schimbării
Tom BIJLSMA

Intervențiile umanitare
General-maior dr. Teodor FRUNZETI

Editorial

The Armed Fight. The Challenges of the Morphological Revolution
COL Costinel PETRACHE, Ph D

Romanian Armed Forces ~ The durable development ~

13 The Operational Command and Control
GEN Eugen BĂDĂLAN, Ph D

Conceptual projections Theoretical developments

21 Digital Military Communication Systems
MG Cristea DUMITRU, Ph D

30 The War and the Peace within the Complex Social Systems. Belligerent Attractors versus Peaceful Attractors
Diplomat Ion CÎNDEA

40 The Warrior Janus: Using Paradoxical Styles and Competences to Implement Change
Tom BIJLSMA

57 Humanitarian Interventions
MG Teodor FRUNZETI, Ph D

Opinii • Argumente
Certitudini • Perspective

Opinions • Arguments
Certitudes • Perspectives

- Subofițerul. O nouă identitate 69 The Non-Commissioned Officer. A New Identity
Plutonier-major Beatrice-Limona MIRAN SFC *Beatrice-Limona MIRAN*
- Ce este, în fond, Network Centric Warfare ? 74 What Is Network Centric Warfare, After All ?
Căpitan-comandor Cristian BOGDAN CPT CDR *Cristian BOGDAN*
- Individul în procesul de transformare a Armatei 78 The Individual as Part of the Armed Forces Transformation Process
Psiholog Ilona VOICU Psychologist *Ilona VOICU*
- Asumarea corectă a rolurilor într-o organizație. Particularizarea posibilităților de exprimare verbală 81 Correct Assuming Roles within an Organization. The Particularity of Verbal Expression Possibility
Lector univ. dr. Luiza KRAFT Univ. Lect. *Luiza KRAFT, Ph D*
- Dilema uciderii 89 Killing Dilemma
Preot militar Ion ILINCA Military Priest *Ion ILINCA*
- Sistemul de management al carierei ofițerilor ~ un proiect metodologic 93 Officers Career Management System ~ A Methodological Project
Căpitan Doina ILIE CPT *Doina ILIE*
- Determinări și finalități în utilizarea trupelor de geniu 96 Determinations and Finalities in the Use of the Engineer Troops
General de brigadă (r.) dr. Petre GRECU BG (r.) *Petre GRECU, Ph D*

Geopolitică • Geostrategie
Securitate internațională

Geopolitic • Geostrategy
International security

- Securitatea și stabilitatea în Asia Centrală. Perspective geopolitice (I) 101 Security and Stability in Central Asia. Geopolitic Perspectives (I)
Prof. univ. dr. Constantin BUȘE Univ. Prof. *Constantin BUȘE, Ph D*
Colonel prof. univ. dr. Constantin HLIHOR COL Univ. Prof. *Constantin HLIHOR, Ph D*

Democrația, libertatea și contribuția individuală în secolul XXI <i>Principiile</i> Radu de HOHENZOLLERN-VERINGEN	110 Democracy, Liberty and the Individual Contribution in the 21 st Century <i>Prince</i> Radu of HOHENZOLLERN-VERINGEN
---	--

Triptic strategic

Reflecții strategice:

Arta Cyberstrategică
General de brigadă (r.)

dr. Gheorghe VĂDUVA

Pulsul strategic:

Sudanul contemporan ~ între bogăția petrolului și criza politică, militară și umanitară

Alexandra SARCINSCHI

Evoluții strategice:

Asia Centrală ~ un nou mare joc ?
Maior Răzvan-Pavel SURDU

Dialoguri GMR

Interviu cu fostul Suveran al României, Regele Mihai I	146 Interview with Romania's Former Sovereign, King Mihai I
--	---

Dezbateri GMR

“Despre război”.

Invitați: dr. Constantin MOȘTOFLEI, directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, dr. Nicolae DOLGHIN, directorul adjunct al Centrului, și Cristian BĂHNĂREANU, asistent de cercetare științifică din aceeași instituție

Strategical Triptych

115 Strategical reflections:

The Cyberstrategic Art
BG (r.) Gheorghe VĂDUVA, Ph D

126 Strategical pulse:

The Contemporaneous Sudan ~ Between the Abundance of the Oil and the Political, Military and Humanitarian Crise
Alexandra SARCINSCHI

132 Strategical evolutions:

Central Asia ~ A New Big Game ?
MAJ Răzvan-Pavel SURDU

GMR Dialogues

GMR Debates

151 “On War”.

Guests: Constantin MOȘTOFLEI, Ph D, the Director of the Defence and Security Strategical Studies Centre, Nicolae DOLGHIN, Ph D, Assistant Director of the Centre, and Cristian BĂHNĂREANU, Scientific Research Assistant within the Same Institution

Fundamente naționale

National Foundations

- Istoria unei transformări ~ de la Regimentul 2 Grăniceri Românesc la Brigada 81 Mecanizată **173** The History of a Transformation ~ From the 2nd Romanian Frontier Guards Regiment to the 81st Mechanized Brigade
Colonel dr. Valentin SUCILĂ *COL Valentin SUCILĂ, Ph D*
- Cunoașterea limbilor străine. Recurs la istorie **178** Knowing Foreign Languages. An Appeal to History
Colonel Dănuț VĂCARIU *COL Dănuț VĂCARIU*
- “România Militară” – Restituiri: “Războiul ~ un fenomen în viața națiunilor ?” (II) **184** “Military Romania” – Restitutions: “War ~ a Phenomenon in Nations Life ?” (II)
- Învățătură la cinstita mutare a Preafericitei Născătoare de Dumnezeu **187** Advice to the Holy Ascension of the Saint Virgin Mary

Univers publicistic militar 189 *Military Publications*

Universe

Trecutul la timpul prezent

The Past at the Present Tense

Mauricius și Alexandru Averescu:
“Despre întărirea cetăților”

194 Mauricius and Alexandru Averescu:
“About Fortresses Reinforcement”

Evenimente editoriale

198 *Editorial events*

Rezumate în limba

202 *Abstracts*

engleză

Lupta armată Provocările revoluției morfologice

Este de domeniul evidenței faptul că științele nu au cunoscut evoluții spectaculoase în ultimul veac și jumătate, poate, chiar două. Însă, aplicațiile tehnice ale acestora au făcut posibil, nu în puține domenii, dezvoltări uluitoare, impredictibile chiar și pe termen scurt, ciclurile de dezvoltare comprimând la maxim salturi revoluționare. Știința militară nu face excepție. Războiul și lupta armată au cunoscut, la rândul-le, numai în ultimul secol, transformări fundamentale. Revoluția tehnologică și, în prezent, cea informațională le-au schimbat fizionomia, producând modificări semnificative în spiritul matematic al legilor și principiilor luptei armate, contractând fundamental valorile de timp și spațiu care încadrau războiul și sofisticându-le, până la frontiera ultimă a înțelegerii umane, pe cele care îl instrumentau. Poate părea infirmă și, cu atât mai mult,

The Armed Fight The Challenges of the Morphological Revolution

It is very obvious that sciences haven't experienced spectacular evolutions during the last century and a half, maybe even during the last two centuries. However, their technical use have made possible, in more than a few fields, some astonishing developments, unpredictable even on short term, the cycles of development compressing at the most the revolutionary leaps. Military science makes no exception. Both the warfare and the armed fight have experienced major changes only for the last century. The technological revolution and, at present, the informational one have changed their configuration, generating significant changes in the mathematical spirit of laws and of armed fight principles, fundamentally drawing together the time and space values which were framing the war and making more sophisticated those who instrumented it up to the last frontier of human understanding. The statement regarding

nesigură afirmația că suntem martorii unei crize a științei militare. Se pare, totuși, că asistăm la o contradicție procesuală între capacitatea metodologică a științei militare și evoluția socială a obiectului de studiu al acesteia – războiul și lupta armată –, după cum este vizibilă o anumită insuficiență interpretativă în analiza dominantelor nodale ale unității manifeste dintre forțele, mijloacele, principiile, formele și procedeele de luptă existente la un moment dat. Retrospecția metodelor utilizate în analiza luptei armate, dar și a determinărilor produse de concluziile asumate de aparatul conceptual al științei militare, pune în evidență unele limite ale acesteia în reflectarea succesiunii de stări relative care “compun” lupta armată. Ne îngăduim, în acest sens, considerarea că, o vreme, s-a exagerat în tendința abordărilor multilaterale, pluridisciplinare, în special a războiului, dar și a luptei armate, producându-se o anumită distanțare de natura intimă a fenomenului ca atare; în examinarea corelației dintre general și particular, afirmată în analiza luptei armate, particularul a fost perceput, nu de puține ori, în ipostaze imuabile, suma situațiilor particulare proiectând modele inflexibile care obturau înțelegeri profunde; reflectarea realității obiective a fost, uneori, trunchiată, relevanța acesteia fiind estompată de limita instrumentelor și a metodelor cu care era înțeleasă; dintr-o perspectivă oarecum didacticistă, știința militară a studiat formele de luptă

to us being witnesses of a crisis within the military science may seem weak and, so much the more, uncertain. Though, it seems that we are facing a process-like contradiction between the methodological capacity of military science and the social evolution of its object of study – warfare and armed fight – in so much as a certain interpretative insufficiency in analyzing the nodal dominances of the manifest unity between forces, means, principles, forms and fight procedures that might exist at one time is visible. The retrospection of the methods used in analyzing the armed fight, but also of the groundings caused by the conclusions assumed by the conceptual apparatus of military science, highlights some of its limits in what concerns the reflection of the sequence of relative states which “form” the armed fight. We daresay that, for a while, the tendency of many-sided, multidisciplinary approaches was exaggerated, especially in what concerns the war, but also the armed fight, thus generating a certain detachment from the intimate nature of the phenomenon as such; while observing the correlation between the general and the particular, asserted in the analysis of the armed fight, the particular has been perceived, many times, in immutable aspects, the sum of particular situations designing inflexible models which obstructed profound understandings; the reflection of the objective reality was, sometimes, distorted, its relevance being diminished by the limit of the instruments and methods which it was understood with; from a rather priggish perspective,

mai cu seamă în expresia lor unitară și nemijlocit acțională, fără să se oprească asupra factorilor în care consistă, de fapt, “formele” formei de luptă dominante; uneori, seducția exercitată de analiza consecințelor sistemelor de arme, ale terenului și ale factorilor meteorologici și de anotimp, ale capacității de luptă și ale mobilității acesteia, ale vulnerabilității și ale organizării trupelor, ale acțiunii factorilor de succes și de eșec și ale combinațiilor de timp, spațiu și mișcare asupra luptei armate a orientat “lecțiile învățate” spre înțelegeri cantitative, “formele” formei de luptă, de fapt sediul morfogenetic al calității, fiind tratate, cel mai adesea, din perspectiva detaliilor dispensabile. În același context analitic, caracteristicile, legile și principiile ce decurg exclusiv din anatomia operațională a luptei armate au fost aplicate într-o formă mult prea generală, eludându-se determinări esențiale. Se naște, în mod firesc, întrebarea: “Trebuie reconfigurate metodologia și instrumentele de cercetare și de conceptualizare a luptei armate?”. Răspunsul aparține, în mod firesc, cercetătorilor în domeniu. Dar, departe de a fi doar o chestiune de modă științifică, seduși mai degrabă de nevoia configurării convenționale a unui nou profil al cunoașterii luptei armate, care să ne permită înțelegerea acesteia ca succesiune de forme tipice și irepetabile de apariții, manifestări și dispariții acționale proprii luptei,

military science has studied the fighting forms especially in their unitary and immediate actional expression, without insisting upon the factors in which the “forms” of the prevailing fighting form consist in fact; sometimes, the attraction exerted by the analysis of the consequences of weapon systems, terrain and meteorological and season factors, fighting capacity and its mobility, vulnerability and organizing the troops, action of success and failure factors and time, space and movement combinations over the armed fight has led the “lessons learnt” towards quantitative understandings, the “forms” of the fighting form, in fact the morphogenetic centre of quality, being treated, most of the time, from the perspective of the dispensable details. Within the same analytical context, the characteristics, laws and principles which derive exclusively from the operational structure of the armed fight have been applied in a much too generous form, essential groundings being eluded. A question is raised, as a matter of course: “Must the methodology and the research and conceptualization instruments of the armed fight be reconfigured?” The answer belongs, of course, to the experts. Yet, far from being only a matter of scientific trend, rather seduced by the need of the conventional outlining of a new profile for the knowledge of the armed fight, which would allow us to understand it as a sequence of typical and unrepeatable actional appearances, manifestations and disappearances, characteristics of the fight, we entrust to the specific interest the idea that the application

încredințăm interesului specific opinia că aplicarea teoriilor morfologice în înțelegerea luptei armate consolidează raportul dintre sistemul conceptual riguros al științei militare și universul, mereu aproximativ și incert, al realității concrete. Avem în vedere, esențializând la maxim spiritul acestora, într-o pledoarie evident discutabilă: teoria catastrofelor, care tratează “formele” desfășurate succesiv pe un substrat fundamental continuu, cu excepția zonelor de discontinuitate morfologică¹. “Catastrofa apare atunci când o variație continuă a cauzelor produce o variație discontinuă a efectelor” și “este asociată oricărei discontinuități fenomenologice”², cu alte cuvinte “când o stare are o discontinuitate într-un punct, altfel spus când își schimbă valoarea, punctul va fi considerat catastrofic”³; teoria structurilor disipative, care formalizează procesele de organizare ce apar în mediile discrete, mai cu seamă în acelea alcătuite din entități elementare identice⁴ și abordează fenomenele de auto-organizare ce pot apărea în anumite cazuri și condiții în cadrul unui sistem supus unor constrângeri externe speciale⁵; teoria haosului, care reprezintă o tentativă revoluționară de a gândi altfel realitatea “formelor”, deschizând calea

of the morphological theories in understanding armed fight consolidates the proportion between the rigorous conceptual system of military science and the universe, always approximate and uncertain, of the concrete reality. We are considering, essentializing at the most their spirit, in an obviously disputable pleading, the following: the catastrophe theory, which dwells on the “forms” successively displayed on a continuous fundamental substratum, excepting the areas of morphological discontinuity¹. “The catastrophe occurs when a continuous variation of causes results in a discontinuous variation of effects” and “it is associated to every phenomenological discontinuity”², in other words, “when a state has its discontinuity in one point, otherwise stated when it changes its value, the point will be considered catastrophic”³; the theory of dissipative structures, which formalizes the organisational process that might occur within the discreet environments, especially within those which consist of identical elementary entities⁴ and approach the self-organization phenomena that might appear in certain cases and conditions within the framework of a system subjected to some special external constraints⁵; the theory of chaos, which represents a revolutionary attempt to reconsider the reality of “forms”, opening the door for understanding a category of apparently

¹ Alain Boutot, *Inventing forms*, Bucharest, Nemira Publishing House, 1996, p. 53.

² René Thom, *Prédire n'est pas expliquer*, p. 28

³ Alain Boutot, *op. cit.*, p. 23.

⁴ *Ibidem*, p. 53.

⁵ *Ibidem*, p. 42.

înțelegerii unei categorii de fenomene aparent dezordonate și haotice pe care științele tradiționale nu le-au abordat, “formele” neregulate și procesele haotice abundând în natură⁶. În ultimă instanță și în înțelesul explicit al abordării noastre, forma este un aranjament fortuit de realități specifice, lipsit de autonomie sau de consistență veritabilă, fiindu-i proprie o existență derivată și trecătoare, rezultând și exprimându-se primordial prin discontinuitate⁷.

Relativ la lupta armată, punctăm unele evidențe care, în fapt, au încurajat demersul de față. Avem în atenție următoarele prezumții: existența discontinuităților în structura generală a acțiunii militare subsumate integral unei misiuni anume, discontinuitățile fiind considerate, cel mai adesea, cazuri limită ale continuității și nu limitele unei situații neprevăzute și irepetabile; lupta armată este “haotică”, neperiodică, o perturbare de orice fel, în oricare din componentele sale anatomice sau funcționale, determinând, vectorial, transformări care condiționează o anumită finalitate a acțiunii militare, care produce anumite consecințe ale acesteia; legile și principiile luptei armate fac analiza fizică a acesteia, ignoră “forma”, fiecare “formă” având o anumită geneză, o anumită stabilitate, o anumită dispariție, determinând anumite consecințe, asupra fiecăreia dintre forme acționând mereu alte și alte forțe, făcând-o imprevizibilă;

disordered and chaotic phenomena that the traditional sciences haven't yet approached, the nature abounding in irregular “forms” and chaotic processes⁶. At last and for an explicit meaning of our approach, the form is a fortuitous arrangement of specific realities, lacking autonomy or genuine consistency, characterized by a derived and temporary existence, resulting and expressing itself essentially through discontinuity⁷.

Related to the armed fight, we would like to emphasize some evidences which, in fact, have encouraged the present approach. We would like to consider the following assumptions: the existence of discontinuities within the general structure of the military operation fully subordinated to a certain mission, the discontinuities being considered, most of the time, extreme cases of continuity and not limits of an unforeseen and unrepeatable situation; the armed fight is “chaotic”, non-periodic, a disturbance of any kind, in any of its structural or functional components, being able to vectorially induce changes which condition a certain finality of the military action and produces a certain part of its consequences; the laws and principles of the armed fight analyze it from the physical viewpoint and ignore the “form”, each “form” having a certain origin, a certain stability, a certain disappearance, determining certain consequences, different other forces always acting upon each of the forms, making it unforeseeable; the armed fight space control comes down exclusively

⁶ *Ibidem*, pp. 48-49.

⁷ *Ibidem*, p. 16.

spațiul de control al luptei armate se reduce exclusiv la ceea ce am planificat sau la ceea ce am putut planifica, scăpându-ne astfel realitățile/formele neprevăzute; demasificarea războaielor, desuetudinea înfruntărilor armate generalizate, localizarea strictă a operațiilor militare, improbabilitatea, dar și imposibilitatea desfășurării războaielor în câmp deschis, specificitatea anatomică și fiziologică a fiecărei misiuni impun nu numai analizarea riguroasă a fiecărei "forme", ci, mai mult, asumarea metodologică a analizei morfologice. În contextul acestui discurs, generatori de forme în acțiunea militară, în lupta armată pot fi: inițiativa de orice fel, proprii sau cele ale adversarului; inconstanța psiho-morală a forței vii, proprii, dar și inamice; imprevizibilitatea morfologică a acțiunilor inamice; accidentele neprovocate, dar și cele provocate; factorul meteorologic; labilitatea psihică a luptătorilor; schimbarea deciziei strategice; orice constrângeri interne sau externe; apariția unor disfuncții în parametrii de stare ai acțiunii militare; caracterul deschis al luptei armate etc. Lupta armată este, bunăoară, o combinație "haotică" de câmpuri morfogenetice.

Or, perspectiva analizei morfologice pune în evidență decalajul, distanța dintre posibilitățile noastre de previziune și cunoștințele pe care le deținem referitor la un segment sau altul al luptei armate.

to what we planned or what we could have planned, thus overlooking the unforeseen realities/forms; the renunciation to mass war, the desuetude of generalized armed fights, the precise localization of military operations, the improbability, but also the impossibility of wars taking place in open field, the structural and physiological peculiarity of every mission call not only for a rigorous analysis of each "form", but, further more, for the methodological undertaking of the morphological analysis. Within the context of this lecture, military operation or armed fight forms can be engendered by: initiatives of any kind, of its own or of the enemy; psycho-moral inconsistency of the live force, of its own or of the enemy; morphological unexpectedness of hostile actions; provoked, but also unprovoked accidents; meteorological factor; mental lability of fighters; the change in the strategic decision; any internal or external constraints, the occurrence of some malfunctions in the military operation state parameters, the open nature of the armed fight and so on. The armed fight is, for example, a "chaotic" combination of morphogenetic fields.

Or, the prospective of morphological analysis emphasizes the difference, the distance between our possibilities to foresee and the knowledge that we have regarding a segment or another of the armed fight.

Colonel dr. Costinel PETRACHE

Translated by Iulia NĂSTASIE

COMANDA ȘI CONTROLUL OPERAȚIONAL

General dr. Eugen BĂDĂLAN

Utilizarea sintagmei **comandă și control** a devenit un fapt mult prea obișnuit în arhitectura gestionării evenimentelor militare, pentru a nu-i acorda, regenerativ, conceptual și praxiologic, atenția necesară. Logica acțiunii militare și natura specifică a activităților proprii organizațiilor militare consistă, esențial, în înțelegerea *teleologică* și *deontică* a evenimentelor militare, nu în sens restrictiv, ci în formula largă, descentralizată a conducerii propriu-zise.

De ce insistăm preliminar asupra determinărilor configurate de *teoria formală a scopurilor și a programelor de acțiune* și de *teoria formală a sistemelor de norme și a activităților normate* asupra naturii intime a proceselor de comandă și control? Întrucât, este deja un truism, din gama largă și în continuă și alertă dezvoltare a activităților umane, activitățile militare sunt de departe cele mai marcate de condiția de scop și de normă, context în care **comanda și controlul** reprezintă factorii rezumativi de stabilitate, ordine, coeziune și eficiență în organizațiile

militare, în toate situațiile care reclamă afirmarea/acțiunea instrumentului militar – pace, criză, război, postrăzboi. Iată de ce **comanda și controlul** reprezintă componente procesuale distincte ale acțiunii militare, permit abordarea acestora ca sistem, constituind elemente esențiale în structura generală a lanțului praxiologic militar. În acest context, este firească înțelegerea și înțelegerea

PROIECȚII CONCEPTUALE

a actului de comandă și a controlului atât în anatomia, cât și în fiziologia sa situațională. Aceasta, mai cu seamă pentru faptul că atât **comanda**, cât și **controlul** reprezintă responsabilități colective relaționate cu sprijinirea exercitării autorității și conducerii prin intermediul unei comenzi bine proiectate asupra forțelor desemnate și puse la dispoziție în vederea îndeplinirii unei misiuni, pe fondul înțelegerii transparente a cauzalității acestora. Condiționarea genetică a **comenzii și controlului** rezidă, organizațional, în însăși inevitabilitatea proiectării și a gestionării productive a misiunilor și, instituțional,

în caracteristicile fundamentale specifice organismului militar ca sistem cu caracter social: este o organizație birocratică, având o structură ierarhică; relațiile formale predomină asupra celor informale; este un mediu social cu sistem propriu de stratificare și este constituită din grupuri de luptă organizate și pregătite în vederea obținerii victoriei în război¹. **Comanda** este, de regulă, percepută și înțeleasă ca o artă, în momente și în situații critice performanța acesteia fiind determinată decisiv de valorificarea creatoare instantanee a experienței acumulate și de inspirația aplicată, în aceeași gamă de interpretare **controlul** asigurând mijloacele de diseminare a ordinelor și de urmărire a executării unei operații. Dezvoltând semantica înțelegerii conceptuale, putem afirma că, în esența sa, **comanda** reprezintă “*autoritatea pe care un comandant, aflat în serviciul militar, o exercită în mod legal asupra subordonaților săi, potrivit gradului și atribuțiilor sale și include autoritatea și responsabilitatea pe care le deține pentru utilizarea eficientă a resurselor aflate la dispoziție și pentru planificarea utilizării forțelor militare în scopul îndeplinirii misiunilor primite*”. Din aceeași perspectivă, **controlul** “*constituie autoritatea care poate fi exercitată de către comandant asupra unei părți, a unui*

segment din activitatea subordonaților sau a altor structuri subordonate temporar”. Angajate și înțelese unitar și interdependent, “**comanda și controlul** reprezintă autoritatea și monitorizarea exercitate de către un comandant desemnat asupra forțelor organice și a celor subordonate temporar, pentru îndeplinirea misiunii”².

Într-un alt înțeles, **comanda** este apreciată ca fiind “*capacitatea și voința de a ralia personalul subordonat spre un scop comun în conexiune cu caracterul comandantului care inspiră încredere*”³. Recurgând și la o interpretare uzitată în literatura noastră de specialitate, “**comanda și controlul** reprezintă exercitarea autorității și conducerea cu exactitate, de către comandant, a forțelor subordonate și aliate în îndeplinirea misiunilor”⁴. Fără a considera că este o sinteză a definițiilor deja evocate sau o interpretare dinadins superioară a acestora, din perspectiva filozofiei abordate, a experienței esențializate și a lecțiilor învățate, putem considera **comanda ca reprezentând un proces substanțial de vectorizare sistemică a potențialelor organizaționale în vederea atingerii unui scop, iar controlul – procesul de gestionare evaluativă, corectivă și coercitivă a activităților subsumate atingerii aceluși scop.**

¹ Dr. Mircea Cosma, *Teoria organizațiilor*, Sibiu, 1993.

² *Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington DC, 1998, p. 64.

³ Field Marshal VISCOUNT MONTGOMERY of Alamein, *Memoirs*, London, Collins, 1958, p. 80.

⁴ *Manualul pentru organizarea de stat major și operații întrunitate ale Forțelor Armate.*

Comanda și **controlul** sunt nu numai concepte preacționale și acționale, ci și predictive, aplicarea lor pe structura misiunii configurând noi ipostaze operaționale sau reconfigurând altele, deja asumate. Aceasta, deoarece atât **comanda**, cât și **controlul** sunt executate, raportându-le constant la un sistem de referință problematizat retoric prin întrebările “*Ce este necesar ?*”, “*Ce este posibil ?*”, “*Ce se consideră dezirabil ?*” și, evident, metodologizat prin răspunsurile la acestea. Comenzii și controlului nu i se pot atribui rigori mecaniciste, cu atât mai mult cu cât entitățile, individuale sau colective, comandate sau controlate constituie sursele exterioare permanente de modelare a acestora. Aria de regăsire și împlinire conceptuală a **actului de comandă** pune în evidență manifestarea acestuia ca *proces transacțional*, ca *proces de influențare interpersonală* și, nu în cele din urmă, ca *orizont operațional centrat pe obiective*. Ca **proces transacțional**, **comanda** se manifestă prin conexiunile realizate între *lider* – ca generator de legitimitate, competență, motivație, personalitate și putere; *situație* – configurată de misiuni și resurse, structură socială și reglementări, stare de spirit, istorie etc. și *subordonați* – unde valorile operaționale consistă preemtiv în așteptări, personalitate, competențe, motivații, recunoașterea meritelor etc. Concretizându-se ca **proces de influențare interpersonală**, **comanda** relevă interdependența relației dintre lider și subordonați, admitându-se că, din această

perspectivă, performanțele organizaționale sunt direct proporționale cu forța și stabilitatea acestei interdependențe. În cea de-a treia ipostază acțională, ca **orizont operațional centrat pe obiective**, **comanda** este relevată prin evidențierea capacității subordonaților de a înțelege misiunea, de a-și controla propria activitate și de a manifesta o anumită independență acțională și decizională, prin cunoașterea nevoilor intrinseci ale comportamentului pe care liderul îl aplică în organizație: cooperant, instrumental, participativ, orientat spre realizări etc. În ultimă instanță, procesul complex de construcție și de exercitare a **comenzii și controlului** are, ar trebui să aibă, drept finalitate obținerea de către emitent a *puterii interpersonale*, deziderat atins prin *constituirea și valorificarea centrelor de putere intraorganizațională*: puterea recompensei și a coerciției; puterea condiției profesionale și puterea informațională; puterea subordonaților; puterea legitimității; puterea combinațiilor rezultate din starea afirmării sociale.

DETERMINĂRI OPERAȚIONALE

Analizat din perspectivă sistemică și, inevitabil, în funcție de resursele care îi conferă vitalitate operațională, actul de comandă are o manifestare parțială, denotată atât de nivelul, cât și de sectorul de exercitare, în ambele situații operând, esențial, două tendințe: *o tendință centripetă* și *o tendință centrifugă*. Cea dintâi

se manifestă, în principal, prin absorbția în sistem a unei cantități optime de informație, suficientă pentru stabilitatea operațională a acestuia, caz în care luăm neîncetat în seamă nu numai necesitatea de a vehicula pe structura misiunii doar cantitatea de informații de care avem nevoie, ci și modalitatea de a evita, atât cât este posibil, excesul de informație. A doua tendință are drept consecință sporirea autonomiei organizaționale, ca urmare a operaționalizării domeniului său de competență în temeiul legilor sale interne, caz în care organizația militară, implicit infrastructura și suprastructura sa de conducere au o dezvoltare relativ independentă, manifestată ca atare în gestionarea misiunilor pe care le îndeplinește și a acțiunilor pe care le desfășoară. În planul conștiinței normative a organizației, *tendința centripetă* se manifestă prin acceptarea deliberată a unui anumit sistem de norme care, în cazul *tendinței centrifuge*, devine relativ coercitiv. Oricum, atât *controlul*, cât și, mai cu seamă, *comanda* sunt dependente atât de informația care le asigură operaționalitatea, cât și de propria lor capacitate de a se autoregla prin intermediul retroinformației. De ce această nevoie continuă de realizare a *feedback*-ului în sistemul aplicat al *comenzii și controlului*, în toate coordonatele sale operaționale? Răspunsul ne obligă să ținem seama de rigorile organice generale ale funcționării și operaționalizării sistemice. Așadar, sistemul comenzii

militare include intrările, procesările, ieșirile și legăturile cu mediul exterior, influența mediului în care organizația își desfășoară activitatea, asupra *comenzii*, dar și, evident nu în egală măsură, asupra *controlului* fiind de domeniul evidenței. În aplicarea *comenzii și controlului* nu putem să nu ținem seama de faptul că limita unei organizații nu este niciodată foarte precisă, după cum este la fel de adevărat că organizațiile nu sunt, nu pot fi sisteme închise, motiv pentru care nu pot fi conduse ca sisteme închise.

Organizația militară are un caracter supraordonat, fapt ce impune distribuția economică a *actului de comandă* în conținutul actelor de comandă ale organizațiilor subordonate. Cunoașterea, pe fiecare palier de exercitare organizațională și în fiecare etapă de derulare acțională a misiunii, a eficienței stării de *comandă și control*, este foarte importantă, în anumite momente putând avea un caracter vital. Acesta constituie motivul fundamental pentru care evaluarea critică succesivă a *comenzii și controlului* este indispensabilă.

Determinate de nivelul de realizare a scopurilor și de eficiența și acuratețea comunicării cu membrii organizației, performanțele organizaționale ale *actului de comandă*, dar și ale celui de *control* pot fi comensurate utilizând *metode estimative și tehnici previzionale*, relevante pentru domeniu fiind: *metoda extrapolării* – caz în care, pornindu-se de la starea prezentă a unei organizații se poate configura spațiul posibilităților

de trecere la o stare viitoare, definindu-se și proiectându-se în acest scop rolul **comenzii și controlului** pe verticala dezvoltării organizaționale; *metoda morfologică* – aplicabilă sectorial sistemelor complexe, prin care se procedează la analiza explorativă și normativă a fiecăreia dintre etapele anatomice ale *actului de comandă* și ale celui de *control*; *metoda scenariilor* – cu ajutorul căreia, prin construirea unor secvențe logice ale dezvoltării acțiunii militare, asociate intrinsec și inevitabil procedurilor instituționale de comandă și control, putem arhitectura configurații dezirabile scopurilor asumate; *metoda arborilor de pertinență* – prin care putem proceda la detalierea faptelor/proceselor de comandă și control în elementele lor componente și ierarhizarea arborescentă a acestora atât în plan orizontal, caz în care se confirmă (sau nu) cadrul logic de manifestare a acestora, cât și în plan vertical, procedeu care pune în evidență desfășurarea temporală a secvențelor operaționale intrinseci actelor de comandă și control⁵; *metoda liniară*⁶ – la care se poate recurge în scopul rezolvării acelor probleme ale dezvoltării acțiunii militare care impun acut necesitatea identificării și afirmării unui număr strict de soluții dintr-un număr mare de posibilități alternative pentru a structura corespunzător activitățile de comandă și control.

Transferând supozițiile afirmate în planul acțiunii concrete, nu putem să nu admitem că reconfigurarea performantă a sistemului de instrucție, în scopul compatibilizării organice cu cel afirmat în cadrul Alianței Nord-Atlantice, constituie o provocare majoră și sensibilă pentru instituția militară națională. Iată de ce, gândim, proiectăm și aplicăm *instrucția, considerând-o un proces acțional prin intermediul căruia oamenii, echipamentele militare, procedurile operaționale și tehnologia educațională specifică pot constitui o forță militară credibilă*. Din perspectiva coeziunii sistemice, eficiența instrucției este determinată de un pachet coerent de elemente care operează, care se afirmă pe câmpul de luptă, acestea consistând, esențial, în: **comandă și control**; informații militare; manevră; sprijin cu foc; protecția forței; mobilitatea/contramobilitatea/capacitatea de rezistență a tehnicii în teatrele de operații și în sprijinul acțiunilor de luptă. Relevarea întocmai a grupajului referențial subsumat condiției dezirabile impuse acțiunii militare afirmă caracterul determinant al *actelor de comandă și control* în spectrul operațional general al câmpului de luptă.

Perspectiva operațională asupra *domeniilor de comandă și control*, cum întocmai s-au afirmat și se afirmă acestea în faptul acțional militar,

⁵ Ioan A. Popescu, *Teorie și practica în analiza sistemelor de conducere*, vol. II, *Proiectarea sistemelor*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1981, p. 108.

⁶ Mircea Silețchi, Alice Lascu, *Informația, entropia și procesele sociale*, București, Editura Academiei R.S.R., 1978, p. 199.

dar mai cu seamă asupra modului în care se manifestă sau tind să se manifeste, pun în evidență virtuțile sau non-virtuțile lor teoretice în câmpul de afirmare organizațională. Astfel, din perspectiva plajei de exprimare nemijlocită, valorile regăsite conceptual în *ordinul* dat pentru îndeplinirea misiunii pot comporta două ipostaze: abstractizată, concisă, lapidară sau detaliată, pentru operarea în cazul acestui demers numindu-le *ordin de misiune* și *ordin detaliat al misiunii*. Centrarea pe una sau pe cealaltă dintre ipostazele care formalizează trecerea la executarea misiunii și, apoi, executarea însăși a acesteia sunt foarte importante pentru configurația operațională a *proceselor de comandă și control*. Pentru disjungerea importanței acestora, considerăm necesară explicarea, în termeni de siguranță și clară înțelegere a ipostazelor conceptuale invocate, plecând lapidar de la determinările istorice ale nevoii de transformare a practicilor și a suportului filozofic ale *actelor procesuale de comandă și control*. Bunăoară, care sunt diferențele manifeste dintre natura câmpului de luptă proprie nu până demult veacului trecut și cea impusă de presiunile și provocările deslușite ale secolului XXI ? Așadar, dacă în secolul XX câmpul de luptă avea, în general, un caracter *static, reactiv, regional, de masă, de uzură, de eliminare a conflictelor*, fiind deservit de un *punct de sprijin logistic* și “aprovizionat” informativ de *structuri naționale de culegere*

de informații, în prezent, pe cale de similitudine comparativă, are un caracter *mobil, proactiv, global, de manevră, de precizie, coerent*, este deservit de un *sistem integrat de sprijin logistic*, asigurarea informativă fiind realizată de *structuri specializate colective de culegere a informațiilor*.

Comanda și controlul consistând fundamental în modul în care este îndeplinit **ordinul dat pentru îndeplinirea misiunii**, să lămurim, prin caracterizări succinte, genul proximal și diferența specifică între cele două posibilități majore de construcție conceptuală a acestuia. Recurgem la această soluție întrucât, raportându-le referențial la ordinele invocate, regăsim **comanda și controlul** atât în geneza acestora, cât și în gestiunea operațională a executării lor. Să începem cu *ordinul detaliat al misiunii* – *ODM*, recurgând la o scurtă caracterizare a acestuia. Conceptual își are originea în convingerea că în luptă succesul rezultă din impunerea ordinului și a siguranței pe câmpul de luptă. Se bazează, esențial, pe informații și pe autoritatea care a generat decizia. Ordinele subsumate și planurile sunt extrem de detaliate, succesul îndeplinirii lor depinzând decisiv de executarea strictă de către subordonați, acestora fiindu-le îngăduite inițiative minime. Se acordă o atenție accentuată liniarității fluxului informațional, unde rapoartele străbat ierarhic lanțul de comandă, iar executarea ordinelor are un caracter

eminamente strict. *ODM*, bazându-se exclusiv pe abilitățile comandantului de a realiza predictiv proiecția de desfășurare a misiunii și pe capacitatea sa de a elabora un plan detaliat de îndeplinire a acesteia și de a superviza execuția misiunii, nu permite creativitatea și, pe cale de consecință, nici afirmarea calităților constructive ale subordonaților. Or, a ne baza pe un militar obligat să asimileze integral și mecanic ordinele primite și să acționeze întocmai acestora, în timp real și în circumstanțe ideale, în sensul proiecțiilor noastre asupra desfășurării luptei, este mai mult decât riscant, realitatea câmpului de luptă modern contravenind, chiar și circumstanțial, stărilor ideale.

De cealaltă parte, *ordinul de misiune*, constând în conducerea operațiunilor militare prin intermediul execuției descentralizate, se concentrează pe obiectivul misiunii, nu pe modul în care acesta trebuie îndeplinit și își cuantifică succesul și eficiența prin faptul că și în măsura în care comandanții subordonați de la toate eșaloanele își exercită inițiativa în îndeplinirea ordinului și, implicit, în atingerea obiectivului propus. *OM* presupune construcția și angajarea în organizația militară a unui mediu al încrederii și înțelegerii reciproce, climat angajant, bazat, în principal, pe relația generată de *intenția comandantului și fundamentarea execuției pe inițiativa subordonaților*, întărită de asumarea responsabilității pentru adaptarea inventivă la situație.

În acest fel, *comanda* devine descentralizată, informală și flexibilă, dar nu deformalizată, context în care comandanții stabilesc concepția și scopul, iar personalul din subordine proiectează estimările și stabilește cursul acțiunii. Se pot comite sau întâmpla erori în eficiența scontată a exercitării *actului de comandă* și a derulării *procesului de control*? Da, dar trebuie apreciată inerența acestora și, pe cale de consecință, acceptate greșelile, *greșeala* fiind, în dialectica procesuală a îndeplinirii misiunii, o componentă esențială a procesului de învățare. În ceea ce îi privește pe comandanți, tendința celor mai mulți dintre aceștia este de a da cât mai multe ordine detaliate, procedeu care, evident, limitează inițiativa subordonaților. Or, comandanții trebuie să adopte o abordare descentralizată a procesului de conducere, descentralizarea execuției susținând, ca factor operațional, interoperabilitatea, și să fie convinși că descentralizarea proceselor executorii, de fapt de îndeplinire a ordinelor lor, nu presupune în nici un fel relaxarea atenției și a responsabilității privind activitatea subordonaților; atât doar că aceștia intervin doar în măsura în care impun schimbări în etajele de concepție a îndeplinirii misiunilor, proces care necesită o coordonare centralizată. Astfel, comandantul are posibilitatea să se concentreze pe aspectele sensibile ale planificării, aspecte pe care le consideră esențiale în îndeplinirea misiunii,

permițând în același timp subordonaților flexibilitate maximă în luarea și asumarea decizională a inițiativelor. Aceasta presupune însă angajarea, formală și informală, a unui anumit grad de descentralizare și delegare a autorității, concepte dificil, totuși, de asumat fără o educație și un exercițiu eficient, după cum conturează nevoia configurării și statuării principiilor organizaționale ale puterii descentralizate.

Este important să subliniem că între cele două ipostaze de arhitecturare a ordinului privind îndeplinirea unei misiuni, ca temei al configurării operaționale a **comenzii** și **controlului**, nu putem realiza delimitări stricte, fiind posibil ca arta de a comanda să presupună o metamorfoză a tehnicilor care țin atât de *OM*, cât și de *ODM*. Dar, experiența concentrată în lecțiile învățate

despre parcursul îndeplinirii unei misiuni relevă faptul că, într-o anumită măsură, *nivelul/gradul de operaționalitate a actului de comandă este invers proporțional cu gradul de detaliere a ordinului care legitimează misiunea.*

Experiența îmi îngăduie să apreciez că nu puțini dintre comandanți au considerat că transferul de libertate decizională și acțională către subordonați ar pune cumva în pericol personalitatea acestora, consistența responsabilităților lor formale.

Nimic nu poate fi mai fals ! Numai un comandant slab are nevoie de subordonați slabi. Un comandant puternic are nevoie de subordonați puternici și nu se teme de libertatea pe care le-o acordă pentru ca aceștia să fie asemenea lui.

SISTEMELE DE COMUNICAȚII MILITARE DIGITALE

General-maior dr. Cristea DUMITRU

Potrivit noilor concepte de desfășurarea a acțiunilor militare¹ (dominația în spectru complet și în plan decizional, războiul paralel, războiul bazat pe rețea, războiul informațional, operațiile decisive rapide, operațiile bazate pe efecte etc.), perfecționarea și adaptarea continuă a formelor și metodelor de conducere reprezintă o cerință majoră a eficienței activității de comandă și control, în condițiile creșterii semnificative a volumului de informații (conform unor aprecieri², acesta se dublează la fiecare zece ani) pe care un comandament trebuie să-l obțină, prelucreze, stocheze, exploateze și să-l disemineze în vederea elaborării deciziei și ducerii cu succes a acțiunilor de luptă.

Comanda și controlul devin din ce în ce mai mult o problemă de management al informațiilor, iar utilizarea sistemelor integrate de prelucrare a acestora este indispensabilă pentru asigurarea supremației informaționale³, care nu mai poate fi realizată decât în condițiile utilizării unui sistem integrat de tipul *CAI*.

Un sistem integrat *CAI* este o structură tehnico-umană complexă ce cuprinde doctrine, proceduri, structuri organizatorice specifice, personal, echipamente tehnice și dispozitive auxiliare destinate să-l ajute pe comandant și statul său major în exercitarea comenzii și controlului asupra forțelor și mijloacelor subordonate⁴, în oricare din fazele unei operații. Rolul acestuia este de a asigura informații critice și relevante, în locul și la momentul stabilit, pentru a permite fundamentarea corectă a deciziei comandantului.

Sistemul de comunicații, ca principal subsistem al sistemului integrat *CAI*, constituie infrastructura de comunicații a acestuia, asigurând: *interconectarea structurilor componente*

¹ E. Bădălan, *Concepte strategice și operative de actualitate*, București, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2004, pp. 5-15.

² C. Alexandrescu, D. Ilina, C. Mincu, *Bazele matematice ale organizării sistemelor de transmisiuni*, București, Editura Militară, 1994, p. 7.

³ *Supremația informațională* reprezintă gradul de dominare informațională care oferă personalului posibilitatea de a utiliza sistemele informaționale pentru a obține avantaje operaționale în conflict sau pentru a controla o anumită situație, concomitent cu reducerea posibilităților inamicului de a utiliza informațiile necesare proceselor similare pentru trupele sale – Joint Doctrine for Operations Security, Washington, DC, 1994, p. 63.

⁴ A. Andrei, *Rolul, structura și principiile de utilizare a sistemelor integrate de tip CAI*, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr. 3, 2000, p. 21.

(tehnice și umane) atât pe orizontală, cât și pe verticală; suportul tehnic pentru schimbul de informații la diferite niveluri de comandă și control; integrarea tuturor componentelor și rețelelor de comunicații ale eșalonului la care este organizat; interoperabilitatea tehnică și funcțională pe baza cerințelor tehnice (pentru echipamentele de transmisiuni și informatice) prevăzute în standardele EUROCOM D/1 și D/0, precum și în cele ale NATO (STANAGs).

Sistemul de comunicații digital trebuie tratat ca o componentă integrantă a sistemului CAI (CAISR), ca un sistem inteligent, dotat tehnic și informațional cu mijloace de culegere și de analiză a informațiilor de stare și de elaborare, în timp real, a deciziilor privind funcționarea sa⁵, deoarece rolul acestuia este de a asigura traficul informațional între sursele și beneficiarii de informații care participă într-un anumit mod la procesul de comandă și control, prin asigurarea canalelor de legătură necesare vehiculării informațiilor.

Importanța acestuia a crescut semnificativ în spațiul de luptă modern, fapt evidențiat de misiunile primite, dintre care mai importante apreciem că sunt: *asigurarea și menținerea legăturilor necesare conducerii, prin toate categoriile de mijloace de transmisiuni; transmiterea tuturor categoriilor de comunicații (voce, imagine, date), în concordanță cu solicitările utilizatorilor; asigurarea canalelor de legătură secretizate în toate modurile de lucru; realizarea compatibilității tehnice și operaționale cu alte sisteme de comunicații, militare și/sau civile, pe baza standardelor internaționale specifice; interconectarea directă sau prin interfețe cu alte sisteme de comunicații militare, naționale și/sau ale NATO și ale altor armate, precum și cu sistemele de telecomunicații civile; funcționarea pe toată durata misiunii la parametri stabiliți, în condițiile definirii optime a acestora; asigurarea funcționării neîntrerupte a legăturilor, indiferent de condițiile de timp, anotimp, stare a vremii și în condițiile unor intense acțiuni de război informațional executate de către adversar.*

Cerințe pentru sistemele de comunicații militare digitale

Sistemul de comunicații trebuie să asigure, conform reglementărilor actuale, legături stabile, sigure, neîntrerupte pe toată durata operației, de bună calitate și să permită conducerea în secret. Aceste cerințe de bază ale sistemelor de comunicații actuale își păstrează valabilitatea și pentru noul sistem de comunicații digital, dar acesta, datorită condițiilor specifice în care va fi instalat și utilizat, trebuie să satisfacă și alte cerințe și exigențe, mult mai riguroase, determinate de noua viziune privind configurația spațiului de luptă modern, ceea ce impune structurarea sa pe mai multe rețele de comunicații (de sprijin, mobile, ale punctelor de comandă etc.).

Cerințe operative

Analiza condițiilor actuale și viitoare în care se vor desfășura acțiunile militare trebuie să conducă la evidențierea și stabilirea cerințelor operative pe care sistemul de comunicații trebuie să le satisfacă în vederea asigurării unei conduceri eficiente, oportune, sigure și continue a eșaloanelor operative și a structurilor subordonate acestora pe timpul desfășurării oricărui tipuri de operații.

⁵C. Alexandrescu, D. Iliu, C. Mincu, *op.cit.*, p. 14.

Principalii factori de natură operativă⁶ care se analizează în proiectarea și realizarea sistemului de comunicații se referă la: acțiunile adversarului; misiunile și compunerea de luptă; dispozitivul operativ și dezvoltarea fâșiei de acțiune; organizarea și manevra sistemului de comandă și control; forțele și mijloacele de transmisiuni și informatice la dispoziție; starea psihică și morală a personalului de specialitate; nivelul de instruire al unităților și subunităților de transmisiuni; terenul și amenajările acestuia; timpul la dispoziție; condițiile geografice și climatice etc.

Din analiza acestor factori, se trag anumite concluzii și rezultă măsuri concrete care influențează: necesarul de centre de comunicații de toate categoriile; valoarea, dispunerea și misiunile rezervei de comunicații; numărul de abonați ce vor fi conectați la fiecare centru de comunicații; dispunerea, gruparea și interconectarea centrelor de comunicații; organizarea, posibilitățile de trafic și interconectarea rețelelor de comunicații interioare ale punctelor de comandă cu rețeaua de comunicații cu topologie distribuită; mobilitatea sistemului de comunicații și a elementelor sale componente; gruparea utilizatorilor și a fluxurilor de informații; cerințele de interconectare ale sistemului de comunicații cu alte sisteme de comunicații; variantele de configurare și restructurare pe timpul pregătirii și desfășurării acțiunilor de luptă; raioanele de instalare a elementelor sistemului de comunicații; măsurile pentru asigurarea stabilității și securității sistemului de comunicații etc.

În concordanță cu condițiile operative, sistemul de comunicații trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

- asigurarea conectării la rețelele de comunicații și servirea tuturor utilizatorilor din structurile organizatorice ale marii unități operative;
- acoperirea de către rețelele de comunicații (fixe și mobile) a întregii zone de operații, cu asigurarea unei densități minime, dar optime de mijloace de transmisiuni;
- menținerea continuității legăturii în situațiile în care comandantii se deplasează în afara punctelor de comandă;
- realizarea oportună a legăturilor necesare comenzii și controlului, cu un nivel ridicat al securității comunicațiilor și garantarea ajungerii sigure a informațiilor la destinație;
- dispunerea spațială, în cadrul fâșiei de operații a tuturor elementelor sistemului de comunicații, la distanțe medii de 15-30 km unele de altele;
- asigurarea mobilității componentelor sistemului de comunicații mai mare decât cel privind mobilitatea elementelor dispozitivului operativ;
- continuitatea prelucrării informațiilor în cadrul fiecărui punct de comandă, bazată pe organizarea și funcționarea rețelei de comunicații interioare și a unei rețele locale de calculatoare, care să permită servirea abonaților locali (dispersați pe o rază de 1-2 km) și transmiterea datelor supuse prelucrării automate;
- realizarea de conexiuni automate și sigure între toți abonații ficși sau mobili, fără a fi necesară cunoașterea locurilor de dispunere a acestora;
- asigurarea și menținerea unui nivel corespunzător al viabilității sistemului de comunicații.

⁶ Gr. Timofte, D. Vișan, *Sisteme de comunicații automatizate de campanie*, București, Editura AISM, 2001, pp. 29-40.

Pentru realizarea acesteia din urmă este necesar să se asigure⁷:

⇒ necesarul de căi de legătură între principalele elemente ale dispozitivului operativ (de luptă), chiar în condițiile unei distrugerii a rețelelor de comunicații fixe și mobile de până la 50% (pentru situații limită și de scurtă durată), prin realizarea unui nivel stabilit de interconectări redundante între centrele de comunicații de sprijin, precum și cu punctele de acces radio;

⇒ reducerea la minim a indicilor de cercetare vizuală, fotografică, electromagnetică, în infraroșu și de radiolocație;

⇒ nivel ridicat de protecție pentru toate echipamentele împotriva acțiunilor de război informațional;

⇒ instalarea tuturor echipamentelor tehnice pe mijloace de transport, în containere standardizate, care să asigure o apărare NBC corespunzătoare;

⇒ organizarea unor linii de comunicații robuste care să permită: lucrul în câmp electromagnetic intens, în prezența fadingului, surselor de bruiaj și perturbații etc.; funcționarea în condiții de rată ridicată a erorilor pe bit; realizarea unei probabilități mici de interceptare a transmisiunilor pentru evitarea localizării surselor de emisie electromagnetică;

⇒ asigurarea mai multor variante de configurare a sistemului de comunicații și de interconectare a elementelor componente, astfel încât să fie posibilă: instalarea și funcționarea la parametri proiectați; gruparea și funcționarea independentă a unui număr de centre de comunicații pentru servirea unuia sau mai multor grupuri de abonați, precum și interconectarea acestora prin alte categorii de linii de comunicații (prin satelit, fibră optică);

⇒ planificarea și aplicarea măsurilor de protecție împotriva supravegherii (observării), altele decât cele privind spectrul de radiofrecvență prin: asigurarea unei diferențe minime dintre valoarea emisie termice a unui echipament oarecare și valoarea de mediu; nivel redus al emisie de energie sonoră; reflexivitate în infraroșu a suprafeței echipamentelor cât mai apropiată de cea a mediului unde se utilizează acestea.

Cerințe funcționale

Prin definirea cerințelor funcționale ale sistemului de comunicații digital se rezolvă, într-o concepție unitară, unele problemele referitoare la: *realizarea schimbului de informații sub formă de date, imagini, text și voce; prelucrarea și gestionarea automată a mesajelor; asigurarea unor capacități de acces multiplu la dispozitive, date și aplicații comune unor grupuri de utilizatori; utilizarea de aplicații specifice care permit ca funcțiile de gestiune, comutare și control ale traficului să fie efectuate automat; realizarea unor servicii de rețea specifice; automatizarea funcțiilor de memorare și management al datelor de dirijare, manipulare și menținere a integrității mesajelor în sistem; realizarea managementului de rețea prin funcții de monitorizare și control al resurselor acesteia; asigurarea unor facilități specifice în transmiterea și prezentarea la destinatar a informațiilor (grafice, imagini, text).*

⁷ EUROCOM Tactical Communications System. Operational Concepts, Requirements and Performance Characteristics D/0, Brussels, 1994, p. B 1.1-1.6.

Principalele *cerințe funcționale* pe care trebuie să le îndeplinească sistemul de comunicații digital sunt:

- integrarea serviciilor, care presupune îmbinarea diverselor servicii de comunicații (voce, date, facsimil, video) cu diferite surse de trafic (analogice sau numerice);
- asigurarea unui număr mare de canale de comunicații, cu parametri unici și viteze superioare de transmitere a fluxurilor de informații numerice (în concordanță cu standardele EUROCOM), care sunt: 16/32 kbit/s pe canalul vocal; 256-2048 kbit/s pe liniile magistrale și de interconectare;
- constituirea sistemului de comunicații dintr-o rețea staționară de centre de comunicații de sprijin, cu structură distribuită (de arie largă), care reprezintă principalul element integrator, din rețelele punctelor de comandă și din rețelele radio mobile (cu puncte de acces radio, pentru legătura directă, sol-aer și de pachete radio);
- instalarea, funcționarea și lucrul la aceiași parametri în diferite variante de configurare;
- asigurarea securității tuturor comunicărilor prin proceduri specifice de secretizare realizate la toate nivelurile de interconectare, automat în linie, fără intervenția utilizatorului;
- organizarea accesului la sistem și a lucrului optim al diferitelor categorii de abonați, terminale și surse de informații (indiferent de forma de prezentare, volumul și destinația acestora);
- realizarea managementului principalelor rețele de comunicații, pe baza unui software performant, care să permită ca activitățile de planificare, configurare, supraveghere și operare să fie realizate în mod automat și cu eficiență ridicată;
- sincronizarea rețelei de comunicații de sprijin să fie de tip plesiocron⁸, ceea ce determină ca aceasta să fie stabilă în funcționare și neafectată de ieșirea din funcțiune a oricărui element al acesteia;
- conectarea oportună a abonaților și servirea traficului generat de aceștia cu o probabilitate de pierdere a comunicărilor mai mică de 0,05;
- asigurarea unui timp mediu de stabilire a legăturii între oricare dintre abonații rețelelor de comunicații de 1-2 secunde;
- utilizarea unor metode performante și eficiente de rutare a apelurilor în cadrul centrelor de comunicații de sprijin, de căutare a abonaților și de stabilire a drumului optim de legătură între aceștia;
- furnizarea tuturor serviciilor standardizate pentru rețelele de comunicații automatizate atât pentru abonații staționari, cât și pentru cei mobili;
- efectuarea conversiei analogic-numerice a semnalelor vocale prin modulație Delta adaptivă cu pantă variabilă continuă, la viteza de 16/32 kbit/s;
- încorporarea unui canal de serviciu la toate nivelurile rețelei staționare prin intermediul dispozitivelor de control local ale echipamentelor;
- realizarea comutației automate de circuite și pachete; comutația de pachete trebuie să se execute în cadrul comutației de circuite, cu destinația, în principal, pentru managementul de rețea și transmiterea volumelor mari de date;
- interconectări la nivel de trunchiuri ale rețelei⁹ prin fluxuri radioreleu multicanal pe care se vor asigura viteze de transmitere de 256-2048 kbit/s;
- asigurarea accesului abonaților la rețeaua centrelor de comunicații de sprijin prin fir sau radio. Accesul prin fir trebuie să permită conectarea abonaților locali la centrele de comunicații prin următoarele categorii de conectări: abonați numerici conectați pe 2/4 fire pe canal de 16/32 kbit/s prin interfață de linie; abonați analogici conectați pe 2/4/6 fire, de tip BL/BC și CTA; abonați

⁸ *Sincronizare plesiocronă* este sincronizarea realizată în rețelele cu mod de transfer sincron ce utilizează transmisii bazate pe ierarhii digitale plesiocrone în care fiecare comutator numeric al rețelei are propriul generator de tact (ceas) de înaltă fidelitate. Sincronizarea este de cadru (transmiterea, în intervalul de timp 0, a fiecărui cadru al informațiilor de sincronizare a cadrului) și de multicadru (transmiterea informațiilor de sincronizare prin cuvântul de 8 biți conținut în intervalul de timp 16 din cadrul 0 al unui multicadru). Intervalul de timp 0 dintr-un cadru marchează, de asemenea, și începutul unui cadru, iar identificarea unui interval de timp în interiorul unui cadru se realizează prin poziția acestuia în raport cu intervalul de timp 0.

⁹ *Trunchiul de magistrală* este constituit dintr-un grup de canale de trafic, canale de sincronizare și aliniere a cadrelor, canalul comun de semnalizare, circuitul de serviciu, cu multiplexoare prin divizarea în timp.

pentru transmișteri de date în următoarele configurații: de viteză mică/medie cu transmiștere asincronă până la viteză de 2,4 kbit/s sau sincronă cu viteze de 2,4-4,8-9,6 kbit/s cu utilizarea codurilor corectoare de erori, interfață electrică de tip V.24/V.28 și protocol X.25; de viteză medie/mare, în regim multislot¹⁰, cu viteză de transmiștere de până la 512 kbit/s. Accesul prin canal radio trebuie să asigure conectarea unui abonat la punctul de acces radio pentru transmișteri de voce și date la viteze de 16/32 kbit/s; conectarea va fi de tip SCRA¹¹ (acces radio automat pe un singur canal) care realizează servirea simultană prin fiecare punct de acces radio a minim 8 stații radio în regim duplex, secretizat, din cele maxim 36 de terminale radio servite;

- interconectarea cu alte rețele de comunicații, direct sau prin interfețe. În funcție de tipul de rețea, condițiile de realizare a interconectărilor sunt: direct cu rețeaua de transmișțiuni permanentă, ambele

rețele având o structură funcțională comună; prin interfețe monocanal, nesecretizate, cu ton de avertizare, cu rețelele civile de stat sau private, interfețe care permit: interconectarea la nivel de canal analogic standard U.I.T. în toate modurile de lucru; interconectarea cu rețelele de comutație de pachete conform standardelor X.28, X.3, X.25; interconectarea la nivel de canal numeric de date conform standardelor și procedurilor în domeniu (V.10, V.11, V.21, V.24); module de interfață ISDN (rețea digitală cu integrarea serviciilor) și transcodere DELTA/PCM; prin intermediul interfețelor monocanal/multicanal cu sau fără secretizare de grup sau individuală cu alte rețele de comunicații militare;

- independența rețelelor de comunicații ale punctelor de comandă față de rețeaua de comunicații staționară cu topologie distribuită, prin asigurarea schimbului autonom de informații în regim local (în interiorul punctului de comandă).

Cerințe tehnice

În cadrul sistemului de comunicații digital vor fi utilizate preponderent mijloace de transmișțiuni numerice, care trebuie să se încadreze în specificații tehnice bine definite și standardizate, astfel încât acestea să asigure: *formarea de canale cu parametri unici; prelucrarea automată a informațiilor cu ajutorul calculatoarelor; creșterea vitezei de transmiștere pe canalul numeric și respectarea standardelor de interoperabilitate referitoare la: funcționarea canalului telefonic analogic sau numeric cu evidențierea metodei de conversie adoptate pentru canalul numeric, caracteristicile de interoperabilitate pentru legătura în transmișteri de date și facsimil, interconectarea rețelelor și liniilor de comunicații, serviciile de comutare și conectare oferite de rețea; caracteristicile interfețelor (valoarea minimă a parametrilor electrici acceptați de echipamentele de interfață utilizate, semnalizările ce trebuie transmise între echipamentele de interfață, interconectarea fizică a acestora).*

Principalele cerințe tehnice stabilite pentru echipamentele de transmișțiuni în funcție de tipul, de mijloacele și domeniul la care se referă sunt:

❖ *pentru aparatura radioreleu:*

- ⇒ asigurarea unui număr mare de canale de comunicații cu parametri unici (pentru transmișteri de voce, de date, facsimil și video);
- ⇒ utilizarea unor game superioare de frecvență;
- ⇒ funcționarea stabilă în mediu electromagnetic intens;
- ⇒ realizarea facilităților de comandă și control de la un echipament de management;
- ⇒ utilizarea metodelor de transmiștere numerice, cu salt de frecvență.

¹⁰ *Multislot* – grup de intervale de timp dintr-un cadru, grupate în vederea măririi capacității de transmiștere a unei surse.

¹¹ *EUROCOM D/0 (1994), ibidem*, pp. D3-4, D3-5.

❖ pentru aparatura radio:

- realizarea modulară, pe baza unui singur modul emițător-receptor, pentru diferite variante constructive;
- utilizarea tehnicilor de transmitere cu salt de frecvență;
- dimensiuni și consumuri energetice reduse;
- stabilitate ridicată la bruiaj sau la alte acțiuni electronice desfășurate de adversar;
- realizarea facilităților de comandă și control de la un echipament de management;
- asigurarea regimurilor de lucru specifice pentru transmițeri analogice și digitale (în sistemele de comunicații Post-2000¹² se intenționează ca transmițerile analogice să nu mai fie utilizate);
- puterea medie radiată în banda de frecvență ocupată va fi de 99%.

Aparatura de comutare va fi de tip modular și va permite realizarea unor configurații variabile de porturi multicanal și număr de canale de abonat, în funcție de aplicațiile specifice. Cerințele tehnice generale pe care trebuie să le asigure comutatoarele sunt:

- căutarea abonaților în rețea prin metoda deterministă și/sau prin inundarea rețelei;
- comutarea de fluxuri, circuite și pachete;
- capacități ridicate de comutare a fluxurilor numerice și a circuitelor locale;
- viteză de transmitere pe canal de 16/32 kbit/s, selectabil în funcție de necesități;
- facilități specifice de abonat și rețea printre care: prioritate, intrare peste abonat, apel cu număr abreviat, apel cu număr memorat, teleconferință, apel circular și direct, parcare apel, grup închis de abonați, autoafiliere/deafiliere etc.;
- realizarea facilităților de comandă și control de la un echipament de management.

Echipamentele de multiplexare utilizate trebuie să asigure multiplexarea canalelor telefonice și de date, în concordanță cu următoarele cerințe:

- modularitate și permiterea realizării unor structuri variabile de tipuri de abonați, în funcție de aplicațiile specifice;
- asigurarea conectării unui număr de 60 de canale de abonat;
- realizarea conversiei analogic/numerice prin codec delta cu pantă variabilă continuă;
- asigurarea lucrului cu viteze selectabile ale fluxului de linie de 256–2048 kbit/s și viteză a canalului de abonat de 16/32 kbit/s;
- interconectarea diferitelor interfețe (de date, abonați numerici, abonați analogici, comutator de pachete);
- realizarea facilităților de comandă și control de la un echipament de management.

Echipamentele de secretizare utilizate vor asigura:

- ⇒ încărcarea și ștergerea selectivă a cheilor de criptare;
- ⇒ secretizarea datelor și a fluxurilor numerice cu viteze de până la 2048 kbit/s cu selecția automată a vitezei de operare;
- ⇒ criptarea pe bază de algoritm neliniar;
- ⇒ facilități de operare locală sau de la distanță.

¹² STANAG 4637, *Tactical Communications Post 2000*, Brussels, 2004, cap. 9.1.3, p. 37.

Principalele cerințele tehnice pentru asigurarea compatibilități electromagnetice sunt:

- stabilitate ridicată pe frecvența de lucru a emițătoarelor (aceasta va fi de minim $5 \cdot 10^{-6}$ /an);
- sensibilitatea receptoarelor: minim 77 dB (pentru radiorelee) și minim 115 dB (pentru radio);
- atenuarea frecvențelor armonice: mai bună de 70 dB pentru radiorelee;
- raportul semnal/zgomot acceptat de receptor: până la 40 dB;
- atenuarea purtătoarei și benzii laterale netransmise (pentru aparatura radio care lucrează cu bandă laterală unică): cel puțin 40 dB;
- puterea emisiilor spontane, pentru aparatura radio în gama VHF, va fi atenuată cu 40 dB la ± 25 kHz de frecvența purtătoare și cu 60 dB pentru frecvențe mai mari.

Cerințele minime impuse privind caracteristicile transmițerilor sunt:

- terminalele de voce vor utiliza, în mod normal, microreceptorul, fiind prevăzută și posibilitatea conectării la acestea a unor dispozitive auxiliare: cască, difuzor, interfon, microreceptor suplimentar;
- inteligibilitatea vorbirii va asigura ca cel puțin 90% dintre mesaje să fie recepționate corect la prima transmitere;
- echipamentele facsimil utilizate vor trebui să asigure următorii parametri: rezoluția standard de 3,85 (sau 7,7) linii de scanare/mm, pe verticală; 1728 pixeli de-a lungul unei linii de scanare de maxim 215 mm, iar lățimea de 1000 mm; rezoluția standard de 2, 4, 8 sau 16 nuanțe pentru fiecare pixel transmis;
- transmițerile video și de date de mică, medie și mare viteză în regim sincron sau asincron se vor realiza cu o rată a erorilor pe bit de maxim 10^{-5} .

Principalele cerințe care trebuie asigurate în domeniul fiabilității sunt:

- echipamentele să poată lucra 24 de ore continuu;
- sistemul de comunicații și echipamentele componente ale acestuia să poată fi utilizate continuu cel puțin pe durata desfășurării unei operații;
- timpul admis pentru restabilirea serviciilor unui abonat să nu depășească 10 minute;
- timpul de depozitare al tuturor echipamentelor să poată fi de cel puțin 5 ani, în condiții normale de păstrare, cu o probabilitate de punere în funcțiune la prima încercare mai mare de 0,9;
- echipamentele vor fi proiectate cu o mentenanță preventivă sau programată minimă, operațiile de mentenanță vor fi simple și aplicabile de către operator, astfel încât să nu depășească o oră pe durata unei misiuni de luptă;
- mijloacele de transmisiuni să poată fi verificate cu echipamentele de test, fără demontare și în timp ce sunt în funcțiune, iar repararea să se facă prin înlocuirea modulelor;
- timpul pentru repararea în situații de criză și la război¹³ nu trebuie să depășească 30 de minute pentru echipamentele individuale și cel mult două ore pentru complexele de echipamente;

¹³ EUROCOM D/0 (1994), *ibidem*, p. C4-7.

- echipamentele să dispună de dispozitive de testare încorporate, care să permită ca cel puțin 90% din defecțiunile la nivel modular să fie detectate și localizate de operator.

Cerințele minime impuse în domeniul flexibilității sunt:

- ⇒ utilizarea în cadrul sistemului de comunicații a unor echipamente standardizate;
- ⇒ asigurarea unei varietăți de interfețe și satisfacerea tuturor serviciilor de rețea și abonat.

Pentru asigurarea stabilității la perturbații (de natură electromagnetică) se impune asigurarea, cel puțin, a următoarelor cerințe:

- aparatura radio și radioreleu să dispună de posibilități de protecție împotriva bruijului (salt de frecvență, modificarea puterii de emisie, transmitere numerică, lucrul în benzi superioare de frecvență etc.);
- echipamentele nu trebuie să radieze câmpuri electromagnetice care să deranjeze funcționarea altor aparate și să poată lucra în medii electromagnetice precizate;
- aparatura de transmisiuni să aibă capacitatea de operare fără defecte după expunerea la nivelurile standard ale impulsului electromagnetic.

Încheiem demersul de față precizând că asigurarea securității sistemului de comunicații impune măsuri tehnice care vizează: protecția informației prin proceduri și tehnici specifice de criptografiere și realizare a secretizării de canal și de grup de canale; accesul la canalele sistemului pe bază de cod individual de recunoaștere pentru fiecare abonat; protecția fizică a echipamentelor și a elementelor sistemului de comunicații; identificarea și stabilirea vulnerabilităților procedurale și tehnice, precum și utilizarea unor programe de analiză pentru creșterea stabilității sistemului.

RĂZBOIUL ȘI PACEA ÎN SISTEMELE SOCIALE COMPLEXE

~ atractori beligeni versus atractori pacifici ~

Diplomat Ion CÎNDEA

Analiza sistemelor complexe a relevat¹ faptul că, în cadrul acestora, anumite stări ale sistemului sunt mai probabile decât altele. Chiar și comportamentul aparent haotic al sistemelor poate releva, după un număr suficient de mare de iterații, anumite patternuri comportamentale relativ stabile. Nedeterminarea nu este totală, iar haosul posedă în sine germenii unei ordini, chiar dacă aceasta este dificil de vizualizat și de reprezentat intuitiv. Reprezentarea grafică a stărilor unui sistem complex – hărți iterative, în limbaj matematic – ilustrează, în multe cazuri, existența unei ordini în spatele aparentului haos². După repetarea unui număr suficient de mare de iterații, anumite puncte sau regiuni de pe harta iterativă se repetă, ele par fixe. În termenii analizei stărilor sistemului, punctele fixe sunt stări ale sistemului care tind să atragă parametrii sistemului, indiferent de stările sale intermediare. Sistemul se comportă ca și cum punctele respective ar atrage starea sa. Cuvântul cheie îl reprezintă **atractorii**, stări ale sistemelor către care converge comportamentul sistemelor indiferent de stările de moment, care par să “atragă” comportamentele acestora. Atractorii sunt, din punctul de vedere al teoriei complexității, oarecum contraintuitiv, efectul și nu cauza, deși au fost asemănați³ cu niște centre gravitaționale.

Un atractor nu este neapărat un punct fix, reprezentând o stare invariabilă a sistemului. Analiza sistemelor sociale relevă faptul că atractorii pot reprezenta o “colecție” de stări, un con de posibilități.

În sistemele izolate, echilibrul apare ca un atractor al stărilor “departe de echilibru” în care s-ar putea afla acesta la momente diferite. Tendința de creștere a entropiei sistemelor termodinamice, relevată de al doilea principiu al termodinamicii, exprimă ca atractor al sistemelor starea de maximă entropie, altfel spus echilibrul termodinamic (*figura 1*). Imaginea intuitivă a stărilor unui sistem

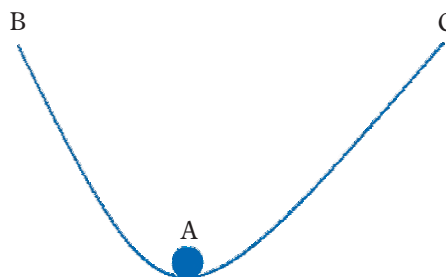

Figura 1: Atractorul ca stare de echilibru a sistemului închis

complex este reprezentată de o imagine cu mai multe dealuri și văi, punctele cele mai de jos fiind cele mai stabile.

Orice deplasare a sistemului către stări de entropie mai scăzută (către B sau C) necesită un consum de energie din exterior și este doar temporară; de îndată ce aportul energetic încetează, sistemul va evolua către starea de maximă entropie (punctul A), care reprezintă atractorul sistemului.

În cazul unui sistem deschis, atractorii nu mai sunt doar rezultatul funcționării legilor generale ale fizicii. În sistemele sociale, factorii care determină emergența unor atractori în sistem se manifestă de-a lungul unor dimensiuni multiple. Concepte compozite ca “energie” pot fi utile în explicarea lor, dar consensul este încă departe de a fi întrunit între cercetători.

În matematică, atractorii sunt rezultatul factorului aleator. În social, aleatorul nu este mai puțin important, dar caracterul conștient (cel puțin parțial) al comportamentului uman face ca atractorii să poată fi mai ușor identificați.

Atractorul funcționează ca atare dacă există un *bazin de atracție*, ceea ce înseamnă, în primul rând, existența unor forțe în sistem care readuc sistemul către attractor, atâta vreme cât perturbația nu este atât de mare încât să depășească bazinul de atracție. Distanța fundamentală dintre sistemele deschise și cele închise pare a fi faptul că cele din urmă au un singur attractor, determinat de starea cu gradul cel mai înalt de probabilitate. Sistemele vii sunt menținute în stare de funcționare de emergența unor atractori aflați departe de echilibru, iar perturbațiile din sistem sunt corectate prin mecanisme de feedback, în sensul readucerii sistemului către attractorul sistemului. Depășirea limitelor maxime ale perturbațiilor duce la ieșirea sistemului din bazinul de atracție al sistemului viu, iar sistemul se deplasează către un alt attractor: starea de echilibru termodinamic.

În esență, atractorii sunt rezultatul unui set de procese convergente, care produc un proces dinamic autogenerativ, fiind rezultatul unei “conspirații structurale”, după cum se exprima Ben Goertzel⁴.

În sistemele sociale complexe pot exista doi sau mai mulți atractori, care au propriul lor *bazin de atracție*. În *figura 2*, punctele A, B și C reprezintă atractori ai sistemului. Atractorii nu sunt identici; unii au un bazin de atracție mai larg ori un grad mai înalt de stabilitate. Modificarea stării sistemului de la starea stabilă A la starea stabilă B reprezintă trecerea sistemului din bazinul de atracție al attractorului A până în bazinul de atracție al attractorului B, trecând prin punctul E. Intuitiv, un attractor este similar porțiunilor joase de teren care atrag în caz de inundații apa revărsată. Apa excedentară dintr-un bazin de atracție, definit în cazul respectiv de configurația reliefului, converge către punctele cu cea mai mică energie potențială. Realizarea sau activarea altor atractori ai sistemului necesită intervenția în sistem; în cazul analogiei cu inundațiile, construirea unor canale de scurgere este o modalitate pasivă de accesare a bazinului de atracție al altui attractor. În sistemele sociale, factorul

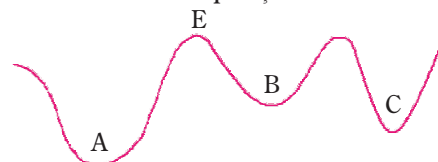

Figura 2: Reprezentarea grafică a unui sistem cu trei atractori

care determină emergența de noi atractori este socialitatea, care este caracterizată de subordonarea indivizilor față de norme.

O analiză⁵ a comportamentului sistemelor, fundamentată pe analiza din perspectiva teoriei jocurilor, concluziona că, în dinamica sistemelor sociale, atractorii pot fi concepute explanatorii mai adecvate decât echilibrul. Ei pot avea un rol generativ, în măsura în care sunt sursa unor procese de agregare. Modelul lui Axelrod și Bennett este ilustrativ în acest sens.

Formulând⁶ o teorie a agregării sistemelor umane, Axelrod și Bennett au considerat esențiale pentru demersul lor înclinația a două națiuni de a se alătura, de a fi împreună, de aceeași parte, în cazul unui conflict. Înclinația națiunilor de a se alătura este considerată simetrică și se analizează pe perechi de state. Formarea unor agregate compuse din mai multe state poate fi analizată pentru toate variantele posibile de grupare. Este evident că nu toate variantele posibile pot genera aceeași satisfacție pentru toate părțile sistemului. *Frustrarea* pe care o generează fiecare dintre variantele posibile de grupare poate fi calculată matematic pentru fiecare dintre țări, iar suma frustrărilor, ponderată cu dimensiunea țărilor, exprimă energia care poate fi asociată fiecărei configurații posibile – o măsură a frustrării agregate. O hartă energetică se poate construi din punctele reprezentând nivelul de energie al fiecărei configurații, relevând punctele cu energie minimă către care tinde orice stare evolutivă a sistemelor, respectiv punctele cu frustrare agregată minimă.

Aplicând modelul elaborat de ei la situația internațională dinaintea Primului Război Mondial, Axelrod și Bennett au introdus ca variabile în sistem caracteristicile statelor europene din perioada respectivă și au construit, cu ajutorul calculatorului, harta energetică a interacțiunilor dintre statele europene, în 1937, la doi ani înainte de declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial. Două dintre configurații aveau în acest caz cea mai scăzută energie din sistem, și, în ambele, Germania și Uniunea Sovietică erau în tabere diferite. Una dintre cele două configurații cu cea mai scăzută energie din sistem – atractorii sistemului – era extrem de asemănătoare cu configurația reală a alianțelor în momentul declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial, validând teoria agregării elaborată de cei doi analiști.

Configurația alianțelor din momentul declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial constituie, prin urmare, un atractor al sistemului, o configurație cu energie minimă, în cazul în discuție, cu frustrare agregată minimă. Identificarea atractorilor sistemului este un predictor de maximă importanță pentru a descrie comportamentul viitor al sistemului.

Un analist⁷ care își propunea elaborarea unei teorii generale a echilibrului social arăta că modelarea matematică a sistemelor complexe a pus în evidență trei tipuri de atractori: atractorii *stabili* – stări stabile ale sistemului (puncte fixe) și atractori *ciclici* (reprezentând situațiile în care sistemul trece periodic prin anumite stări) sunt cei mai ușor de analizat. Atractorii denumiți de matematicieni "*stranii*" (strange attractors) sunt cei mai interesați din punct de vedere matematic, fiind asociați cu termeni ca "haosul". Ei pot fi considerați, la limită, atractori ciclici cu un pattern ciclic foarte lung, dar aceasta

nu îi face să fie mai predictibili. Cu toate acestea, din punctul de vedere al teoriilor sociale, relevante sunt primele două tipuri de atractori. Pentru a construi o irenologie* validă, nu putem analiza pacea ca stare impredictibilă ori ca o stare de moment; sunt relevanți, prin urmare, inclusiv din perspectiva abordării noastre, atractorii stabili ai sistemelor sociale.

A discuta despre pace și război din perspectiva teoriei sistemelor complexe este similar cu a identifica modul în care stările de pace și război pot fi atractori stabili ai sistemelor. Dacă acești atractori ai sistemelor sunt identificați, atunci și teorii pragmatice ale menținerii păcii în sistemele sociale pot fi proiectate și testate. În acest sens, poate fi utilă o analiză a atractorilor care funcționează în interiorul statului.

Atractorii sunt stări care “atrag” comportamentele elementelor sistemului către anumite stări ale sistemului. Pentru sistemele sociale, aspirațiile actorilor sunt importante; ele generează anumite așteptări și configurează acțiunile actorilor către realizarea acestora. Acțiunea socială este modelată de aspirații, dar și de normele sociale – prescripții comportamentale pe care le impune conservarea sistemului.

Conflictele, ca atractori

De ce un sistem se îndreaptă preponderent către o anumită stare? Pentru că există un atractor care generează anumite tipuri de comportamente, răspund teoreticienii sistemelor complexe. Modelând matematic relațiile dintre două state, Wolfson et al. observau⁸ că predominanța interacțiunilor de natură economică tind să ducă sistemul către stări de echilibru, în timp ce interacțiunile de natură politică tind să îl îndepărteze de echilibru. Forțele economice creează, se poate spune, un atractor către stări stabile. Ei distingeau între *cursa înarmării* dintre state, care se concentra asupra competiției de natură politică și militară dintre ele, și *cursa păcii*, care se referea la o competiție în plan economic.

Nowak et al. au formulat⁹ o teorie care explică formarea conflictelor persistente prin apariția unor atractori la nivelul sistemului social. Reducerea la nivel cognitiv a multiplelor dimensiuni ale interacțiunii dintre două grupuri la o singură dimensiune, cea conflictuală, determină referința comportamentală la acesta, indiferent de planul dimensional în care se desfășoară interacțiunea. Ipoteza formulată de Nowak et al. este că atunci când conflictul își pierde în percepția actorilor implicați caracterul multidimensional, atunci el devine un atractor al sistemului, care reprezintă patternuri atitudinale stabile, care motivează acțiunea individuală și colectivă. De asemenea, pe măsură ce legăturile dintre elemente devin mai puternice, gradele de libertate ale sistemului se diminuează, iar starea unui element al acestuia este dependentă de celelalte elemente. Dacă elementele relevante pentru conflict se auto-organizează într-o structură autonomă, atunci intervenția prin modificarea unei singure variabile a sistemului nu mai este posibilă. Variația unei variabile determină variația alteia, iar bucle de feedback

* *Irenologia* reprezintă știința socială care studiază pacea, după cum *polemologia* studiază războiul.

succesive activează, la rândul lor, succesiv factori generatori. Caracterul multiplu al cauzalității conflictelor a fost relevat¹⁰ și de Mircea Malița. Din perspectiva teoriei sistemelor complexe, emergența unui atractor conflictual puternic în sistem determină întoarcerea acestuia, după orice perturbare, la starea de conflict.

Ideea conflictelor prelungite ca atractori ai sistemelor sociale este deosebit de importantă. Cheia înțelegerii conflictelor prelungite este formarea și menținerea unui atractor care stabilizează dinamici maligne între indivizi și grupuri. Soluția la aceste conflicte este, în această logică, dezasamblarea atractorului malign și deplasarea sistemului către un alt atractor – ceea ce implică presupuziția că acesta există sau poate fi construit. Noțiuni ca *“transformarea conflictelor”* (J. Galtung) ori *“construirea unui proiect de civilizație”* (M. Malița) vin în ilustrarea ideii de dezasamblare a atractorului conflictual și de construire a unui nou atractor pacific, către care sistemele sociale să se îndrepte.

Dacă vom putea să identificăm măsura în care un conflict social are caracteristicile unui atractor pentru sistemele în cauză, atunci vom ști că simpla încheiere a ostilităților, la un moment dat, încheiată sau nu cu o stare de pace, nu va fi decât o stare provizorie, de relativ scurtă durată. Ideea de revanșă va fi întotdeauna prezentă în gândirea colectivă, iar reluarea ostilităților nu va fi decât o chestiune de timp sau de refacere a capacității militare de către actorul care, la un moment dat, a fost mai slab. În aceeași logică, anumite stări ale sistemului se pot situa în bazinul de atracție al conflictului, ceea ce duce la declanșarea acestuia. Când vorbim de stări ale sistemului avem în vedere anumite configurații ale variabilelor dinamice care caracterizează sistemul; aceste configurații sunt cele care duc la emergența unor atractori conflictuali. Coleman et al. ilustrează¹¹ etapele care pot duce la radicalizarea unei relații conflictuale până la conflictul prelungit. Pe măsură ce conflictul evoluează, observăm *“emergența unor atractori puternici și stabili (patternuri de gândire, sentimente și acțiune)”* care duc sistemul către un conflict autoîntreținut. Prin fenomene ca disonanța cognitivă și prelucrarea selectivă a informației, atractorii canalizează experiența mentală și comportamentală către o gamă îngustă de comportamente, care formează un sistem logic coerent și care se validează prin profeții autorealizante. Atractorul nu este rezultatul anumitor valori ale variabilelor sistemelor, ci, mai degrabă, al ecuațiilor care definesc relațiile dintre acestea. Factorii care generează conflicte nu mai acționează independent, ei se activează în cascadă, prin faptul că devin un sistem automenținut prin bucle de feedback pozitive. Se construiește, astfel, o structură care funcționează similar culturilor, prin coerența și intercondiționarea dintre elemente. Coleman și colaboratorii săi identifică și etapele prin care acest mecanism este construit. În prima fază, bucle pozitive de feedback fac ca factorii cauzali conflictuali să se activeze rând pe rând, ducând, astfel, la emergența atractorului. În etapa următoare, buclele de feedback pozitive sunt înlocuite cu bucle de feedback negativ care stabilizează atractorul și determină intervenția grupului pentru ajustarea conduitelor contrare perpetuării conflictului. Într-o altă formă, conflictul însuși poate deveni un factor regulator al sistemului, în condițiile în care conflictul devine parte a identității de grup. Intervenția individuală pentru rezolvarea conflictului devine, în aceste condiții, chiar riscantă,

iar asasinatele comise asupra liderilor care au încheiat acorduri de încetare a ostilităților sunt cazurile extreme.

Ben Goertzel arată¹² modul în care realitatea reprezintă un atractor al ecuației mentale a oamenilor, configurând procesele de învățare către concordanța cu aceasta și validând în permanență propriile cunoștințe. În același mod, sistemele de credințe, la rândul lor, sunt atractori ai proceselor mentale, dar ele nu sunt supuse validării externe. Ele fac parte, în termenii distincției culturi/civilizație, din sfera culturală și reprezintă elemente cognitive care se reproduc fără să fie neapărat în concordanță cu realitatea. Caracterul prelungit al conflictelor de acest tip se regăsește adesea în întemeierea culturală a interacțiunii, iar istoria conflictului respectiv nu face decât să întărească dimensiunea identitară.

Reprezentând intuitiv atractorii ca un “peisaj cu dealuri și văi”, Coleman et al. au formulat ipoteza¹³, plauzibilă de altfel, a diferenței dintre “lărgimea” bazinului de atracție al atractorilor conflictuali și “adâncimea” acestuia. Un bazin de atracție mai “larg” va determina evoluția către conflict a unui număr mai mare de stări inițiale, iar unul mai “adânc” va fi mai puternic, adică va necesita o cantitate mai mare de energie introdusă în sistem pentru ieșirea din bazinul de atracție. În *figura 2*, bazinul de atracție al atractorului A este mai larg decât cel al atractorului C, iar cel al atractorului C este, la rândul său, mai adânc decât al atractorului B, însemnând că atractorul C este mai puternic decât atractorul B.

Revenind la distincția cultură-civilizație, propusă¹⁴ de Mircea Malița, putem constata că interacțiunile de natură economică au caracter preponderent civilizațional. Crearea de avuție nu necesită în mod obligatoriu o alegere în planul valorilor, ea se face eficient în termeni economici, adică utilizând realizările științei și tehnologiei. Este, de aceea, plauzibil ca proiectele de tip civilizațional să stimuleze emergența atractorilor stării de pace, pe care îi numim *atractori pacifici*.

Atractori pacifici ~ pacea, ca atractor în sistemul internațional

Starea de pace poate fi analizată la nivelul sistemului internațional sau la un nivel mai mic de agregare socială. A doua variantă permite, pe de o parte, analiza unui sistem cu un număr mai mic de actori, dar și o mai facilă corespondență în realitate a modelării cu cazuri reale. Din punctul de vedere al unei teorii a păcii, istoria oferă un model unic prin eficiență: Uniunea Europeană.

Analiza Uniunii Europene este un caz paradigmatic al unui atractor pacific pentru sistemul statal european. Concepute inițial pentru a controla producția materiilor prime necesare purtării războiului, cele trei Comunități europene (a cărbunelui și oțelului, a energiei atomice și comunitatea economică) au contribuit la emergența acestui spațiu ca atractor pentru tot mai multe state europene.

Proiectul european postbelic nu este prima tentativă de unire a continentului. În dorința de spațiu vital sau de simplă glorie lumească, numeroși lideri politici au construit

proiecte politice de unitate, realizabile sub conducerea unei culturi care se dorea dominantă. Nu puține dintre ele au lăsat în memoria colectivă urme dureroase. Obiect de confruntare militară și de troc la masa tratatelor, Alsacia și Lorena au constituit, timp de secole, “cuiul lui Pepelea” într-o Europă a naționalismelor exacerbate. Ceea ce a ajutat la depășirea acestora pare a fi un factor de maximă importanță într-o teorie a păcii. După încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, Europa a trăit mai mult de o jumătate de secol de pace, iar Franța și Germania nu au mai fost în situația de a se confrunța. Mai mult, proiectul european pare să fi atras, în mod constant, către sine elemente ale sistemului, cele cinci extinderi fiind dovada acestei aserțiuni. Dacă putem identifica un factor unificator, atunci acesta ar putea fi fundamentul teoretic al altor proiecte de pace.

Schumann și Monnet, artizanii acestui proiect, își propuneau “să dezintoxice relațiile dintre Franța și Germania, să elimine opoziția lor seculară, să lege Germania de Vest de Franța, printr-o solidaritate de interese”¹⁵. Esența proiectului european este focalizarea acestuia pe dimensiunea civilizațională. Nu limba sau credința contează, ci capacitatea proiectului de a produce avuție, de a asigura bunăstare pentru cetățenii statelor membre. Cele patru libertăți garantate cetățenilor – libertatea de circulație a persoanelor, a bunurilor, a capitalurilor și a serviciilor, precum și libertatea de stabilire – indiferent de naționalitate și în condiții de nondiscriminare sunt parte a unui proiect de civilizație. Conform proiectului Constituției Europene, Uniunea Europeană are o dublă dimensiune: de uniune a cetățenilor și a statelor.

Atractorul pacific al sistemului european este proiectul comun, situat în sfera civilizațională. Referința la individ ca cetățean, faptul că cetățenia europeană nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă la aceasta, sunt elemente fundamentale ale funcționalității proiectului.

Din punctul de vedere al funcționării, proiectul comun se concretizează prin norme specifice pentru fiecare sector de activitate. Considerat un super-regim, funcționarea proiectului european este asigurată de un număr impresionant de reglementări comune, care devin obligatorii pentru statele membre, creând așteptări și standarde pentru toți producătorii. Un regim care a reprezentat un atractor imediat pentru populația statelor est-europene este cel al drepturilor omului, primul standard european adoptat de toate statele care aspirau la calitatea de membru.

Funcționalitatea Uniunii Europene este realizată prin norme. Logica prescriptivă a normelor europene se referă la reglementarea comportamentelor subsistemelor componente. De la indivizi până la societăți comerciale sau state, obligativitatea subordonării la prevederile normelor nu permite excepții. Termenul “norme” se utilizează aici în sens larg, implicând și situații de patternuri comportamentale comune internalizate de indivizi, fără a fi neapărat scrise într-un cod de legi (de exemplu, codurile de bună comportare în societate, definite în plan etic, ori cutuma în relațiile internaționale). Fără a fi reglementate, în toate statele, ca prevederi legislative, drepturile omului fac parte din ethosul comun și din proiectul comun european.

În sistemele matematice, numărul (teoretic) de grade de libertate ale sistemelor complexe poate fi oricât de mare, în sensul posibilității unui număr mare de stări posibile

ale acestuia. Aceasta face extrem de dificilă predicția în sistemele complexe. Cu toate acestea, patternurile relativ stabile ale sistemelor permit ca acestea să fie modelate în condițiile unui număr mai mic de grade de libertate. În acest sens, atractorii exprimă limitarea numărului de grade de libertate ale sistemelor. În orice sistem social însă, emergența unor reglementări normative micșorează numărul de grade de libertate ale unui sistem, în sensul reglementării comportamentelor subsistemelor componente și subsecvent al limitării stărilor posibile ale sistemului, după cum arăta Chris Goldspink¹⁶.

Sunt relevante, din perspectiva funcționalității ca atractori pacifici, acele sisteme normative care conțin și modalitatea practică de implementare. Societatea Națiunilor nu s-a putut constitui într-un atractor pacific al sistemului internațional pentru că nu a avut la dispoziție mijloace de a sancționa noncooperarea. Organizația Națiunilor Unite are la dispoziție ceva mai multe mijloace de acest tip, dar funcționalitatea acestora este încă insuficientă pentru a crea un atractor pacific al sistemului internațional. La un nivel de analiză ceva mai coborât, regimurile internaționale pot constitui, în anumite condiții, atractori pacifici ai sistemului, în măsura în care nu se transformă în “mașini de vorbe” lipsite de mijloace de implementare.

O condiție esențială pentru funcționalitatea unui atractor pacific este caracterul său stabil. Hegemonia nu poate să ducă, din acest punct de vedere, la emergența unui atractor pacific stabil. Modelski și Morgan ilustrează¹⁷ modul în care emergența unui hegemon în sistemul internațional urmează mai degrabă un pattern ciclic, care ar putea fi, eventual, analizat ca un atractor ciclic. Ciclurile hegemonice au inclus, după cum arătau cei doi analiști, războaie de anvergură sistemică ori situații conflictuale majore care au dus la schimbarea actorului hegemon. În mod evident, nu putem vorbi de un atractor pacific dacă acesta duce la război.

*

Globalizarea, ca proces al socialului, induce constrângeri particulare în analiza păcii și războiului. Creșterea complexității sistemelor sociale este un factor care nu mai poate fi ignorat decât cu prețul înțelegerii parțiale a fenomenelor și al unei intervenții ineficiente în social. În același timp, limbajul conceptual și teoretic al relațiilor internaționale contemporane se dovedește a fi ineficient atât în planul dimensiunii explicative, cât și în planul dimensiunii acționale.

Pacea și războiul sunt, mai degrabă, procese decât stări sociale. Din punctul de vedere al teoriei sistemelor complexe, războiul sau pacea sunt chiar mai mult decât atât: ansambluri de procese care coevoluează, denumite *atractori*. În acești termeni, pacea și războiul pot fi analizați ca atractori ai sistemelor sociale complexe. Acestea sunt stări (în sens dinamic) ale sistemelor sociale către care converge comportamentul acestora. Atractorii de acest tip nu reprezintă numai o abstractizare a noțiunii; înțelegerea acestor mecanisme este echivalentă cu înțelegerea modului în care pacea și războiul se autoreproduc. Mai mult, utilizarea acestor concepte în analiză permite înțelegerea păcii ca un proces de învățare anticipativă¹⁸. Conflictul endemic, care pare dificil de depășit, sunt doar situații în care convergența unor factori culturali creează atractori conflictuali. Versus, atractorii

pacifici descriu stări de pace stabilă, situații în care societatea își creează mecanisme de feedback în măsură să readucă sistemul către starea stabilă, mecanisme ale cooperării în care sunt prezente și mijloacele de cointeresare și de eventuală sancționare a celor care ar putea fi tentați de noncooperarea parazitară.

La începutul unui nou mileniu, teoria relațiilor internaționale se află în situația de a fi rămas tributară unui sistem conceptual desuet. Statul națiune, referința esențială a paradigmei dominante a relațiilor internaționale, se dovedește din ce în ce mai mult a fi un concept insuficient pentru a descrie o lume care trece printr-un proces accelerat de globalizare. Frontierele statale devin din ce în ce mai permeabile, până la dizolvare, iar puterea militară nu mai poate, ea singură, să-i asigure supraviețuirea.

Nevoia de a împropăta instrumentarul conceptual al relațiilor internaționale este ilustrată de fenomenele globalității, de interdependența crescândă între fenomene încă parțial inteligibile și încă și mai puțin predictibile. Metafora fluturelui care, prin bătaia unei aripi, declanșează în altă parte a globului un uragan pare din ce mai puțin o simplă metaforă și din ce în ce mai ilustrativă ca expresie a neliniarității manifeste din domeniul socialului.

Abordarea evoluției umanității prin prisma *teoriei complexității* trimite la ideea *viitorului ca un con de posibilități*, din care umanitatea are de ales. Conștientizarea existenței posibilităților multiple de a alege este similară unui proces de învățare, în raport cu care umanitatea se află abia la început.

Referințe bibliografice

1. Ilya Prigogine, Isabelle Stengers, *Order out of Chaos*, Bantam Books, New York, 1984.
2. Pentru modelarea matematică a sistemelor complexe, vezi Yaneer Bar-Yam, *Dynamics of Complex Systems*, Addison-Wesley, Reading, Massachusetts, 1997.
3. Friedrich Cramer, *Chaos and Order: the Complex Structures of Living Systems*, VCH Verlagsgesellschaft, Weinheim, 1993.
4. Ben Goertzel, *Chaotic Logic. Language, Thought and Reality From the Perspective of Complex Systems Science*, Plenum Press, New York, 1994, la <http://www.goertzel.org/books/logic/contents.html> (06.07.2005).
5. Brian Skyrms, *Chaos and Explanatory Significance of Equilibrium: Strange Attractors in Evolutionary Game Dynamics*, *PSA: Proceedings of the Biennial Meetings of the Philosophy of Science Association*, Vol. II: Symposia and Invited Papers (1992), pp. 374-394.
6. Robert Axelrod, D. Scott Bennett, *A Landscape Theory of Aggregation*, *British Journal of Political Science*, Vol. 23, No. 2 (Apr. 1993), pp. 211-233.
7. Thomas J. Fararo, *General Social Equilibrium: Towards Theoretical Synthesis*, *Sociological Theory*, Vol. 11, No. 3 (Nov. 1993), pp. 291-313.
8. Murray Wolfson, Anil Puri, Mario Matelli, *The Nonlinear Dynamics of International Conflict*, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 36, No. 1 (Mar. 1992), pp. 119-149.
9. Andrzej Nowak, Robin R. Vallacher, Lan Bui-Wrozinska, Peter T. Coleman, *Attracted to Conflict: A Dynamical Perspective on Malignant Social Relations*, la <http://www.tc.columbia.edu/icccr/Publications&PDFS/PeterColemanPublications/PCAttractedToConflict.pdf> (05.07.2005).

10. Mircea Malița, *Conflictele*, modul utilizat la cursurile de masterat de la SNSPA și la activitățile Universității Mării Negre, 2003.
11. Peter T. Coleman, Robin Vallacher, Andrzej Nowak, Lan Bue Ngoc, *Intractable conflict as an Attractor: Presenting a Dynamical Model of Conflict, Escalation and Intractability*, la <http://www.tc.columbia.edu/icccr/Publications&PDFS/PeterColemanPublications/PCIntractableConflictasAttractor.pdf> (05.07.2005).
12. Ben Goertzel, *Chaotic Logic. Language, Thought and Reality From the Perspective of Complex Systems Science*, Plenum Press, New York, 1994, la <http://www.goertzel.org/books/logic/contents.html> (06.07.2005).
13. Peter T. Coleman, Robin Vallacher, Andrzej Nowak, Lan Bue Ngoc, *Intractable conflict as an Attractor: Presenting a Dynamical Model of Conflict, Escalation and Intractability*, la <http://www.tc.columbia.edu/icccr/Publications&PDFS/PeterColemanPublications/PCIntractableConflictasAttractor.pdf> (05.07.2005).
14. Mircea Malița, *Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI*, București, Editura Nemira, 2001.
15. Citat în Mircea Malița, *op. cit.*, p. 273.
16. Chris Goldspink, *Social Attractors: An Examination of the Applicability of Complexity Theory to Social and Organizational Analysis*, Teză de doctorat în ecologie socială, University of Western Sydney, Hawkesbury Campus, New South Wales, Australia, 1999.
17. George Modelski, Patrick M. Morgan, Understanding Global War, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 29, No. 3 (Sep. 1985), pp. 391-417.
18. Pentru distincția *învățare prin șoc/învățare anticipativă*, relevantă pentru relațiile internaționale contemporane, vezi James W. Botkin, Mahdi Elmandjra, Mircea Malitza, *No Limits to Learning. Bridging the Human Gap*, A Report to the Club of Rome, Pergamon Press Ltd., Oxford, 1998.

RĂZBOINICUL JANUS ȘI ÎNȚIEREA SCHIMBĂRII

Tom BIJLSMA

Profesor asistent la Academia Militară Regală Olandeză
~ Departamentul de Organizare, Informații și Economie ~

Kaplan și Norton spuneau că “(...) *abilitatea de a îndeplini strategia poate fi mai importantă decât strategia însăși*” și, ca atare, eșecul raportat al schimbărilor implementate variază între 70 și 90%¹. Împreună cu o serie de cercetători și specialiști, Kaplan și Norton au afirmat că nu calitatea unei strategii, ci aplicarea acesteia este relevantă și determină dacă soluția va fi un succes sau un eșec. Factorul decisiv pentru o schimbare reușită nu este reprezentat de o idee strălucită sau de o teorie sprijinită pe o metodologie academică, ci de modul în care schimbarea este implementată, de procesul în sine. La nivel personal, pot fi deosebite evenimentele comparative, la nivel global, însă, aceasta este o realitate a schimbării organizaționale.

Dacă schimbarea este un proces riscant, oamenii se pot întreba de ce nu se limitează sau de ce nu se renunță la toate aceste schimbări? Pentru multe dintre organizații, această decizie nu este relevantă. Ce este mai important în prezent: a schimba sau a fi schimbat? Din cauza faptului că majoritatea organizațiilor operează în piețe dinamice (global), mediile se schimbă: apar noi tehnologii, mulți clienți potențiali și o competiție nemiloasă, ce derivă din faptul că lumea va deveni mai “mică” și se va schimba mai rapid. Astfel de procese au avut loc și în cadrul Forțelor Olandeze de Apărare. În timpul ultimelor două decenii, mediul s-a schimbat într-un mod dramatic: alți adversari (*terorism internațional, grupuri criminale*), alte tipuri de război (*război asimetric, operații de menținere a păcii*), noi tehnologii (*ce culminează cu războiul bazat pe rețea*) și noi forme de cooperare (*NATO, UE, Națiunile Unite și coalițiile ad-hoc*). După cum arată rezultatele, unitățile operaționale ale Forțelor Olandeze, desfășurate regulat, s-au adaptat cu succes noului mediu. Se poate spune că atitudinea lor cu privire la schimbare este una pozitivă și că posedă o cantitate considerabilă de cunoștințe și experiență în conceperea și implementarea schimbării. În ciuda faptului că schimbările operaționale în cadrul organizației s-au desfășurat cât se poate de favorabil și fără piedici, elementele de sprijin au întâmpinat, totuși, dificultăți. Ceea ce a făcut ca și mediul să sufere transformări, în special actorii din teatrele de operații. Un motiv în plus ca aceste elemente să devină mai flexibile, inovative

¹ *The strategy-focused organization, How balanced scorecard companies thrive in the new business environment*, R.S. Kaplan, D.P. Norton, Harvard Business School Press, 2001.

și orientate spre ceea ce se întâmplă în teatrul de operații. Se pare, însă, că aceste procese sunt împiedicate de birocrăție, de lipsa unui angajament neechivoc, precum și de absența unei culturi situaționale.

Deși toate planurile forțelor de apărare sunt organizate pe baze normale, totuși, apar o serie de obstacole. Cum este posibil ca experiența și cunoștințele asupra schimbării unei organizații să nu fie folosite în cadrul elementelor necombatante de sprijin al forțelor? De ce este posibilă o altă atitudine asupra schimbării? Trebuie să reținem: numai competențele adecvate/însușite sunt utile în cadrul unei organizații.

Scopul acestui demers este acela de a descoperi fața lui Janus: care dintre competențele schimbării le lipsesc unităților de sprijin ale forțelor de apărare, dar sunt prezente în rândul forțelor operaționale? Pentru a răspunde la această întrebare, am ales, ca obiect de studiu, *Organizația Logistică de Apărare (Defence Materiel Organization – DMO)*, aflată în curs de organizare și alcătuită din peste 6 000 de oameni (în regim full-time/fte). La începutul lui 2005, *DMO* avea câteva unități de sprijin din cadrul Marinei, al Forțelor Aeriene și al Forțelor Terestre.

O concluzie ce se poate formula este că prezența competențelor specifice schimbării nu se remarcă în unitățile de sprijin, ci în unitățile operaționale ale organizației militare. Pivotalul îl constituie comunicarea bazată pe scopuri și procese: activitățile și alegerile zilnice. În legătură cu această schimbare de succes, stilurile și competențele paradoxale ale lui Janus – fața defensivă – sunt mai puțin bizare decât par la prima vedere. Iar noi *putem* depăși mitul schimbării neizbutite!

Articolul este structurat pe trei părți. În prima parte vor fi descrise investigația, metoda și obiectul acesteia. În secțiunea a patra a acestei părți, este prezentată propria viziune a autorului asupra “schimbării”, în general, explicată mult mai precis în următoarea secțiune, prin mutațiile produse în cadrul forțelor de apărare. În cea de-a doua parte, sunt relevate rezultatele, prin descrierea celor cinci aspecte critice asupra schimbării suportului cercetării în cadrul *DMO*. Cea de-a treia parte, numită *Combinând cele două fețe*, începe cu o *Discuție*. Următoarea parte descrie cea mai folositoare teorie – *procesul-școală*, precum și concluziile și unele recomandări.

1.1. Investigația

Această lucrare reprezintă faza preliminară a unei cercetări pentru teza de doctorat, în care întrebarea-cheie este “*Cât de mult învață oamenii dintr-o schimbare?*”. În cadrul cercetării pe care am întreprins-o, învățarea ar trebui să însemne aplicarea conștientă a cunoștințelor relevante în noile situații. Factorii problemei, în acest caz, pot fi reprezentați de indivizi, de grupuri sau chiar de organizații. Deși cuvântul “*schimbare*” este folosit cu sensul de schimbare/transformare în cadrul unei organizații, motivele acestei schimbări pot fi diverse, cum ar fi reducerile de buget, înființarea unui sistem de management al informației, o reorganizare cauzată de noi sarcini sau de locația acesteia. Conceptul de schimbare este considerat a fi atât un rezultat (scopul sau produsul/serviciul care urmează a fi livrat), cât și un proces (modul în care se realizează schimbarea). Nu am întreprins un studiu, însă un aspect trebuie menționat: în trecut, specialiștii

au scris despre “*Cultura janusiană*” în cadrul organizațiilor militare². O față o reprezintă organizațiile “reci”, cum ar fi comandamentele, departamentele de personal și garnizoanele armatei, cealaltă față o reprezintă organizațiile “fierbinți”, și anume aceia dintre militarii care se află pe câmpul de luptă sau în alte operațiuni militare riscante. Cele trei dimensiuni – “*riscul propriei vieți*”, “*turbulența evenimentelor critice*” și “*timpul*” – sunt percepute diferit în cadrul organizațiilor “fierbinți” și în cele “reci”. Aceste fețe, în acest articol, reprezintă o altă clasificare, în care n-am luat în considerare doar perspectiva culturală.

1.2. Metoda

Inițial, pentru a putea fi elaborate întrebările interviurilor semistructurate, am consultat o serie de lucrări despre managementul schimbării. Acestea au fost combinate cu intuiția și ideile apărute pe măsura cercetării și din articolele scrise pe această temă, în ultimii patru ani. La începutul anului 2004, managerul interimar al *DMO* a fost întrebat dacă această organizație poate servi ca subiect de cercetare pentru a investiga un asemenea proces de schimbare specific. Tocmai pentru că *DMO* se afla încă în stadiu de dezvoltare, putea reprezenta subiectul ideal, din moment ce toate aspectele schimbării, de la cel mai înalt până la cel mai de jos, cu toate funcționalitățile, puteau fi cercetate. Pe parcursul a șase luni (din aprilie până în septembrie 2004), două grupuri de lucru din cadrul *DMO* au fost monitorizate îndeaproape. Făcând abstracție de numeroasele ședințe și analize ale documentelor întocmite, s-a reușit obținerea a optzeci de interviuri semistructurate. Pe lângă interviuarea întregii echipe de tranziție, au fost interviuați aproximativ jumătate dintre membrii celor două grupuri de lucru.

1.3. Subiectul cercetării

Acest demers se concentrează asupra schimbărilor produse în cadrul *DMO*, care trebuie să fie operațională în octombrie 2005. Va fi o organizație întrunită, ce se va ocupa cu întreaga logistică din cadrul Departamentului de Apărare, de la achiziționare până la scoaterea acesteia din uz. *DMO* este o fuziune a departamentelor celor trei Servicii ale Armatei Olandeze (forțele terestre, aeriene și navale), cărora le-au fost încredințate procesele material-logistice. De la 1 aprilie 2004, opt grupuri de lucru s-au axat pe integrarea acestor departamente în cadrul *DMO*, folosind ca punct de reper “*lista negativă a DMO*”³. În același timp, trebuie să se producă reducerea cu aproximativ 1 000 de persoane/fte, ajungând ca personalul total al *DMO* să fie de 6 200/fte. La începutul proiectului s-a stabilit o reducere de 360 de persoane/fte, la care, în august 2004, s-au adăugat alte 600/fte. Motivul acestei măsuri a fost acela că organizația care guvernează proiectul și care este responsabilă cu procesele schimbării în cadrul întregii armate (SAMSON) a ajuns la concluzia că Departamentul Apărării nu va fi în stare să atingă plafonul de formare stabilit pentru anul 2007. Tranziția către *DMO* este supravegheată de o echipă compusă dintr-un contraamiral, patru locotenenți-colonei, un consilier pe probleme de personal

² *Culture in uniformed organizations*, J.L. Soeters in N.M. Askanasy, C.P.M. Wilderom și M.F. Peterson (eds.), *Handbook of Organisational Culture and Climate*, Sage, Londra, 2000, pp. 465-481.

³ *Blauwdruk Defensie Materieel Organisatie, De betrouwbare materieellogistiek defensiepartner, ... van huis uit*, Project SAMSON/A.03/PML, Haga, 22 martie 2004.

și un funcționar în domeniul relațiilor publice. Această echipă conduce opt grupuri de lucru, iar fiecare dintre acestea este responsabil cu câte o parte a reorganizării.

1.4. Viziune asupra schimbării (cum să învățăm din schimbare)

În cadrul managementului schimbării se pot desluși o serie de îmbunătățiri și tendințe. Încă de la începutul anilor '50, procesele de schimbare au fost investigate din perspectivă științifică, un exemplu fiind *Strategia planificată de schimbare (Planned Change Strategy)* a lui Kurt Lewin. Cele mai recente tendințe ale științei schimbării sunt *dezvoltarea organizațională (OD)* și *transformarea organizațională (OT)*. Un principiu călăuzitor ce poate fi găsit în dezvoltarea tuturor acestor tendințe și care se bucură din ce în ce mai mult de popularitate este acela că toate lucrurile sunt conectate între ele (holistic). Mai mult, din anii '70 ai secolului trecut, au apărut situații neprevăzute (de exemplu, nu există cea mai bună cale de schimbare, aceasta depinde de multe relații de genul "dacă ..., atunci ..."). O dezvoltare similară poate fi întâlnită într-o altă zonă operațională, mai exact, în modul în care oamenii apreciază calitatea în cadrul organizațiilor. Cu ajutorul ciclului *PDCA (planifică - fă - verifică - acționează)*, prin implementarea normelor ISO și prin dezvoltarea câtorva modele de calitate și premii (*Malcolm Baldrige* în SUA, *European Foundation of Quality Management – EFQM* în Europa de Vest), *Total Quality Management – TQM* a evoluat. În principiu, atât *TQM*, cât și *OD* sunt identice: este o abordare integrală a organizațiilor, fiecare din perspectivă diferită.

Toate acestea generează ipoteza conform căreia schimbarea este normală atât din perspectiva reorganizării, cât și din cea a unei îmbunătățiri în domeniul calității. Cu alte cuvinte, managementul schimbării poate fi considerat un pleonasm, la fel ca și managementul calității. Ca urmare, termenii "*starea fermă a managementului*" și "*management noncalitate*" nu sunt folosiți în management. În managementul actual, se presupune ca managerul să fie capabil să se ocupe de schimbare și de problemele legate de calitate; ca atare, acesta a devenit un mod de trai și un mod de lucru. Indiferent de perspectiva din care este privită (calitate sau schimbare), elementul-cheie al managementului este ciclul *PDCA*, iar din perspectiva controlului, acest ciclu ar fi trebuit să fie unanim acceptat în munca de zi cu zi. Acest lucru ridică întrebarea: "*În ce măsură oamenii își planifică într-un mod structural, în ce măsură își îndeplinesc, își evaluează și își adaptează aspectele muncii lor?*". Evident, acest lucru ține de competența profesioniștilor să o facă individual, dar, de asemenea, acest lucru se poate întâmpla și în cadrul departamentelor. Riscurile sunt mult mai mari atunci când este vorba de grupuri de lucru temporare, grupuri de risc, cum ar fi echipele-proiect sau echipele de schimb, care nu îndeplinesc în mod regulat ciclul *PDCA*. Acesta servește la menținerea armoniei și la protejarea intereselor comune. Dacă, într-adevăr, evaluările au loc, problema principală o reprezintă, de cele mai multe ori, conținutul (*produsul*), dar, la fel de importantă este și evaluarea procesului (*cum stau lucrurile*). Tocmai această problemă este elementul-cheie al unei organizații ce acumulează informații: să discuți despre modul în care sunt abordate problemele, evaluând de ce un anumit lucru a mers bine sau mai puțin bine ori trăgând concluzii ce vor fi de ajutor pentru situațiile viitoare.

1.5. Armata și schimbarea

De-a lungul timpului, armata a fost cea care a inițiat tendințele atunci când a fost vorba despre probleme organizaționale. Linia organizării, structura divizată, elementul de personal, standardizarea și planificarea scenariului, toate sunt exemple de intuiție militară, care s-au infiltrat și în viața comună. Oricum, rolul armatei, de generator al tendințelor, a trecut de mult, iar în zilele noastre, acesta s-a transferat în cadrul organizațiilor de întraajutorare, organizații cu profit mare sau organizații nonprofit, care, adesea, îi împrumută conceptele bine cunoscute. Acest lucru este valabil și în cazul Armatei Olandeze, ce se vrea a fi condusă în același mod ca și companiile multinaționale. Organizația olandeză de apărare a trebuit să facă față multor schimbări, în special în ultimele două decenii. Reorganizări se fac în mod continuu, de multe ori sub pretextul reducerilor de buget. În afara acestora, după căderea zidului Berlinului, au evoluat mai multe forme de cooperare (Națiunile Unite, UE, alianțele ad-hoc) și diferite sarcini (de la menținerea păcii la impunerea păcii și CIMIC), ce au influențat într-o mare măsură dezvoltarea unităților și achiziționarea și folosirea materialelor. Este logic de concluzionat faptul că o organizație în care au intervenit și intervin atât de multe schimbări ar trebui să aibă la dispoziție o sursă de informație și să fie competentă pentru a putea îndeplini managementul schimbării; oricum, se pare că roata proverbială este continuu reinventată. Aceasta ridică o altă întrebare: *Este posibil să învățăm din această schimbare?* Armata, în mod special, ar trebui să fie cea dintâi organizație care îmbunătățește procesele, îmbinând noi tehnici, antrenându-și și educându-și personalul și echipele, deoarece le este datoare angajaților și consumatorului ei (statul). În momentul în care o companie civilă ratează o anumită șansă, rezultatul este o scădere a profiturilor, fiind considerată o cauză pierdută; în cadrul forțelor armate, aceasta are ca rezultate accidente, morți sau misiuni eșuate (joint sau întrunite). Mai mult, un incident care are loc într-o operațiune la celălalt capăt al lumii poate avea consecințe multiple (politice) în țara de origine. Zonele operaționale se schimbă, inamicul și pericolele sunt schimbătoare, desfășurarea sistemelor de arme se schimbă, alianțele se schimbă; de asemenea, întregul concept logistic se schimbă: de la achiziționare până la scoaterea din uz și de la afacere-la-afacere până la logistica de luptă. Din cauza complexității și a dinamicii zonelor menționate, Armata nu poate copia absolut tot de la companiile civile atunci când este vorba despre management; ca întreg, organizația este pur și simplu deosebită, iar din cauza sarcinilor și a mijloacelor, ea nu poate acționa la fel. În loc să copieze diferitele aspecte sau discipline ale altor organizații, forțele armate ar trebui să inoveze atunci când este vorba despre management. Singurul mod în care acest lucru s-ar putea întâmpla este atunci când atitudinea reactivă se va transforma într-una proactivă. Pentru a putea exemplifica, trebuie făcute câteva diferențe esențiale în interiorul Armatei Olandeze. Trupele olandeze au fost desfășurate în multe operațiuni întrunite în numeroase zone ale globului, încă de la începutul anilor '80 și, în comparație cu alte țări, rezultatele au fost întotdeauna favorabile. Atât clientul (statul), cât și părțile participante au lăudat dăruirea și rezultatele obținute. Schimbările ce nu au avut nimic de-a face cu desfășurarea operațională au fost implementate relativ ușor în unitățile care erau gata de luptă; aceasta, în contrast cu marile structuri de sprijin ale Armatei, în cadrul cărora implementarea

schimbării este adeseori anevoioasă. Această investigație pleacă de la premisa că există diferențe majore între unitățile operaționale și elementele de sprijin atunci când este vorba despre managementul schimbării. Obiectivele schimbării în cadrul unităților operaționale sunt, adesea, diferite de cele ale elementelor de sprijin; oricum, acest articol se concentrează asupra proceselor schimbării. Legat de elementele de sprijin, *DMO* este singura care a fost luată în considerare.

2. Rezultate

Fiecare dintre cele cinci secțiuni va dezbate câte un aspect al managementului schimbării, deduse din rezultatele investigației. Fiecare secțiune studiază amănunțit aplicabilitatea generală a fiecărui aspect în unitățile operaționale, urmate de o examinare a aspectelor în cadrul *DMO*.

2.1. Urgența

În cadrul unităților operaționale există întotdeauna o anumită presiune, cu alte cuvinte, o anumită urgență. În timpul misiunilor de tip joint și/sau întrunite, fiecare participant trebuie să fie capabil să îndeplinească misiunea. Mai mult, apropierea fizică a colegilor, a altor echipe sau a unității nu face decât să sporească această presiune, deoarece e destul de greu să pășești pur și simplu într-o lume diferită, străină, pentru un anumit timp. În ciuda posibilelor suspiciuni și prejudecăți, diferite unități recunosc faptul că dependența mutuală este necesară pentru îndeplinirea misiunii. De fapt, presiunea este cea care face ca suspiciunile dintre ei să dispară și, de multe ori, diferențele culturale sunt percepute ca fiind mai puțin importante. Cu alte cuvinte, elementul responsabil cu sarcinile este principiul de referință. Prin exerciții, unitățile se adaptează una după cealaltă și, realizând faptul că trebuie să coopereze des cu alte unități, acestea sunt mai susceptibile și doresc să facă schimb și să coordoneze planuri, metode și doctrine într-o perioadă foarte scurtă. În desfășurările de forțe prezente sunt stabiliți, în planurile operaționale, timpi grei și rapizi și, de asemenea, sunt stabilite scopurile, iar din cauza dependențelor mutuale crescute dintre diferitele sisteme de arme și unități, presiunea îndeplinirii rapide a scopurilor propuse devine și ea necesară. Cea mai importantă dintre toate – amenințarea latentă sau deschisă cu violența din zona operațională – se adaugă elementelor de urgență atunci când, în timpul misiunilor, sunt implementate schimbările. În momentul în care unitățile politice sau de ajutor sunt implicate excesiv în procesele de schimbare, ele nici nu aud sunetele războiului, nici nu simt mirosul prafului de pușcă. Documentarea în vederea creării unui sens al urgenței (care este primul pas rațional al lui Kotter⁴) nu a fost, adesea, făcută îndeajuns de profund. În cel mai bun caz, această urgență constă în evitarea consecințelor periculoase ale continuării pe calea aleasă, în timp ce numărul personalului disponibilizat și bugetul mai mic în *euro* rămân unități abstracte. *Mai mult, un comandant riscă mai puțin când, pur și simplu, are grijă de unitate decât atunci când este inovativ !*

⁴ *Leading Change, Why Transformation Efforts Fail*, J.P. Kotter, Harvard Business Review on Change, Harvard Business School Publishing, Boston, 1999.

În cadrul DMO, aceste diferențe culturale între unități și între diferitele servicii pot fi discutate pe larg și, posibil, chiar și consolidate. În general, înțelegerea pentru ceilalți devine mult mai mare și contribuie tot mai mult la cristalizarea comportamentului persoanei decât diferențele culturale dintre ei. Acest lucru este posibil datorită timpului extins de conducere permis pentru reorganizare, care este de optsprezece luni. Evident, presiunea poate fi sporită prin formularea scopurilor (așa-numitele “pietre de hotar”) care trebuie îndeplinite în timpul reorganizării; oricum, fără a le confirma pe cele anterioare, sunt tolerate aranjamentele clare.

Un alt factor ce influențează urgența a fost măsura în care oamenii au încredere unii în alții. Un membru influent al grupului de lucru, comandantul unității, spunea: *“Există un conflict de interese aici, din moment ce trebuie să îmi păzesc oamenii. În acest grup de lucru suntem toți o adunătură de curcani care vorbesc despre Crăciun. Suntem toți precauți”*. Ceva mai târziu, el a adăugat: *“Membrii grupului sunt șovăitori, așteaptă să vadă unde îi va duce. Sunt nerăbdător să vadă la câți sunt nevoit să renunț”*. Într-adevăr, majoritatea membrilor grupului erau prudenți.

Un factor decisiv în această problemă a fost modul în care era controlat un grup de lucru. De exemplu, după două luni, unuia dintre cele două grupuri i-a fost desemnat un nou președinte. Președintele demis a condus întâlnirea, în sensul formal al cuvântului, dar fără nici un fel de angajament real. Noul președinte și-a concluzionat discursul spunând: *“Aici trebuie să fie, de asemenea, și o atmosferă plăcută și vom reuși !”*. La alte întâlniri, el a folosit termeni similari și a afișat comportamentul corespunzător care, fără îndoială, a avut o influență pozitivă asupra atmosferei și asupra deschiderii grupului.

Această urgență este creată numai de proximitatea fizică a oamenilor și de circumstanțe. Mulți dintre intervievați au pledat pentru un anumit tip de construcție a echipei în cadrul grupului lor de lucru, iar câțiva dintre aceștia au avut deja experiențe plăcute cu această construcție a echipei, în timpul schimbării. În acest caz, construirea echipei constă în buna cunoaștere a celorlalți, încheierea de acorduri în legătură cu procedurile și subiectele, la care se vor referi ca la o versiune extinsă a *demarării proiectului (Project Start Up – PSU)* în cadrul managementului de proiect. Câțiva intervievați au menționat, de asemenea, sprijinul unui psiholog L&O (Muncă și Organizare) în cadrul acestor procese, din moment ce un intrus și un profesionist pot cerceta, adesea, mai mult și mai bine decât cei implicați. Unul dintre cele două grupuri monitorizate au fost cazate, pentru două zile, la un hotel. Participanții au fost de părere că acest lucru a avut o contribuție pozitivă la creșterea sincerității și pentru atmosfera din cadrul grupului.

Un alt factor important este constituirea propriu-zisă a grupului de lucru, în sensul că acest lucru nu ar trebui să se schimbe atât de des și atât de ușor. Pentru unul dintre cele două grupuri de lucru a fost întotdeauna o surpriză să vadă cine va participa la întâlnirile săptămânale. Nu toate unitățile erau reprezentate de fiecare dată și, dacă erau, atunci întrebarea era pe cine vor trimite să-i reprezinte. Un interviuat chiar a spus: *“Întotdeauna sunt oameni noi la masă ... (din cadrul unuia dintre serviciile armate). Sunt curios să vadă câte fețe noi voi vedea astăzi la întâlnirea grupului de lucru; mai mult, unele dintre servicii sunt chiar suprareprezentate”*. Un alt interviuat, ofițer

al DMO, a formulat același lucru, astfel: “Un scop bine acceptat de comun acord și un gât de sticlă larg sunt esențiale pentru a realiza un început bun!”. Sub presiune totul devine fluid!

2.2. Orizontul de timp

Diferența, în orizontul de timp, dintre un comandant de pe teatrul de operații și un manager al DMO este foarte mare. Orizontul de timp al unui comandant este relativ scurt; în programul său anual, el își antrenează unitatea pentru diferite obiective sau, pur și simplu, le îndeplinește. Cea mai importantă problemă a unui comandant este dacă oferă sprijin altor unități sau dacă va fi undeva în ciclul de 18 luni al “antrenamentului specific al misiunii, al desfășurării forțelor peste hotare și al recuperării”. Totuși, în acest scenariu, lucrurile pot ieși la suprafață, pot traversa orizontul de timp și, ca urmare, le dezorganizează; oricum, oamenii au învățat să devină flexibili, din moment ce planurile se schimbă și o (nouă) misiune sau sarcină are prioritate. Pe parcursul procesului de planificare operațională, un comandant nu privește dincolo de scopul pe care îl are de îndeplinit. Menținerea unei brigăzi mecanizate se face timp de 48 de ore, după care ea are nevoie de sprijin logistic. În timpul operațiilor de menținere a păcii, un comandant face planificarea pentru desfășurarea unității sale pe o perioadă de maximum șase luni. Acesta este un adevărat lux, dar, între timp, misiunea, locația și organizarea unității se schimbă. Politica ce stă la baza acestei desfășurări, fie ea națională sau internațională (NATO, Națiunile Unite, UE), este adesea foarte clară. Aceasta se aplică, de asemenea, misiunii și regulilor de angajament (ROE) și constituie cadrul de referință ce-i ajută pe comandanții militari să ia decizii adecvate în ceea ce privește schimbările curente.

Acest așa-numit orizont de timp este mult mai scurt pentru comandanții operaționali decât pentru managerii din DMO. În cadrul DMO, procesele sunt create, sarcinile sunt împărțite, responsabilitățile, îndatoririle și locul oamenilor sunt gândite pentru următorii ani. Logic, acest lucru necesită mult mai multă viziune și abilitate de gândire la diverse niveluri decât în cazul comandanților operaționali. Viziunea este, cu siguranță, prezentă în cadrul echipei de proiect a DMO; aceasta ascunde imaginea globală a viitorului curs al proviziilor materiale, iar modul în care este așteptat să se pună în practică rămâne o problemă vagă. Motivul pentru care DMO nu poate formula încă o viziune este acela că la nivelurile înalte nu s-a luat o decizie finală în ceea ce privește cursul ce trebuie urmat. De exemplu, pe de o parte, un general din cadrul DMO ar vrea să fondeze o organizație de companii întrunite, pe când un ofițer-amiral, pe cealaltă parte, ar prefera ca diferitele companii ale celor trei Servicii ale Armatei să rămână separate decât să lucreze mai mult împreună. Managerul de tranziție a spus următoarele despre schimbătoarea motivație a oamenilor: “*În adeseori și mă întâlnesc cu angajații și le cer să aibă încredere în DMO. Dacă imaginea ta despre organizație nu s-a cristalizat pe deplin încă, atunci nu știi la ce să te aștepti de la oameni și dacă eu nu am pus încă eticheta, atunci cred că nu ar mai trebui să-i supăr cu asta. Nu le sunt încă foarte clare nevoile esențiale: Unde voi fi pus să lucrez? Cum va arăta DMO și de ce? Aceste lucruri sunt cele care le oferă motivație*”. În felul acesta, managerul de tranziție

a încercat să-și împiedice angajații să privească mult prea departe. În definitiv, nimeni nu poate spune ce ne rezervă viitorul în următorii doi ani și, din moment ce el nu poate să le ofere siguranță, ei refuză să facă acest lucru. Mare parte a angajaților *DMO* sunt civili și încă nu au fost nevoiți să lucreze într-un orizont de timp limitat. Incertitudinea generată de acest orizont de timp este cea mai mare cauză a nemulțumirii lor.

2.3. Viziunea operațională asupra schimbării

Felul în care conceptul de schimbare poate fi abordat este foarte diferit. Un comandant știe că planurile lui se vor schimba în momentul în care se va produce dislocarea propriu-zisă a unității sale. În definitiv, adversarul nu poate fi prevăzut, iar un comandant, adesea, are de-a face cu un mediu complex și dinamic. De fapt, el și comandanții subordonați lui consideră planurile operaționale un punct de plecare ce ține seama de variații. În schimb, subordonații sunt conștienți de autoritatea lor atunci când se pune problema abaterii de la planurile originale. În această privință, *“comanda și controlul orientate pe sarcini”* asigură faptul că scopul și misiunea reprezintă problema principală, iar acest lucru se întâmplă deoarece problemele zilnice influențează mai puțin scopurile. Aceste probleme zilnice sunt, de fapt, unele dintre punctele de plecare atunci când sunt descrise scopurile.

Oricum, în cadrul *DMO*, actele, rapoartele, relatările sunt cele mai importante principii. Mult mai multe sunt scrise atât în lucrări, cât și pe suport digital, făcând o zi plină de lucru pentru un membru al grupului, care le citește din scoartă în scoartă. Pe lângă participarea la întâlnirile cu propriul grup de lucru, mulți dintre ei trebuie să participe și la alte întâlniri ad-hoc ce apar frecvent; ambele aspecte se întâlnesc într-o organizație extrem de birocratică. Mai multe discuții și mai multe lucrări pot controla parțial complexitatea mediului înconjurător; este făcută, astfel, încă o încercare pentru a controla atât dinamicile prezente în *DMO*, pe parcursul planificării riguroase a timpului, cât și punctele de plecare schimbătoare și scopurile (politice), prin a oferi mai mult din același lucru. Un astfel de exemplu a avut loc în luna august a acestui an (n. red., anul 2004), în momentul în care s-a impus o extrareducere de fte. Văzând că echipa de proiect nu a avut destulă intuiție asupra numărului de fte ce trebuia redus de către cele opt grupuri de lucru, s-a luat decizia de a se înființa douăsprezece grupuri de studiu. Fiecăruia dintre acestea i s-a stabilit zona de responsabilitate și au trebuit să elaboreze sinergia (între cele trei servicii ale Armatei) a unora dintre avantajele, în câteva luni. Grupurile de studiu erau compuse îndeosebi din oameni ce făcuseră parte din cele opt grupuri de lucru; acest lucru presupunea chiar și mai multe întâlniri, mai multe viziuni și mai multe lucrări. În acest caz, schițarea completă a problemei zilnice sau, cel puțin, încercarea de a o controla a fost făcută prin multe discuții și s-a ajuns la concluzia că este imposibil de realizat. Pericolul neprevăzut este acela că se nasc două lumi: lumea de pe hârtie și lumea reală. Distribuția lucrărilor și stabilirea cu tact a întâlnirilor par a fi cele mai plăcute arme folosite pentru a atinge subțintele (sau a-i împiedica pe alții să o facă) pe parcursul schimbării. Un alt interviu, cu multă experiență în ambele sensuri, a spus: *“Sunt două lumi total diferite: lumea de la Haga și lumea operațională. Lumea de la Haga este determinată de politică, pe când lumea operațională*

este foarte bine formată: un comandant, sarcini și un antrenament riguros al unității. Tu te adaptezi legilor și culturii, tu joci jocul. În lumea de la Haga, tu faci mai multe lucrări scrise. (...) În lumea de la Haga, tu ești cufundat în lucrări, din moment ce calculatorul facilitează realizarea acestora și de fiecare dată trebuie să parcurgi o sumedenie de lucrări, deoarece nu ești niciodată sigur de ce s-a schimbat în ultimele versiuni. Deci, întârzierea deliberată a lucrurilor se face mult mai ușor, lucru ce este pur și simplu inimaginabil în lumea operațională”. Referitor la rolul exemplar, un intervievator a întrebat următorul lucru: “Înalții comandanți vorbesc despre fte-uri doar ca fiind scopuri pentru reorganizarea DMO. Putem deci condamna eșaloanele inferioare pentru ignorarea faptului că această DMO trebuie să devină eficientă și atentă cu personalul?”. Intervievatul a răspuns: “Ai perfectă dreptate, ceea ce pui, aceea iei. De exemplu, tu obții ceea ce ceri. (...) Dacă vrei ca schimbarea să se producă, trebuie să începi cu tine însuși, asta înseamnă că noi (echipa de proiect) sau eșaloanele superioare trebuie să spargem acest cerc dacă suntem foarte siguri că vrem să înfăptuim această schimbare”.

2.4. Învățând din această schimbare

Într-o organizație în continuă schimbare este esențial să învățăm din stadiile finalizate sau în curs de finalizare ale schimbării. Pe de o parte, acest lucru constă în evaluările produsului: “În ce măsură schimbarea și-a atins scopul?”. Pe de altă parte, evaluările procesului sunt la fel de importante: “În ce măsură metoda a fost un succes?”. Normal, acestea două se influențează reciproc. În unitățile operaționale, misiunile sunt întotdeauna subiect de evaluare. În timpul antrenamentelor și al exercițiilor, subsistemele și sistemele sunt examinate la sânge; la urma urmei, asta înseamnă exerciții. Pe parcursul dislocării unei unități, abia dacă se găsește timp pentru asta, chiar dacă astfel de evaluări au loc la nivelurile cele mai înalte. În privința asta, Armata Americană face un pas înainte: fiecare dislocare a unei unități este evaluată cu ajutorul unei recenzii de după acțiune (*After Action Review – AAR*), în care sunt implicați toți, iar evaluarea este făcută în mod deschis. Lecțiile sunt aplicate individual, membrilor, dar și unităților, ca întreg. Concluziile misiunilor specifice sunt înaintate așa-numitului “Centru pentru Lecțiile Învățate al Armatei” (CALL), care se ocupă cu distribuirea informațiilor în întreaga organizație⁵. Departamentul “Lecțiilor Învățate” al Armatei Olandeze adună toate informațiile referitoare la dislocările operaționale și se asigură că acele informații relevante sunt la loc sigur pentru organizație.

Deși, în întregime, poate fi o imagine ideală, procesele din cadrul DMO nu sunt niciodată toate evaluate. Un intervievat al grupului de lucru a spus: “Noi nu evaluăm niciodată, din moment ce am fost prinși din urmă de următoarea schimbare”. Mulți dintre intervievați au afirmat că schimbările s-au succedat atât de repede, încât nu a fost niciodată timp pentru evaluări. Mai mult, sunt făcute numeroase adaptări, din moment ce schimbarea se produce, ceea ce face ca validitatea și temeinicia fiecărei evaluări a unei schimbări (organizaționale) să fie îndoielnică. Un membru al echipei de proiect a afirmat: “În calitate de echipă de proiect, avem o listă cu probleme, dar nu am încetat să luăm în considerație ceea ce facem. Tot ceea ce facem este să operăm schimbări acolo unde lucrurile nu merg

⁵ *The Organizational Learning Cycle, How we can learn collectively*, N.M. Dixon, Gower, Aldershot, 1999.

cum trebuie, adică, schimbări ad-hoc". Toți cei intervievați au recunoscut importanța evaluărilor structurale și au considerat cercul *planifică - fă - verifică - acționează* esențial atât pentru managementul obișnuit, cât și pentru managementul schimbării. Potrivit managerului de tranziție, "la DMO trebuie să studiem din lecțiile învățate. Pe parcursul operațiilor ai o reacție directă și îți poți adapta planurile". Armata, ca organizație de învățământ, este încă departe, "în douăzeci de ani de reorganizare, la care am fost martor, nu am devenit foarte înțelepți. Evaluăm formula pro. Referitor la evaluările făcute de către Departamentul "Lecții Învățate" și de BEAU (Policy Evaluations and Auditing), facem rapoarte, dar nu le folosim. Nici în cadrul DMO nu le folosim; facem totul în același timp și nu avem când să le facem: ne presează timpul". Un interviuat a explicat acest lucru astfel: "Suntem o organizație care este dornică să învețe, nu să fie învățată!".

2.5. Document sau realitate? Problema centrală – structurile sau procesele?

Comandanții operaționali nu iau în considerare "lumea ce poate fi construită", în schimb, ei trebuie să țină cont de evenimentele neașteptate și de un anumit grad de haos. Așa cum factorii externi nu pot fi controlați pe deplin, nici cei interni nu pot fi, cu alte cuvinte, organizațiile ideale nu există. Însărcinarea unităților rămâne principiul central și este importantă în cadrul fiecărui proces de schimbare. Dacă, din motive de sănătate, nu sunt suficienți soldați pentru a folosi o anumită armă, sunt antrenați alții, fără a se acorda prea multă atenție posibilelor limitări ale descrierilor funcțiilor, tabelelor organizației sau a altor documente. În afară de asta, un comandant este mai puțin constrâns de către structuri. În momentul în care un pluton nu are suficienți șoferi, se pot lua șoferi din alt pluton. Procesul este important: plutonul trebuie să rămână mobil.

În cadrul DMO, procesele de schimbare apar, de obicei, în documente. Un interviuat a spus: "În Armată, ne luptăm pentru planuri pe hârtie!". Hârtia este răbdătoare și singurul lucru care contează este acela că totul se potrivește. Înainte ca cineva să aibă permisiunea să inițieze ceva, el trebuie să aibă toate lucrările în ordine. Bineînțeles, unele documente pot avea unele consecințe din punct de vedere legal, de aceea trebuie tratate cu atenție și necesită un proces foarte bine întemeiat de luare a deciziei. În cadrul DMO, structurile sunt problemele centrale. La sfârșitul lui 2003, în timpul uneia dintre primele întâlniri legate de noua organizare a DMO, a fost elaborată structura organizațională, iar numele generalilor care au îndeplinit cele mai înalte funcții au fost completate numai după cinci minute. Cei unsprezece generali astfel încadrați sunt considerați, de către mulți dintre cei intervievați, ca fiind prea mulți: "Adevărată nebunie, și asta din cauza faptului că generalii trebuie să fie încadrați în noua organizație. DMO ar fi mult mai bună cu un comandant cu gradul de general-maior și cu unul sau doi generali de brigadă alături. Dacă ei și-ar fi făcut timp să lucreze pentru o structură joint începând cu acest proces, atunci și-ar fi dat seama". Ceea ce trebuia să facă DMO (conținutul) nu a fost luat în considerare decât după ce structura s-a decis asupra acestui lucru. Procesele au redevenit importante în iunie 2004, când celor opt grupuri de lucru le-a fost amintit faptul că trebuie să folosească modelul de proces ce a fost dezvoltat (modelul material-logistic de referință). La începutul anului 2004, aceste opt grupuri de lucru au fost formate ca părți clar definite ale structurii organizaționale și au fost concentrate pe transformarea câtorva activități; în general,

acest lucru a fost făcut ascunzându-se unele suspiciuni asupra celorlalți. Un interviuat a spus: *“Procesul de descompunere a modelului trebuie să fie problema centrală acum, dar noi vorbim despre fte-uri, iar acesta a devenit principiul de bază ! Suntem foarte mult concentrați asupra schemelor organizaționale și vom face tot ce ne stă în putere să împiedicăm reducerile impuse de fte-uri !”*. Cel puțin, poate fi spus că nu procesele au fost problema cea mai importantă, din moment ce ar fi însemnat prea multă transparentă, ceva pentru care organizația nu era încă pregătită.

Pe lângă faptul că *DMO* este mult mai concentrată asupra structurii și a reducerii numărului de fte-uri și orientarea asupra procesului este umbră de o serie de elemente iraționale. Astfel de exemple sunt politicile de putere, ambițiile personale, egourile, nepotismul, interesele fiecărui serviciu al armatei etc. Complexitatea cursului schimbării și timpul de conducere ajută terenul fertil al acestor elemente. Bineînțeles, procese similare apar și în partea operațională, dar, probabil, într-o mai mică măsură. În acest sens, un interviuat spunea: *“Atunci când se implementează schimbarea, apar comportamente raționale și iraționale, și ambele sunt necesare. Schimbarea rațională are loc în cadrul managementului formal (documentele necesare, acțiunile), dar acest lucru nu este suficient, din moment ce individul și sprijinul schimbării sunt importante (...). Un model, de unul singur, nu funcționează, ai nevoie de tupeu politic !”*. O altă persoană a spus despre *DMO*: *“Este destul de mult comportament irațional. Neglijăm prea mult această parte și ne gândim s-o organizăm numai pe latura rațională. Acest lucru nu este corect !”*. Un membru experimentat al grupului de lucru a adăugat: *“În momentul în care se operează schimbări în cadrul Armatei, un rol important este jucat de către procesele iraționale, probabil, cel mai important rol. În cadrul politicilor importante de putere, unde va fi puterea ?”*. Această întrebare nu îi preocupă numai pe cei implicați. De asemenea, pe parcursul schimbării, oamenii trebuie să stea în așteptare. *“Cred că sprijinul personalului este extrem de important, continuă același membru al grupului. În prezent, ei încep să obosească de atâtea schimbări, din moment ce observă faptul că șefilor lor nu le pasă decât de propriile persoane și de propriile funcții. Mai mult, conducerea încă gândește și acționează la fel ca în situația diviziunii puterii în diferite grupuri de lucru și funcții: Serviciul meu încă este reprezentat îndeajuns de bine ?”*

3. Combinând cele două fețe

În capitolul anterior au fost subliniate paradigmele, modul de gândire și de lucru al celor două părți ale Armatei. Trebuie relevat faptul că ambele părți au fost ilustrate aproape diametral, dar acest lucru a fost făcut, în principal, pentru a prezenta mult mai clar figura lui *Janus* și pentru a face lumină în zonele gri. Întrebarea care se ridică acum este în ce măsură vor fi unite aceste două lumi ? Luând în considerare scopul acestei investigații, articolul se va limita în a face recomandări la adresa *DMO*. Teoria este aceea că *DMO*, având în vedere complexitatea și dinamica propriului mediu, ar trebui să fie mult mai bine echipată pentru a putea face față schimbărilor. În plus, în lumina reducerilor economice la nivelul tuturor ministerelor, politica necesită o organizare eficientă și efectivă, cu procese transparente ale Armatei, iar prezenta reorganizare prevede o cauză dreaptă. Folosind concluziile, trebuie să avem o atitudine dezirabilă față de schimbare și, de asemenea,

trebuie să avem priceperea corespunzătoare în cadrul organizației, deoarece “schimbarea” nu se schimbă !

3.1. Discuție

În primul rând, trebuie subliniat faptul că un anumit grad de urgență este important în procesul de schimbare. Prioritatea și atenția nu trebuie slăbite, în cadrul *DMO*, acest lucru putând fi realizat prin scopuri dure, dar realiste. Chiar dacă, prin natura reorganizării (care este bazată pe proiect), se cere acest lucru, rămâne întrebarea în ce măsură aceste scopuri sunt într-adevăr atinse. Se pare că unele grupuri de proiect nu îndeplinesc regulat aceste scopuri impuse pentru că fie distribuie muncă insuficientă, fie o distribuie prea târziu. În acest sens, un “*paznic*” autoritar și entuziast al acestor scopuri poate face minuni și, pentru a spori experiența urgenței, este necesar să permitem ca proximitatea fizică a fiecăruia dintre noi să lucreze ca un catalizator.

Approape toate grupurile de lucru au întâlniri săptămânale, dar e posibil să existe și opțiunea de a merge la o întâlnire într-o anumită perioadă, cum ar fi o ocazie specială. Când acest lucru este stabilit și bine condus, el combină toate condițiile menționate: proximitatea fizică a fiecăruia, un grup fixat și nici o opțiune de genul “*a fugi și a se ascunde*” (de slujba zilnică). Ca rezultat, șansele de a îmbunătăți angajamentul și de a ajunge la o înțelegere asupra producției au crescut, cu sau fără unele forme de construcție a echipei, din moment ce procesul (de dezvoltare) grupului este fundamental. Dincolo de asta, stilul de conducere sau de a prezida grupul de schimbare este, de asemenea, un factor important în acest curs, iar procesul și produsul merg mai departe, deoarece comportamentul uman adesea provoacă reacții și atitudini imprevizibile.

Cu privire la îmbunătățirea timpului de conducere, *DMO* nu poate face lucruri spectaculoase. Rezultatele procesului de schimbare nu vor deveni vizibile decât mai târziu și (în principiu) ele trebuie să dureze mult mai mult. În această privință, o viziune clară și atractivă ajută la continuarea procesului de armonizare dintre prezent și viitor. Mai mult, acest lucru poate ajuta grupurile de lucru să facă alegeri în timpul procesului de schimbare; oricum, acest lucru a devenit vizibil la nivel înalt, iar cărțile nu au fost încă făcute ! Atunci când este vorba de viziune, diferențele de opinie de la acest nivel sunt “delegate” nivelurilor inferioare, rezultând sporirea drastică a numărului discuțiilor și incertitudinilor. În timpul unui lung proces de schimbare, aceasta va deveni clară pentru oameni numai dacă aceștia vor vedea transformări într-un timp scurt. Întregul proces de schimbare poate fi subdivizat în subcursuri logice conținând piese importante care obțin rezultate concrete; după toate acestea, fiecare proces de schimbare este unul deductiv, cu intuiții progresive. Pe scurt, imaginea care a fost dezvoltată ar trebui comunicată, iar cursul ar trebui împărțit în mod logic.

În legătură cu imaginea asupra schimbării, este clar faptul că proiectul de organizare a *DMO* trebuie să fie deschis problemelor zilnice. Pentru cei interesați, aceste probleme zilnice sunt compuse din neliniștile ce se produc (ne)regulat și care au o influență negativă asupra procesului. Pe mulți oameni, acest lucru îi ajută să considere aceste neliniști ca fiind legate întru totul de slujbă, iar prin organizarea flexibilă, toate acestea pot fi anticipate. Pentru un comandant de trupe, acestea sunt foarte bine cunoscute, mai ales acolo unde

unitățile operaționale lucrează cu “comanda și controlul specifice misiunii”; DMO poate delega destule responsabilități și suficientă autoritate grupurilor de lucru. În momentul în care face acest lucru, transferul (scopul global) trebuie să fie clar și, de asemenea, trebuie să fie în centrul grupurilor de lucru. În acest sens, în momentul în care sunt formulate noi procese, experții din fiecare grup de lucru vor putea fi în măsură să identifice exact acele legături cu alte procese pe care ei le cunosc din experiență și care le sunt necesare.

La prima vedere, poate fi spus că DMO nu învață din schimbările anterioare, iar pentru că fiecare schimbare are elementele ei de unicitate, întotdeauna poate fi învățată o lecție generală sau una specifică. Din aceste interviuri reiese clar faptul că fiecare, adesea cei care dețin un rol executiv, are experiențe legate de procesele de schimbare din cadrul Armatei. Aproape toți au fost capabili să identifice atât succesele critice, cât și factorii critici de eșuare, acestea nefiind puse înaintea grupurilor de lucru sau a echipelor de proiect. Bineînțeles, multe motive stau la baza acestora, printre care se numără prea puțină implicare în această schimbare sau faptul că schimbarea generează un conflict de interese atât personale, cât și/sau ale Armatei. Alte motive ce au fost adesea vehiculate au fost “timpul” și “oportunitatea”, ce indică o formă de prioritate, din moment ce atât “timpul”, cât și “oportunitatea” pot fi create. La început, foarte multe lucruri pot fi învățate din aceste evaluări atât la nivelul produsului, cât și la cel al desfășurării acestora. De fapt, evaluările din timpul procesului de schimbare sunt importante în special pentru cursurile schimbării din cauza timpului îndelungat de conducere, din moment ce ciclul *planifică-fă-verifică-acționează* poate fi realizat frecvent. Comandanților operaționali le este cunoscut faptul că trebuie să facă evaluări împreună cu comandanții subordonați și cu ofițerii din cadrul personalului, imediat după ce s-a realizat antrenamentul pentru luptă pe un teren de exerciții. Încă sunt puțini ofițeri care, după ce au realizat câteva obiective importante și după ce au îndeplinit câteva etape, vor discuta toate acestea cu membrii echipelor de proiect. Atât evaluarea unui produs (*Ne încadrăm în program ?; Ne încadrăm între limite ?*), cât și evaluarea unui proces (bazată pe AAR: *Care a fost contribuția fiecăruia ?; Care sunt punctele tari ale unei persoane ?; În ce fel se lucrează în procesul de construcție a echipei ?*) sunt necesare pentru a se putea ocupa de cursul schimbării. Oamenii nu vor fi capabili să învețe ceva din procesul de schimbare până în momentul în care aceasta nu se produce.

Referitor la întrebarea dacă structurile sau procesele sunt punctele de plecare ale schimbării, DMO a spus că structurile sunt acelea. Grupurile de lucru sunt formate pe bazele unei structuri organizaționale create în etapa inițială. Mai mult, reducerea de fte impusă în cadrul DMO a fost trecută în responsabilitatea grupurilor de lucru și i-a fost acordată prioritate, așa cum a fost cerut. În iunie 2004, grupurilor de lucru le-a fost reamintit faptul că ele trebuie să lucreze folosind un proces specific. Procesele sunt acum inițiate pentru a depăși diferențele dintre abordarea structurală utilizată și lanțul de valori folosit în cadrul Forțelor Armate. Din moment ce comportamentul irațional este considerat a fi destul de comun în procesele de schimbare, multe procese rămân în “ceață”. Deci, întrebarea care se ridică este aceea dacă transparența necesară în cadrul managementului și procesele de management pot face ca această “ceață” să dispară.

3.2. Ajutorul holistic: școala-proces

Din prezentarea de până acum rezultă cuvintele-cheie deduse din: formularea și comunicarea unei imagini sau a unui scop, făcând ca procesele să devină problema importantă și, totodată, chibzuită a oamenilor. O nouă organizație-filozofie expusă sub numele de *școala-proces* prezintă următoarea ordine logică: *interes – proces – oameni*, în opoziție cu *strategie – structură – sisteme*. Abordările tradiționale, prin care strategia generează structura și prin care, în schimb, se pun bazele sistemelor necesare, sunt constrânse tot mai mult în prezent. Conducătorii, pur și simplu, nu au toate cunoștințele necesare și nu dispun de toate cercetările multidisciplinare pentru a putea fi capabili să adopte o poziție dominantă în cadrul procesului de formulare a strategiei terenurilor de lucru diversificate și fragmentate. În plus, poziția lor înaltă, departe de “primele linii”, generează o lipsă de organizare necesară pentru a se putea ocupa de dorințele locale și de cele urgente ale clienților; același lucru este aplicabil și în cazul unui general care nu mai poate să vizualizeze întregul câmp de luptă. În locul unui guru al strategiei, organizația cere un manager priceput, cu rol important în comunicarea dreptului la viață al organizației; un scop organizațional cu care angajații pot să se identifice și căruia vor să i se dedice. Făcând acest lucru, procesul de integrare, de a menține unite și implicate multe suborganizații, va deveni centrul atenției, nu poziționarea portofoliului *unității de afaceri strategice*, la care se face referire în lucrarea lui Ghoshal și Bartlett⁶ și pe care cei doi o numesc “*în spatele strategiei ca scop*”.

Acest nou rol integrator și încurajator al managementului de top facilitează drumul către o nouă viziune asupra proiectului organizațional, în care gândirea în cadrul proceselor va trebui să înlocuiască gândirea în cadrul structurilor fixe, formale. Structurile stabilite trebuie să devină prea statice și prea rigide într-un mediu în care este necesar impresariatul. Organizarea trebuie percepută mai mult ca o formare a comportamentului oamenilor și ca o creare a unui climat care să încurajeze luarea de inițiative, lucrul împreună și învățatul. Această nouă filozofie este folositoare pentru a invoca aceste procese necesare în mediul competitor prezent – procesul antreprenorial, procesul de integrare și procesul de inovare –, la nivelul organizațional la care acestea sunt necesare și importante. Este, de asemenea, indispensabil ca unitățile operaționale să fie capabile să-și îndeplinească misiunile cu succes. Ghoshal și Bartlett îl numesc dezvoltarea “*în spatele structurii ca proces*”.

Oricum, o abordare progresivă a strategiei și a proiectului organizațional necesită o concordanță între luarea deciziei și sistemele de informații. Conform celor doi autori, vârful strategic ce stabilește prioritățile, care comandă și controlează nivelul operațional cu ajutorul tuturor informațiilor complicate, planificarea și controlul sistemelor, este demodat, deoarece se concentrează pe controlul activ, care blochează cerința de luare a inițiativelor, lucrul în echipă și învățarea. Conducerea executivă trebuie să funcționeze în cadrul unui sistem care, într-o mare măsură, este bazat pe autoguvernare. Stabilirea priorităților și anticiparea schimbărilor și a amenințărilor sunt așteptate să se facă la nivel inferior

⁶ *The Individualized Corporation: A Fundamentally New Approach to Management*, S. Ghoshal și C.A. Bartlett, Harper Business, New York, 1997.

în cadrul organizației, pentru a putea fi echipat adecvat și pentru a se putea confrunta cu mediul competitiv. Luând în considerare mediul dinamic al zonelor de conflict, unităților mici le trebuie dată îndeajuns de multă libertate de acțiune pentru a putea fi capabile să (re)acționeze la evenimente. Conducerea va rămâne, bineînțeles, cea care va deține puterea din umbră, dar, în plan principal, conducerea creează activ un context în care unitățile de afaceri să poată funcționa autonom. Pe ultimul dintre cele trei schimburi, Ghoshal și Bartlett îl numesc “*în spatele sistemelor către oameni*”.

Trinitatea *strategie – structură – sisteme* are o organizare lineară, este ceva ce se regăsește în multe organizații, iar în momentul în care o organizație întâmpină greutăți, primul lucru pe care îl face este acela de a analiza unul sau mai multe sisteme; când toate celelalte eșuează, organizația recurge la o nouă structură prin intermediul unei reorganizări. Puține dintre ele sunt îndeajuns de îndrăznețe să opteze pentru o nouă strategie, după ce schimbările anterioare au dat greș, iar pentru multe organizații, o nouă schimbare ar fi un lucru care se întâmplă prea târziu. În antiteză, abordarea *scop – proces – oameni* este o abordare ciclică, în care oamenii, profesioniștii din câmpul muncii, sunt responsabili pentru adaptarea scopurilor; în același timp, conducerea încearcă să creeze coerență între diferitele scopuri.

3.3. Concluzii

La începutul acestui articol, imaginea asupra schimbării era descrisă astfel: *managementul schimbării este un lucru comun în managementul de afaceri, iar schimbarea din ziua de zi a devenit un mod de viață și o abordare a muncii*. Aceasta este prezentă și acolo unde importanța ciclului PDCA devine aparentă: o evaluare regulată pentru a compara scopurile sau planurile stabilite cu realitatea și pentru a adapta scopurile sau execuția, dacă acest lucru este necesar. Capabilitățile de învățare individuală sau la nivel de unități vor crește dacă procesul de evaluare structurală este făcut pe parcursul evaluării produsului. O întrebare poate fi: “*De ce s-a întâmplat un lucru așa cum s-a întâmplat ?*” și “*Cine va putea beneficia de el ?*”.

În ciuda faptului că parcursul schimbării în cadrul DMO abia este evaluat, structurile sunt mult mai importante decât procesele. Abordarea *procesului-școală* pune într-o perspectivă constructivă multe dintre elementele menționate în interviuri și în observații. Ciclul continuu *scop – proces – oameni* poate înlătura multe dintre barierele schimbării în cadrul DMO. În terminologia schimbării actuale, mulți oameni vor privi “*situația Soll*” a *procesului-școală* ca fiind idealistă, dar, pentru a dezminți acest lucru și pentru a aplica multe dintre elemente, este prezentat un ciclu PDCA alternativ, ce poate fi aplicat imediat de către fiecare angajat și fiecare unitate. Acest proces orientat pe ciclul PDCA este următorul:

scop – activități și opțiuni zilnice – comunicare – adaptare.

Scopul reprezintă țintele și/sau direcția de schimbare a departamentelor. Referitor la DMO, de exemplu, aceasta va fi imaginea realistă. **Activitățile și opțiunile zilnice** reprezintă sarcinile planificate și neplanificate, iar managerii și angajații trebuie să facă multe alegeri zilnice, scopul jucând un rol important. În procesul de schimbare, managerii se confruntă adesea cu dileme în momentul în care trebuie să ia o decizie: *Ce ar trebui să aibă prioritate – interesele funcționale și cele ale departamentului (acestea vor fi contabilizate*

de către șeful lor) sau interesele globale ale schimbării ? Al treilea pas în cadrul acestui ciclu este **să comunic**. A comunica activitățile și alegerile (făcute) angajaților din același departament și celorlalți angajați importanți din celelalte departamente. În acest fel, atât individul, cât și grupul vor rămâne conectați la aceste scopuri; problemelor zilnice le este oferit, astfel, un loc în cadrul proceselor de organizare. Deoarece oamenii vorbesc adesea despre procese, acest lucru duce imediat la căderea de acord asupra activităților zilnice, ceea ce este numită **faza de adaptare**. În loc să adaptezi activitățile zilnice, mai bine adaptezi, uneori, scopurile.

Pe scurt, se poate spune că a vorbi despre scopuri și procese este un lucru foarte important, este ceva ce a fost deja făcut în cadrul unităților operaționale. Depinde acum de *DMO* să adopte un mod de lucru în care procesul de schimbare este de fapt încorporat. Este momentul ca războinicului numit Janus să i se dea o față a schimbării; atât cunoștințele, cât și abilitatea sunt deja prezente. S-ar putea ca el să fie cel ales !? Poate că nu Forțele Armate sunt cele care au modul de gândire a lui Janus, poate că este vorba doar de *DMO* atunci când “cunoștințele” și “abilitatea” se confruntă cu o cale, iar “amabilitatea” se confruntă cu alta. Aceasta este, de asemenea, partea centrală a problemei: comunicarea scopurilor și a proceselor este cel mai important aspect al inițierii schimbării.

Traducere și adaptare

 Alina UNGHEANU

 Eugenia-Mihaela CALOTĂ

INTERVENȚIILE , UMANITĂRE

General-maior dr. Teodor FRUNZETI

Intervențiile umanitare constituie unele dintre cele mai dificile teste pentru societatea modernă, edificată pe principiile suveranității, neintervenției și neutilizării forței. Comunitatea internațională s-a dedicat ea însăși, în perioada de după cel de-Al Doilea Război Mondial, unei adevărate culturi a drepturilor omului, care scoate în afara legii genocidul, tortura și, evident, nerespectarea flagrantă a drepturilor omului. Dar, aceste principii umanitare pot și, uneori, chiar intra în conflict cu principiile suveranității și neintervenției. Este de așteptat ca statele suverane să acționeze ca garante ale securității cetățenilor lor, dar ce se întâmplă atunci când statele înseși, sub adăpostul suveranității, își torturează și îșiucid proprii cetățeni? Această stare de lucruri creează dilema referitoare la limita acceptabilă până la care principiile dreptului internațional protejează statele ce nu respectă drepturile omului și care sunt responsabilitățile celorlalte state și ale comunității internaționale, în general, pentru a acționa în vederea aplicării drepturilor omului într-o societate globală.

Intervenția umanitară nu a constituit o practică legitimă în timpul “războiului rece”, această atitudine schimbându-se în mod semnificativ imediat după 1990, ca rezultat atât al creșterii interdependenței globale și al facilitării comunicațiilor în timp real, cât și al dispariției antagonismelor ideologice ce au împiedicat statele să acționeze în mod unitar și concertat în scopuri umanitare.

Definirea intervenției umanitare

În sensul său clasic, prin *intervenție* se înțelege activitatea desfășurată de către un stat, un grup de state sau o organizație internațională sau de un grup din interiorul unui stat care intervine în mod coercitiv în afacerile interne ale altui stat. Intervenția are ca țintă structurile de autoritate ale statului vizat și nu este în mod necesar ilegală sau nelegală, dar constituie o excepție de la normele convenționale de conduită în relațiile internaționale¹. Această definiție nu se referă în mod special la intervențiile umanitare, ci la aspectul juridic major al oricărui tip de intervenție, și anume la afectarea suveranității naționale a statului țintă, încălcând, astfel, principiul neintervenției, ce este parte a dreptului internațional și se găsește înscris în Art. 2 (7) al Cartei ONU. Majoritatea specialiștilor

¹ R.G. Vincent, *Nonintervention and international order*, Princeton University Press, Princeton, 1974, p. 13.

în dreptul internațional argumentează că, bazat pe prevederile Art. 2 (4) al Cartei ONU, orice intervenție umanitară executată prin mijloace coercitive este ilegală. Singura excepție legitimă de la aceasta îl constituie dreptul la autoapărare, prevăzut în Art. 51 al Cartei. Pe de altă parte, în prezent, există un puternic curent de opinie atât în rândul juriștilor, al politicianilor, cât și în cel al atitudinii publice potrivit căreia este legal și moral să se intervină în scopuri umanitare în mod unilateral sau colectiv.

În mod convențional, o *intervenție umanitară* este definită în termenii unei intervenții motivate de considerente umanitare. Comitetul Internațional al Crucii Roșii definește activitățile umanitare ca fiind acelea care previn și reduc suferința umană. Această definiție se susține a fi nepolitică și imparțială, în sensul că toate ființele umane sunt considerate a avea valoare egală, indiferent de sex, rasă sau naționalitate. De asemenea, prin definiție se presupune că toate actele sau activitățile umanitare au valoare identică în timp și în spațiu și că este specific naturii umane, comune nouă, tuturor, de a întreprinde acțiuni umanitare.

Dar, se manifestă curente de opinie divergente cu privire la dreptul de intervenție umanitară atât împotriva acestei practici, cât și pentru a o susține.

În prezent, există cinci obiecții majore la adresa legitimării practicii intervențiilor umanitare prin forță, care au fost formulate în mediile academic, juridic și politic, astfel:

- ❖ *Statele nu intervin, în primul rând, pentru rațiuni umanitare.* În cele mai multe cazuri, statele urmăresc interesele lor naționale, de aceea, un interes umanitar în sine, neasociat unui interes național, este considerat a fi insuficient de puternic spre a motiva o intervenție, mai ales prin utilizarea forței coercitive.
- ❖ *Statelor nu li se permite să riște viața propriilor militari în intervenții umanitare.* Există obiecții cu privire la dreptul moral al liderilor politici de a risca viața propriilor cetățeni – militari sau civili – în numele unor acțiuni umanitare destinate să reducă sau să elimine suferința umană. Aceste critici se bazează pe faptul că cetățenii sunt responsabilitatea exclusivă a statelor lor, iar orice entitate exterioară nu are datoria morală să intervină atât timp cât această intervenție nu este făcută la solicitarea legitimă a statului țintă.
- ❖ *Riscul de abuz.* Există argumente împotriva intervențiilor umanitare, care nu ar trebui legitimate ca excepție de la principiul neutilizării forței, deoarece aceasta deschide calea spre abuzuri. Se creează, astfel, posibilitatea unor state de a utiliza excesiv și abuziv dreptul la autoapărare, mai ales în absența unui mecanism imparțial care să decidă când și în ce condiții o intervenție umanitară ar putea fi permisă. Astfel, statele pot utiliza motive umanitare ca scuză și ca pretext pentru a masca afirmarea unor interese strict naționale. În acest mod, intervenția umanitară va constitui întotdeauna o armă pe care cei puternici o vor putea utiliza împotriva celor mai slabi.
- ❖ *Selectivitatea răspunsului.* Există argumentul conform căruia statele vor aplica principiul intervenției umanitare în mod selectiv, ceea ce va duce la aplicarea cu inconsecvență a politicilor în acest domeniu. Statele vor interveni doar atunci când propriile lor interese naționale vor coincide cu intervenția umanitară.

- Selectivitatea răspunsului este o problemă reală pe care mulți specialiști o consideră a consta în imposibilitatea de a asigura un tratament egal unor cazuri similare.
- ❖ *Lipsa consensului cu privire la principiile care trebuie să determine dreptul la o intervenție umanitară.* În societățile pluraliste a fost identificat un obstacol în plus față de cele enumerate, și anume lipsa consensului cu privire la principiile pe care trebuie să se bazeze o intervenție umanitară. Unii teoreticieni susțin că statele sunt capabile de a ajunge la acorduri numai în probleme de interes reciproc, ca, de exemplu, recunoașterea reciprocă a suveranității și normele neintervenției. Subiectul unei intervenții umanitare este mult mai dificil de abordat, deoarece ar trebui ca statele să cadă de acord asupra normelor prin care justiția înfăptuită de un anumit stat să prevaleze față de suveranitate și neintervenție. În lipsa unui consens cu privire la principiile pe care să se bazeze dreptul la intervenție umanitară, individuală sau colectivă, există riscul subminării ordinii internaționale.

În contrast cu argumentele prezentate, o serie de teoreticieni demonstrează că statele au atât un drept legal, cât și obligația morală de a interveni în cazuri excepționale, care constituie în mod flagrant violări ale unor standarde minime de respectare a drepturilor omului. Se afirmă că rolul principal al ONU este să mențină pacea și securitatea internațională la care ar trebui să se adauge promovarea drepturilor omului, așa cum se arată în preambulul Cartei ONU și în Art. 1 (3), 55 și 56. Adepții drepturilor de intervenție afirmă că dacă ONU nu este în măsură să întreprindă măsuri să stopeze sau să prevină violarea drepturilor omului, așa cum a fost cazul în timpul “războiului rece”, statele au dreptul să intervină prin utilizarea forței spre a reduce suferința umană. *Michael Reisman* și *Mryes McDougal* afirmă că prevederile referitoare la drepturile omului din Carta ONU constituie o bază legală suficientă pentru o intervenție unilaterală bazată pe folosirea forței. La fel ca dreptul la autopărare, intervenția umanitară este considerată a fi o excepție legitimă de la principiul neutilizării forței, conform Art. 2 (4) al Cartei ONU².

În plus, față de susținerea bazată pe Carta ONU, adepții intervenționismului se sprijină pe legislația națională a diferitelor state și pe cutumele existente în relațiile internaționale. Dacă, de exemplu, de-a lungul timpului, statele se comportă într-un anumit mod, atunci acest comportament este considerat de dreptul internațional ca fiind legitim. De aceea, statele trebuie să se conformeze cutumelor introduse în practica internațională curentă de-a lungul timpului. Se susține că legislația internațională anterioară Cartei ONU, bazată pe cutumele existente anterior acesteia, permite intervențiile militare. Cu toate acestea, cei mai mulți autori sunt de acord că *intervenția umanitară* aparține nu atât de o alegere legală, cât, mai cu seamă, de o alegere morală, pe care statele, la fel ca și indivizii, sunt puse de multe ori să o facă. Există păreri că aceste imperative morale nu pot fi întotdeauna recunoscute în mod legal, deoarece un asemenea drept de intervenție ar putea constitui o cale deschisă spre abuzuri, așa cum am arătat.

² Cf. A.C. Arend, R.J. Beck, *International Law and The Use of Force*, Routledge, Londra, 1993, p. 132.

În acest moment, vocile care afirmă că intervenția umanitară este o necesitate morală sunt mult mai puternice decât cele care se opun acesteia.

Chiar dacă un stat sau un grup de state consideră că violarea drepturilor omului într-un anume stat este flagrantă, este dificil de determinat în ce măsură această acțiune este legitimă, neexistând în prezent un mecanism unanim acceptat de către opinia publică internațională pentru a determina când anume se poate accepta și interveni în scopuri umanitare.

Există două subcategorii principale ale operațiilor umanitare: *asistența pentru persoane dislocate și refugiați și operațiile umanitare propriu-zise.*

Asistența pentru persoanele dislocate și refugiați are drept scop asigurarea mijloacelor de subzistență de bază (apă și igienă, hrană, adăpost, combustibil, asistență medicală, incluzând asistența obstetrică și pediatrică), a unui grup mare de oameni care, forțați sau prin voința lor, și-au părăsit domiciliile. Această asistență poate fi solicitată ca urmare a izbucnirii unei situații conflictuale sau a producerii unui dezastru. Asistența pentru persoanele dislocate și refugiați poate include sprijinul pentru organizarea taberelor, executarea construcțiilor și sprijinul administrației, asigurarea cu hrană, medicamente, protecția și sprijinul deplasărilor (dislocări și redislocări către alte țări, tabere sau locații). Este de reținut că aceste operații constituie, în primul rând, responsabilitatea organizațiilor internaționale și a celor neguvernamentale, forțele militare fiind utilizate, în principal, doar pentru asigurarea protecției și a securității necesare bunei desfășurări a activităților.

Operațiile umanitare propriu-zise pot fi desfășurate după producerea unor dezastruri naturale, cum ar fi cutremure, inundații, foamete, după dezastruri cauzate de activitatea umană (contaminări radioactive, biologice sau chimice) sau ca urmare a războiului sau a dezordinilor produse de persecuțiile politice, etnice și religioase.

O operație umanitară poate fi desfășurată la solicitarea țării gazdă, în contextul unei operații în sprijinul păcii sau ca misiune independentă, și poate preceda, însoți sau completa activitățile umanitare executate de către organizațiile internaționale specializate. Forțele militare pot sprijini cu acțiuni pe termen scurt refacerea căilor de comunicații, managementul distribuirii ajutoarelor, asigurarea intervențiilor medicale de urgență, deminarea și livrarea prioritară a ajutoarelor. Sprijinul poate fi asigurat și sub forma instruirii, dezangajării, demilitarizării și reconversiei personalului militar și paramilitar spre sectoarele civile ale societății respective.

Intervențiile umanitare post-“război rece”

În timpul “războiului rece”, două intervenții militare în scop umanitar sunt semnificative, cea împotriva guvernului din Uganda, condus de Idi Amin, care, timp de opt ani, a reprimat în mod sângeros opoziții politice, cauzând pierderea a peste 300 000 de vieți omenești, și intervenția trupelor vietnameze în Cambodgia, împotriva guvernului instituit de Khmerii Roșii, care, după preluarea puterii, în aprilie 1975, se apreciază că ar fi determinat uciderea a aproximativ două milioane de persoane, în circa trei ani și jumătate, cât s-a menținut la putere.

În ciuda nivelului extrem de înalt al încălcărilor flagrante ale drepturilor omului, nu au fost luate nici un fel de măsuri colective împotriva lor, rămânând ca, în primul caz – Tanzania și în cel de-al doilea – Vietnamul, să rezolve situația, intervenind pe cont propriu. În nici unul dintre cazuri statele care au intervenit nu au declarat că au făcut acest lucru din motive umanitare, ci ambele au pretins că au acționat în autoapărare, conform prevederilor Art. 51 al Cartei ONU. Ele și-au legitimat acțiunile susținând că au fost victimele agresiunii armate a Ugandei, respectiv Cambodgiei, de unde grupuri înarmate executau frecvent incursiuni în Tanzania și Vietnam. Reținerea statelor intervenționiste de a declara motivele de natură umanitară ale acțiunilor lor au fost bazate pe prezumția că interesele lor de securitate prevalau asupra motivelor de natură umanitară, stoparea uciderii în continuare a unui număr important de civili. În același timp, declararea publică a motivelor umanitare ale intervențiilor ar fi creat un precedent periculos pentru înseși statele intervenționiste în care existau dovezi clare ale încălcării, de asemenea, ale drepturilor omului, bineînțeles la o scară mai redusă.

Comunitatea internațională a reacționat în mod diferit la cele două intervenții. În timp ce acțiunea Vietnamului a fost condamnată aproape în mod general, acțiunea Tanzaniei, deși a încălcat aceleași reguli de drept internațional – ale suveranității, neintervenției și neutilizării forței –, a fost tratată cu mult mai multă toleranță. Această diferență de tratament se explică prin imperativele politice și strategice ale “războiului rece”.

Intervenția Vietnamului în Cambodgia, care a dus la căderea regimului Pol Pot, a fost condamnată vehement atât de către statele occidentale, în primul rând SUA, cât și de China, care a acuzat Vietnamul ca fiind un agent al imperialismului sovietic. În schimb, protagoniștii “războiului rece” nu au avut obiecții la înlocuirea regimului Idi Amin, noul regim din Uganda, instalat la putere cu sprijin tanzanian, fiind recunoscut în timp scurt pe plan internațional, beneficiind de sprijin financiar din partea multor state. Singurele țări care au reacționat negativ la această acțiune au fost Nigeria și Sudanul³.

Intervențiile umanitare ce au avut loc după “războiului rece” s-au desfășurat într-un mediu strategic diferit, caracterizat, în primul rând, de lipsa antagonismelor ideologice și, în al doilea rând, de o mai mică reținere a statelor de a folosi mijloace militare pentru promovarea intereselor lor, aceasta din urmă ca rezultat al reducerii temerii intervenției unei mari puteri adverse și al declanșării unui conflict major de nivel continental sau chiar planetar.

În cazul intervențiilor din nordul Irakului, pentru protejarea populației kurde, după sfârșitul războiului împotriva Irakului, din 1999, și a intervenției din Somalia, forța principală care a determinat intervenția propriu-zisă au fost mass-media și presiunea pe care opinia publică a exercitat-o asupra politicianilor și, în general, asupra guvernelor din țările occidentale.

În primul caz, în fața unei crize de amploare a refugiaților kurzi cauzată de acțiunile represive la care aceștia erau supuși de către regimul lui Saddam Hussein, după sfârșitul operației Desert Storm, forțele militare ale SUA, Marii Britanii, Franței și Olandei

³ C. Thomas, *New States, Sovereignty and Intervention*, Gower, Alder Shot, 1985, pp. 122-123.

au intervenit pentru a asigura o zonă de protecție pentru populația civilă kurdă, la granița Irakului cu Turcia.

În mod similar, intervenția militară a SUA în Somalia, în decembrie 1992, a constituit un răspuns la sentimentele de compasiune din partea cetățenilor americani, sentiment care a dispărut imediat după ce opinia publică americană a putut vedea la televiziune sângele militarilor americani împrăștiat pe străzile din Mogadiscio. Forțele americane au fost retrase, sub o mare presiune a opiniei publice interne, după ce, în octombrie 1993, 18 militari americani și-au pierdut viața într-un schimb de focuri cu gherilele somaleze.

Dacă motivele ce au dus la intervențiile din nordul Irakului și în Somalia pot fi apreciate ca fiind strict americane, după unii autori, nu același lucru se poate spune despre intervenția franceză în Ruanda, în iulie 1994. Guvernul francez a subliniat caracterul umanitar al intervenției, dar, după unii autori, acest lucru nu este întrutotul credibil, având în vedere că, timp de peste 20 de ani, Franța sprijinise regimul ruandez dominat de tribul Hutu, sprijinind acest regim chiar militar atunci când forțele de opoziție, Frontul Patriotic din Ruanda (RPF), au amenințat regimul la putere, în 1990 și 1993. Întrucât forțele de opoziție ce operau din Ruanda erau anglofone, în timp ce regimul la putere era francofon, unii autori consideră că, de fapt, intervenția franceză în sprijinul regimului Hutu urmărea promovarea unui interes național francez⁴.

Conform celor susținute de *B.D. Jones*, cazul intervenției din Ruanda trebuie să conducă la lărgirea definiției tradiționale a intervențiilor umanitare, care se concentrează asupra motivelor umanitare, accentul deplasându-se pe rezultatele umanitare. Problema morală ridicată de acest ultim caz este de ce comunitatea internațională a eșuat în încercarea de a fi intervenit mai devreme, imediat după ce genocidul din Ruanda a început în aprilie 1994. În mod cert, o intervenție militară, inițiată și desfășurată mai devreme, ar fi salvat viețile multor ruandezi. Acest eșec de a stopa genocidul demonstrează limitele statelor ca apărători ai drepturilor omului. Expresia solidarității internaționale în fața actelor de genocid a fost, de cele mai multe ori, limitată la simple declarații de condamnare și la asigurarea ajutorului umanitar către victimele supraviețuitoare.

Dacă intervenția franceză în Ruanda a fost criticată drept prea târzie și de prea mică amploare, intervenția NATO în Kosovo, în 1999, a fost criticată ca fiind disproporționat de puternică și inițiată prea repede, înainte de epuizarea tuturor celorlalte instrumente de soluționare a crizei.

La începutul războiului, NATO a declarat că intervenea pentru a preveni o catastrofă umanitară. În acest scop, forțelor aeriene ale NATO li s-au stabilit două obiective, reducerea capacității militare a Serbiei, în special de a desfășura represiunea internă, și de a-l convinge pe președintele Miloșevici de a accepta acordul de la Rambouillet. În legătură cu aceasta, George Robertson, pe atunci ministrul Apărării al Marii Britanii, declara: "*Obiectivul nostru militar, simplu și clar, va fi să reducem capacitatea sârbilor de a oprima populația albaneză și, astfel, să evităm o catastrofă umanitară*".

⁴ B.D. Jones, *Intervention without Borders*, Millennium: Journal of International Studies, 1995, nr. 24, p. 225.

⁵ George Robertson, *House of Commons Select Committee on Defence*, 24 martie 1999, răspuns la întrebarea 396.

Trei argumente au fost aduse spre a demonstra că decizia NATO de a utiliza forța a fost justificată: *în primul rând*, s-a susținut că acțiunile sârbilor în Kosovo creaseră o urgență umanitară majoră, aceste acțiuni încălcând în mod flagrant o serie întreagă de angajamente internaționale acceptate de către Iugoslavia; *în al doilea rând*, guvernele țărilor membre ale NATO au susținut că sârbii începeau să comită din nou crime împotriva umanității, incluzând, posibil, și genocidul; *în al treilea rând*, se susținea că utilizarea forței militare de către regimului Miloșevici împotriva kosovarilor albanezi sfida normele generale cu privire la drepturile omului și că NATO avea obligația morală de a opri aceste acțiuni, în caz contrar putând fi considerat complice la atrocitățile produse de sârbi.

O analiză atentă a justificărilor aduse pentru acțiunea NATO împotriva Iugoslaviei a fost motivată atât de rațiuni umanitare, cât și de alte motive. Robin Cook, ministrul de Externe al Marii Britanii la acea dată, insistând că motivele umanitare constituiau motivul principal, a arătat că credibilitatea NATO a constituit, de asemenea, un motiv determinant, mai ales având în vedere că, în cele 12 luni anterioare intervenției, instrumentul diplomatic s-a dovedit a fi lipsit de succes în negocierile inițiate cu regimul Miloșevici⁶.

SUA erau în mod deosebit îngrijorate de implicațiile la nivel regional ale continuării violenței în Kosovo. Considerând Acordul de pace de la Dayton care a dus pacea în Bosnia, în 1995, ca un triumf diplomatic american, principalul interes al administrației americane în zonă îl constituia statu-quo-ul stabilit la Dayton. De aceea, președintele Clinton a subliniat, la vremea respectivă, că tragedia din Kosovo lovea *“în chiar inima Europei și avea loc în curtea din spate a NATO”*, atunci când justifica intervenția militară. În același timp, statele occidentale erau îngrijorate că aflulxul de refugiați ar fi putut amenința stabilitatea unor state deja slabe, precum Macedonia sau Albania, și ar fi putut, de asemenea, genera un aflulx suplimentar de refugiați în căutare de azil în statele occidentale.

Problema care se pune este dacă NATO a utilizat cele mai potrivite mijloace pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor umanitare pe care și le-a propus sau dacă, dimpotrivă, chiar campania de bombardamente aeriene a creat catastrofa umanitară pe care NATO ar fi dorit să o prevină prin utilizarea forței. Pe măsură ce această campanie a eșuat în obținerea unui succes rapid, planurile NATO au fost modificate, de la atacarea forțelor militare sârbe din Kosovo la o serie de obiective de infrastructură din Iugoslavia, cu importanță militară. Numărul civililor sârbi uciși în aceste bombardamente variază în funcție de diferitele surse, între 500 și 2 000. Acest aspect al campaniei desfășurate de NATO împotriva Iugoslaviei a stârnit mai multe controverse. În timpul bombardamentelor, Mary Robinson, comisarul pentru drepturile omului al ONU, a reproșat modul prea permisiv în care au fost definite țintele militare legitime, iar după mai multe luni de la terminarea conflictului, organizația neguvernamentală Human Rights Watch din SUA a acuzat Alianța de încălcări ale dreptului internațional privind protecția civililor în conflictele armate⁷. Criticii campaniei de bombardamente aeriene au susținut că cea mai bună cale pentru a opri procesul de purificare etnică din Kosovo ar fi putut fi desfășurarea de forțe

⁶ John Baylis, Steve Smith (editors), Cf. *The globalization of World Politics*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 482.

⁷ *Ibidem*.

terestre, dar guvernele statelor membre ale NATO au respins o asemenea soluție care ar fi putut duce la pierderi în rândul forțelor proprii.

Concluzia ce rezultă din acest caz este că mijloacele utilizate spre a desfășura intervenții umanitare nu trebuie să submineze și nici chiar să fie în contradicție cu scopurile umanitare propuse pentru asemenea acțiuni. Selectarea celor mai potrivite mijloace pentru atingerea obiectivelor umanitare ale unei intervenții este un factor determinant în asigurarea legitimității interne și internaționale pentru orice intervenție în scop umanitar.

Legitimitatea intervențiilor umanitare

Spre deosebire de practica existentă pe timpul “războiului rece”, intervențiile din nordul Irakului, Somalia, Ruanda și Kosovo au fost legitimate din punct de vedere umanitar de către statele intervenționiste. Principiile suveranității și neintervenției rămân principii fundamentale, dar exista o tendință în ascendență, în special în rândul statelor occidentale, că aceste principii pot fi încălcate de către comunitatea internațională în cazuri excepționale, când se constată o încălcare flagrantă a drepturilor omului. Cu toate acestea, chiar dacă intervențiile ce au avut loc în perioada de după “războiului rece” sugerează o întărire a voinței de legitimare a intervențiilor umanitare de către majoritatea statelor, este de remarcat că nici una dintre aceste intervenții nu a fost legitimată de către Consiliul de Securitate al ONU, exclusiv ca intervenții umanitare. Capitolul VII al Cartei ONU împuternicește Consiliul de Securitate să autorizeze acțiuni de impunere prin forța militară doar în cazurile în care se constată o amenințare la adresa păcii și a securității internaționale. Această încercare de a justifica intervențiile militare în situațiile în care suferința umană constituie o amenințare la adresa securității internaționale a fost utilizată în cazul referitor la intervenția în nordul Irakului.

Rezoluția 688 din 5 aprilie 1991 a Consiliului de Securitate al ONU a identificat criza refugiaților kurzi generată de represiunea regimului irakian condus de Saddam Hussein, ca reprezentând o amenințare la adresa păcii și a securității internaționale. Rezoluția nu a fost aprobată în baza Capitolului VII al Cartei ONU și nu exista o autorizare explicită a utilizării mijloacelor militare pentru a proteja populația kurdă din nordul Irakului, deoarece această intervenție era un element controversat în viziunea Uniunii Sovietice, a Chinei și a altor câteva state, membre nepermanente ale Consiliului. Aceste state se temeau că autorizarea utilizării forței pentru a proteja drepturile omului va crea un precedent pentru intervenții umanitare care ar putea fi ulterior utilizate împotriva lor și ar putea submina principiul neintervenției în cadrul comunității internaționale.

Refuzul Consiliului de Securitate al ONU de a emite un mandat care să autorizeze în mod explicit intervenția militară internațională în nordul Irakului a forțat statele occidentale să justifice intervenția militară ca fiind autorizată prin *Rezoluția 688*. Această încercare de a asigura legitimitatea intervenției a fost admisă în mod tacit de către comunitatea internațională, deoarece nici un stat nu era doritor să pună la îndoială legalitatea unei intervenții ce salva viața a mii și mii de civili kurzi. În contrast cu situația din nordul Irakului, Consiliul de Securitate al ONU a aprobat în unanimitate intervenția militară a SUA în Somalia pentru a crea un mediu sigur acordării ajutorului umanitar.

Rezoluția 794, aprobată de către Consiliul de Securitate, în baza Capitolului VII al Cartei ONU, în decembrie 1992, a reprezentat un punct de cotitură în practica existentă până atunci⁸.

Relația directă dintre modul de guvernare internă a statelor din zona subsahariană și conceptul mai larg al securității statelor și populației din acea regiune a fost exprimată în mod explicit în conținutul *Rezoluției 794*. Cu toate acestea, justificarea trebuie înțeleasă în contextul în care Consiliul de Securitate al ONU încerca să pună de acord noi practici de intervenție umanitară în mediul internațional, într-un cadru dominat de interpretarea restricționistă a prevederilor Cartei ONU. S-a ținut cont că în momentul intervenției în Somalia nu mai exista un guvern legitim în funcțiune, iar intervenția umanitară nu a fost privită ca subminând principiile suveranității și neintervenției. Termenul de situație excepțională a fost înțeles ca o încercare de a diferenția situația din Somalia de alte cazuri de state în stare de colaps, încercând să reducă șansa de a se stabili un precedent pentru viitoarele intervenții în scopuri umanitare.

Mai mult decât în orice alt caz, intervenția NATO în Kosovo a ridicat chestiunea modului în care comunitatea internațională trebuie să privească intervenția în care un stat sau un grup de state – în acest caz NATO – decide să utilizeze forța spre a curma suferința umană, fără autorizarea explicită a Consiliului de Securitate. Cu un an înainte de intervenția NATO, Marea Britanie a încercat să convingă Rusia și China cu o rezoluție în baza Capitolului VII al Cartei ONU, care ar fi permis NATO să întreprindă acțiuni militare dacă regimul Miloșevici nu ar fi oprit persecuțiile și purificarea etnică împotriva albanezilor kosovari. Rusia și China au arătat însă în mod clar că ele consideră situația din Kosovo fiind drept o problemă internă a Iugoslaviei și, în consecință, nu ar fi fost o preocupare legitimă a Consiliului de Securitate al ONU. Cu toate acestea, NATO le-a convins să fie de acord cu *Rezoluția 1199* din 1999, care a fost emisă în baza Capitolului VII al Cartei ONU, și prin care se cerea în mod imperativ ca Iugoslavia să înceteze acțiunile împotriva albanezilor kosovari, fără însă a autoriza în mod explicit utilizarea forței. Cu toate acestea, la începutul operațiilor NATO în Kosovo, statele occidentale au susținut că *Rezoluția 1199* legitima acțiunile lor, deoarece ele nu făceau decât să impună voința Consiliului de Securitate.

Deși ONU nu a autorizat utilizarea forței militare în Kosovo, nu a sancționat în mod expres acțiunile NATO, iar Consiliul de Securitate nu a condamnat aceste acțiuni. După primele atacuri împotriva Iugoslaviei, Rusia a inițiat un proiect de rezoluție condamnând utilizarea forței de către NATO și cerând oprirea imediată a bombardamentelor. În timp ce statele membre ale ONU ale Consiliului de Securitate au votat împotriva acestei rezoluții, doar Rusia, China și Namibia (membru nepermanent) au votat în favoarea ei, ceea ce a însemnat o respingere clară a acesteia.

După 78 de zile de bombardament s-a ajuns la un acord între părțile implicate, care a fost legitimat prin *Rezoluția 1244*, ceea ce a dus la concluzia că în mod tacit comunitatea internațională a legitimat intervenția NATO, deoarece acestea au validat

⁸ C. Christopher Greenwood, *Is there a right of humanitarian intervention ?*, The World Today, nr. 49, p. 37.

în mod legal și moral acest rezultat. Este de reținut faptul că, în cazul Kosovo, NATO și comunitatea internațională au decis să nu stabilească o relație directă între dreptul de suveranitate și drepturile omului. Organizația internațională a refuzat să autorizeze un grup de state să încalce suveranitatea Iugoslaviei pentru a proteja pe unii dintre cetățenii acestei țări, dar, de asemenea, a refuzat să condamne aceste state sau să acționeze împotriva aceluiași grup de state pentru a fi întreprins aceasta. Comunitatea internațională s-a exprimat în mod clar în cadrul *Rezoluției 1244*, care proteja drepturile omului, ale kosovarilor, dar nu a recunoscut dreptul acestora de secesiune față de Iugoslavia, principiul menținerii integrității teritoriale al statelor fiind considerat un principiu primordial al stabilității internaționale.

Modul în care comunitatea internațională a răspuns față de cele două crize umanitare majore pe care le-a avut de soluționat în 1999 este relevant pentru ambiguitățile sistemului legal și instituțional în vigoare. Deși intervenția australiană în Timorul de Est, autorizată de *Rezoluția 1264*, a fost declarată ca fiind o demonstrație a consolidării normelor intervenției umanitare, guvernul australian a declarat în mod clar că nu va acționa decât în baza unui mandat al Consiliului de Securitate. Deși, inițial, China și Rusia au avut o atitudine foarte rezervată în ce privește crearea de precedente care să erodeze principiile suveranității și neintervenției, până la urmă au sprijinit *Rezoluția 1264*, deoarece intervenția în Timorul de Est avea consimțământul guvernului indonezian, consimțământ obținut după presiuni de natură financiară, exercitate de SUA.

Influența normelor bazate pe suveranitate în relațiile internaționale continuă să fie evidentă și în răspunsul comunității internaționale față de acțiunile întreprinse de Rusia, pentru combaterea terorismului în Cecenia, unde au existat și acțiuni întreprinse în mod colateral sau nu împotriva populației civile și a necombatantilor.

Înainte de intervenția franceză din Ruanda, în 1994, existau indicii că Franța urma să întreprindă această intervenție, chiar fără un mandat al Consiliului de Securitate. Cu toate acestea, guvernul francez a declarat că acțiunile sale sunt condiționate de primirea unui mandat din partea ONU. În aceste condiții, 5 membri ai Consiliului de Securitate s-au abținut de la a vota *Rezoluția 929* din 1994, deoarece considerau că există suspiciuni că Franța manipulează sentimentele umanitare ale comunității internaționale pentru a acoperi acțiuni motivate, în principal, de urmărirea intereselor naționale.

În timp ce statele occidentale au manifestat și și-au exprimat în mod clar preocuparea pentru intervenții umanitare bazate pe respectarea dreptului internațional, a existat un caz în care un grup de state africane a acționat pentru a opri o criză umanitară majoră, într-un context în care nu a existat o implicare anterioară a Consiliului de Securitate al ONU. Spre deosebire de intervenția NATO în Kosovo, intervenția ECOWAS (Comunitatea Economică a Statelor din Africa de Vest) în Liberia, în 1990, a avut loc în condițiile în care nu a existat o rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU, adoptată în baza Capitolului VII al Cartei, care să poată fi invocată spre a justifica utilizarea forței. Deși ONU nu a autorizat intervenția, a adoptat o rezoluție, legitimând acțiunea. Deși, în mod ideal, intervențiile umanitare ar trebui să aibă loc sub stindardul Consiliului de Securitate al ONU care să le asigure legitimitatea, așa cum s-a văzut pe timpul

intervențiilor tanzaniene și vietnameze din Uganda, respectiv Cambodgia, au existat situații în care statele vecine au trebuit să acționeze, atunci când Consiliul de Securitate al ONU a eșuat în exercitarea funcției de garant al respectării drepturilor omului.

În concluzie, se poate lansa în mod retoric întrebarea dacă intervențiile umanitare pentru folosirea forței militare pot promova valorile umanitare. Putem afirma că rațiunile umanitare și rezultatul acestor acțiuni de natură umanitară sunt cele care determină caracterul intervențiilor.

Rezultatele acțiunilor pot fi clasificate în rezultate pe termen scurt și pe termen lung. Cele pe termen scurt se referă la reducerea sau stoparea imediată a suferințelor umane prin oprirea genocidului și a crimelor în masă și prin distribuirea de ajutoare umanitare civililor surprinși în zonele de război. Rezultatele pe termen lung se referă la modul în care intervențiile pot rezolva cauzele reale ale crizelor umanitare prin facilitarea activităților postconflict și prin politici viabile de reconstrucție națională. Simpla acordare a ajutorului în situațiile de urgențe umanitare nu constituie o intervenție umanitară în adevăratul sens al cuvântului, întrucât intervențiile umanitare pot fi definite ca acte politice ce au obiectivul de a crea o structură autorității civile pe care populația din statul respectiv să o accepte și să o considere potrivită. Este de reținut că, în intervențiile umanitare, noile structuri ce sunt recomandate conducerii politice din țările respective sunt stabilite printr-o consultare cu actualii actori internaționali și nu sunt impuse în mod forțat din exterior.

Intervențiile umanitare în care se utilizează forța armată trebuie astfel planificate, încât durata intervenției militare propriu-zise să fie cât mai scurtă și să conducă la înlăturarea cauzei abuzurilor la adresa drepturilor omului, etapa de reconstrucție sau cea postconflict având un rol deosebit de important în finalizarea cu succes a intervenției.

Cu toate acestea, acest model de intervenție nu este potrivit tuturor crizelor umanitare post-“război rece”, în multe dintre aceste conflicte cauza fiind adânc înrădăcinată în structurile politice, economice și sociale ale societăților respective. În aceste cazuri, simpla retragere a forțelor militare de intervenție nu va face decât să ducă la reluarea conflictului. Utilizarea forței trebuie înțeleasă doar ca o parte a unor proiecte pe termen lung, de rezolvare a conflictelor și de reconstrucție politică, economică și socială. De exemplu, angajamentul postconflict în cazul crizei din Kosovo nu a corespuns cerințelor situației de rezolvat. Eșecul de a asigura, într-o măsură suficientă, forțele de poliție pregătite în mod adecvat a putut să crească vulnerabilitatea minorității sârbe în fața acțiunilor agresive ale organizațiilor de diferite tipuri ale majorității albaneze și a contribuit, de asemenea, la creșterea exponențială a criminalității în cadrul acestei provincii. Dacă rațiunea primordială pentru intervenția militară în Kosovo a fost oprirea purificării etnice și oprirea violării drepturilor omului, comunitatea internațională se aștepta la un program de reconstrucție mult mai bine orchestrat, în cadrul căruia resursele alocate să fi fost utilizate după criterii de eficiență mult mai clare.

Abordarea tradițională a intervențiilor umanitare se concentrează asupra rolului pe care îl joacă statele în cadrul acestora și, în special, asupra intervențiilor prin folosirea forței coercitive.

Există, însă, și un alt tip de intervenție, cea noncoercitivă, în cadrul căreia accentul este pus pe activitățile pașnice ale statelor, ale organizațiilor internaționale și ale celor neguvernamentale pentru distribuirea sau furnizarea ajutorului umanitar și facilitarea rezolvării conflictelor și a reconstrucției postconflict.

Intervențiile noncoercitive, de cele mai multe ori, se bazează pe acceptarea, prin consens, de către toate părțile implicate, a unor politici și programe adecvate fiecărei provocări în parte. Activitățile de resortul intervenției noncoercitive se referă, de exemplu, la activitățile diplomatice, de mediere de către o terță parte sau la practicile curente ale Comitetului Internațional al Crucii Roșii care acționează numai cu acordul statelor respective.

Activitățile desfășurate de agențiile guvernamentale și de organizațiile neguvernamentale cu rol de acordare a asistenței umanitare, în cazurile de urgențe umanitare, reflectă transformările avute în societatea globală, în care organizațiile umanitare au din ce în ce mai mult un caracter transfrontalier și transnațional. Globalizarea a generat multe dintre vicisitudinile și servituțile lumii de azi, dar, în același timp, a generat un sens mai accentuat al unei morale comune cu privire la violarea drepturilor omului. Imaginile televizate cu privire la violările drepturilor omului sunt diseminate în timp real în lumea întreagă, iar astăzi nu mai este posibil ca liderii politici și opinia publică să se izoleze de lumea înconjurătoare și să pretindă că nu știu ce se întâmplă în zone de conflict, precum Ruanda, Congo, Sierra Leone etc. Dimpotrivă, guvernele statelor sunt puse astăzi în situația de a justifica deciziile pe care le iau atunci când permit sau doar trec cu vederea crimele împotriva umanității comise în conflictele la care ele sunt parte. Cultura globală a drepturilor omului caută să protejeze drepturile omului și valorile umanitare oriunde pe glob. Această cultură este rezultat al lumii de după cel de-Al Doilea Război Mondial și este, de asemenea, un rezultat al practicilor curente modelate de funcționarii internaționali ai diferitelor organizații și agenții interguvernamentale, ai organizațiilor neguvernamentale ce acționează astăzi într-o adevărată rețea globală. Această comunitate este, în general, orientată spre reducerea intervenției statelor în domeniul umanitar, deși nu are în mod necesar o orientare antistat, bazată pe constatarea că, de cele mai multe ori, acțiunile întreprinse de state în scop umanitar sunt mai puțin eficiente și eficace decât cele întreprinse de actorii nonstatali.

SUBOFIȚERUL

~ o nouă identitate ~

Plutonier-major Beatrice-Limona MIRAN

Aserțiunea potrivit căreia subofițerul reprezintă *coloana vertebrală* a organismului militar național a devenit aproape un truism. Mutațiile determinate de provocările manifeste din mediul internațional au impus condiției militare instituționalizate noi roluri, noi misiuni, noi structuri, noi mentalități și, nu în ultimul rând, noi “parametri” de afirmare profesională diferențiată a militarilor. Bunăoară, și în ceea ce privește corpul maiștrilor militari și subofițerilor, statutului subofițerului în instituția militară națională subsumându-i, în chip de pledoarie, substanța acestui demers. Demers în cadrul căruia voi releva condiția subofițerului din și în perspectiva a două coordonate: cea a **rostului său organizațional** și în **ipostaza afirmării sale profesionale**. Organizațional, nu greșim nicidecum dacă afirmăm acest lucru, subofițerul, ca, de altfel, orice individ, reprezintă un sistem, dar nu un simplu sistem cibernetic, ci unul în care, deopotrivă, “*intrările*”, “*procesările*” și “*ieșirile*” au un grad ridicat de complexitate, comportă asumarea conștientă a unui nivel semnificativ de disciplină și sunt “gestionate” doctrinar de strategii rigurose obiectivate de orizontul de așteptare instituțional. Ce înseamnă acest lucru? În principal, faptul că *subofițerul*

se află, sub toate aspectele devenirii sale, în permanentă schimbare, determinată esențial de nevoia de adaptare la mediul prefigurat de standardele mereu în creștere ale organizației, pe de o parte, și, pe de altă parte, de natura relațiilor afirmate în spectrul vertical al organizației. Încadrând funcții de comandă de la baza ierarhiei militare, dar și funcții specifice în organica operațională a statelor majore, subofițerii își exercită, practic, rolul de lideri, ipostază în care valorifică, prin exemplul personal, propria experiență, cultura militară și, nu este deloc lipsit de importanță și semnificație, propria viziune despre sistemul general de valori înglobant. Fără a neglija în vreun fel conținutul evoluției în carieră a subofițerului, perspectivă în care îl putem găsim într-una din ipostazele de *luptător*, *specialist* sau *subofițer de stat major și administrație*, ne vom opri mai cu seamă asupra condiției sale de lider militar, de lider-consilier în principal, responsabilitate organizațională determinată decisiv de transformările fundamentale produse în filozofia și menirea socială a Armatei. Subliniem faptul că “*foaia de parcurs*” a carierei subofițerului, cu finalitate într-una din cele trei ipostaze menționate, este în acord atât cu practica proprie armatelor moderne, cât și cu cerințele impuse de noul statut al forțelor armate,

în general, ale Armatei României, în special. Întemeindu-se pe pregătirea instituționalizată, pe cea de comandament și pe pregătirea complementară, dezvoltarea profesională răspunde triumphiului comun al existenței și acțiunii profesionale: “să fie”, “să știe”, “să facă”. Din perspectivă managerială, construcția modelului subofițerului pleacă, metodologic, de la trei cerințe obiectivate, astfel: de nevoia de (re)definire a rolului organizațional și instituțional al subofițerului, sens în care, practic, se răspunde la întrebarea “Ce facem cu subofițerul?”; de necesitatea corelării permanente a pregătirii subofițerului cu responsabilitățile organizaționale ce îi revin acestuia, ținând seama de dinamica operațională în care acestea sunt exprimate; de sistemul și filozofia de motivare cu care se operează, plecându-se de la ideea că prin acestea se întărește comportamentul de bază al subofițerului, fapt cu consecințe pozitive nu numai în generarea de performanțe competitive în spațiul său acțional, ci și în generarea la subordonați de atitudini și sentimente pozitive, constructive față de liderul lor. Enunțurile exprimate, în fond deziderate metodologice și doctrinare ale proiectului și modelului subofițerului de care are nevoie instituția militară națională sunt materializate în procesul de formare și de pregătire a subofițerilor, proces desfășurat în prezent pe două filiere: directă și indirectă. Nu intrăm în conținutul și nici în detaliile niciuneia dintre căile menționate, cu atât mai mult în grila care conține avantajele și dezavantajele fiecăreia dintre ele. Ne îngăduim doar aprecierea optativă în legătură cu una dintre acestea. Bunăoară, luând în seamă dimensiunile structurală și operațională ale sistemului de forțe preconizat, eficiența

economică și formativă ale unui parcurs sensibil micșorat, dinamica manifestă atât pe verticala, cât și pe orizontala rolului instituțional care urmează a le fi atribuit și, nu în ultimul rând, restrângerea și clarificarea ariei de utilitate organizațională a subofițerilor, îmi îngădui considerația că “obținerea” subofițerului pe filiera indirectă corespunde convingător etapei pe care o parcurgem. Relativ la calitatea sa de lider militar, subofițerul exprimă, trebuie să exprime simbioza constructivă dintre caracteristicile sale personale și performanțele organizației militare pe care o deservește. În această postură, de lider, subofițerul denotă acțional un plus evident de eficiență care, de fapt, este relevant în situațiile în care exercită rolul de conducător. Cercetări de profil au remarcat faptul că existența ca atare a unor însușiri, cum ar fi inteligența, statusul socio-economic, popularitatea, inițiativa, voluntariatul, altruismul nu dau măsura și nu explică integral starea de a fi a liderului. Nicidecum gândind în vreun fel la lipsa de relevanță a acestora, apreciem că subofițerul-lider militar trebuie să se caracterizeze prin dorința puternică de a-și asuma oportun responsabilități vitale pentru organizația din care face parte, prin inițiativă, perseverență și originalitate în promovarea și îndeplinirea responsabilităților funcționale, printr-o puternică încredere în sine și stabilitatea emoțională de a accepta consecințele propriilor acțiuni și decizii, prin capacitatea de a prelua stresul interpersonal, de a influența convingător comportamentul celor pe care îi conduce, de a structura sistemic interacțiunile din cadrul organizației potrivit scopurilor vizate și, nu în ultimul rând, prin capacitatea de a gestiona constructiv serviciile pe care, anticipat sau nu, trebuie să le suporte.

Aceste calități denotă poziția dominantă a subofițerului-lider, nevoia acută de auto-încredere, necesitatea de a gestiona nemijlocit și de a întreține competența, performanța și succesul, responsabilitatea acestuia de a formula scopuri stimulative, răspunderea implicită de a genera încredere și de a configura cu exactitate rolurile colaboratorilor. Referitor la ansamblul de calități pe care le-am considerat reprezentative pentru natura manifestă a subofițerului-lider, dileme generate de dificultatea de a identifica însușirile liderilor, de imposibilitatea de a preciza ce însușiri sunt eficiente în perspectivă situațională și de a le cuantifica potrivit regulii oportunității dezirabile, precum și dileme provocate de utilizarea metodei adecvate de formare și de valorificare organizațională a acestora, denotă faptul că, în cele din urmă, comportamentul aplicat al subofițerului-lider consistă într-o variabilă superioară însușirilor sale personale. Faptul este mai mult decât evident dacă situăm, cauzal și determinativ, comportamentul acestuia între ansamblul operativ al însușirilor sale personale și performanțele organizației. Oricum, experiența căutărilor de până acum și, mai cu seamă, rezultatele, aflate încă în portofoliul analizelor de profil, ne îngăduie formularea unor presupoziii cu tentă retorică privind condiția de lider a subofițerului, semnificative în contextul acestui demers fiind: capacitatea subofițerului de a dovedi un comportament care să denote o atracție evidentă față de starea și aspirațiile organizaționale ale grupului; disponibilitatea acestuia de a-i asculta pe membrii grupului și de a-i sprijini în acțiunile în care aceștia sunt

implicați; interesul manifestat față de posibilitatea de a face schimbări în fluxul desfășurării operaționale a activităților; procedeele utilizate în distribuția responsabilităților pe membrii organizației; modul de aplicare a standardelor în cuantificarea performanțelor individuale și, foarte important pentru coeziunea operațională a grupului, maniera în care își consultă subordonații în perspectiva unor posibile noi reguli și norme care să întrețină organizațional activitatea grupului. Ca *specialist*, fără să insistăm asupra acestei ipostaze profesionale militare, subofițerul trebuie să își centreze esențial activitatea pe prevenirea ambiguităților și a conflictelor de rol¹, sens în care procedează la tratarea cu claritate a rolurilor în grupul de muncă pe care îl conduce. În această idee, metodologic, are în atenție: conturarea unei percepții clare asupra cerințelor de rol manifestate în cadrul grupului; identificarea așteptărilor partenerilor cu care cooperează, dar și pe cele ale subordonaților cu privire la statutul său de specialist; clarificarea percepției sale de specialist privind subordonații; cunoașterea așteptărilor liderului privind rezultatul și, evident, cunoașterea exigențelor bilaterale sau multilaterale afirmate de partenerul sau partenerii de lucru.

Problematika referitoare la *subofițerul lider-consilier* constituie o noutate cu caracter absolut în aria de roluri profesionale acordate subofițerilor. Statuarea acestei responsabilități a fost determinată, fundamental, de necesitatea corelării funcționale a rolului pe care liderul îl are în realizarea obiectivelor organizației cu angajarea performantă a subofițerilor

¹ *Leadership in Organizations*, editat de Avery Publishing Group Inc., Garden City Park, New York, 1988, p. 70.

în înfăptuirea acestora. Relevarea **rolului organizațional al subofițerului lider-consilier** consistă, firesc, în consilierea orientată spre performarea activității, sens în care sunt identificați atât factorii care afectează performanțele în activitate, cât și cei care aduc, într-un fel sau altul, atingere aspirațiilor profesionale întemeiate nu numai pe nevoile organizației, ci și pe cele personale. Aceasta presupune consilierea profundă a subordonaților deopotrivă în chestiuni legate de carieră și în probleme personale, evitându-se discriminările de orice fel în acordarea consilierii. Performarea acestui rol, fundamental în afirmarea operațională a organizațiilor militare, dar și a macroorganizațiilor și, în ultimă instanță, a instituției militare în ansamblul său, este, esențial, posibilă prin cunoașterea și afirmarea atentă a caracteristicilor indispensabile unui subofițer lider-consilier eficient, prin identificarea obstacolelor care pot obtura eficiența consilierii și, nu mai puțin important, a caracteristicilor care îi ajută să îndeplinească această responsabilitate. Fără a insista laborios asupra vreuneia dintre acestea, ne vom opri succint asupra lor, surprinzând doar osatura enunțurilor, de la care putem construi posibile dezvoltări teoretice viitoare. Așadar, referitor la **caracteristicile**² care conferă eficiență rolului subofițerului de lider-consilier am putea lua în considerație: *capacitatea de autocunoaștere*, plecându-se de la premisa că doar cunoscându-și, înțelegându-și temeinic și nedeformat propriile-i valori, nevoi și sentimente pot să gestioneze asimilarea de către subordonați a anumitor valori și precepte

de viață, nu impunându-le, ci cultivându-le și încurajându-le opțiunile, un nivel ridicat de autocunoaștere permițându-le o percepere mai amplă a subordonaților; *consecvența*, concretizată în constanța raporturilor dintre ansamblul de idei cu caracter programatic afirmate în relația cu subordonații și acțiunile pe care le întreprinde; *respectul responsabil* față de subofițerii pe care îi reprezintă, accentuând convingerea că, în temeiul execuției descentralizate, aceștia răspund pentru propria lor activitate; *cinstea și demnitatea*, ca premise decisive în cultivarea și consolidarea încrederii multilaterale în cadrul organizațional. În ceea ce privește posibilele **obstacole** care ar putea afecta eficiența activității de consiliere întreprinse de către subofițerul lider-consilier, acestea ar putea consta în: poziția excesiv de autoritară adoptată în relațiile cu subofițerii pe care îi reprezintă, o asemenea conduită prejudiciind semnificativ actul comunicării; tendința liderului de a da sfaturi, fapt ce amputează responsabilitatea decizională a subofițerilor; diferențele culturale dintre subofițerul-consilier și ceilalți subofițeri; sistemele diferite de valori la care se raportează și pe care au tendința de a le asuma și aplica; diferențele de vârstă, aspirații și certitudini etc. În aria **strategiilor de optimizare** a eficienței activității de consiliere, apreciem că liderul-subofițer poate opta pentru: ascultarea activă, oportună, degajată a subofițerilor pe care îi reprezintă; încurajarea situațională a subofițerilor aflați în responsabilitatea sa organizațională; identificarea și intervievarea problematică sau, dacă este cazul, generală a subofițerilor care manifestă astfel de nevoi;

² *Ibidem*, p. 162.

înțelegerea și aprobarea lăuntrică a sentimentelor subordonaților și rezolvarea problemelor cu care aceștia se confruntă. Există, însă, și unele *limite* în exercitarea de către subofițerul-consilier a responsabilităților sale, mai frecvente putând fi: timpul insuficient acordat consilierii propriu-zise; necunoașterea întocmai a resurselor funcționale ale organizației; inoportunitatea situațională a actului de consiliere; inabilitatea și neinspirația alegerii necesităților de consiliere; obturarea posibilității celor consiliați de a-și exprima propriile puncte de vedere.

Având o reprezentare mai puțin decât modestă în literatura de specialitate,

practic aceasta constând în prevederile lapidare ale actelor normative specifice și ale unor regulamente militare, problematica abordată în demersul de față este deschisă, în mod atrăgător aș spune, nu numai dezvoltărilor care ar putea crea un capitol doctrinar distinct în filozofia managementului militar, ci și preluării critice și valorificării experienței practice și teoretice produse în alte instituții militare naționale. Aceasta, întrucât noua identitate profesională a subofițerului reclamă nu numai afirmarea pur și simplu a unui alt status organizațional și instituțional, ci și conceptualizarea doctrinară și filozofică a menirii sale în rostul operațional al Armatei.

Ce este, în fond, Network Centric Warfare ?

Căpitan-comandor Cristian BOGDAN

În anul 2001, mă aflu la studii în Statele Unite, urmând cursurile Colegiului de Stat Major pentru Forțele Navale, colegiu ce funcționa în cadrul Colegiului de Război pentru Forțele Navale al SUA.

La prima întâlnire în plen cu cadrele didactice ale Colegiului, am cunoscut un bărbat, cu părul grizonat, cu voce calmă și egală, care vorbea cântărindu-și fiecare cuvânt. Cu toate acestea, umorul și jovialitatea sa erau de o natură ieșită din comun. L-am salutat și m-am prezentat cu gradul, numele și țara de origine. El m-a privit și mi-a răspuns: "Vice Admiral Cebrowski, President Naval War College". Nu știam, la vremea respectivă, că era unul dintre creatorii conceptului de Network Centric Warfare – NCW. Era firesc să aibă astfel de preocupări în condițiile în care, înainte de a prelua comanda Colegiului, în iulie 1998, fusese Director al Navy Space, Information Warfare, Command and Control (N6)¹.

zic eu, să-l abordeze și să emită opinii fără să înțeleagă exact ce presupune *Network Centric Warfare* și fără ca informatizarea să-și fi intrat pe deplin în drepturi, în Armata României.

Despre NCW, creație a Marinei Militare a SUA

NCW este un concept. Și, ca orice concept, nu poate avea o definiție, pentru că definiția este dușmanul conceptului. Conceptele sunt abstracte și generale, în timp

¹ În traducere, aproximativ: Director al Departamentului Spațiu, Război Informațional, Comandă și Control al Marinei SUA.

ce definițiile sunt concrete și precise. Ca urmare, dacă un concept poate fi definit, el încetează să mai fie un concept.

NCW este un concept despre mijloace. *NCW* este un instrument, un mijloc de a da consistență și putere strategiilor pentru a îndeplini obiectivele stabilite.

NCW se referă la comportamentul uman individual și organizațional, concentrându-se asupra dobândirii accesului la culegerea, prelucrarea și administrarea informațiilor pentru a valorifica avantajul puterii tot mai mari care se ascunde în rețelele informaționale. *NCW* oferă o metodă de obținere a superiorității informaționale și înlesnește conștientizarea informațiilor la toate nivelurile de comandă.

NCW reprezintă un nou model mental de ducere a acțiunilor militare, care pune accent pe rezultate, pe efecte. Dacă întrebuițarea forței militare are ca obiectiv să încurajeze sau să forțeze adversarul să se răzgândească în intențiile sale, atunci efectul-cheie căutat nu este distrugerea sau degradarea capacității militare a adversarului. Scopul trebuie să fie neutralizarea. Dar, dacă, pentru a-l neutraliza, adversarul trebuie distrus, atunci și distrugerea trebuie să fie o opțiune. Neutralizarea trebuie executată într-o manieră directă și selectivă. *NCW* furnizează instrumentele pentru îndeplinirea acestui obiectiv.

NCW are drept componente importante *superioritatea informațională; accesul la informații pentru toate nivelurile de conducere; adaptabilitatea; viteza de exercitare a actului de comandă și autosincronizarea, toate combinându-se pentru a asigura accesul către adversar, cu scopul de a-i neutraliza intențiile.*

Astfel, *superioritatea informațională* înseamnă valorificarea înaltului nivel al dimensiunilor relevanței, preciziei și oportunității informațiilor și marginalizarea adversarilor pe aceleași coordonate. Elementul central al *NCW* este asigurarea standardelor de relevanță, precizie și oportunitate a informației care circulă la nivelul a trei rețele ce alcătuiesc *NCW*: rețeaua senzorială; rețeaua C2I și rețeaua armamentelor și asigurarea rapidității și a preciziei acțiunilor ofensive și defensive.

Accesul la informații pentru toate nivelurile de conducere furnizează fundalul pentru imaginea operativă de ansamblu. Accesul la informații se va extinde la toate nivelurile de conducere, astfel încât *Autoritatea Națională de Comandă* să aibă aceeași imagine și aceleași informații ca și forțele aflate în contact nemijlocit cu adversarul.

Adaptabilitatea cere ca toate planurile și toate operațiunile să aibă capacitatea de a se modifica rapid pentru a corespunde condițiilor în permanentă schimbare de pe câmpul de luptă. Rețelele, ca și puterea și flexibilitatea ce le caracterizează, sunt necesare dacă se dorește obținerea succesului într-un astfel de mediu.

Viteza de exercitare a actului de comandă trebuie să țină cont că acțiunile militare ale viitorului vor fi neliniare în spațialitate, timp și intensitate. Nu mai există aliniamente în baza cărora să se eșaloneze forțele în spațiul acțiunilor militare, nu mai există "linia I",

“*limita dinaintea apărării*” sau “*aliniamente de sprijin cu foc*”. Fără aceste referințe se diluează și înțelesul noțiunilor de “*front*”, “*spatele frontului*”, “*flancuri*”. Neliniaritatea în timp se manifestă prin faptul că acțiunile nu trebuie să aibă neapărat caracter secvențial, ele putând fi concepute și desfășurate în paralel, simultan sau continuu. Pauzele operative vor fi rare. Conceptul de sincronizare a acțiunilor își va schimba conținutul, întrucât, în prezent, el are un caracter liniar. Neliniaritatea în intensitate se manifestă prin faptul că acțiuni la scară redusă pot avea efecte disproporționat de mari.

O mai mare viteză de exercitare a actului de comandă înseamnă o mai mare autonomie a unor acțiuni militare, o structură organizațională mai aplatizată, care să permită un acces mai direct la informație. În această idee, comanda și controlul se vor exercita “*prin negație*”. Calitatea și oportunitatea deciziei comandantului capătă o importanță tot mai sporită.

Autosincronizarea contribuie la viteza de exercitare a actului de comandă. Câmpul de luptă al viitorului, în care întrebuițarea înșelării, a surprinderii, rapiditatea cu care țintele pot apărea și dispărea și tendința creșterii numerice a țintelor mobile comparativ cu numărul țintelor fixe, cere autosincronizare. Aceasta înseamnă că forțele, beneficiind de accesul permanent la informații despre situația operativă, trebuie să acționeze în diversele situații apărute fără alte direcționări din partea eșalonului superior. Pentru ca autosincronizarea să se realizeze cu succes trebuie să existe cel puțin trei premise: *o doctrină solidă, care să sprijine acțiunile și care să fie bine înțeleasă și aplicată; o comunicare adecvată între structurile militare și o concepție clară privind acțiunile din partea comandanților*. Aceasta nu înseamnă că acțiunile vor fi autonome. Acțiunile vor fi independente și rapide, dar vor fi sub control permanent.

Accesul către adversar nu înseamnă acces la infrastructura acestuia, ci identificarea, localizarea, urmărirea și atacul țintelor inamice. Sprijinul pe care NCW îl furnizează întrebuițării mijloacelor de foc face mult mai eficiente atacurile și permite controlul discret asupra ritmului de desfășurare al operațiunilor militare. Efectele acțiunilor pot fi masate, fără să fie nevoie de masarea forțelor. Astfel, spațiul geografic și poziționarea forțelor devin mai puțin relevante.

Realizarea deplină a NCW presupune schimbarea culturii organizațiilor militare. Vor trebui create, testate și implementate noi seturi de reguli de operare a forțelor.

În loc de încheiere

NCW sintetizează revoluția petrecută în domeniul tehnologiilor cu întrebuițare în domeniul militar, demonstrând abordarea sistemică, integrată a războiului de către forțele militare ale SUA, un război care va fi “limitat” în obiective, dar “total” din punctul de vedere al mijloacelor.

² Conducerea prin “negare” (în original, în limba engleză: *leading through negation*) este un concept american care s-ar exprima în limba română prin: “Faceți ceea ce credeți de cuviință până când eșalonul superior zice NU”. Acest lucru presupune informarea permanentă a eșalonului superior, de către eșaloanele subordonate, cu privire la deciziile luate, fără să se ceară, în principiu, aprobare pentru decizii.

NCW nu a răspuns încă la întrebări cum ar fi: *Ce tipuri de răspuns se așteaptă din partea unui potențial adversar care nu are doctrine, personal și echipamente pentru NCW ?; Oare, sistemele informaționale să nu aibă nici un fel de vulnerabilități ?; Ce fel de comandant poate face față la un volum atât de mare de informații și să mai ia și decizii oportune ?; Cine mai poate aplica NCW în afară de SUA, ca acțiunile să nu pară "războiul unuia împotriva tuturor" ?; Nu cumva NCW va crea o generație de militari "nerăbdători" să vadă cum funcționează noile "jucării" ?*

De asemenea, există o serie de idei preconcepute, ce trebuie combătute, și anume: NCW determină răspunsuri asimetrice din partea adversarilor; sistemele informaționale sunt, prin însăși natura lor, vulnerabile; NCW duce la supraîncărcare informațională; datorită accentului pus pe viteză, NCW va duce la acțiuni "în pripă", neanalizate și pregătite suficient; categoriile de forțe și aliații nu vor avea capacitatea de a opera alături de forțe ce se bazează pe NCW; NCW se concentrează numai asupra finalului extrem al spectrului războiului.

Bibliografie selectivă

- *Network Centric Warfare: An Emerging Military Response to the Information Age*, accesat la http://www.nwc.navy.mil/pres/speeches/ccrp2_.htm (04.02.2001).
- Cebrowski, K. Arthur Vice Adm., Garstka, J. John, "Network-Centric Warfare: Its Origin and Future", United States Naval Institute Proceedings, January 1998.

INDIVIDUL

ÎN PROCESUL DE TRANSFORMARE A ARMATEI

Psiholog Iona VOICU

Transformarea Armatei României reprezintă, la momentul actual, dezideratul general și cel mai generos, pentru că înglobează, pe lângă procese ample de modificare a diferitelor aspecte (management al resurselor umane, asigurarea calității vieții etc.), o anumită proiecție bine conturată, către care se îndreaptă aceste eforturi de transformare. Acestea pot fi concluziile pe care, la nivel rațional, orice membru al organizației le poate contura. Articolul de față, însă, nu-și propune să pună în discuție nici importanța acestor transformări, nici justetea lor, ci doar să le analizeze dintr-o altă perspectivă: cea a *individului*, a impactului psihologic pe care îl are schimbarea asupra acestuia. Pentru că, în esență, fie că vorbim despre “reformă”, “restructurare” sau “transformare”, schimbarea reprezintă numitorul comun al proceselor pe care le desemnează fiecare dintre termenii menționați.

Structura psihică în procesul transformării organizaționale

În plan individual, orice schimbare, indiferent de amplitudinea și profunzimea ei, este sinonimă cu *incertitudinea*. Oricât de raționale ar fi motivele care o generează și explicațiile oferite, nu vor avea niciodată efectul scontat de cei ce gestionează schimbarea. *Logica organizațională este diferită de cea individuală*. Prin urmare, argumentele care stau la baza tuturor proiectelor ce vizează transformarea Armatei în domenii diverse nu-și găsesc valabilitatea și în planul reacțiilor individuale ale cadrelor militare, indiferent dacă sunt sau nu vizate direct de aceste proiecte de transformare. În plan individual, putem vorbi, mai degrabă, de predominanța unor reacții ce se înscriu în *registru*l afectiv și nu în cel rațional. Care ar putea fi explicația? În principal, trebuie subliniat faptul că incertitudinea inerentă schimbării generează *teamă* și, implicit, *rezistență la schimbare*. Aceste rezistențe la schimbare se pot manifesta atât la nivel intern, în plan psihic, cât și în modul de relaționare cu lumea exterioară.

❖ *Problema identității sociale*

Unul dintre *principalele mecanisme* implicate în rezistența la schimbare este *cel al identificării*. “*Raporturile interpersonale sunt întotdeauna întemeiate pe o anumită participare la un <noi>, altfel spus, la o anumită formă de conștiință colectivă ...*”¹. Identificarea este un proces psihologic utilizat de ființa umană pentru a-și construi identitatea, dar, totodată, reprezintă un mecanism de defensă contra alienării, de menținere

¹ J. Maisonneuve, *La Psychologie sociale*, Paris, PUF, 1967.

la un nivel acceptabil al stimei de sine. Ea are, deci, un rol de protecție: *“adeziunea la o mentalitate colectivă este securizantă pentru că eliberează persoana de îndoielile pe care le poate avea cu privire la ea însăși”*². Or, această identificare nu este, la rândul său, rezultatul unei analize raționale care să-l determine pe individ să aleagă între “adevărat” și “fals”. Adevărul pare, mai degrabă, înlocuit de *puterea numărului*: *“dacă atâția oameni competenți procedează astfel, fără îndoială că au dreptate și, deci, așa trebuie să procedez și eu”*.

Armata, mai mult decât alte instituții sau decât alte forme de organizare socială, a încurajat crearea acestui “noi”, dovadă și faptul că este una dintre puținele instituții (dacă nu cumva singura) care are în sistemul propriu de valori termenul de “spirit de corp”, ce sintetizează foarte bine acest proces de identificare. Dincolo de valoarea sa pentru instituție, indiscutabilă, de altfel, această identificare are, în plan individual, un efect negativ atunci când se pune problema schimbării. Reacția negativă va fi mai accentuată în cazul acelor cadre militare care, în absența unui sentiment pozitiv și suficient al propriei identități, au suprainvestit în această identitate colectivă, din cauze diverse: ⇒ ca o compensație a unui deficit personal (*“sunt, totuși, cineva, pentru că aparțin unei categorii profesionale ce posedă calități indiscutabile”*); ⇒ pentru satisfacerea propriului narcisism (*“colegii mă apreciază, sunt de-al lor”*); ⇒ majoritatea cadrelor militare au intrat în sistem (liceu militar, școală militară) chiar la vârsta structurării sistemului personal de valori, astfel încât congruența dintre aceste valori individuale și cele ale organizației din care fac parte este mult mai mare decât în cazul altor categorii profesionale, în care individul se încadrează la vârsta maturității.

În consecință, dacă schimbarea din spațiul extern, reprezentată, în cazul nostru, de procesele implicate de transformarea armatei, este percepută ca fiind brutală, ca punând în pericol identitatea individului și sistemul său de valori, există riscul ca această schimbare în plan social să nu determine o schimbare în plan psihic, ci, mai degrabă, să favorizeze o *ruptură*, amplificând rezistențele la schimbare. Sunt generate, astfel, crize individuale, a căror rezolvare rămâne nesigură, în condițiile în care nimic nu vine să înlocuiască elementele de identificare amenințate și să-i confere individului noi posibilități securizante.

❖ *Zvonurile, ca modalitate de rezistență la schimbare*

Unul dintre principalele moduri de *manifestare exterioară* a rezistenței la schimbare o reprezintă zvonurile. Dacă, din punctul de vedere al instituției militare, zvonurile generate de schimbarea organizațională participă la degradarea climatului social al acesteia, din punct de vedere individual, lucrurile stau oarecum altfel: în fața unei situații anxiogene (și orice schimbare este generatoare de anxietate), individul are nevoie de acțiune, care să-i deturneze, pentru moment, atenția de la preocupările sale. Zvonul pregătește, astfel, din punct de vedere psihologic, înfruntarea “răului” și, din această perspectivă, capătă aspectul unui ritual inițiativ care ajută la depășirea unui obstacol dificil.

Totodată, zvonul, în perspectivă individuală, trebuie privit ca o expresie a unor tensiuni prea intense pentru a fi păstrate numai pentru sine. Ea trebuie împărtășită, pentru a-și atenua din efectul anxiogen, pentru a resecuriza individul, fie și prin sentimentul că nu este singurul care trăiește această stare de tensiune.

² D. Pemartin, *L'entreprise vue par ses salariés*, Les Editions D'Organisation, Paris, 1990.

Necesitatea transformării individuale

Considerațiile de până acum ne sugerează că transformarea organismului militar nu poate fi realizată cu succes numai prin punerea în aplicare a unor proceduri tehnice sau organizaționale, ci trebuie să presupună și un program eficient care să urmărească impulsivitatea unui efort de schimbare în fiecare individ; structurile psihice și cele ale organizării sociale se susțin reciproc, motiv pentru care orice schimbare socială sau colectivă nu se va realiza niciodată eficient fără schimbare individuală sau psihică.

Pentru a face față schimbărilor realizate la nivel organizațional, pentru a fi adaptat, pentru a trăi în acord cu sine și cu semenii săi, individul trebuie să se reorganizeze în plan intern, să realizeze un *“nou compromis intrapsihic (...) între interior și exterior, fiind nevoie, de asemenea, să existe dorința și curajul pentru a realiza aceasta”*³.

Or, adesea, un asemenea “compromis” este perceput ca fiind inadmisibil, situația este considerată ca fiind amenințătoare, iar individul încearcă *“să se sustragă oricărei influențe, inclusiv celei privind autocunoașterea, cunoașterea rezistențelor sale, raportul său cu organizația și cu sensul schimbării proiectat. (...) Lupta sa împotriva schimbării (...) acționează, totuși, împotriva sa sau împotriva echilibrului său intern, nu numai împotriva organizației externe și a funcționării sale ...”*⁴.

Și totuși, care ar trebui să fie atitudinea individului în această etapă a restructurării organizației militare ?

În primul rând, trebuie spus că se impune realizarea unui efort individual care să vizeze *trecerea de la o atitudine de tip pasiv la una activă*, care, implicit, va avea meritul de a reduce rezistența la schimbare despre care vorbeam mai sus. Prin atitudine activă nu trebuie să înțelegem, în mod obligatoriu, fapte concrete, ci, în primul rând, realizarea unui efort de *raționalizare*. Acest efort de raționalizare, de trecere de la reacții preponderent emoționale la unele care să ofere șanse adaptative sporite, ar trebui să urmeze, în principal, următoarele etape:

- *autocunoașterea* (cunoașterea propriilor limite, dar și a calităților individuale reale, în primul rând în plan profesional);
- definirea, în termeni cât mai clari cu putință, a *problemei*;
- alcătuirea unei liste cu *posibile soluții*;
- *alegerea soluției* care se consideră a fi cea mai avantajoasă pentru individ;
- *transpunerea soluției în plan comportamental*.

În concluzie, aș vrea să subliniez faptul că modalitățile de adaptare la o situație generatoare de conflicte interioare, categorie în care procesul de transformare a organismului militar se încadrează pe deplin, sunt extrem de variate. Fără doar și poate că, la nivel individual, nu putem vorbi de posibilitatea unei schimbări care să atingă profunzimea celei ce se înregistrează la nivel organizațional (nu se poate vorbi, de exemplu, de o schimbare a structurii de personalitate), ci numai de o deblocare a capacităților fiecăruia de a funcționa optim într-un context social marcat de schimbări majore și de a răspunde într-un mod matur și realist la problemele generate de acest context.

³ Barus-Michel, J., Giust-Despraires, F., Ridet, L., *Crize. Abordare psihologică clinică*, Iași, Editura Polirom, 1998.

⁴ *Ibidem*.

ASUMAREA CORECTĂ A ROLURILOR ÎNTR-O ORGANIZAȚIE

**~ particularizarea posibilităților
de exprimare verbală ~**

Lector univ. dr. Luiza KRAFT

Principalele genuri de socializări

Socializarea este definită ca acel “proces psihosocial de transmitere-asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportare specifice unui grup sau unei comunități în vederea formării, adaptării și integrării sociale a unei persoane”¹. Socializarea reprezintă un proces interactiv care are la bază comunicarea și presupune dubla considerare a dezvoltării individuale, dar și a influențelor sociale, respectiv a modului în care individul recepționează și interpretează mesajele sociale, precum și a dinamicii variabile a intensității și a conținutului influențelor sociale.

Studiile teoretice au arătat că analiza posibilităților de comunicare nu poate fi corectă și relevantă dacă se ignoră procesele socializante. Oamenii reușesc sau nu să comunice în domenii și în modalități care decurg din procesele de socializare. În ontologia procesual-organică, se argumentează posibilitatea a trei genuri de socializări²:

- *în interiorul activităților private*, centrate pe satisfacerea necesităților bioprocesorilor;
- *profesionale*, care facilitează participarea oamenilor la satisfacerea unor necesități prin conclucrări organizate de roluri în interiorul unor organizații;
- *cetățenești*, care fac posibilă participarea oamenilor la funcționarea socio-organizațiilor specializate gestionare și a celor integratoare, de genul etno-organizațiilor și națiunilor.

Atât socializările profesionale, cât și cele cetățenești sunt procese formalizate, deoarece conțin reguli explicite, sancționabile juridic; ele aparțin aceleiași clase, pe care paradigma procesual-organică o numește *socializare publică*.

Cele trei genuri de socializări fac posibile și necesare, din punct de vedere funcțional, capacități distincte de relaționare verbală, prin aceea că organizațiile funcționează prin intermediul oamenilor; ei sunt cei care își asumă rolurile atribuite de rețelele

* Autoarea este lector universitar dr. la Catedra de Limbi Străine a Universității Naționale de Apărare.

¹ *Dicționar de sociologie*, coordonatori Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, București, Editura Babel, 1993, p. 555.

² Lucian Culda, *Devenirea oamenilor în procesualitatea socială*, București, Editura Licorna, 1997.

de status-uri și rolurile prevăzute în organigrame. Asumându-și roluri și atribuind celorlalți oameni roluri compatibile cu cele precizate în organigrama organizației, oamenii întrețin organizația și o fac aptă să realizeze procese prin care devine activă în socio-organizarile ce o înglobează funcțional.

Relațiile dintre oameni, ca roluri profesionale, sunt de natură informațional-energetică; ele constau, primordial, în *comunicare* și *conlucrare*. În comunicare, predomină componenta informațională a relației, iar în conlucrare, componenta energetică a relației informaționale. De regulă, conlucrarea se asociază cu comunicarea, dar sunt posibile conlucrări în care nu intervine relația informațională; ele se bazează pe exersări anterioare, în care comunicarea a contribuit la identificarea și conservarea unei modalități de conlucrare admise ca fiind acceptabilă. În astfel de situații, comunicarea intervine ori de câte ori apar situații ce presupun căutarea unor noi soluții de conlucrare.

Decurgând din roluri, conlucrarea este una specializată; diferențele dintre rolurile asumate fac ca relațiile informaționale ajunse în starea de comunicare să fie și ele specializate. Necesitățile de comunicare în organizații decurg din specializarea lor, din concepțiile ce stabilesc constituirea organizațiilor, dar și din cadrul juridic oferit de organizațiile care își asumă gestionarea publică a națiunilor.

În orizontul de interpretare procesual-organică, *socializarea*³ reprezintă procesul prin care se constituie capacitatea informațional-energetică a omului de a ființa într-o anumită localizare în spațio-temporalitatea existenței sociale, procesul prin care acesta devine o ființă socială. Socializarea se concretizează în interpretorii prin intermediul cărora oamenii interacționează în interiorul socio-organizarilor. Capacitatea de interpretare este cea care favorizează emergența și dezvoltarea comportamentului de tip social, desprinderea de comportamentul posibil în limitele bioprocatorilor, specific mediului biotic. Interpretorii produc ființa socializată prin asimilarea unor modalități de semnificare specifice socio-organizarilor în cadrul cărora oamenii se socializează.

Relațiile informaționale, finalizate sau nu în relații verbale, îi influențează pe oameni, prin aceea că informațiile și semnificațiile ce fac obiectul acestor relații orientează manifestările acestora și pot să modifice atât caracteristicile procesorilor, cât și starea funcțională a lor. Modificările pot fi benefice sau dăunătoare oamenilor și organizației.

La rândul lor, capacitățile de operare ale oamenilor sunt potențate sau limitate în cadrul interacțiunilor. Oprirea la planul gândirii concrete este insuficientă menținerii relațiilor la starea de funcționalitate optimă. În același timp, capacitatea de operare cu limbajul, de exprimare și de relaționare verbală, nu poate depăși gradul de dezvoltare a gândirii, afectivității, esteticului și sexualității.

Pentru ameliorarea capacităților de operare în cadrul interacțiunilor dintre militari și, implicit, a socializării membrilor organizației militare, apreciez că sunt necesari următorii pași:

- conceperea socializării militarilor astfel încât să producă dezvoltarea discernământului social în modalități nepartizane și nefanactice;
- gestionarea performantă, pe termen mediu și lung, a resurselor umane ale organizației, punând accent pe realizarea profilului social optim al membrilor

³ A se vedea Lucian Culda, *Organizațiile*, București, Editura Licorna, 2002.

- ei, în concordanță cu obiectivele generale ale acesteia și cu necesitățile pe care ea trebuie să le satisfacă;
- proiectarea, pe baze teoretice adecvate, a proceselor instructive și educative, în scopul reducerii decalajelor și a discrepanțelor dintre orizonturile interpretative ale militarilor, în capacitatea lor de procesare a informațiilor;
 - formarea la comandanți a capacității de gândire abstractă, pentru a interpreta sistemic situațiile și a gândi prin consecințele hotărârilor lor;
 - promovarea, în cadrul proceselor socializante, a unui set de imagini și reprezentări specifice organizației militare, ca o componentă importantă a viitoarelor capacități interpretative și de operare ale membrilor organizației militare.

Abordarea sociolingvistică a exprimării verbale

Semantica modernă⁴ dedică o importantă parte a preocupărilor sale studiului întrebuințării curente a limbii, pe care o descrie în termeni behavioriști⁵; această trăsătură poate fi atribuită faptului că, în exprimarea verbală, locutorii joacă anumite roluri în perpetuarea unor tipare de comportament ritualizate, prescrise social. Aspectele tipic umane ale comportamentului lingvistic se bazează pe proprietățile generative ale limbii, iar limbajul uman include, la rândul său, o componentă comportamentistă.

Fiind un studiu interdisciplinar al relațiilor dintre structura limbii și structura socială, *sociolingvistica* se preocupă, prin studiile de *microsociolingvistică*⁶, de relația dintre registrele de exprimare și rolurile asumate în diverse forme de organizări (de exemplu, fii-părinți, subalterni-șefi, pacienți-medici, cumpărători, spectatori, prieteni, petiționari, pietoni etc.). Rezultatele cercetărilor în acest domeniu au relevat faptul că *rolul determină registrul*, prin *registru* înțelegând *alegerea varietății lingvistice adecvate contextului și situației generate de relația informațională*. Confundarea sau amestecul rolurilor, respectiv a registrului se constituie într-o veritabilă sursă de neplăceri, mai ales în cazul exprimării într-o limbă străină.

Preocupări de demonstrare a modului în care exprimarea verbală este particularizată de către rolul asumat au existat și în *analiza tranzacțională*, inițiată de Eric Berne și Thomas Harris, care au considerat că, în fiecare moment al unei interacțiuni personale, locutorii se află într-o ego-stare determinată, care îi face să se adreseze celorlalți de pe poziția respectivă⁷. Autorii citați definesc situația de comunicare ca un ansamblu alcătuit din *relațiile de rol, cadrul și momentul interacțiunii*.

Inadaptarea registrului de exprimare verbală la noua situație de comunicare duce la incongruență, din cauza incompatibilității dintre rolurile asumate și registrul ales. Dar ce implică, de fapt, alegerea corectă a registrelor? Susan Ervin Tripp⁸ consideră

⁴ Vezi, de exemplu, Raymond Firth, *Man and Culture*, London University Press, 1957.

⁵ Caracterul "behaviorist" al unor enunțuri se referă la acele răspunsuri condiționate la situația în care apar, folosindu-se cu ocazia unor evenimente verbale tipice repetitive în procesul social. Apud: John Lyons, *Introducere în lingvistica teoretică*, București, Editura Științifică, 1995, p. 467.

⁶ Joshua Fishman, *Sociolinguistics. A Brief Introduction*, Rowley, Massachusetts, 1971.

⁷ Eric Berne and Thomas Harris, *I'm OK – You're OK*, New York, Harper&Row, 1969.

⁸ Susan Ervin Tripp, *Sociolingvistica – orientări actuale*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975.

că alegerea corectă presupune respectarea a două tipuri de reguli: *de alternanță*, care predictează selecția dintre diferitele forme de exprimare în funcție de specificul situației de comunicare, și *de co-ocurență*, care stabilesc compatibilitatea dintre un registru lexical dat și un anumit tip de discurs.

Observarea comportamentului oamenilor în orice organizație, cum ar fi cea militară, de exemplu, inclusiv a comportamentului verbal, atestă influența deosebită pe care o exercită asupra acestuia caracterul contradictoriu și incomplet al socializărilor, care sunt mai coerente în zona specializărilor, dar, în ceea ce privește sfera relațiilor interumane, se poate afirma că sunt adesea vagi și neadecvate.

Limitele și erorile din socializarea privată și cea cetățenească ale membrilor organizației militare se continuă în limitele socializărilor profesionale, afectând oamenii, raporturile dintre ei și chiar situația organizației. Dacă socializarea profesională este trunchiată și conține erori, *oamenii nu pot să-și asume și să atribuie roluri celor cu care ar trebui să interacționeze și să relaționeze verbal, în modalități funcționale pentru armată, sau o fac inadecvat.*

J. Gumperz⁹ se referă la un fenomen asemănător, ce poate fi observat în particularizarea exprimării verbale de către ceea ce el numește *poziția individului în cadrul sistemului social*. Comentând, din alt unghi disciplinar de analiză, variația controlului asupra resurselor comunicative în funcție de status și rol, autorul citat remarcă directă proporționalitate dintre nevoia individului de a utiliza facilitățile verbale, sfera sa de acțiune și omogenitatea mediului social în cadrul căruia acționează.

La modul general, spunem că socializarea este bună dacă oamenii atribuie și asumă roluri în modalități compatibile cu rolurile distribuite formalizat, prin reglementări în organizație. Decidenții, respectiv comandanții sunt cei care realizează distribuțiile formalizate, care sunt dependente de capacitățile interpretative ale acestora. Se poate concluziona că felul în care s-a realizat socializarea comandantului va influența competența sa organizatorică: rețelele de roluri proiectate pot să **nu** includă aspecte de care depind capacitățile oamenilor de a întreține socio-interpretorii și, drept urmare, rolurile jucate de către oameni, deși conforme rolurilor distribuite prin reglementări, nu se dovedesc a fi funcționale.

Importanța funcționalității rolurilor profesionale este evidențiată de faptul că ea este cea care dă măsura corectitudinii și eficacității rolurilor distribuite în organizația militară prin reglementări și a rolurilor pe care oamenii și le atribuie reciproc sau și le asumă.

Status-uri și roluri în organizația militară

Orice organizație este o structură socială care ia ființă în urma interacțiunilor dintre oameni, generatoare de presiuni organizante. La rândul lor, interacțiunile desfășurate în cadrul organizației sunt influențate de structura socială a acesteia. În concepția lui Merton, status-ul și rolul reprezintă elemente definitorii ale structurii

⁹ J. Gumperz, *The Speech Community*, în *International Encyclopaedia of the Social Sciences*, 2nd ed., Macmillan, 1968.

sociale, pe baza cărora pot fi analizate interacțiunile. Noțiunea de “status” se referă la o poziție într-o structură organizațională, poziție care presupune existența unor drepturi și obligații prestabilite, în timp ce noțiunea de “rol” definește comportamentul orientat către așteptările standard ale celorlalți.

În concluzie, status-ul definește identitatea socială, rolul explicit, drepturile și îndatoririle individului atât în relațiile ierarhice, cât și în interacțiunile dintre indivizii sociali, în timp ce rolul, ca atribut dinamic al oamenilor aflați în socio-organizări, este asociat status-ului, care reprezintă atributul structural al acestor organizări. Unui status îi pot corespunde mai multe roluri. Pentru îndeplinirea unui rol, subiectul trebuie să fie conștient de drepturile și îndatoririle poziției pe care o ocupă, adică de status-ul său.

Referindu-ne la status-ul de militar, îndeosebi la cel de ofițer, acesta trebuie să fie caracterizat, în esență, de noțiunea de “conducere”, deoarece organizația militară ființează și se reproduce mai ales ca urmare a exercitării competențelor de lider de către membrii săi. Drept urmare, fără a neglija rolurile concrete, individuale, care cer oamenilor competențe specializate, de referenți, specialiști, experți, consilieri etc., sau de execuție, status-ul de militar se definește mai ales prin competențele de conducător, chiar dacă este vorba de niveluri ierarhice foarte diferite.

Status-ul de militar este caracterizat și de *profesionalism*. Prin aceasta, militarul actual se deosebește fundamental de războinicul din trecut, care exercita complementar și ocazional atribuțiile profesiei militare. Ceea ce caracterizează militarul profesionist este *expertiza*, adică ansamblul cunoștințelor și însușirilor specializate, semnificative pentru domeniul de activitate, *responsabilitatea*, prin care se înțelege motivarea în prestarea unui anumit serviciu cerut de societate, și *spiritul de corp*, adică sentimentul unei unități organice și a conștiinței de sine date de apartenența la un anumit grup profesional.

Rolurile îndeplinite în organizația militară au o natură reciprocă și se inter-relaționează: drepturile corespunzătoare unui anumit rol înseamnă automat obligații corelative corespunzătoare altui rol complementar. Spre exemplu, rolul de comandant presupune existența complementară a rolului de subordonat. În consecință, pentru asumarea responsabilităților corespunzătoare competenței posturilor din organizația militară, sunt atribuite și asumate anumite roluri și, de aceea, trebuie avute în vedere și *rolurile corelative* astfel generate.

Misiunea comandantului este de a vedea în ce măsură acestea din urmă sunt benefice sau dăunătoare organizației, dacă pot fi optimizate, dacă încercarea de ajustare a lor poate avea consecințe organizante pentru oameni și organizație. Optimizarea rolurilor asumate/atribuite în cadrul organizației militare și, prin aceasta, optimizarea status-ului de militar este posibilă prin adoptarea unei viziuni fundamentate teoretic cu privire la *funcționarea și funcționalitatea organizației*. Prin *centrarea pe criteriul competenței* se poate încerca modelarea rolurilor și, implicit, modelarea atribuirii acestora.

Până nu de mult, status-ul militarului și rolurile pe care acesta trebuia să le îndeplinească în cadrul organizației erau parțial proiectate, fără să existe un model-cadru adecvat sau bazat pe o teorie. În prezent, prin adoptarea unei viziuni științifice, situația tinde să fie depășită. Se mențin, totuși, unele dificultăți ce pot avea consecințe dezorganizante,

induse de conștientizarea parțială a cerințelor status-ului actual al militarului și a rolurilor asumate/atribuite acestuia, cum ar fi:

- ⇒ concentrarea procesului de pregătire profesională pe formarea competențelor și a capacităților de acțiune creativă și de conducere, și nu de comandă;
- ⇒ selecția deficitară a viitorilor membri ai organizației, concretizată în slaba concordanță cu aptitudinile esențiale pentru status-ul de militar;
- ⇒ insuficiența apreciere a gradului și a modalităților în care au fost socializați posibili membri ai organizației militare;
- ⇒ dimensionarea necorespunzătoare a socializării primare și profesionale (adică forme de învățământ, pregătire profesională, specializare, avansare pe treptele ierarhice etc.)¹⁰.

În ansamblul vast al cazurilor de socializare secundară, socializarea militară ocupă un loc aparte, datorat atipicalității domeniului militar, în care *“individul îndeplinește (și asumă) un rol instituțional definit prin accesul la (și manipularea reglementată) a instrumentelor de violență”*¹¹. Caracterizarea socializării militare, necesară analizei asumării/atribuirii de roluri în cadrul organizației, precum și evidențierea specificității sale în raport cu alte tipuri de socializare secundară implică cu necesitate analizarea trăsăturilor mediului și ale ethosului militar.

Posibila optimizare a asumării rolurilor în organizația militară

Eliminarea dificultăților menționate este posibilă prin adoptarea unei viziuni fundamentate teoretic asupra status-ului militarului și a rolurilor pe care acesta este chemat să și le asume. În acest sens, este prioritar să se stabilească un set de funcții definitorii pentru status-ul de militar, dar și pentru rolurile ce decurg din el. Aceste funcții sunt:

- *funcția de conducător militar*, exercitată în ansamblul proceselor acțiunii militare; funcția interferează puternic cu următoarele funcții posibile și presupune asocierea dimensiunii conducerii (și, în cadrul acesteia din urmă, a comenzii) cu cea a execuției;
- *funcția de specialist în armă*, al cărei grad de complexitate crește direct proporțional cu sporirea complexității echipamentelor și tehnologiilor militare, care accentuează necesitatea și, totodată, tendința de specializare;
- *funcția de luptător*, care presupune acțiunea de luptă directă și contactul nemijlocit cu adversarul; această funcție interferează puternic cu cea de specialist militar, prin aceea că fiecare membru al organizației militare este chemat să se angajeze în acțiuni directe de luptă, utilizând armamentul pentru care s-a specializat;
- *funcția de educator*, vitală pentru constituirea și ființarea organizației și a grupurilor (colectivităților) militare;

¹⁰ Neculai Bălan și Dumitru Iacob, *Liderul organizației (conducătorul)*, în *Buletinul Învățământului Militar: Teoria organizațiilor – note de curs*, anul III/nr. 1-2, 1996, p. 106 (Direcția Învățământului Militar).

¹¹ I. Dobrică ș.a., *Managementul resurselor umane în Armata României*, buletin editat de către Direcția Management Resurse Umane, anul VI, nr. 10 (15), p. 163.

¹² *Idem*, p. 107.

- *funcția de exprimare și integrare socială* (ca sinteză a raționalității, sociabilității, civismului, patriotismului și capacității de “parteneriat” în acțiunile externe în care statul național este parte)¹².

La scara macrosocialului, se poate afirma că există reguli complexe de interacțiune, date de rolurile asumate și atribuite, care se regăsesc și în roluri comunicaționale specifice. Pe baza aceluiași algoritm, putem deduce că în organizații există o complementaritate de roluri și de structuri determinate de interacțiunea comunicativă, deci de contextul relației informaționale și de situația generată de ea.

*

În urma studiului întreprins asupra relevanței și importanței proceselor socializante în particularizarea relațiilor verbale din organizația militară, putem angaja următoarele concluzii:

- dependența posibilității de intervenție în organizație de capacitatea de a procesa informațiile;
- importanța asumării și atribuirii corecte a rolurilor ca o condiție a intervenției pertinente în procesele de care depinde starea organizației;
- pertinenta explicației teoretice pentru identificarea aspectelor relevante în analiza relațiilor verbale din cadrul organizației militare;
- necesitatea ca procesele socializante din organizația militară să fie analizate și influențate sistematic;
- utilitatea ca problematica socializării să fie interpretată corect de către militari, îndeosebi de decidenți, astfel încât individul să poată interveni pozitiv în susținerea propriei formări.

La producerea consecințelor integratoare ale acțiunilor oamenilor în organizație concură competențele din domeniile profesionale de manifestare, în funcție de poziția oamenilor în organizație, dar și cele prin intermediul cărora oamenii interacționează sau se raportează la organizație. Ambele tipuri de competențe sunt gestionate prin socializare. O bună socializare se realizează dacă se formează acele competențe care permit membrilor organizației raportarea la semeni și la organizările sociale în modalități constructive și favorabile evoluțiilor sociale securizante. Dacă se ignoră dimensiunea socială a competențelor, prin interpretarea lor îngustă, dacă oamenii au competențe profesionale incompatibile, ce decurg din orizonturi informaționale diferite, acestea vor afecta coeziunea organizației, starea relațiilor verbale și conclucrarea.

Totodată, oamenii trebuie asistați metodic și sistematic, pentru ca, prin intermediul proceselor socializante, să-și poată valorifica potențele, dar și pentru ca individul să poată prelua controlul proceselor socializante, pe care să le orienteze constructiv față de mediul social.

La rândul lor, decidenții sau comandanții pot învăța să proiecteze socio-interpretorii într-o bună lor specializare, dar și să intervină în cadrul acestora, încât să susțină modalități de procesare performante și scientizate, pentru ca astfel să favorizeze asumarea de către militari a rolurilor proiectate. Dacă socializarea comandanților este deficitară, dacă ei au capacități reduse de raportare la propria ființă și de intervenție pentru valorificarea propriilor potențe, comportamentele lor sunt inconsecvente. Oamenii cu posibilități

reduse de autocontrol, autoevaluare și autoeducare se manifestă în modalități care afectează interacțiunile la care participă, afectând, în același timp, procesele din organizații, fluxurile informaționale și, implicit, relațiile.

Așadar, orice organizație se constituie în modalități care sunt afectate de limitele posibilităților sociale de procesare, care se materializează în limitele capacităților oamenilor de a se raporta la organizație și de a se implica în funcționarea ei prin asumarea și atribuirea rolurilor: *“Între situația organizațiilor și posibilitățile oamenilor de a interveni în funcționarea lor sunt conexiuni atât de puternice, încât devenirea organizațiilor nu e posibilă dacă nu se produc modificări reale și în socializarea oamenilor”*¹³.

Dacă membrii organizației nu știu să interacționeze în general și să relaționeze verbal, dacă procesele socializante au avut ca finalitate modelul cauzal, care a rezultat în raporturi exclusiv lineare, militarii și organizația nu pot valorifica potențele ce decurg din calitatea interacțiunilor. Ceea ce se impune este, deci, formarea competențelor de comunicare, pentru că ele contribuie la posibilitatea creării și susținerii relațiilor de tip interacțiuni. În același timp, nu este lipsit de importanță dacă situațiile cu care se confruntă organizația sunt înțelese empiric, sistemic sau procesual de către toți militarii, iar acest lucru este valabil nu numai pentru subordonați, ci și pentru comandanți, în egală măsură: *“Situația organizației nu poate să depindă numai de capacitățile de intervenție ale anumitor persoane; toți membrii organizației influențează limitele organizației”*¹⁴.

¹³ Lucian Culda, *op. cit.*, p. 299.

¹⁴ *Idem*, p. 300.

DILEMA UCIDERII

Preot militar Ion ILINCA

Din punctul de vedere al preotului, militarul nu este altceva decât un credincios în uniformă. De aceea, modul de abordare a acordării asistenței religioase în Armată nu se diferențiază foarte mult de activitatea pe care o desfășoară un preot la o parohie civilă. Slujbele sunt tot aceleași, rânduiala bisericească rămâne neschimbată, apartenența la Biserică e neștirbită. Ba, dimpotrivă, datorită spiritului patriotic mai puternic prezent în sufletele celor care sunt pregătiți pentru a-și apăra Țara, conștiința de membru al Bisericii se suprapune și este inclusă în cea de român. De aceea, când suntem plecați pentru mai mult timp peste hotare, vederea unei biserici, intrarea într-o biserică ne dă sentimentul de “acasă”.

Așa stau lucrurile pe timp de pace, de normalitate. La vreme de criză, de război, de anormalitate, puțin, foarte puțin din ceea ce am enunțat mai rămâne valabil. Scara valorilor cu care am crescut se bulversează, apar crize morale, spirituale, de conștiință, generate de faptul că mintea îți spune să faci una, iar inima alta.

În Vechiul Testament, axat pe dreptate, Dumnezeu ne-a dat cele zece porunci, universal valabile. În Noul Testament, axat pe iubire, Iisus Hristos a ridicat aceste porunci la un nivel spiritual superior, concentrându-le într-una singură,

cea a iubirii. Dacă, demult, preceptele morale se respectau pentru că așa era considerat drept, deci dintr-o motivație exterioară, de la Hristos încoace acestea sunt respectate din iubire, deci dintr-o motivație interioară. De unde și necesitatea existenței credinței ca element complementar iubirii, ambele fiind completate de speranță. Indiferent unde suntem crescuți, avem întipărite aceste legi dumnezeiești în conștiința noastră care, dacă nu o ignorăm sau o pervertim, nu ne lasă să facem răul.

Din nou, aceasta este valabil în vremuri normale, războiul având alte legi care, oricât de drepte ar părea, nu încearcă să facă altceva decât să rânduiască oarecum anormalitatea. Suntem educați pe timp de pace, primim o educație influențată mai mult sau mai puțin de spiritualitatea creștină, chiar dacă, uneori, creștinismul nostru se reduce la cele zece porunci, este un creștinism cvasiexterior, fără a ne implica spiritual.

Dar chiar și așa, în cazuri extreme, apar crize interioare aproape de netrecut care ne marchează sufletește, uneori pe viață. Și extremul absolut, dacă putem spune așa, apare când ești pus în situația de a ucide. Numai gândul că vei ucide face ca toată ființa ta să se revolte, sufletul să se zvârcolească la întrezărirea iadului ce se profilează hidos. Există ceva aprioric

sădit în noi, creștini sau nu, care ne oprește chiar și de la a gândi că vom ucide. Militarii se pregătesc să ucidă, au fost create de-a lungul timpului o serie întreagă de eșafodaje care să susțină, să justifice ideea de a ucide. Că au fost clădite pe conceptul de apărare, de supraviețuire, de dobândire a spațiului vital, de descurajare a potențialilor atacatori, toate ajung în același punct: justificarea, permisiunea și, în cele din urmă, îndemnul de a ucide. Indiferent cât de bine instruit, antrenat ești, cât de mult ți-au fost create automatisme, rezistența interioară atunci când ești în situație reală nu dispare definitiv. Se poate estompa, poate fi adormită, dar nu anihilată. Uneori, această rezistență este atât de puternică, încât unii soldați nu o pot depăși niciodată. Aceasta ar putea duce la apariția întrebării dacă nu cumva există incompatibilitate între a fi creștin și a fi militar. Nicidecum! Creștinii pot fi militari la fel cum militarii pot fi creștini. Mai mult, normalitatea este atinsă atunci când amândouă există în același timp.

De-a lungul timpului, după bătăliile mari din istoria omenirii, s-a constatat că acuratețea tirului este, în situații reale, mult sub cea obținută la teste. De asemenea, mai mult de jumătate din armele găsite pe câmpurile de luptă după terminarea ostilităților erau încărcate, nu se trăsese cu ele. În bătăliile clasice, soldații petreceau trei sferturi din timp încărcând armele și doar un sfert pentru a trage. Strigătul de luptă și folosirea altor mijloace de a crea vacarm, invocarea ostentativă a armamentului din dotare, vitezele mari de deplasare a trupelor sunt doar câteva dintre modalitățile de intimidare a adversarului folosite cu scopul de a nu se ajunge la a ucide. Aceste câteva exemple arată clar că abilitățile

dobândite la instrucție, care funcționau bine la antrenamente, în situații reale au fost estomate de instincte și de conștiința morală care au dat întâietate relației spirituale cu Dumnezeu prin aproapele, făcând ca deprinderile militare să pară asemeni unei grefe respinse de organism.

În astfel de situații, apar, în plan psihologic, sentimente precum teama, epuizarea, vina, oroarea, ura, împovărarea.

Teama, frica fac parte din instinctul de conservare și reprezintă linia dintre curaj și inconștiență, dar în plan spiritual *„începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu”* (Ps. 111.10). Este frica pe care o ai de un părinte ce te poate corecta atunci când greșești și, datorită faptului că o face cu blândețe, această frică este vecină cu rușinea.

Una din calitățile pe care trebuie să le aibă un soldat este capacitatea de a suporta perioade lungi de privațiuni, de tensiuni psihice, de suportare a intemperiilor, de lipsă a elementelor de bază (apă, hrană, igienă, odihnă). Dar rezistența la aceste lucruri duce în cele din urmă la epuizare, care face să încolțească în mintea soldatului ideea de a se salva atât fizic, cât și mental, spiritual. Iar această scăpare poate îmbrăca cele mai neașteptate forme.

Vina este unul din sentimentele cele mai periculoase, care poate genera cele mai mari crize. Pe de o parte, vina apare în urma uciderii unui adversar percepând acest fapt ca păcat, ca încălcare a preceptelor morale. Aceasta poate duce la așteptarea penitenței divine sau, mai rău, la auto-pedepsire. Pe de altă parte, vina apare atunci când soldatul alege să nu ucidă adversarul, iar această decizie duce la omorârea camaradului. Conștiința strigă cu toată forța că el este vinovat de moartea

acestuia. Există în ambele cazuri circumstanțe agravante cutremurătoare: soldatul îl vede de aproape pe cel pe care-l ucide, vede că e tânăr, cu siguranță are părinți, frați, prieteni care-l așteaptă acasă – și el îl omoară; camaradul moare în brațele soldatului care a ales să nu tragă în inamic și îi împărtășește ultima dorință. Acestea se pot petrece în zgomotul focurilor armelor din jur, ce abia mai lasă să se audă gemetele răniților, pe pământul zguduit de explozii, în mirosul de ars, aproape iadul pe pământ, ajutând la apariția și creșterea iadului din suflet.

Toate acestea, împreună cu tot ceea ce reprezintă războiul, duc la apariția ororii care implică revolta interioară împotriva lumii în general, în ultimă instanță. La fel ca și epuizarea, revolta poate genera acțiuni imprevizibile.

Ura, opusul iubirii, este inoculată insistent în mintea soldatului. Inamicul este prezentat ca reprezentantul a tot ceea ce poate fi mai rău pe pământ, fiind considerat drept o puternică amenințare la adresa existenței lumii. Agresiunea inamicului întreține și dezvoltă această ură, făcând-o să crească exponențial, imposibil de controlat.

Pentru motivarea soldatului se folosesc factori precum respectul pentru comandant și urmarea exemplului acestuia, dorința de a contribui la succesul misiunii și la creșterea prestigiului unității, spiritul de echipă, apărarea camarazilor. Toate acestea sunt presiunea exercitată asupra soldatului în vederea îndeplinirii misiunii, percepută uneori ca o povară, dar, în același timp, acestea fac ca periculosul sentiment de vină să se diminueze, să se transfere parțial asupra echipei și a comandantului, să fie împărțit cu aceștia.

În altă ordine de idei, s-a constatat că sentimentul de vină este invers proporțional cu distanța față de cel ucis. Din punct de vedere tehnic, această problemă este în curs de rezolvare, armele au raza de acțiune tot mai mare, lupta modernă semănând din ce în ce mai mult cu un joc pe computer, inamicii transformându-se în puncte pe un ecran, diminuând astfel până la dispariție conștiința vinovăției celui ce apasă pe buton (aceasta este partea bună, reversul medaliei fiind posibilitatea apariției inconștienței și indiferenței decizionale).

Din punct de vedere socio-moral există mai multe perioade: instrucția (pregătirea pentru a ucide), lupta propriu-zisă (momentul uciderii), întoarcerea acasă (bucuria că ai scăpat), revenirea la normal (apariția remușcărilor). S-a avut grijă de toate acestea: pe timpul pregătirii sunt create deprinderi și automatisme care se declanșează înainte de a gândi, pe timpul luptei mare parte din aceste deprinderi funcționează, pe timpul întoarcerii acasă bucuria că ai scăpat depășește orice alt sentiment, iar pe timpul revenirii la normal organizarea de parade militare, decernarea de medalii, primirea cu fast organizată ca pentru eroi contribuie la micșorarea impactului pe care-l are apariția remușcărilor.

Dacă toate aspectele prezentate s-au luat în calcul, există unul, poate cel mai sensibil, de care sunt chemați păstorii sufletești să aibă grijă: cel spiritual. În lumea vestică se încearcă soluționarea traumelor post combat pe căi psihologice și psihiatrice. Merge până la un punct, la nivel mental. La nivel sufletesc însă, este nevoie de ceva mai mult. Dacă te poți împăca oarecum cu tine însuși folosind psihanaliza,

cu Dumnezeu nu te poți împăca decât prin aproapele, căci prin el ai păcătuit. Ajungem astfel în planul spiritual, cel în care traumele sunt cel mai dificil de rezolvat și în care un cuvânt greșit poate crea reacții adverse nebănuite. Recuperarea spirituală se poate face mult mai ușor dacă a existat o pregătire spirituală prealabilă care, în general, umple lacunele lăsate de celelalte tipuri de pregătire, nivelează întrucâtva asperitățile vieții cazone.

Construirea unității ca o comunitate ce se împărtășește de la același potir creează legături spirituale între membrii ei, legături mult mai puternice decât oricare altele, creează comuniune, atât de importantă. Ca o consecință a acestei comuniuni, apare rugăciunea atât individuală, cât și comună, atât pentru sine, cât și pentru aproapele, ca mijloc de comunicare interumană și cu Dumnezeu. Păcatul însingurează,

iar rugăciunea apropie. Singuri trecem cu greu peste perioadele de încercare, dar împreună bucuriile se multiplică și necazurile se împart. Dacă a merge la slujbă, a sta de vorbă cu preotul unității pe timp de pace este o normalitate, pe timp de criză acestea devin o necesitate. Un tânăr militar spunea că dacă atunci când sunt în unitate preotul nu prea este băgat în seamă, nici nu concepe să plece fără acesta în misiune.

Fără a avea pretenția că aceasta este soluția, putem afirma că două dintre modurile de diminuare a traumelor la care sunt expuși militarii sunt, în plan spiritual, construirea unei solide comunități și crearea obișnuinței rugăciunii. Având, pe lângă celelalte, și aceste două "arme", avem constituite premisele existenței unui profil spiritual solid care nu se clatină la vreme de încercare, ci, dimpotrivă, contribuie la păstrarea echilibrului în astfel de momente.

SISTEMUL DE MANAGEMENT AL CARIEREI OFIȚERILOR

~ un proiect metodologic ~

Căpitan Doina ILIE

In profil macroorganizațional, proiectarea și modelarea unui sistem de management al carierei implică, esențial, două procese majore: *identificarea obiectivelor sistemului și ordonarea acestora potrivit importanței de rol afirmate în construcția proiectului și determinarea efectelor manifeste ale obiectivelor astfel asumate asupra celor patru mari componente ale activității de personal: angajare, dezvoltare, promovare și pensionare*. Pe fondul acestor considerații, primul pas în regândirea unui sistem de management al carierei ofițerilor ar trebui să conste în trecerea foarte atentă în revistă a obiectivelor sistemului dezirabil de management al carierei acestora, prefigurând posibilitatea de a le determina pe cele mai relevante pentru viitor. Dezideratul enunțat impune realizarea unei distincții neechivoce între **scopurile** proiectate și **metodele** utilizate în promovarea managementului carierei ofițerilor. În acest sens, trebuie asumată prezumția că cel mai bun sistem de management al carierei ofițerilor este cel care satisface un număr cât mai mare dintre obiectivele politicii de personal pe care o deservește, evitându-se, astfel, “capcanele” întinse de orientarea spre hiperperformanță. La modul general, **scopul** primordial al unui sistem de management al carierei ofițerilor constă în faptul că își propune să asigure numărul necesar de ofițeri capabili să înțeleagă, să susțină și să aplice proiectele strategice de dezvoltare și de afirmare a instituției militare naționale. Subliniem faptul că, oricare ar fi detaliile operaționale, exigențele instituționale și finalitățile dezirabile, sistemul de management al carierei ofițerilor pe care îl prefigurăm trebuie să se întemeieze axiologic pe determinarea univocă a obiectivelor strategice de către scopurile de bază ale sistemului. Relativ la obiective, acestea nu au un caracter imuabil, sunt supuse transformării, dar procesul de eventuală schimbare este determinat fie de trecerea la un alt model de construcție organizațională, fie de adoptarea unui nou sistem de valori atât de către instituția militară în integralitatea ei, cât și de societatea căreia i se subordonează constituțional. În ceea ce privește **metodele**, acestea reprezintă aspectul teoretic cel mai activ al activităților desfășurate pentru atingerea obiectivelor asumate, de cele mai multe ori selecția metodelor care urmează a fi promovate în actul managerial fiind determinată de oportunitatea și de eficiența scontată a mecanismelor

care oferă încredere, certitudine și predictibilitate. Conținutul, oportunitatea și eficiența metodelor utilizate se impun a fi supuse unei reexaminări periodice, pentru a fi ajustate în acord cu mutațiile produse în organica misiunilor de luptă și în necesarul de forțe, precum și cu angajamentul informal al factorilor de conjunctură. Relativ la relația manifestă dintre **metode** și **obiective**, o dată ce au fost identificate potrivit opțiunilor instituționale fundamentale, **obiectivele** devin temeiul teleologic în selectarea, adoptarea și promovarea **metodelor** de lucru. La acest capitol trebuie evitată o posibilă capcană, aceea de a confunda obiectivele pe termen lung cu obiectivele fundamentale, organice, vitale ale instituției. De exemplu, constituirea unei structuri de forțe tinere este deseori invocată ca reprezentând unul dintre obiectivele primordiale ale politicii în domeniul managementului carierei ofițerilor, în consecință, ea determinând stabilirea limitei de vârstă în grad în sistemul preconizat. Dar, dacă acesta este considerat un obiectiv de bază, înseamnă implicit că el limitează importanța altui obiectiv, acela în care consistă **obținerea unei eficacități organizaționale mărite prin creșterea calității specializării militare**. Aceasta, deoarece obiectivul invocat decurge mai curând din experiența și înțelegerea sistemelor complexe decât din puterea și rezistența asociate tinereții. În consecință, putem aprecia că menținerea unei structuri de forțe tinere trebuie privită mai degrabă ca metodă, decât ca obiectiv. Din perspectiva pledoariei evocate, un sistem de management al carierei ofițerilor poate fi definit plecând de la faptul că acesta reprezintă, trebuie să reprezinte, un set optim de obiective corelate funcțional cu metodele necesare implementării acestora.

În proiectarea unui sistem performant de management al carierei ofițerilor, în determinarea căruia este stabilit necesarul de ofițeri pe categorii de forțe ale armatei, pe grade, arme și specialități militare, se au în vedere documentele fundamentale care întemeiază orice construcție militară cu vocație națională, astfel: strategia militară adoptată la nivel național, ansamblul de doctrine și concepte operaționale aflate pe rol în procesul de instrucție a forțelor, alcătuirea organizațională a structurilor, mărirea forței și compunerea rezervei și, evident, capacitatea tehnologică. **Pentru construirea unui asemenea sistem** utilizăm: **ansamblul de date statistice** referitoare, în principal, la costurile sociale necesare pentru obținerea unui ofițer; modalitatea de **diferențiere a corpului ofițerilor**, sens în care avem în vedere **următoarele categorii**: • **de carieră** – sunt vizați ofițerii care urmează a fi specializați într-o armă care este implicată direct în acțiuni de luptă; • **specialiștii** – specificându-se situațiile în care specialitățile militare necesită studii avansate și/sau de lungă durată sau aprofundate; • **de suport** – în care responsabilitățile funcționale axate pe specialități sunt asimilate cu meseriile din viața civilă; • **profesioniștii** – care sunt posesori ai unor specializări corespunzătoare celor din viața civilă, dar care necesită o experiență deosebită (doctori, juriști, preoți etc.); **organizarea și instituționalizarea funcțiilor specifice activității de personal**, orientate în principal spre **recrutare-angajare** (cum și când intră ofițerii în sistem și aptitudinile necesare), **dezvoltare profesională** (cum și când se mută ofițerii în sistemul de management al carierei, durata și numărul funcțiilor îndeplinite în carieră, natura funcțiilor îndeplinite,

pregătirea necesară și cea efectuată de-a lungul carierei), *promovare* (politicile pentru găsirea oportunităților de promovare, vechimea necesară în grad pentru a putea avansa, temeiurile în care se fac promovările, meritocratice sau în funcție de vârstă), *pensionare-reorientare* (modul în care ofițerii părăsesc sistemul, politicile angajate în momentul oportun părăsirii sistemului, limita de vârstă, vechimea obligatorie în serviciu). În încheierea acestui demers, ne îngăduim aprecierea că, **din și în perspectivă principială**, sistemul de management al carierei ofițerilor ar trebui să vizeze: *compatibilitatea funcțională și operațională cu ofițerii din celelalte armate ale Alianței; optimizarea permanentă a relației dintre resursele alocate apărării-misiuni-dezvoltarea efectivelor; realizarea unui echilibru între viața în societate-viața militară-mediul educativ-mediul profesional-mediul de luptă; natura intimă a procesului de transformare a organismului militar, ca o componentă esențială a acestuia; tratarea de pe aceeași poziție și cu aceeași considerație a resurselor umane și a celorlalte tipuri de resurse pe care se întemeiază managementul strategic al apărării; promovarea transparenței, a șanselor egale, a competenței manifeste și a potențialului real de dezvoltare; implicarea ofițerului în proiectarea și dezvoltarea propriei cariere; gestionarea unitară a elaborării și aplicării strategiilor și politicilor în domeniul resurselor umane, concomitent cu descentralizarea execuției; gestionarea informatizată a resurselor umane.*

BIBLIOGRAFIE

- Harry J. Thie and Roger A. Brown, *Future Career Management Systems for US Military Officers*, MR-470-OSD, Santa Monica, CA: RAND, 1994.
- Dennis M. Buede and Terry A. Bresnick, *Applications of Decision Analysis to the Military Systems Acquisition Process*, in *Interfaces*, vol. 22, nr. 6, noiembrie-decembrie 1992, pp. 110-125.
- James S. Dyer, *Remarks on the Analytic Hierarchy Process*, in *Management Science*, vol. 36, nr. 3, martie 1990, pp. 249-275.
- Douglass T. Hall, *Careers in Organizations*, Pacific Palisades, CA: Goodyear Publishing Company, Inc., 1976.

DETERMINĂRI ȘI FINALITĂȚI ÎN UTILIZAREA TRUPELOR DE GENIU

General de brigadă (r.) dr. Petre GRECU

Arma geniu și trupele de geniu din compunerea acestora constituie, în concepția principalelor armate moderne, armatele NATO, un pivot și o componentă acțională de mare însemnătate care, prin lucrări genistice complexe și prin sprijinul de geniu acordat forțelor luptătoare, participă semnificativ la succesul acțiunilor militare.

De la început dorim să facem precizarea că arma geniu și trupele de geniu din subordine au parcurs procesul de restructurare și de modernizare în armatele moderne ale NATO, fapt ce ne determină să studiem cu mare atenție aspectele legate de locul, rolul, importanța și principalele misiuni ale subunităților, unităților și marilor unități de geniu din compunerea Alianței.

Plecând de la misiunile extrem de diversificate și de la structurile organizatorice larg diferențiate ale trupelor de geniu aparținând diferitelor armate din compunerea Alianței, comandamentul NATO a elaborat o doctrină comună, în care se prezintă principalele concepte, proceduri, cerințe și stanaguri specifice acțiunilor militare desfășurate pe diferite teatre de operații. Documentul elaborat a fost materializat în *Doctrina trupelor de geniu în NATO*, ATP-52, STANAG 2394, cunoașterea, dar mai ales aplicarea prevederilor acesteia fiind obligatorie pentru armatele partenere și pentru trupele de geniu din compunerea acestora.

Armatele NATO acordă un rol deosebit trupelor de geniu, misiunile generale ale acestora vizând cu prioritate: *sprijinul pentru realizarea mobilității; sprijinul pentru realizarea contramobilității, sprijinul pentru realizarea protecției și mascării și suportul general genistic (de geniu).*

Mobilitatea, în opinia specialiștilor militari ai Alianței, este foarte importantă în cadrul acțiunilor militare moderne desfășurate pe diferite teatre de operații. Ea presupune, în esență, posibilitatea de execuție rapidă a manevrei de forțe și mijloace în câmpul de luptă modern.

În concepția NATO, menținerea mobilității de trecere¹ depinde de: ↘ aprecierea din timp a posibilelor obstacole; ↘ desfășurarea trupelor într-o manieră corespunzătoare

¹ *Doctrina trupelor de geniu în NATO*, ATP-52, p. 5.

pentru a trece rapid posibilele obstacole; ↘ detectarea din timp și executarea unor recunoașteri la obstacole; ↘ folosirea procedurilor eficiente de traversare.

Contramobilitatea este un concept și un element (funcție) vital(ă) pentru toate tipurile de operații specifice NATO. Conceptual, operațiunile de contramobilitate reduc efectul atacului unui inamic superior numeric, concomitent cu canalizarea acestuia spre zonele în care se poate realiza apărarea².

În concepția specialiștilor militari din NATO, operațiunile de contramobilitate trebuie să fie planificate și realizate astfel încât să reducă sau să distrugă mobilitatea inamicului și să o mențină pe cea a trupelor proprii.

Misiunile de contramobilitate implică crearea unor obstacole, care pot fi grupate în: câmpuri de mine, obstacole realizate prin demolări și obstacole realizate prin construcții.

Protecția reprezintă un concept și o funcție fundamentală a trupelor de geniu și presupune toate aspectele legate de protejarea personalului, a armamentului și a tehnicii de luptă, precum și a tuturor categoriilor de materiale folosite în cadrul acțiunilor militare.

Ea poate include și măsuri și lucrări genistice de mascare și de inducere în eroare a inamicului.

Specialiștii militari apreciază că trupele și toate categoriile (genurile) de arme sunt responsabile pentru luarea tuturor măsurilor de protecție proprie. În scopul realizării unei protecții eficiente, trupele de geniu trebuie să asigure sprijin în limita resurselor avute la dispoziție și a priorităților stabilite de comandantul forței întrunite.

Principalele misiuni de geniu pentru realizarea protecției sunt: acordarea de asistență (consultanță) în pregătirea și executarea lucrărilor de fortificație; realizarea lucrărilor de protecție, inclusiv pentru protecția colectivă împotriva atacului cu armele NBC; acordarea de asistență în realizarea mascării, ascunderii și inducerii în eroare a inamicului; acordarea de asistență în curățirea câmpurilor de foc; acordarea de consultanță în selectarea clădirilor pentru apărare și protecție.

Supportul general de geniu implică asigurarea îndrumării genistice, a expertizei tehnice, a resurselor și a altor lucrări în afara suportului normal de geniu asigurat operațiilor (acțiunilor de luptă)³.

Principalele misiuni specifice suportului general de geniu se planifică și se execută, de regulă, în zonele din spatele frontului, concomitent cu executarea unor misiuni și lucrări genistice și în câmpul de luptă, în cadrul tuturor categoriilor de acțiuni militare (operații).

Principalele misiuni specifice suportului general de geniu sunt: aprovizionarea cu apă în condiții de urgență; construcția de zone de aterizare; repararea și întreținerea aeroporturilor; asigurarea și întreținerea utilităților și structurilor; întreținerea rețelelor principale de aprovizionare; distrugerea elementelor explozive (EOD), inclusiv munițiile neexplodate și a dispozitivelor explozive improvizate; amenajarea (întreținerea) de căi ferate și poduri; depozitarea și distribuirea combustibilului; asigurarea elementelor de topografie; decontaminarea NBC.

² *Ibidem*, p. 6.

³ *Ibidem*, p. 36.

În acțiunile (operațiile) militare defensive – contramobilitatea reprezintă principalul element cu efecte deosebite asupra adversarului, sistemul de baraje de mine fiind esențial în cadrul acesteia.

Specialiștii militari din NATO estimează că proiectarea și realizarea unui sistem modern de baraje de mine trebuie să aibă la bază trei elemente importante, și anume:

- câmpurile de mine antiblindate trebuie să producă pierderi mari (victime și tehnică militară) în rândul adversarului, contribuind decisiv la stoparea (oprirea) atacului acestuia;
- forțele proprii, în special cele de geniu, să fie în măsură, prin organizare și dotare tehnică, să amplaseze în teren o varietate de mine într-un timp foarte scurt;
- timpul de autodistrugere a minelor să poată fi selectat în funcție de necesitățile tactice.

Din punctul de vedere al angajării în luptă, barajele pot fi utilizate în trei moduri: baraje orientate în funcție de teren; baraje orientate în funcție de situație; baraje orientate spre țintă.

*Barajele orientate în funcție de teren*⁴ țin cont de o analiză minuțioasă a acestuia, fiind materializate în planuri de baraje.

De regulă, această categorie de baraje se planifică pe termen lung, elementele principale ale sistemului fiind prevăzute în concepția operației de apărare. Ele pot fi pregătite din timp de pace, pot fi permanente sau improvizate. De regulă, această categorie de baraje cuprinde câmpuri de mine și obstacole realizate prin demolări sau construcții, fiind o combinație eficientă a barajelor active cu cele pasive, constituind fundamentul sistemului de baraje.

Pe timpul desfășurării operațiilor de apărare (defensive), aceste baraje opresc avansarea inamicului prin: producerea de pierderi în personal și tehnică; obligarea (forțarea) desfășurării inamicului în formații tactice; întârzierea și influențarea manevrei inamicului; blocarea căilor de acces și canalizarea acțiunilor inamicului; diminuarea flexibilității inamicului etc.

Barajele orientate în funcție de situație au rolul de⁵:

- ⇒ întărire a pozițiilor de apărare existente ca răspuns la situația tactică (operativă) creată;
- ⇒ mărire a efectului distructiv și reducerea ritmului de ofensivă a inamicului;
- ⇒ restrângere a capacității inamicului de a redisloca trupe;
- ⇒ blocare a zonelor în care nu sunt constituite obstacole pentru a permite trupelor proprii executarea de manevre;
- ⇒ protecție a flancurilor descoperite ale trupelor proprii;
- ⇒ contracarare rapidă a acțiunilor inamicului.

*Barajele orientate spre țintă*⁶ reprezintă o categorie importantă a sistemului de baraje, având componente moderne, de ultimă generație, care presupun realizarea rapidă și au ca obiectiv atacul țăintelor importante (tancuri, transportoare, amfibii blindate,

⁴ *Barajele genistice în concepția armatelor moderne*, București, AISM, 1998, p. 7.

⁵ *Ibidem*, p. 8.

⁶ *Ibidem*, p. 9.

comandamente de mari unități, unități de artilerie și rachete etc.) prin dispersarea cu ajutorul avioanelor, elicopterelor, rachetelor și artileriei de calibru mare.

Protecția trupelor este dificil de realizat datorită sistemelor de detecție prin satelit și prin folosirea aviației de cercetare⁷.

Protecția trupelor vizează patru mari domenii acționale: lucrări de fortificație, mascarea, înșelarea și dispersarea forțelor.

Pentru unitățile și subunitățile de geniu (structurile de geniu) participante la operația (lupta) de apărare, principalele misiuni genistice specifice protecției trupelor includ acordarea asistenței (consultanță) altor categorii de arme în următoarele domenii:

- ↘ proiectarea și realizarea fortificațiilor în teren;
- ↘ protecția rezervelor de luptă;
- ↘ realizarea camuflajului, ascunderea și înșelarea.

Proiectarea și realizarea fortificațiilor în teren este o misiune comună, specifică trupelor de infanterie și celor de arme, care execută tranșee și alte lucrări de protecție (apărare) cu folosirea echipamentelor specifice din înzestrare. Subunitățile de geniu pot sprijini acțiunile forțelor luptătoare, în special când timpul de pregătire este scurt, iar terenul permite folosirea mijloacelor mecanizate.

Subunitățile de geniu pot pregăti poziții de apărare în adâncime, construiesc (amenajează) puncte de comandă, execută amplasamente de tragere pentru armamentul greu, adăposturi pentru muniție și vehicule.

Protecția rezervelor de luptă constă în executarea adăposturilor pentru acestea, pentru muniții și combustibil etc.

Camuflajul și ascunderea reprezintă o misiune importantă, toate unitățile fiind responsabile pentru realizarea acesteia.

Înșelarea⁸ este foarte importantă, scopul acesteia fiind de a crea inamicului o imagine deformată (incorectă) asupra dispunerii trupelor și a activităților de pregătire a operației (luptei) de apărare.

În acțiunile (operațiile) militare ofensive scopul principal (vital) al sprijinului genistic îl constituie menținerea mobilității trupelor proprii.

Principalele măsuri genistice ce revin unităților specializate (de geniu) pentru sprijinul unităților luptătoare (forțelor de atac) sunt următoarele⁹:

- crearea culoarelor prin câmpurile de mine proprii;
- marcarea și crearea culoarelor prin câmpurile de mine inamice;
- asigurarea mijloacelor de traversare a râurilor (cursurilor de apă) și a altor obstacole importante;
- asigurarea protecției flancurilor prin utilizarea (realizarea) câmpurilor de mine și a distrugerilor;
- pregătirea și întreținerea drumurilor pentru forțele din eșalonul întâi și de logistică;
- consolidarea unor obiective prin executarea lucrărilor de fortificație (de săpare), executarea câmpurilor de mine și a obstacolelor.

⁷ *Doctrina trupelor de geniu în NATO*, ATP-52, p. 13.

⁸ *Ibidem*, p. 20.

⁹ *Ibidem*, p. 23.

Principalele misiuni genistice specifice mobilității trupelor vizează executarea culoarelor prin barajele de mine, traversarea (trecerea) cursurilor de apă și a obstacolelor importante, precum și pregătirea și întreținerea drumurilor de deplasare. Culoarele prin câmpurile de mine pot fi executate manual, mecanizat, cu ajutorul explozivilor și combinat.

În funcție de situația tactică, timpul avut la dispoziție și alți factori, culoarele prin câmpurile de mine pot fi executate din mișcare sau planificat.

Executarea culoarelor din mișcare se realizează de către forțele de atac (eșalonul de atac) prin suport genistic (executarea recunoașterilor, îndrumarea, crearea culoarului, marcarea și întreținerea culoarelor).

Executarea planificată a culoarelor se realizează atunci când acestea nu pot fi executate din mișcare, necesitând oprirea atacului și punerea în aplicare a planului de realizare a culoarelor. Suportul genistic este esențial și constă în: executarea unei recunoașteri în detaliu a câmpurilor de mine; asigurarea recomandărilor genistice de către comandantul mării unități tactice; asigurarea echipamentului specific de geniu și a personalului de execuție a culoarului; marcarea și întreținerea culoarelor.

Procedurile de traversare a cursurilor de apă se folosesc în situația în care acesta nu poate fi trecut din mișcare prin folosirea podurilor existente, vadurilor etc.

Traversarea unui curs de apă se poate realiza în trei etape: asaltul, construcția și consolidarea, fiind implicate două forțe principale: forța de stabilire a capului de pod și forța de asalt.

Suportul genistic pentru traversarea unui curs de apă constă în asigurarea subunităților de geniu (treceri) specializate, a mijloacelor de trecere (traversare) existente în înzestrarea acestora și specialiștii de geniu care coordonează din punct de vedere tehnic subunitățile de arme întrunite și de arme pe timpul traversării obstacolului.

Subunitățile de geniu (treceri) specializate asigură și serviciile de specialitate pe timpul traversării cursului de apă.

Privind drumurile necesare pentru mișcări tactice, specialiștii consideră că suportul genistic pentru construirea și întreținerea rutelor (comunicațiilor rutiere) este foarte important pentru asigurarea în condiții optime a manevrelor tactice.

Pe timpul manevrelor tactice se folosesc, de regulă, rutele existente.

În cadrul rețelei de rute existente, pe timpul recunoașterilor se va realiza cercetarea de geniu, stabilindu-se cu exactitate porțiunile impracticabile, concomitent cu determinarea rutelor adiționale, ce trebuie construite luându-se în considerare resursele umane și materiale la dispoziție.

Rutele (căile de comunicații rutiere) destinate vehiculelor de luptă sunt realizate pentru a rezista la un trafic limitat și pentru o perioadă scurtă.

Căile de comunicații rutiere destinate pentru logistică și alte categorii de vehicule sunt construite pentru a rezista la un volum mediu al traficului.

În concluzie, studiul atent și cunoașterea în detaliu a contribuției armei geniu la acțiunile militare desfășurate pe diferite teatre (zone) de operații, în viziune NATO, este o cerință de maximă importanță pentru factorii de decizie și comandanții subunităților, unităților și marilor unități de geniu din Armata României, scopul principal fiind acela de a asigura compatibilitatea și interoperabilitatea pe linie de specialitate.

SECURITATEA ȘI STABILITATEA ÎN ASIA CENTRALĂ

~ perspective geopolitice ~ (I)

Prof. univ. dr. Constantin BUȘE

*~ Directorul Centrului de Studii Euro-Atlantice al Universității din București ~
Colonel prof. univ. dr. Constantin HLIHOR*

Până la încheierea “războiului rece”, Asia Centrală era o **terra incognita** pentru mulți oameni din Occident. Termenul era uzitat în studiile de geopolitică, istorie sau istoria diplomației și a relațiilor internaționale, însă studiile aprofundate asupra zonei au lipsit. N-a fost o lipsă de interes din partea comunității academice, ci limitele impuse de regimul sovietic privind accesul la surse de informare, precum și focalizarea interesului științific asupra studiilor de sovietologie. Lucru lesne de înțeles pentru perioada “războiului rece”, URSS era percepută drept inamicul numărul unu al lumii Occidentale și studiile erau orientate cu prioritate spre cunoașterea inamicului sub toate aspectele¹.

După încheierea “războiului rece”, cinci foste republici sovietice – Tadjikistanul, Kazakhstanul, Uzbekistanul, Kirghizstanul și Turkmenistanul – au intrat în conștiința publică drept o zonă distinctă a Euro-Asiei, sub denumirea generică de Asia Centrală, datorită mai ales trăsăturilor istorice comune. Situată între Marea Neagră și Marea Caspică, la sud de Rusia și la nord de Turcia și Iran, regiunea acoperă o suprafață de patru milioane de kilometri și are o populație de aproape 55 de milioane de locuitori². Este de menționat faptul că, pe lângă cele cinci etnii majoritare mai conviețuiesc alte aproape 120, cu un grad mai mare sau mai mic de înrudire lingvistică, însă, în nici unul dintre statele care compun zona nu există omogenitate etnică. Această realitate este urmarea politicilor coloniale promovate de Imperiul Țarist și, ulterior, de URSS, dar și a evoluțiilor istorice marcate de un pronunțat caracter atipic în comparație cu istoria altor regiuni.

¹ Pauline Jones Luong, *Politics in The Periphery: Why Study Central Asia ?*, în *Caucasus and Central Asia Newsletter*, nr. 3, iarna 2002-2003, pp. 2-9.

² Qian Zongqi, *Ethnic and Religious Contradictions and Their Impacts in Central Asia*, în Yu Xintian (ed) *Cultural Impact on International Relations. Chinese Philosophical Studies*, XX, seria a III-a, Asia, vol. 20, p. 311. Shirin Akiner consideră că regiunea are aproape 10 milioane de kilometri și o populație de circa 50 de milioane. Vezi pe larg în Unlcr, Centre for Documentation and Research, ediția writenet nr. 13, 2000; alți autori avansează cifre mai mici, de până la 10 milioane kilometri.

În Ferganskaya Dolina, de exemplu, conviețuiesc uzbeki, tadjici și kirghizi, dar și o importantă populație de origine slavă³, în enclave generatoare de conflicte și crize.

Prăbușirea Uniunii Sovietice a antrenat în zona Caspică și Caucaziană procese geopolitice și geostrategice care au căpătat, mai ales în ultimii ani ai secolului XX și începutul veacului următor, o amploare fără precedent în istoria relațiilor internaționale⁴. Regiunea a devenit o zonă de interes pentru “jucătorii” geostrategici ai mediului internațional contemporan nu numai pentru că aici au apărut crize de tot felul care au pus în pericol pacea și stabilitatea regională, așa cum au fost recentele crize din Kirghizstan și Uzbekistan, ci și pentru că, în ultimii ani, în regiune s-au produs importante mutații geopolitice. În primul rând, după 2001, Asia Centrală a devenit o zonă tampon și o bază de susținere a luptei împotriva terorismului internațional. În al doilea rând, zona este considerată de mulți specialiști și analiști ca fiind principalul rezervor de materii prime, în special de resurse energetice, pentru următoarele decenii⁵ și, prin urmare, și principalul “poligon” al luptei pentru controlul atât al zăcămintelor, cât și al “magistrelor” de transport spre principalii consumatori. Nu în ultimul rând, este o zonă de interferență a unor “blocuri” de cultură și civilizație⁶ datorate actorilor care au stăpânit zona de-a lungul istoriei și care astăzi își pun puternic amprenta asupra mentalului colectiv și individual și, practic, influențează comportamentul politic în relațiile internaționale ale acestor actori.

Dispariția hegemoniei sovietice a făcut posibil, după multe secole, ca populația din sudul Caucazului și din Asia Centrală să aibă propriul stat, însă pe o bază ideologică și un tip de modelare instituțională greu de definit. Orientarea Georgiei spre democrația occidentală a constituit un exemplu pentru largi straturi ale populației din țările vecine ei, dar nu sunt de neglijat reacțiile celor care identifică Occidentul cu răul sau “îngrijorările” Moscovei, care își vede astfel amenințat un spațiu considerat ca aparținându-i prin tradiție⁷. Regiunea se caracterizează printr-un accentuat deficit de securitate, instabilitate economică, șomaj și sărăcie, instituții politice și ale societății civile în curs de formare, încălcări frecvente ale drepturilor omului, corupție și radicalism islamic.

³ *Ibidem*, p. 7.

⁴ A se vedea, pe larg, Nathan Gardels, *Schimbarea ordinii globale văzută de marii lideri ai lumii*, traducere din limba engleză de Marius Conceatu, București, Editura Antet, 2004; Anja H. Ebnother (ed.) *Security Sector Governance in Southern Caucasus. Challenges and Visions*, Vienna și Geneva, ianuarie 2004; Ionel Nicu Sava, *Extinderea NATO. Puncte de stabilitate și securitate către Est*, Institutul Social Român, 2003.

⁵ Michel Hess, *Central Asia: Mackinder Revisited ?*, în *Connections. The Quarterly Journal*, vol. III, nr. 1, martie 2004, p. 95.

⁶ Teodor Simion, *Regiunea Caucaz Transcaucazia. Reflecții geopolitice și geostrategice*, în volumul *Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI*, secțiunea Istorie, geopolitică și geostrategie, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, pp. 172-186. În continuare se va cita autor, lucrare, în vol. *Provocări...*

⁷ CIA REPORT, *Global Trends 2015: A Dialogue About The Future with Nongovernment Experts*, în <http://www.informationclearinghouse.info/article4470.html#link13c>; Pavel K. Baev, *Challenges and Options in the Caucasus and Central Asia* Strategic Studies Institute, aprilie 1997, Carlisle Barracks, Pennsylvania, pp. 7-9; Bruno Koppiters, *Federalizm i konflikt na Kavkaze*, Moscovskii Tentr Karnegi, nr. 2, 2002, pp. 7-14.

Evoluțiile politice și geopolitice sunt de multe ori imprevizibile în această parte a lumii și au luat prin surprindere chiar și pe cei mai valoroși analiști politici și diplomați. Tranziția spre o nouă societate în țările din Asia Centrală este încorsetată de faptul că acestora le lipsește o solidă experiență în materie de statalitate. Șocul prăbușirii URSS le-a găsit nepregătite. Valorile democrației fie că nu sunt cunoscute, fie că sunt viciate prin modul cum se aplică, deși se abuzează în discursul politic de aceste noțiuni⁸. Nici din punct de vedere religios regiunea nu are o situație mai bună. După obținerea independenței, refacerea instituțiilor religioase a fost o prioritate pentru toate cele cinci state. În Turkmenistan, de exemplu, erau, înainte de 1980, doar patru moschei. În 1994, numărul lor crescuse la 181, iar altele 100 erau în curs de finalizare. În Uzbekistan erau, înainte de 1989, doar 300 de moschei, iar în 1993 cifra crescuse la peste 5 000. Aceeași tendință este întâlnită și în celelalte state din zonă⁹.

Problema nu este creșterea numărului de instituții religioase, ci intensificarea propagandei politice pe suport religios. Lipsa unei ideologii naționale în efortul de construcție statală pentru aceste țări a fost înlocuită cu ideologia islamică și de aici riscul creșterii fundamentalismului islamic generator de crize și conflicte intercomunitare. Acest lucru este posibil datorită particularității istorice în care au evoluat aceste țări. Înainte de secolul al XX-lea, ideea de naționalitate și etnicitate a lipsit în regiune, iar după această dată a avut traiectorii diferite față de Europa, din cauza apartenenței la Imperiul Țarist. Conștiința că liderii lor politici trebuie să aparțină majorității era străină comunităților din regiune. Prin tradiție, hanatele erau conduse de elite minoritare care stabileau regulile de conducere bazate pe forță. Și tot tradiția arată că aceste elite aparțineau, de regulă, triburilor care invadau o zonă sau alta din Asia Centrală.

Din rațiuni politice, sovieticii au creat identități etnice distincte, trasând astfel și granițe care, în mare parte, există și astăzi. A opera cu etnicitatea și conștiința națională ca elemente de măsurare a gradului de solidaritate a membrilor din comunitățile din zonă este o eroare. Oliver Roy, analizând situația din aceste țări, propune un indicator de solidaritate rezultat din cercetarea etno-culturală a acestor comunități – **qawms**, care este împrumutat din denumirea unui tip de organizare la nivel local¹⁰. El apreciază că aceste “națiuni” par a fi fabricate în sovietism fără să aibă multe în comun cu națiunea care a apărut și a evoluat în civilizația occidentală.

Reputatul analist Robert M. Cutler crede că, pentru a înțelege bine această regiune, studiul și analiza ar trebui să parcurgă șapte trepte¹¹. Cea mai des folosită este analiza

⁸ Zdzisław Lachowski, *Pursuing Military Stability in Central Asia. A European Perspective*, în Stockholm International Peace Research Institute, Euro-Atlantic, Regional and Global Security, www.sipri.org/contents/worldsec/eurosec.html.

⁹ Shirin Akiner, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 10.

¹⁰ Vezi pe larg Oliver Roy, *The New Central Asia: The Creation of Nations*, New York Press University, New York, 2000; *Idem*, *La Nouvelle Asie Centrale ou la fabrication des nations* în *Central Euroasian Studies Review*, volumul 3, nr. 2, toamna 2003; Thomas Barfield, *Afghanistan is not the Balkans: Ethnicity and its Political Consequences from Central Asian Perspective*, în *Central Euroasian Studies Review*, volumul VI, nr. 1, iarna 2005.

¹¹ Robert M. Cutler, *The Complexity of Central Euroasia*, în *Central Euroasian Studies Review*, vol. III, nr. 1, iarna 2004.

la nivel statal. Fiecare țară are o identitate politică bine definită în sistemul relațiilor internaționale și își promovează propriile interese. Nivelul regional este uzitat mai ales când se analizează evoluțiile politice, economice sau de securitate. Cele cinci țări au trăsături comune din punct de vedere geopolitic și geostrategic. Resursele naturale și, într-o oarecare măsură, geografia acestor state¹² fac posibilă tratarea acestui spațiu ca regiune distinctă. Sunt importante și cercetările pentru această zonă din perspectivă metaregională sau chiar globală. Evoluțiile de orice natură din Asia Centrală nu pot fi corect apreciate dacă nu se ia în calcul natura relațiilor pe care țările din zonă le au/promovează cu vecinii, mai ales cu Federația Rusă, Turcia sau chiar cu Iranul care, la rândul-le, au propriile lor interese geopolitice și geostrategice în această parte a lumii. După atentatele din 11 septembrie 2001 și declanșarea războiului contra terorismului, prezența marilor actori ai lumii contemporane în acest spațiu este de necontestat¹³. Evoluțiile din această parte a lumii sunt urmărite cu interes deoarece evenimentele politice, economice sau militare au urmări cu caracter global în ceea ce privește securitatea și stabilitatea în sistemul relațiilor internaționale contemporane.

Deficitul de securitate și nevoia de stabilitate în Asia Centrală

Regiunea a fost bătuită de crize și conflicte cu mult timp înainte ca Moscova să se decidă a acorda independența statelor care o populează. În 17 decembrie 1986, o revoltă gravă izbucnește la Alma-Ata, capitala Uzbekistanului. Tineri înarmați cu bare de oțel și pietre din pavaj s-au adunat în piața centrală a orașului, cerând “*Kazahstanul pentru kazahi și numai pentru ei*”¹⁴. Mișcarea a fost reprimată, însă câștigul a fost imens. Pe de o parte, fusese înfrântă teama față de temutul KGB în rândul opiniei publice, iar pe de alta, sentimentul redeșteptării naționale apare la scenă deschisă. Peste foarte puțin timp, în provincia Nagorno-Karabah este aprinsă scânteia care va duce la ceea ce analiștii politici ai epocii au numit “*libanizarea Caucazului*”¹⁵. Neputința puterii centrale de a “gestiona” conflictul și apoi strategia adoptată de Federația Rusă după dezintegrarea imperiului sovietic, aceea de a sta departe de acest conflict, au condus la apariția unui șir de războaie în care se vor implica două foste republici sovietice, acum în prag de emancipare națională – Armenia și Azerbaidjanul¹⁶.

În primăvara anului 1993, etnicii armeni din provincia Nagorno-Karabah au declanșat o amplă ofensivă. Au reușit să deschidă două coridoare de legătură cu Armenia

¹² Teodor Simion, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 180-181.

¹³ A se vedea pe larg Zbigniew Brzezinski, *Marea Tablă de Șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000; *Idem*, *A Geostrategy for Euroasia*, în *Foreign Affairs*, septembrie-octombrie 1997; Henry Kissinger, *Are nevoie America de o politică externă ?*, București, Editura Incitatus, 2002; Anja H. Ebnother, BG Gustav E. Gustenau (ed), *Security Sector Governance in Southern Caucasus. Challenges and Visions*, Vienna și Geneva, 2004; Cornell, *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*, Richmond, Curzon Press, 2000.

¹⁴ Helene Carrere d'Encausse, *Triumful națiunilor sau Sfârșitul imperiului sovietic*, traducere Sofia L. Oprescu, București, Editura Remember 1993, pp. 43-44.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 59-86.

¹⁶ Pavel K. Baev, *op. cit.*, pp. 3-4; Bruno Koppiters, *op. cit.*, p. 19.

și au luat în stăpânire aproape 10% din teritoriul azer. Nici unul dintre state nu a răspuns în mod ferm la angajamentele luate cu ocazia negocierilor de pace desfășurate sub egida OSCE, deoarece fiecare credea că poate tranșa victoria de partea sa. În mai 1994, se ajunge la o încetare a focului prin semnarea așa-zisului Protocol de la Bishkek, însă fără o rezolvare a conflictului, acesta, ca și altele din zonă, fiind “înghețat”¹⁷.

Factorii care au generat criza și care, totodată, o alimentează nu sunt nici de natură economică, zona neposedând resurse naturale semnificative, nici de natură politică, deoarece așezarea geografică nu permite organizarea unui stat viabil, a unui stat puternic, aceștia țin mai mult de mentalități și psihofixații istorice, de prejudecăți și stereotipuri negative în ceea ce privește “imaginea Celuilalt”. Perpetuarea unei asemenea stări de lucruri face posibilă și perpetuarea unui deficit de securitate atât pentru armeni, cât și pentru azeri.

Un alt conflict care a generat instabilitate și crize în Asia Centrală a fost cel din Abhazia¹⁸. Regiunea, ce se întinde de la țărmurile Mării Negre până în munții Caucaz, era cunoscută în Occident, pe timpul URSS, drept “Soviet Riviera”¹⁹, renumită pentru plajele sale, climatul și frumusețea peisajelor montane. După ce Georgia și-a proclamat independența, în anul 1991, în Abhazia ia naștere o mișcare secesionistă care se va transforma într-un sângeros război (1992-1993). După mai multe ciocniri, în septembrie 1993, trupele georgiene au suferit o umiltoare înfrângere în fața “unei curioase coaliții formate din abhazi, nordcaucazieni (în special ceceni) și trupe neregulate rusești”²⁰.

Acest succes a făcut posibilă existența unei entități cu toate atributele unui stat, însă fără să capete recunoaștere internațională. Are, în raport cu Georgia, același statut pe care îl are Transnistria în cadrul Republicii Moldova. Ca și în cazul conflictului din Nagorno-Karabakh, disputa dintre abhazi și georgieni vine din timpurile expansiunii țariste în regiune și este alimentată de matrici identitare diferite. Limba abhazilor face parte din grupul lingvistic caracteristic pentru nord-vestul Caucazului, fără legături genetice cu cele din sudul munților Caucaz²¹. Au tradiții culturale și spirituale diferite, cu toate că majoritatea populației este creștină, ca și în Georgia. Deși în timpul conflictului unii analiști au prezentat disputa ca fiind între creștinii ortodocși și secesioniștii islamici,

¹⁷ Vezi, Fiona Hill, *The Caucasus and Central Asia* în *Policy Brief*, nr. 80, mai 2001, p. 3; Philip Gamaghelyan, *Nagorno-Karabakh Conflict: Intractable?*, în *Peace & Conflict Monitor*, http://www.monitor.upeace.org/innerpg.cfm?id_article=285.

¹⁸ Vezi pe larg Edward W. Walker, *Dissolution: Sovereignty and the Breakup of the Soviet Union* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2003), pp. 11-12; Bruno Coppieters, *The Roots of the Conflict*, în Jonathan Cohen (ed.), *A Question of Sovereignty: The Georgia-Abkhazia Peace Process*, London, Conciliation Resources, 1999, <http://www.c-r.org/accord/geor-ab/accord7/roots.shtml> (Web site accesat ultima dată la 12 mai 2005), Liana Kvarchelia, *Georgia-Abkhazia Conflict: View from Abkhazia* în *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, volumul VI, nr. 1, iarna 1998, p. 18.

¹⁹ Bruno Coppieters, *op. cit.*, în *loc. cit.*

²⁰ Edward W. Walker, *No Peace, No War in the Caucasus...*, în *loc. cit.*, p. 10.

²¹ Liana Kvarchelia, *Georgia-Abkhazia Conflict: View from Abkhazia*, în *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, vol. VI, nr. 1, iarna 1998, p. 18.

religia n-a jucat un rol major în confruntare. De altfel, 80% dintre abhazi sunt creștini și doar 10% musulmani²².

Ca și în cazul provinciei Kosovo, factorul istoric este cel care a alimentat criza. Georgienii consideră că abhazii s-au așezat pe teritoriile pe care se găsesc astăzi, venind din nordul Caucazului pe timpul stăpânirii otomane. Abhazii, la rândul lor, consideră că au ca suport al independenței “douăsprezece secole de istorie”²³. Cert este că Stalin este cel care a creat o uniune georgiano-abhază în anul 1921, pe care, ulterior, a inclus-o în Federația Republicilor Transcaucaziene. Pentru a putea controla aceste popoare, Stalin a încurajat un proces de “georgienizare” a abhazilor în perioada 1937-1953. Statistica demografică arată, pentru această perioadă, o descreștere a populației abhaze de la 48,1% în 1923 la 15,1% în 1959 și o creștere corespunzătoare a celei georgiene, respectiv de la 18,4% la 39,1%. În 1989, situația era aceeași – georgienii 45,7%, iar abhazii doar 18,4%²⁴. Acest fenomen a rămas în conștiința populației abhaze și a constituit un factor de alimentare a crizei interetnice care a produs mari suferințe ca urmare a purificărilor etnice ce s-au produs de o parte și de alta. Georgia apreciază că mai mult de 250 000 de georgieni au fost expulzați din Abhazia și îi consideră pe liderii de la Sokhoumi niște “unelte” ale Moscovei. La rândul lor, separatiștii îi acuză pe georgieni de comiterea unor atrocități pe timpul campaniei de “restabilire a ordinii”. Sunt doar câteva din motivele pentru care criza este greu de depășit și pentru care deficitul de securitate din zonă este greu de eliminat.

La doar câteva luni după ce și-a obținut independența, în septembrie 1991, Tadjikistanul a fost și el cuprins de flăcările războiului civil, pe fondul disputei între fundamentalistii islamici și adepții organizării statului pe baze “seculare”²⁵. Țara a fost divizată în două tabere. Gruparea alcătuită din fundamentalistii islamici, *United Tajik Opposition*, a contestat legitimitatea guvernului de la Dușanbe. În confruntările care au urmat se apreciază că și-au pierdut viața, din mai până în decembrie 1992, între 20 000 și 60 000 de oameni²⁶, iar alte câteva zeci de mii au părăsit țara, trecând în nordul Afghanistanului. Deși au avut loc mai multe confruntări, nici una dintre părți n-a reușit să se impună. Astfel că, în anul 1994, părțile aflate în dispută acceptă să se așeze la masa negocierilor, având ca mediatori Rusia, Iranul și ONU. După trei ani de intense negocieri și opt runde de convorbiri intertadjice s-a semnat, la Moscova, în 27 iunie 1997, *Acordul Național* prin care părțile și-au împărțit procentele în ceea ce privește conducerea țării atât la nivel central, cât și local. S-a pus capăt unei confruntări care a fost alimentată din exterior de actori cu interese geopolitice în zonă.

²² *Ibidem*.

²³ David Schaich, *Abkhazia: Nationalism, Conflict and History*, în <http://daschaich.homelinux.net/writings/academic/abkhazia.html#sdfootnote4sym>.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Shirin Akiner, *op. cit.*, p. 11; Shirin Akiner & Catherine Barnes, *The Tajik Civil War. Causes and Dynamics*, publicat de The Royal Institute of International Affaires, Londra, primăvara 2001, în <http://www.cr.org/accord/tajik/accord10/civil.shtml>.

²⁶ Shirin Akiner & Catherine Barnes, *op. cit.*, în *loc. cit.*

Deficitul de securitate în Asia Centrală este alimentat și de natura relațiilor dintre statele care compun zona, dar mai ales de pătrunderea masivă în zonă a elementelor fundamentalist islamiste și ale organizațiilor teroriste. Multe dintre țările din zonă sunt incapabile să asigure securitatea frontierelor. Defileul Pankisi din Georgia a devenit, după intervenția SUA în Afghanistan, o bază majoră a talibanilor înlăturați de la putere și a organizației teroriste Al-Qaeda²⁷. Serviciile americane de informații au făcut public faptul că, în septembrie 2004, omul numărul doi în conducerea Al-Qaeda a vizitat defileul pentru a inspecta baza, pentru a verifica activitățile de instruire și pentru a da dispoziții liderilor islamisți²⁸.

Cât privește relațiile dintre statele din zonă, în ciuda unor speculații și chiar a unor încercări de a se constitui o “Uniune Economică” a Asiei Centrale²⁹, acestea nu sunt tocmai cordiale. Stalin, în repetate rânduri, a redesenat frontierele acestor state pentru a se asigura că, în cazul obținerii independenței, acestea să aibă motive de ostilitate unul față de altul și astfel puterea imperială să poată să-și impună controlul în regiune. La acestea se mai adaugă și politica de deznaționalizare promovată de regimul sovietic și acțiunea de creare a așa-zisului popor sovietic. Consecințele unei asemenea politici pentru identitatea națională a acestor popoare au fost dezastruoase. Fiecare etnie a trebuit să se închidă într-un cadru teritorial și lingvistic rigid. “Celălalt”, “Străinul” era adesea “perceput ca o primejdie difuză, reprezentând un soi de *coloană a cincea* moscovită, însărcinată să ducă la bun sfârșit rusificarea și să apere interesele Centrului”³⁰.

Această neîncredere reciprocă a făcut ca sentimentul insecurității să domine relațiile dintre statele din Asia Centrală și dintre acestea și vecini³¹. Din această perspectivă nu mai surprinde faptul că Armenia percepe riscul și amenințarea la adresa securității sale ca venind dinspre Turcia și Azerbaidjan și are tendința de a suplini această vulnerabilitate printr-o apropiere de Moscova. Azerbaidjanul, la rândul său, percepe Armenia și Iranul ca amenințări la adresa securității și vede eliminarea acestui deficit prin apropierea de Occident prin intermediul Turciei³².

Tot mai mulți analiști asociază deficitul de securitate al zonei cu creșterea criminalității transfrontaliere și a traficului de droguri cu destinația Occident³³. Afghanistanul

²⁷ Pankisi Gorge as Militant Haven, în *Strafor Free Public Policy Intelligence Report*, 31 martie 2005.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ A se vedea propunerea președintelui Nursultan Nazarbaev al Kazakstanului, din 22 februarie 2005, ca cele cinci state din zonă să formeze “o uniune a Asiei Centrale pe modelul UE”; *Ibidem*, 24 februarie 2005.

³⁰ Charles Urjewicz, *Transcaucazia: Țară, teritoriu și identitate națională*, în volumul Serge Cordellier, Elisabeth Poisson (eds), *Națiuni și naționalisme*, traducere Brândușa PrelipceanU, București, Editura Corint, 2002, pp. 108-109.

³¹ Svante Cornell, *NATO's Role in South Caucasus. Regional Security*, în *Turkish Policy Quarterly*, volumul III, nr. 2, vara 2004, p. 126. http://www.turkishpolicy.com/default.asp?show=sum_2004.

³² *Ibidem*, p. 127.

³³ Svante Cornell, Regine A. Spector, *Central Asia: More Than Islamic Extremists*, în *The Washington Quarterly*, iarna 2002, volum 25, nr. 1, p. 3, <http://www.thewashingtonquarterly.com/02winter/spector.htm>.

este cunoscut ca fiind cel mai mare producător de opium și heroină de pe piața drogurilor. Mai mult de jumătate din aceste narcotice ajung în spațiul euroatlantic după ce tranzitează țări din Asia Centrală, în special Turkmenistanul și Tadjikistanul, cu complicitatea unor înalte autorități politice sau a unor funcționari publici. Un fost ofițer rus de informații a confirmat faptul că, în mai 2001, militari ruși și membri ai guvernului tadjik au fost implicați în traficul de droguri³⁴. Banii rezultați din acest comerț sunt folosiți pentru finanțarea terorismului internațional și promovarea mișcărilor fundamentaliste.

Sărăcia este un alt factor care a contribuit substanțial la deficitul de securitate al zonei. Țări cu o economie preponderent agrară – în nici una dintre ele, cu excepția Turkmenistanului, industria nu depășea 35 de procente ca pondere în economie³⁵ – și neatractive pentru capitalul străin nu pot să asigure o securitate socială dezirabilă la nivelul populației. Veniturile pe locuitor, în anul 2000, variau între 170 de dolari SUA (Tadjikistanul) și 1 160 de dolari (Kazahstanul). Disparitățile economice sunt surse de conflict la nivelul societății și pot fi ușor exploatare de organizațiile criminale sau teroriste care acționează în zonă. Cel mai cunoscut exemplu în acest sens este cel al organizației secrete *Hizb-ut-Tahir*, fondată prin anii '50, care își propune să instaureze statul islamic în toate țările din Asia Centrală, nu pe calea forței și a luptei armate, ci pe cea a convingerii și educării membrilor săi în spiritul fundamentalismului islamic. Aceasta își recrutează adeptii din rândul tinerilor debusolați, al șomerilor și al altor categorii defavorizate economic³⁶. Popularitatea acestei organizații a atins niveluri alarmante pentru țările din regiune. Se apreciază că aproape 10% din sudul Kirghizstanului activează într-o formă sau alta în organizația *Hizb-ut-Tahir*. Mulți dintre etnicii minoritari – uzbeki în Tadjikistan sau tadjici în Uzbekistan – sunt atrași în această organizație deoarece sunt percepuți în propria țară drept cetățeni de “categoria a doua”³⁷. Nivelul ridicat al economiei subterane, care înfloresce mai ales pe timpul crizelor și al proastei guvernări, este un mediu propice pentru apariția amenințărilor la adresa securității în zonă.

Deficitul de securitate al regiunii este alimentat de incapacitatea majorității statelor din zonă de a-și asigura propria securitate, dar și de eșuarea unor inițiative ale acestora în domeniul apărării și securității. Una din ele a luat naștere în 1996, când Uzbekistanul, Kirghizstanul și Kazahstanul au decis să înființeze unități de *peacekeeping* care să staționeze în Tadjikistan. Priorități diferite în construirea strategiilor de securitate în cele trei state și percepții diferite în ceea ce privește riscurile și amenințările la adresa securității au făcut ca această inițiativă să nu poată fi și eficientă³⁸.

O altă inițiativă a vizat crearea unei zone libere de arme nucleare în Asia Centrală (CANWFZ). Propunerea a fost lansată de Uzbekistan și Kirghizstan cu prilejul

³⁴ *Ibidem*, p. 4.

³⁵ World Bank, 12 august 2002; <http://Inweb.worldbank.org/eca/eca.nsf>.

³⁶ Svante E. Cornell, Regine A. Spector, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 5.

³⁷ *Ibidem*, p. 6.

³⁸ Niklas Swanstrom, *The Prospects for Multilateral Conflicts Prevention and Regional Cooperation in Central Asia*, în *Central Asian Survey*, nr. 3, martie 2004, pp. 45-53.

cele de-a 48-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU și reluată la Lisabona, în 1996, la Adunarea OSCE. În 2002, au avut loc discuții prin care au aderat, practic, toate cele cinci state din regiune. Inițiativa a avut un impact mai ales mediatic, însă, în realitate, efectele sunt minime și datorită unor angajamente politice pe care le au, separat sau împreună, cu Moscova care este, se știe, o putere nucleară. Nu poate, de exemplu, să nu se țină seama de faptul că toate aceste țări fac parte din CSI și, formal, se găsesc sub “umbrela nucleară” a Federației Ruse.

În 1994, Kazakhstanul, Kirghizstanul și Uzbekistanul au decis să înființeze o uniune economică de tip comercial (KAEU)³⁹. Aceasta, la numai un an de la înființare, și-a lărgit sfera de activitate în domeniul securității. KAEU hotărăște să se constituie un *Consiliu Interaliat al Ministerelor Apărării* din statele fondatoare. *Consiliul Interaliat* avea sarcini în ceea ce privește identificarea amenințărilor la adresa securității și de a stabili modalități comune în ceea ce privește pregătirea de comandament și a forțelor luptătoare. Ca și în cazul celorlalte inițiative, lipsa de coeziune și percepția diferită asupra riscurilor de securitate au făcut inoperabil organismul militar creat. Când, de exemplu, s-a pus în discuție, în cadrul Consiliului Interaliat, cum să se combată amenințarea venind dinspre extremismul islamic, Uzbekistanul a criticat Tadjikistanul pentru tolerarea pe teritoriul său a activităților desfășurate de aceste organizații. Tadjikistanul a reacționat și a acuzat Uzbekistanul că dorește să se impună în zonă ca hegemon⁴⁰.

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem.*

DEMOCRATIA, LIBERTATEA , SI CONTRIBUȚIA INDIVIDUALĂ ÎN SECOLUL XXI

Principalele Radu de HOHENZOLLERN-VERINGEN

*Conferință rostită la Institutul Francez
de Relații Internaționale, Paris
6 iulie 2005*

mi face mare plăcere să revin la Institutul Francez de Relații Internaționale, pentru un dialog consacrat atât de actualelor chestiuni legate de libertate și democrație în secolul XXI.

Mulțumesc directorului general, domnul de Montbrial, membru al Academiei Franceze, de a fi acceptat atât de prompt și cu atâta generozitate propunerea mea de a mă reîntoarce la acest Institut. Consider această onoare ca pe o recunoaștere a importanței României în contextul continental actual și ca pe o dovadă a locului pe care Sud-Estul îl ocupă și îl va ocupa în familia europeană lărgită.

Voi încerca să amintesc câteva teme – adesea, prezente în dezbaterile publice actuale – care reflectă un aspect încă nedefinit al prezentului. Demersul meu va încerca să ia în discuție valori perene ale lumii ideilor, cum ar fi democrația, libertatea sau importanța liderilor. Voi încerca, totodată, să dezavuez unele iluzii pe care momentul european și planetar căruia îi suntem martori ni le creează, iluzii pe care le regăsim, în forme diferite, prezente și în alte perioade ale istoriei omenirii.

Nu știm dacă ciclurile majore ale istoriei umanității sunt milenare sau dacă frecvența cu care ele se repetă are o anumită constanță sau logică, dar începutul secolului XXI, Evul Mediu European, Roma sau Grecia antică prezintă similitudini. Aceste asemănări istorice nu pot fi, în mod firesc, legate de stadiul evoluției sociale, ci se revitalizează, revin și se impun într-un loc comun al lor – Lumea ideilor.

Anul 2000 și anul 1000, separați de un mileniu de evoluție și punctând realități sociale discrepante – în această “Lume a ideilor”, privită cu ochii larg deschiși – prezintă asemănări substanțiale. Obscurantismul timpului medieval, cauzat de lipsa de informație și de cunoaștere, este o slăbiciune asemănătoare superficialității anului 2000, derivată din imensa agresivitate și manipulare a informației în detrimentul cunoașterii. “(...) *Ochii pot fi tulburați în două feluri și din două cauze opuse: la trecerea de la lumină la întuneric și la trecerea de la întuneric la lumină*”, scria Platon în “Mitul Cavernei”, prezentând limitele adaptării umane și ciocnirea viziunii cu lipsa de viziune.

Evul Mediu, numit și “*Evul Întunecat*”, a fost considerat de unii un fel de “perioadă de gestație” a progresului umanității, întinsă pe mai multe sute de ani. Anul 1000 era așteptat, de către unii predicatori, drept sfârșitul lumii, iar de alții ca pe un moment de descătușare a energiilor latente ale omenirii și punerea lor în slujba evoluției. Schisma creștină din 1054, între ortodocși și catolici, disoluția centrelor europene de putere, invaziile migratorilor au marcat adânc procesul evolutiv European, impunând limite și constrângeri atât la nivelul societății, cât și al indivizilor străluciți produși de omenire. Renașterea nu a marcat uniform continentul european. Pentru unii, a venit ca o binecuvântare, pentru alții – deloc: din secolul al XVI-lea până la începutul secolului al XVIII-lea, perioada care a cunoscut “nebulia vrăjitoarelor”, strămoșii unora dintre occidentali au ars în număr considerabil. Dar, secolele care au urmat au adus omenirea pe o cale ascendentă, revitalizând spiritul, științele, politicul, artele.

În anul 2000, omenirea trăiește, aparent, o perioadă total opusă, dar, în fapt, profund asemănătoare cu cea parcursă acum o mie de ani. Globalizarea aduce cu ea “*un nou medievalism*”. Frontierele redevin astăzi nesemnificative, ca acum o mie de ani. Informația mileniului al treilea și lipsa de informație a începutului de mileniu doi au ca finalitate același tip de efecte. Dacă, acum o mie de ani, stagnarea și lipsa de viziune erau cauzate de limite și închistare socială, astăzi, informația ne asaltează, este prezentă în toate formele în jurul nostru, pătrunde în viața noastră înlocuind cunoașterea, iar acest fapt induce fiecărui individ, în parte, și societății, în ansamblu, o senzație de orbire “datorată” valului de superficialitate.

Anul 2000 ne arată o lume total schimbată în finisajele sale sociale, statale și de civilizație, dar deloc modificată în substanța ei. Marea Schismă, acum, după 1000 de ani, o regăsim pulverizată în mii de “Mici Schisme”, fie că ele se referă la diferențele dintre religii, grupuri etnice sau rasiale, niveluri de calitate a vieții, viziuni asupra prezentului sau viitorului omenirii, lupte între puterea hard sau efectivă și cea soft sau simbolică. O lume accelerată (deși, a fi grăbit nu înseamnă a fi dinamic !) s-ar plictisi să aibă de gestionat o singură criză, o singură dispută majoră, de aceea, anul 2000 a “complicat” aria preocupărilor omenirii.

Disoluția puterilor o regăsim foarte clar exprimată în peisajul mondial. Mai întâi, mai-marii Europei – Franța, Marea Britanie și Germania și-au trăit gloria și declinul, hotărându-se să se pună, într-un final, împreună într-un proiect departe de a fi consolidat încă – Uniunea Europeană. Apoi, URSS a cedat în lupta bipolară, care a înghețat omenirea timp de o jumătate de secol. Acum, hegemonul sistemului, Statele Unite, este lovit de migrații anului 2000 – teroristii. În plus, la nivelul individual, așa cum bine sesizează Paul Valéry, în eseul lui despre libertate, agonia se prelungește: “*Legea pune mâna pe om încă din leagăn, îi impune un nume pe care nu-l va putea schimba, îl duce la școală, apoi îl face soldat până la bătrânețe, supus la cea mai neînsemnată chemare. Ea obligă la un număr de acte rituale, declarații, prestări și, fie că este vorba despre bunurile sale sau despre munca lui, legea îl supune la decrete, a căror complicație și al căror număr este atât de mare, încât nimeni nu le poate cunoaște și aproape nimeni nu le poate interpreta.*

Sunt gata să concluzionez că libertatea politică este cel mai sigur mijloc de a-i face pe oameni sclavi, fiindcă constrângerile ei sunt presupuse a emana din voința tuturor, astfel încât nu poate fi contrazisă (...)”.

La o distanță de câteva zeci de ani, Fareed Zakaria face o fină analiză a stării omenirii și a proceselor democratice, în cartea sa, intitulată *“Viitorul libertății. Democrația neliberală, acasă și în străinătate”*:

❖ democrația (guvernarea creată prin alegeri, în care fiecare cetățean adult poate vota) nu este suficientă pentru a asigura idealurile de libertate, stabilitate și prosperitate: ar mai fi nevoie de domnia legii, de separarea puterilor, de protecția libertăților de bază (a cuvântului, a adunărilor, a religiei și a proprietății), protejarea autonomiei individuale și a demnității împotriva coerciției, tribunale și curți imparțiale; și, mai presus de toate, realizarea unui mediu care să încurajeze inițiativa particulară, schimburile economice și prosperitatea;

❖ în opinia lui Fareed Zakaria, aceste idealuri, împărtășite de lumea euroatlantică, de pildă, nu sunt automat garantate de democrație; în fapt, autorul pretinde chiar că cele două aspecte – democrația și liberalismul constituțional sau democrația capitalistă sau democrația liberală nu sunt unul și același lucru;

❖ în timpurile noastre, ierarhiile au fost sfărâmate, dând, astfel, putere individului în detrimentul statului, sistemele închise au fost deschise, iar presiunea maselor este, astăzi, principalul motor social; toate aceste fenomene sunt considerate de Zakaria adevizul care ține împreună civilizația modernă;

❖ democrația nu se manifestă astăzi numai la nivelul politicii sau al administrației; “împărăția” economiei a fost democratizată, cultura a fost democratizată, tehnologia și informația au fost, și ele, democratizate, ba chiar și religia;

❖ din păcate, spune autorul citat, și violența a fost democratizată; ieri, statul avea monopolul asupra utilizării forței în societatea umană, acum, grupuri mici de oameni pot face lucruri îngrozitoare contra statelor însele.

Nevoia de a reveni la ritual, la modele, la puterea exemplului personal, la instituții care nu sunt neapărat de esență democratică, dar care susțin substanța democrației și asigură prosperitate, toate acestea se regăsesc în analizele americanului de origine indiană. Iar când vorbim despre modele și ritual, atingem, inevitabil, un subiect delicat al democrației de astăzi. Cel legat de elite. În opinia mea, Zakaria are dreptate când spune că refuzul de a integra elitele în sistemul democratic a făcut rău și societății europene, și celei americane. Fiindcă elitele au existat întotdeauna, fie că am recunoscut sau nu. Dar, elitele acceptate ca atare sunt elite obligate de societate să-și utilizeze forțele pentru binele națiunii, în timp ce elitele ascunse, nerecunoscute public, conservă numai influența lor, fără să fie responsabilizate de către societatea pe care o influențează.

Lupta pentru putere și influență au fost, de-a lungul istoriei, prezente în toate colțurile lumii și în toate formele de organizare umană. Care este, de fapt, sensul ei? Este ea doar împlinirea menirii unor ființe umane sau are urmări mai generoase, în planul unor progrese ale umanității sau al satisfacerii nevoilor diversificate ale speciei, ale grupului extins? Victoria cvasitotală pe glob a democrațiilor liberale a adus cu ea o rețetă societală, în care principalele elemente sunt libertatea, democrația, securitatea și prosperitatea, parteneri de drum într-un sistem care nu este perfect, dar care, probabil, este răul cel mai mic al stadiului de dezvoltare al societății umane pe care îl traversăm. Căutarea prosperității nu este însă strict legată de democrația liberală – China dovedește că prosperitatea și un anume tip de comunism pot coexista. Emiratele Arabe, Iordania sau Marocul susțin cu mândrie că monarhia și islamul nu numai coexistă cu modernitatea,

dar o pot duce la un nivel de invidiat chiar și pentru cele mai dezvoltate democrații. Instituții nedemocratice se bucură de cea mai mare încredere în țările-campion ale democrației.

Am menționat Emiratele, pentru că am în minte un exemplu de leadership nedemocratic care a produs doar efecte benefice subiecților cărora li se adresa. Șeicul Zayed Al Nahyan al Emiratului Abu Dhabi a fost un lider care nu se înscrie în standardele obișnuite, chiar minimale, ale democrației. Acest lider, care ar primi, în mod normal, lecții de democrație de la multe țări și sisteme, a dat fiecărui cetățean al națiunii lui o viață decentă, demnitate, viitor, școli, instituții de cercetare, a adus turism, a creat servicii, a dezvoltat comerț, industrie, agricultură, a creat un sistem modern de securitate și apărare, a dotat mass-media cu cea mai sofisticată tehnologie, a înverzit coline de nisip, a irigat deșertul și, mai cu seamă, “a construit”.

Un mic exemplu care confirmă teoria lui Fareed Zakaria, potrivit căreia democrația nu asigură automat libertate, prosperitate și stabilitate. În acest timp, democrațiile cele mai categorice și mai convinse ale lumii experimentează destul de multe neajunsuri, crize economice, scăderi de popularitate, lipsa de securitate și, mai nou, o dramatică scădere a încrederii populațiilor țărilor lor în liderii lor politici, în instituțiile de stat și în partide. În plus, nicăieri în lume nu am auzit vreodată un principiu de importanță vitală, în secolul XXI, ca la Dubai: “*Noi protejăm emoțiile poporului nostru*”.

Nu vreau ca aceste observații să ducă la concluzia că democrația nu e bună sau că ar trebui o alternativă la ea. Dimpotrivă, cum spune și Zakaria, nu există alternativă la democrație, iar soluția, pe viitor, este “*și mai multă democrație*”.

Liderul, individul inspirat, poate ajuta comunitatea și societatea lui mai mult decât instituțiile pe care le reprezintă. Mă uit la drumul spectaculos al unor lideri ca Papa Ioan Paul al II-lea, Lech Walles, Mihail Gorbaciov, Vaclav Havel, Nelson Mandela și alții. Produse ale unor sisteme viciate sau ridicăți din spații geografice potrivnice ori marginalizate, cei ale căror nume le-am amintit s-au putut baza mai puțin sau deloc pe sistem, pe instituții. Ei au fost nevoiți să reformuleze cadrele strâmte din care s-au ridicat și fiecare din ei, luați în parte, au făcut pentru țara lor mai mult decât a făcut instituția pe care o reprezentau. Mai mult, ei înșiși, prin viziunea lor, prin curajul lor de a schimba mentalități și de a sparge bariere, au transformat propriile lor instituții. După fiecare dintre ei, societatea lor, țara lor, nu a mai fost aceeași ca până atunci.

În contrast, lumea vest-europeană a avut în ultimele decenii instituții remarcabil de stabile, despre care nu se auzea nimic notabil, fiind conduse, adesea, de personalități mediocre. Dar, personalitatea care poate marca societatea și istoria țării lui nu este providențială numai prin calitățile ei profesionale, ci și prin două alte ingrediente sine qua non: o “viziune” (ceea ce nu are nimic de a face cu programul administrativ de guvernare) și “altruismul responsabil” lui, care trebuie să excedă interesele de partid, de grup sau personale. Iscusința fără orizont, fără ideal, rămâne un exercițiu sterp de “masaj al eului”, care poate crea “școala de șmecherie politică”, dar nu-i va da națiunii bunăstare și demnitate, adică stabilitate și libertate.

Ceea ce sperie însă în vremurile noastre este lipsa de responsabilitate, ridicată la rangul de filozofie. Din motive care-mi scapă, libertatea și democrația sunt confundate cu dreptul de a fi strident, iresponsabil și zgomotos. Faptul că ai acces la orice domeniu nu înseamnă că ești specialist în fiecare domeniu, faptul că fiecare aspect al vieții Cetății

te privește personal nu înseamnă că ai dreptul să controlezi și să scrii cum vrei tu orice aspect al vieții Cetății.

Un fost angajat din sistemul Națiunilor Unite îmi spunea deunăzi că îl sperie “democrația-spectacol”, în care meetingurile nu mai au rost, fiindcă protestele și revendicările se pot face la televizor, iar voturile pot fi modelate și trimise unde trebuie de pe ecran. O emisiune de mare audiență poate face mai mult decât o campanie, de orice fel ar fi ea, și fenomenul este îngrijorător chiar și atunci când este făcut într-o direcție bună. Fiindcă puterea de a influența Cetatea trebuie să fie direct proporțională cu cantitatea de responsabilitate instituțională pe care cel care exercită puterea trebuie să o aibă. Nu este de ajuns să te simți dator față de Cetate. Trebuie să faci parte dintr-un sistem care să te mențină responsabil.

Fostul responsabil al ONU se declară speriat de anomaliile pe care politica de astăzi le produce la nivelul leadership-ului. Liderul de astăzi se machiază nonșalant pentru o apariție la televizor, este mai popular decât vedetele pop și își schimbă ideile, uneori doctrinele și viziunile tot atât de des pe cât își schimbă cămășile. De asemenea, el spune adesea, astăzi, contrariul a ce a spus ieri, iar acest exercițiu nu îl face să se simtă vinovat, ci mândru. Iar spectatorii democrației-spectacol râd acasă, în fața televizoarelor, de cât de abil și de hazos este politicianul cel aprig. Iar omologul acestuia din viața mediatică, acest comentator politic, editorialist sau militant civic se întrece, uneori, în a picta realitatea zi de zi la una sau mai multe mâini, apărând, din oră în oră, la câte o televiziune sau mai multe și emițând, cu certitudine și cinism, cu aroganță și cu cruzime, cu agresivitate și nonșalanță, adevăruri absolute, care nu influențează numai vecinii lui de bloc, ci o națiune întreagă. Această “democrație-spectacol” este o sursă serioasă de îngrijorare, fiindcă ea nu vindecă democrația de slăbiciuni, ci agravează neajunsurile deja existente ale democrației. Ca și paradoxurile ei.

Toate ideologiile pretind că apără și amplifică libertatea. Majoritatea ideologiilor pretind că oferă puterea maselor, poporului și, mai mult decât atât, ea le este distribuită în mod egal. Valul democratizant și globalizant care a deschis secolul XXI menține aceste iluzii recurente ale istoriei omenirii. Faptul că avem alegeri libere în aproape 70% din țările Pământului ne face să credem că putem decide prezentul sau viitorul nostru. Faptul că avem fiecare câte un vot ne întărește credința că există și o egalitate în decizie. “Hollywood”-ul sau superproducțiile europene ne mai conving că orice este posibil și se substituie “cercul” din vremea romanilor. “Pâinea” se numește astăzi “McDonald’s”.

Pentru a depăși impasul democratic european și al sistemului internațional, nu trebuie să cădem pradă ispitei pâinii și cercului, ci să ținem ochii larg deschiși, la fel ca anticii, care spuneau, cu tâlc: “*Non licet omnibus adire Corinthum*”. Democrația și libertatea, dacă nu sunt gestionate și îmbunătățite permanent de lideri capabili și responsabili, rămân, din păcate, la stadiul de iluzii pentru mase și aduc cu ele impasuri, șovăieli și ezitări. Liderii și ideile lor strălucite sunt cei care fructifică oportunitățile istorice, care stimulează progresul și motivează popoarele.

Exprimat în capitala Franței, dictonul “*nu toată lumea merge la Corint*” are o semnificație specială. Aici, între pereții Institutului Francez de Relații Internaționale, gândind la dictonul latin, pot spune că vă invidiez: dumneavoastră nu aveți nevoie să mergeți la Corint, dumneavoastră locuiți în Corint !

* “Nu-i dat tuturor să se ducă la Corint”.

ARTA CYBERSTRATEGICĂ

General de brigadă (r.) dr. Gheorghe VĂDUVA

“Hoțul modern poate fura mult mai mult cu un ordinator decât cu o pușcă. Terroristul de mâine poate cauza mai multe pierderi cu o tastatură decât cu o bombă.”

Din nimic, nimic se face. Spațiul gol rămâne adesea gol sau, ca în arta egipteană, este umplut cu monumente și simboluri care golesc și mai mult golul și marchează, intempestiv și copleșitor, durata. Spațiul plin nu acceptă nici măcar preaplina, iese peste margini, se revarsă și inundă. Atunci când nu există variație, când nu există proiect și construcție adiacentă. Când există, nu se mai revarsă, ci doar se extinde, se diversifică și se multiplică. Cyberspațiul nu este, totuși, un adaos la spațiul plin. Este un nou spațiu. Un spațiu virtual, în care circulă informația, ca nedeterminare înlăturată, cu tot ce poate conține ea. Dar informația, oricât ar fi ea de imaterială și de impredictibilă, nu se poate separa complet de lumea reală. Ea este un produs al acestei lumi, chiar dacă se detașează relativ de ea, în sensul în care circulă, se gestionează și se înmagazinează ceea ce rezultă din analiza datelor, imaginilor și cuvintelor purtătoare de realități și de simboluri.

Informația face parte din această lume și există în măsura în care lumea există și are nevoie de informație, în sensul adâncirii cunoașterii și în cel al facilitării acțiunii. Fără informație, nu există nici viață, nici cunoaștere, nici acțiune, așa cum nici informația nu poate exista decât în măsura în care, în calitate de funcție a sistemelor integrale vii, folosește inteligenței și acțiunii umane. Spațiul în care viețuiește, se generează, se regenerează, se transmite și se înmagazinează informația se numește cyberspațiu. Așa ne place nouă să-i spunem. Sună mai frumos. Sau mai interesant. Și ne gândim și la unii dintre cei dintâi care s-au ocupat de el, medicul militar român Ștefan Odobleja, în lucrarea sa *“La psihologie consonantiste”*, și Norbert Wiener, în *“Cibernetica sau sistemele de comunicare la om și mașină”*, dar și la Shannon, cel care a creat aparatul matematic pentru analiza informației, între care și celebra formulă a entropiei:

$$H_x = -x \sum_{i=1}^n p_{x_i} \cdot \log p_{x_i}$$

Dar, acolo unde există informație, există și conflict, există și război și, în primul rând, un război al informației. Din care se nutresc toate celelalte. Iar acolo unde există război, există și strategie. Rezultă că războiul informației se desfășoară în cyberspațiu, iar strategia acestui tip de război am putea s-o numim, pentru a o distinge de celelalte

strategii (terestre, navale, aeriene, economice, politice, sociale, de coaliție, de alianță, de globalizare, identitare etc.), cyberstrategie. Ea nu poate fi altceva decât o dialectică a voințelor care se confruntă în acest spațiu pentru a-și impune, unele altora, un anumit tip de comportament, pentru a gestiona o situație conflictuală sau pentru a realiza un anumit tip de dominanță strategică informațională.

Fără a se separa integral de strategiile care modelează celelalte tipuri de războaie sau de confruntări, cyberstrategia se limitează, totuși, la cyberspațiu. Ea răspunde, bineînțeles, prin mijloace științifice, pragmatice și creative, unei politici sau unor politici privind cyberspațiul, dar rămâne tot atât de “pământeană”, de realistă sau de fantezistă, precum sunt sau pot fi respectivele politici. Nu există, deci, o singură cyberstrategie, ci atâtea tipuri de cyberstrategii câte tipuri de cyberpolitici se bat sau se zbat în acest nou spațiu, deopotrivă virtual și real. Toate aceste cyberstrategii¹ au însă comună *teoria cyberstrategiei*, care include un sistem coerent de teorii, principii, reguli și norme cu care operează toată lumea și care se constituie într-un limbaj științific comun pentru a opera cu aceleași concepte și cu aceiași termeni. *Cyberpractica* și arta *cyberstrategică* țin însă de experiență, respectiv, de capacitatea de creație și de construcție în spațiul virtual.

Spațiul virtual și virtualitatea cyberconfrunțărilor

Cyberstrategia este un domeniu relativ nou al strategiei. Este, de fapt, o nouă strategie care, la fel ca oricare altă strategie, se compune dintr-o cyberstrategie a forțelor (marile corporații, entitățile din spațiul informațional, unități militare sau civil-militare speciale, care gestionează sistemele de comunicații, alte forțe, inclusiv hackerii și cyberpirajii), o cyberstrategie a mijloacelor hardware și software și cyberstrategie a acțiunilor și operațiilor care se desfășoară în cyberspațiu.

Structura de rețea – îndeosebi de rețea informatică – a devenit esențială în societatea modernă. Toate relațiile economice, sociale, politice sunt dependente de această rețea informatică omniprezentă și omnipotentă, care capătă din ce în ce mai mult o dimensiune mondială. Noua rețea – de fapt, noile rețele, pentru că există numeroase rețele și nu doar una singură –, care se prezintă, deci, ca o rețea de rețele, creează în jurul ei un spațiu specific, deopotrivă virtual și real – spațiul cibernetic sau cyberspațiul. Acest spațiu se cere identificat, localizat (chiar dacă este fluid și flexibil), analizat, cunoscut, modelat și securizat. Încă de la crearea sa, el este amenințat continuu, adăpostește și, în același timp, suportă numeroase atacuri: acces fraudulos la informație; atacuri informaționale (viruși, viermi, bombe logice, troieni), spams-uri, email-uri bombe² etc., precum și un sistem dinamic și coerent de protecție împotriva acestor atacuri și de reacții. Este însă timpul să fie concepute și unele acțiuni preventive, care să diminueze și chiar să anuleze, în anumite componente, amenințarea din cyberspațiu.

¹ Scriem *cyberstrategie* și nu *ciberstrategie*, întrucât, în acest moment, ni se pare mai potrivită folosirea acestui termen, pentru că este un termen de împrumut care nu s-a stabilizat încă suficient în limba română. Probabil că termenii care se vor impune în viitor sunt *cyberspațiu*, *ciberstrategie*, *ciberacțiune* etc., care sunt mai apropiați de limba noastră. Dar, indiferent cum s-ar scrie, ei înseamnă același lucru.

² www.smsi-territoires.net/article44.html, Olivier Itéanu, *Sauver la société de l'information*.

În 2002, Administrația George W. Bush publica o versiune provizorie a Strategiei Naționale de Securitate a Cyberspațiului (National Strategy to Secure Cyberspace). Ultima versiune fusese publicată sub Administrația Clinton, în 2000. Cea de a doua versiune avea în vedere și experiența dramatică a atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Richard Clarke, consilier special al președintelui pentru securitatea cyberspațiului, este cel care a coordonat elaborarea acestui document deosebit de important nu numai pentru Statele Unite, ci și pentru Canada și Mexic, adică pentru întreaga rețea de informații a Americii de Nord. Această strategie³ s-a dorit a fi o foaie de parcurs în legătură cu ceea ce trebuie să facă industria, guvernul și persoanele private pentru a asigura securitatea rețelelor.

Două chestiuni sunt foarte importante în această strategie. În primul rând, toată populația țării și fiecare cetățean consumator de informație în parte, și nu numai guvernul, trebuie să-și asume responsabilitatea securizării acelei părți din cyberspațiu care-i revine nemijlocit, întrucât problema amenințărilor contra cyberspațiului nu poate fi lăsată exclusiv în grija militarilor și a forțelor de ordine. În viziunea americană, universitățile, diverse sectoare ale economiei, proprietarii de infrastructuri esențiale, ca și cei ai rețelelor de distribuție a electricității și cei ai rețelelor de telecomunicații trebuie să-și protejeze rețelele. În al doilea rând, țara trebuie să treacă de la paradigma amenințării la cea a vulnerabilității. Până la atacurile din 11 septembrie 2001, guvernul, și doar guvernul, era acela care trebuia să semnaleze prezența pericolelor și amenințărilor și să-i consilieze pe toți cei vizați în ceea ce privește măsurile de securitate a rețelelor. Potrivit noii strategii elaborată în 2002, guvernul a trecut de la reglementări și impuneri la a transfera (delega) tuturor americanilor “puterea de a-și proteja propria lor parte din cyberspațiu”. Pentru aceasta, guvernul și-a asumat următoarele activități:

- să educe și să sensibilizeze utilizatorii și proprietarii de cyberspațiu în legătură cu toate riscurile și toate vulnerabilitățile posibile;
- să creeze noi tehnologii de securitate;
- să formeze specialiști și mână de lucru cu înaltă calificare în domeniul cybersecurității;
- să promoveze sensul responsabilității particularilor, întreprinderilor și sectoarelor de securitate la toate nivelurile, recurgând la forțele pieței, parteneriatelor sectoarelor publice și private și la reglementările legale necesare;
- să sporească cybersecuritatea federală, astfel încât aceasta să devină un model pentru celelalte sectoare;
- să stabilească mecanismele de prealertă și de diseminare eficace a informației sectoarelor publice și private (și între ele), pentru ca orice atac să fie descoperit imediat și să se poată interveni eficient.

Iată o modalitate de pregătire a populației pentru a face față celui mai periculos și mai probabil dintre războaiele care se profilează la început de mileniu. Fără a se exclude și alte tipuri de războaie – războiul terorist, războiul nuclear, războiul frontalier, războiul de gherilă, războiul mozaic, în general –, oamenii responsabili se gândesc la pregătirea națiunii pentru un război al viitorului care, fără îndoială, va fi un cyberrăzboi. Nu neapărat

³ <http://www.securecyberspace.gov>.

un război al roboților, ci un război al computerelor, al rețelelor, al hackerilor, al societății informaționale, cybernetice, epistemologice împotriva celor care-i contestă realitatea sau care o amenință și o vulnerabilizează. Acest război deja a început, este în curs de desfășurare și se pare că nu va înceta niciodată.

Documentul a fost divizat în cinci secțiuni: utilizatorii la domiciliu și micile întreprinderi; marile întreprinderi; sectoarele esențiale, îndeosebi cele guvernamentale, sectoarele private și universitățile; prioritățile naționale; sectoarele de importanță mondială. La fiecare nivel, au fost stabilite obiective strategice pentru toți utilizatorii și realizate programe, recomandări și subiecte de dezbatere pentru a se realiza respectivele obiective. Documentul este însoțit, în anexe, de planuri concrete de protecție a infrastructurilor esențiale ale sectoarelor bancare și financiare, energiei electrice, petrolului, gazelor, apei, transportului, îndeosebi cel feroviar, informației și telecomunicațiilor și, bineînțeles, produselor chimice. Ele sunt publice și pot fi consultate pe site-urile <http://www.ciao.gov> sau <http://www.pcis.org>.

Aceste planuri sunt puse în aplicare împreună cu Canada și cu Mexic și permit securizarea numeroaselor infrastructuri esențiale (EI) comune de informații ale Americii de Nord.

Există numeroase alte recomandări conținute în acest document cu privire la strategia de securitate a cyberspațiului, între care se află și următoarele:

- ❖ guvernul federal trebuie să efectueze o examinare completă a randamentului Programului Național de Siguranță a Informației (National Information Assurance Program (NIAP)), în sensul extinderii lui asupra tuturor achizițiilor guvernamentale de tehnologie a informației (IT);

- ❖ universitățile au obligația să stabilească unul sau mai multe centre de partajare și analiză a informației (ISAC) pentru a sesiza cyberatacurile și vulnerabilitățile la acestea;

- ❖ sectoarele private trebuie să creeze astfel de centre de analiză și partajare a informației (ISAC), care să analizeze ecarturile pentru sectoarele tehnologiei și ale R&D și să stabilească practici sectoriale;

- ❖ furnizorii de servicii Internet (FSI) au obligația să adopte un “cod de bună conduită” în materie de cybersecuritate;

- ❖ guvernul federal urma să termine instalarea unui sistem de alertă (Cyber Warning Information Network – CWIN) în centrele guvernamentale și nonguvernamentale-cheie de operațiuni de cybersecuritate, cu scopul de a analiza, avertiza și coordona acțiunile în situațiile de criză;

- ❖ toți cei implicați, inclusiv comercianții de material electronic și de programe, au obligația să creeze un Centru de Operații de Rețea în Cyberspațiu (Cyberspace Network Operations Center – Cyberspace NOC).

Impactul imediat al acestei strategii americane de securitate a cyberspațiului l-a constituit sporirea atenției asupra Canadei și Mexicului și consolidarea, împreună cu aceste țări, a mediului de securitate a cyberspațiului. De aici nu rezultă că atacurile hackerilor și cyberpirateria ar fi încetat, ci doar intensificarea măsurilor de cybersecuritate.

Din acest motiv, în SUA și în Canada, ca și în alte țări, utilizarea neoficială a sistemelor informatice constituie o infracțiune foarte gravă ce se pedepsește cu cel puțin zece ani de închisoare.

Cele mai vulnerabile la aceste atacuri sunt întreprinderile mici și utilizatorii particulari. Timpul celui “eu sunt prea mic pentru a fi atacat” a trecut⁴. Oricine poate deveni azi țintă în cadrul războiului rețelelor sau al războiului în rețea. Nici marile întreprinderi sau marile organizații nu sunt scutite de așa ceva. Dar, spre deosebire de marile corporații, întreprinderile mici sau acele organizații familiale, care trăiesc de azi pe mâine și pentru care achiziționarea de calculatoare, de programe și de licențe pentru fiecare calculator reprezintă un efort considerabil, nu dispun de strategii adecvate de securizarea sistemelor și nici de acea cultură de securitate care se realizează în marile întreprinderi, în marile organizații naționale, internaționale sau transnaționale.

Mai mult, împotriva micilor utilizatori și a întreprinderilor mici s-a declanșat un adevărat cyberterrorism, pe de o parte de către tot felul de profitori și de speculanți și, pe de altă parte, de anumite cercuri de interese și chiar de autorități. De asemenea, în multe state, s-a elaborat o politică represivă fără nuanțe și discernământ, care-i lovește, bineînțeles, tot pe cei slabi în materie de securitate a cyberspațiului. Este vorba, între alții (dintre cei loviți), și de operatorii de telecomunicații care trebuie să păstreze datele tehnice de conexiune timp de un an, altfel sunt pedepsiți cu închisoare. Nu se definește însă foarte exact care sunt aceste date și ce înseamnă conservarea lor. Sunt vizați, de asemenea, și utilizatorii care, dintr-o eroare, pot accesa informații pentru care nu au autorizarea necesară.

Cei care folosesc Internet-ul ca sursă de documentare știu ce înseamnă acest lucru. Legislația din domeniu a creat un adevărat hiat între “lumea numerică” și lumea reală. Se pare că legile din una nu sunt valabile și în cealaltă. De aceea, una dintre prioritățile strategice ale acestei epoci este să se realizeze integrarea sau, mai bine-zis, reintegrarea celor două lumi, care, de fapt, sunt una și aceeași. În acest sens, se impune un cod de conduită obligatoriu pentru toți cei care intră în rețea, dar și găsirea unor modalități de depistare a “violatorilor de rețea” din masa celor care nu doresc altceva decât să aibă acces, potrivit necesităților lor, la informație, în virtutea libertății informației și a dreptului de a fi informați.

Desigur, măsurile de securitate a cyberspațiului și de siguranță a utilizatorilor autorizați sunt absolut necesare, întrucât la nivelul rețelelor mari (financiare, economice, de corporații, internet etc.), fără un sistem drastic de securitate, s-ar crea o stare de haos. Dar de aici și până la a sancționa cu zece ani de închisoare un utilizator care a intrat în rețea și, aproape fără să-și dea seama, a accesat sau a încercat să acceseze sisteme informatice pentru care nu a fost autorizat, ar trebui să fie o cale lungă. Această cale nu există, întrucât rețelele sunt extrem de dinamice și, în multe cazuri, foarte vulnerabile. Noii intrați în acest sistem, îndeosebi cei din țările care s-au aflat o jumătate de veac sub autoritatea comunistă, nu au avut timpul necesar pentru a-și forma o cultură strategică necesară filozofiei de rețea, adică o cybercultură. Pentru aceasta, va trebui să treacă un timp și, poate, chiar o generație.

Chiar dacă nu suntem de acord cu o legislație atât de aspră, care poate fi aplicată fără discernământ în cazul accesului la informația din rețea, se pare că a sosit timpul punerii unei anumite ordini în rețea. Unii consideră însă că o astfel de ordine deja există,

⁴ www.smsi-territoires.net/article44.html, Olivier Itéanu, *ibidem*.

întrucât o rețea de tipul Internetului sau al rețelelor Kaza n-ar putea funcționa fără anumite reguli, fără o anumită disciplină de rețea.

Cui aparține dimensiunea creativă în acest imens domeniu care cuprinde întreaga planetă ? Cine domină și cine va domina arta cyberstrategică a începutului de veac ? Marii creatori de programe ? Hackerii ? Pirații rețelelor ? Marile școli de informatică ? Marea finanță ? Marile corporații cu interese mondiale, care domină lumea ? Sau, într-un fel, toate acestea la un loc ?

E greu de dat un răspuns tranșant. Unii spun că, de fapt, îndeosebi, rețeaua Internet, dar și alte rețele, nu reprezintă altceva decât o modalitate militară voită, planificată, experimentată, planificată și foarte bine dirijată de gestionare a informației lumii, iar principalii ei beneficiari s-ar afla la Pentagon. Dacă ar fi așa, probabil că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu ar fi avut loc sau, în orice caz, nu în sensul în care sunt cunoscute azi.

Noua fizionomie a relațiilor internaționale, definită pe o filozofie de rețea, care se prezintă a fi cu totul nouă și încă destul de greu de înțeles în toate determinările sale, implică foarte multe elemente și domenii imprevizibile. Este posibil ca cyberstrategia, respectiv, arta cyberstrategică să cunoască mai multe niveluri de competențe și de angajare, unele dintre ele situându-se foarte aproape de lumea reală, altele continuând gestionarea noului război de pe un teatru, deopotrivă, virtual și real, numit cyberspațiu.

Cyberstrategia prezentului și viitorului. Arta strategică în cyberspațiu

În 1999, un consultant pe probleme de securitate de la societatea Crypton din Ontario, Canada, a descoperit (cel puțin așa a crezut) o poartă ascunsă în modulul de securitate Windows NT 4.0, program folosit de zeci de milioane de utilizatori de rețea profesioniști, care permitea Agenției Naționale de Securitate (National Security Agency – NSA) să decripteze, prin intermediul unei chei (NSAKEY), comunicațiile protejate. Desigur, unul dintre purtătorii de cuvânt ai lui Microsoft a dezmințit formal aceste afirmații, iar NSA, cum era și firesc, i-a trimis pe toți curioșii spre Microsoft (ZDNet 7.09.99). Problema însă rămâne și nimeni nu știe dacă afirmațiile acestui consultant sunt sau nu pe deplin justificate. Ea ține, desigur, de confruntarea care există în cyberspațiu, de strategiile de acțiune și de contraacțiune.

Cam în aceeași perioadă (deci înaintea atacurilor de la 11 septembrie 2001), un raport al unei comisii federale americane releva o amenințare teroristă majoră care consta în cyberatacuri asupra controlorilor aerieni și într-o posibilă agresiune bacteriologică asupra orașelor americane. Era un raport de 143 de pagini, rod al activității Comisiei Americane asupra Securității Naționale, compusă din 25 de experți, care avertiza că, în anii următori, americani vor fi din ce în ce mai vulnerabili, inclusiv la cyberatacuri.

Începând din 1999, au fost clonate de cyberteroriști milioane de pagini Web prin care cei ce navigau pe Internet erau deturnați spre site-uri cu conținut pornografic. În aceste site-uri Web, erau inserate comenzi care deschideau pagini porno și dezactivate comenzile pentru ieșirea din acestea. Deci, cel care intra, fără voia lui, într-un astfel de site, nu putea ieși decât dacă închidea calculatorul. Un terorism ieftin, aparent o glumă

de prost gust. În realitate, era vorba de cu totul altceva. Era un atac psihologic, cu efecte foarte puternice în lumea americană, educată în spiritul unor valori foarte importante pentru Statele Unite. Or, prin pornografie, tocmai aceste valori erau vizate și lovite. A fost o problemă extrem de complicată în Statele Unite, care nu a fost încă rezolvată pe deplin.

Departamentul Apărării, datorită unui laborator care a costat 15 milioane de dolari și a unei echipe formate din 80 de anchetatori, a încercat să oprească cyberpirajii și cyberspionii, să recupereze mai ușor fișierele șterse sau sustrase. Laboratorul a pretins că poate localiza precis cyberpirajii, efectuând rapid căutări în zeci de milioane de documente și reușind să citească fișierele șterse de către proprietarii lor. În septembrie 1999, s-a făcut chiar o demonstrație prin care au fost recuperate informațiile de pe o dischetă făcută bucățele.

Un ciberpirat român – Mircea Harapu, de 23 de ani din Timișoara – a fost deferit Justiției, în octombrie 2000, întrucât a încercat să escrocheze firma americană Zwirf Com din New York de suma de 5 000 de dolari. El a reușit să intre în serverul firmei și să sustragă unele date confidențiale. În SUA, astfel de infracțiuni se pedepsesc cu 15 ani de închisoare. În România, la vremea aceea, legislația era ca și inexistentă. Fenomenul face parte din sistemul infracțiunilor pe Internet și constituie una dintre amenințările majore ale acestui secol. Nu este însă cea mai periculoasă.

În 2003, spre exemplu, pirajii informaticieni au spart de mai multe ori codurile guvernului federal canadian, reușind să acceseze rețelele Ministerului Apărării. Echipa de Reacție la Incidentele Informatice (ERRI) a Ministerului Apărării a întocmit un raport în care se arăta că s-au petrecut 160 de asemenea incidente. Sistemele informatice federale canadiene, potrivit acestui raport, nu sunt vulnerabile numai la atacuri teroriste, ci și la incursiunile serviciilor de informații străine. Este aproape imposibil să fie eliminate riscurile de piraterie în sistemele informaționale, dată fiind evoluția spectaculoasă a mijloacelor informatice accesibile spărgătorilor. Același raport semnală cinci cazuri de intruziune pentru “informații privilegiate” în rețeaua Ministerului Apărării, ceea ce reprezintă cea mai gravă atingere posibilă printre cele șapte niveluri de violare. Sau semnalat, de asemenea, cinci cazuri de “acces limitat neautorizat” și 35 de tentative de infectare cu un virus, cu un vierme informatic sau cu un program nesolicitat, iar pe plan intern 110 cazuri de lipsă de securitate. Acestea sunt cazuri semnalate la 14 iulie 2004 de presa canadiană, datele provenind de la Centrul de securitate a telecomunicațiilor, un organism ultrasecret al guvernului, însărcinat cu spionajul electronic și cu protecția sistemelor informatice federale⁵.

Există, desigur și alte modalități de a accesa anumite ordinatoarele. FBI a reușit să atragă în Statele Unite, la firma Invita, o întreprindere montată cu piese de ocazie, doi pirajii ruși, promițându-le posturi de consultanți în securitatea informatică a acestei firme. Înainte de a fi arestați, li s-a cerut să demonstreze ce știu să facă. Li s-a pus la dispoziție un ordinator a cărui tastatură era pusă sub supraveghere. Fiecare apăsare de tastă era înregistrată. În acest fel, FBI a obținut informațiile și parolele necesare pentru a avea acces la 250 gigaocteți de date compromițătoare asupra ordinarilor suspecte din Rusia. În timpul procesului, s-a discutat mult pe tema metodelor FBI,

⁵ <http://fiweb.9online.fr/chronicnet61.htm>.

relevându-se și alte cazuri – spre exemplu afacerea Mafiaboy – în care s-a colaborat cu autoritățile din țara respectivă. Cei doi pirați ruși – Gorșkov și Ivanov – au fost acuzați de mai multe infracțiuni asupra întreprinderilor americane, fiind bănuți că ar fi sustras în jur de 300 000 de numere de cărți de credit.

De-a lungul anilor, au apărut numeroase firme de securitate pe Internet, iar programele au fost dotate cu componente de securizare și de protecție a datelor mai simple sau mai sofisticate, care se reînnoiesc și se complică de la an la an. În acest fel, numeroase atacuri ale cyberteroriștilor sunt prevenite și stopate, dar unele, totuși, reușesc. Programele din ce în ce mai puternice, conexiunile de mare debit permit să se copieze ilegal, în doar câteva secunde, tot ce se dorește a fi sustras și cunoscut, inclusiv baze de date, proiecte de programe de modernizare și dezvoltare, studii de marketing și tot ce se mai poate spiona în domeniul economic, social, informațional și militar. Acestea îngreunează sistemele de securitate, dar ele nu încetează să țină pasul și să asigure, totuși, o bună protecție celor care apelează la ele.

Încă din octombrie 1998, Congresul american a elaborat o lege de copyright în domeniul numeric, care pune în aplicare tratatele semnate la Geneva în decembrie 1996 privind proprietatea intelectuală. Desigur, cei mai interesați în acest domeniu au fost și au rămas producătorii și proprietarii de soft-uri, îndeosebi în domeniul divertismentului (jocuri), și mai puțin interesați oamenii de știință, bibliotecarii și academicienii.

În cyberspațiu, există un război continuu, cu mii de bătălii și miliarde de confruntări. Am putea spune că niciodată, pe această planetă, nu a existat o așa complexă confruntare, mai violentă și mai neiertătoare, precum cea actuală din cyberspațiu. E drept, acest cyber-război nu produce, în mod nemijlocit, milioane de morți și răniți, nu presupune ciocniri sângeroase cu sabia, cu aviația strategică sau cu rachetele Tomahawk. Bătăliile se desfășoară, în primul rând, pentru controlul informației, pentru finanțe și putere. Beligeranții sunt, în primul rând, marile firme producătoare de hardware și software, de jocuri și alte produse de consum electronic și informațional. Victimele sunt dependenții. Se știe deja despre Sindromul Dependenței de Internet (SDI). El este deja în atenția specialiștilor și, deocamdată, nu există un tratament pe măsură. Războiul clasic produce morți, răniți, traume psihologice și pagube materiale. Impactul sângelui vărsat este puternic și, de aceea, el este din ce în ce mai mult evitat în lumea civilizată. Dar, lumea aceasta nu poate renunța nici la afaceri, nici la confruntare. La urma urmei, însuși războiul, în epoca societății cunoașterii, a societății cibernetice sau epistemologice, este privit și tratat ca o afacere. Războiul bazat pe rețea, noul concept fundamentat, dezvoltat și aplicat de americani în ultimele războaie, mai ales în războiul din Irak, din martie-aprilie 2003, este privit, evaluat și dezvoltat ca o afacere, din perspectiva sistemelor dinamice complexe.

Ceea ce se știe se referă mai ales la confruntarea dintre marii producători de pe piața hardware și software, iar bătălia se duce în principal pentru cucerirea sau dominarea acestor piețe de mii de miliarde de dolari. Dincolo de concurențe și de aceste bătălii firești se află însă adevăratele dimensiuni ale strategiilor politice de dominare politică, economică, financiară, informațională și, ca ultim suport al acestora, militară a lumii.

Când, la o masă de joc, jucătorii sunt de aceeași categorie, nimeni nu-și pune probleme. Jocul este chiar interesant. Dar când un jucător devine mult prea puternic,

atunci lucrurile se schimbă. Jucătorii nu mai pot părăsi masa, decât falimentăți, în virtutea regulilor stabilite, iar cel puternic înghite totul până ce este și el atacat din toate părțile. A fost cazul lui Napoleon Bonaparte. Regii europeni nu l-au iertat, întrucât nu făcea parte din lumea lor, iar când a devenit prea puternic, l-au lovit și l-au distrus. Este cazul Microsoft. Arogantul Bill Gates a fost nevoit să demisioneze pentru a lăsa frânelor unui amic de-al său, de 30 de ani. În acest timp, s-a deschis un alt mare front, cel al Internet-ului. AOL, datorită supercapitalizării bursiere, cumpără Time-Warner, plătind acțiunile acesteia cu 71% mai mult decât valoarea lor reală. Pe planul producției materiale, are loc o reînnoire incredibilă a lui Apple, dar Intel este pe punctul de a marșa pe o nouă platbandă. Apare, prin anii 2000, un nou monstru în ceea ce privește comercializarea cărții electronice, Amazon.com.⁶ Un acord amiabil (dar confidențial) se produce la începutul anului 2000 între Caldera (fondată de creatorul lui Novell) și Microsoft, valorând vreo 250 de milioane de dolari. Acest conflict este legat de o poveste uitată, cea a lui Gary Kyldall, primul în lume care a realizat, în 1973, un program de interfață între un lector de dischete cu un micro-ordinator, Intelec-8, denumit de autor sistem de exploatare CP/M (Control Program/Microcomputer). Au loc o serie întreagă de negocieri între IBM, Digital Research etc. Steve Balmer negociază cu Gates licența SCP-DOS, o clonă a lui CP/M pentru 50 000 de dolari și îl angajează pe Tim Paterson pentru a adapta sistemul la IBM PC. O dată cu sistemul de operare MS-DOS 1.0, care costă 60 de dolari, apare și sistemul DR-DOS, mult mai puternic, dar și de patru ori mai scump. În 1984, este propusă o interfață grafică pentru PC, identică din punct de vedere vizual cu cea de pe Mac, dar cu unele modificări cosmetice, pentru a se evita un proces. Dar nu numai Microsoft s-a inspirat de la Apple. Știm foarte bine că, în această perioadă, a apărut și Ventura Publisher Xerox. Acesta este, de altfel, și primul program pe care l-a achiziționat Grupul de Presă al Armatei Române, în 1991, împreună cu editorul de texte WordStar și cu care au fost realizate o parte dintre publicațiile noastre din acea perioadă. A urmat editorul de text, sub MS-DOS, Windows 1.0, un program mediocru, prezentat de Microsoft prin anii '90, apoi versiunea 3.0, ajunsă și la Grupul de Presă al Armatei prin '93, urmată de 3.1, după care s-a trecut la folosirea unor editoare de text și programe de tehnoredactare mai noi, care nu erau produse de Microsoft.

În timpul acesta, Microsoft a făcut o publicitate imensă lui Windows 3.0. Firma a riscat atunci foarte mult pentru o interfață grafică care se vindea cu 40 de dolari. Gary Kyldall a fost un informatician genial, iar Bill Gates și Steve Allen au avut calitatea de comercianți geniali.

A urmat Windows 95, care combina DOS cu o interfață grafică. DR-DOS intră în dizgrație, în timp ce Caldera deschide un OpenDOS, folosit în sistemele Linux. Caldera atacă Microsoft pentru următoarele patru probleme:

- în mod voit, Microsoft a făcut ca Windows 3.1 să fie incompatibil cu DR-DOS, refuzând să furnizeze lui Novell un beta care i-ar fi dat acestuia posibilitatea să asigure respectiva compatibilitate;
- a utilizat tehnici de concurență neloială, deturnând consumatorii de la DR-DOS;

⁶ Lafactory.com, Francis Rozange, *La guerre de l'informatique*, jeudi, 23 juin 2005.

- a combinat artificial DOS7 cu Windows 4, pentru a realiza Windows 95, distrugând astfel concurentul;
- a combinat Windows 98 cu Internet Explorer;
- a impus constructorilor o licență pentru fiecare calculator vândut, chiar dacă se instala un alt sistem de operare decât cel furnizat de Microsoft (licență pe procesor).

A fost un proces de pomină. Departamentul pentru justiție relevă unele practici interesante în acest sens. Judecătorul Jackson, spre exemplu, ar fi acuzat Microsoft de a fi falsificat un video. Se fac unele demonstrații – inaccesibile celor neavizați în electronică –, pentru a se demonstra că suprimarea lui Internet Explorer din Windows 98 nu scade performanțele acestuia etc. În această capcană, a intrat chiar și unul dintre martori, profesorul de economie Richard Shamlensee. Acesta a încercat să demonstreze că Windows nu reprezintă un monopol, întrucât se vede amenințat de tehnologii rivale. Fiind întrebat care sunt acestea, profesorul n-a fost în măsură să spună nici măcar una.

Bătăliile continuă. Este interesant cazul AOL, o societate de difuzare a informației pe Internet. Inițial, a avut loc o fuziune de zece miliarde de dolari între AOL și Netscape. Într-o vreme, aceasta a fost considerată, de unii naivi, o operațiune importantă. AOL a cumpărat apoi 55 la sută dintre acțiunile firmei Time Warner cu mai mult de 160 de miliarde de dolari. A rezultat un grup cu o capitalizare de 300 de miliarde de dolari. În fruntea lui AOL, se afla Steve Case, care putea deveni la fel de celebru ca Bill Gates. În 1995, Microsoft lansează propriul său serviciu on line: MSN, care nu este, totuși, o reușită. AOL înghite rapid CompuServe, o rețea destinată profesioniștilor, apoi, după cum s-a văzut, Netscape și, în cele din urmă, uriașa societate Time Warner.

Din acest moment, există două viziuni destul de fixe, maniace chiar, asupra cyberspațiului: Bill Gates, care dorește ca programele sale să fie prezente în fiecare casă, și Steve Case, care vrea ca AOL să fie în fiecare cămin. Începe o bătălie frontală. AOL Time Warner face parte din primele cinci mari societăți ale planetei. Microsoft a investit cinci miliarde de dolari în AT&T și trei miliarde în diferite alte societăți de telecomunicații, pentru a profita de lansarea probabilă a Internet-ului de mare viteză. Trebuia deci să existe în SUA două categorii de abonați: abonații la AT&T, care primesc un conținut editat de Microsoft, și abonații lui Time Warner, alimentați de AOL. Astfel, un război care a început în cyberspațiu pătrunde și în lumea reală.

În același timp, se declanșează și un alt război pustiitor: cel de la bursă. Aici există o dublă scală speculativă: una, în media, care se consideră a reprezenta o investiție pentru câștigarea de noi clienți, și cealaltă, în lumea reală. “Băieții de aur” nu știu care scală trebuie aplicată. Cea a Internet-ului sau cea a lumii reale ?

În ceea ce privește speculațiile la bursă – acolo unde se duce, în mare măsură, și o parte din acest omniprezent cyberrăzboi –, lucrurile s-au schimbat radical față de ideea tradițională a acestei instituții, unde, adesea se păstrau zeci de ani pachete de acțiuni pentru a fi puse în vânzare la timpul potrivit. Filozofia de rețea schimbă complet și filozofia de bursă. La un moment dat, *Amazon.com* avea pierderi cumulate la 600 de milioane de dolari, iar valoarea acțiunilor era ca și inexistentă. Numai că, în condițiile actuale, acest lucru nu are prea mare importanță, întrucât totalitatea acțiunilor disponibile

pe piață se schimbă la fiecare două săptămâni, iar această firmă dispune de cel puțin treisprezece milioane de acțiuni care se schimbă în fiecare zi.

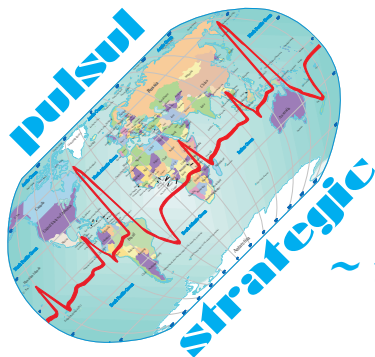
Războiul informatic cuprinde toate sectoarele culturale și media. Industria de discuri a fost afectată de recrudescența lui MP3, în timp ce editorii de cărți tipărite vor fi destul de repede înghițiți de cartea electronică. Cu atât mai bine, spunem noi. Vor fi astfel salvate o parte dintre pădurile planetei, ceea ce va însemna foarte mult, întrucât un copac produce oxigen pentru 40 de oameni, iar o carte se citește mult mai ușor pe un computer portabil (care, în viitor, se va afla la îndemâna fiecăruia) decât într-o mare bibliotecă !

Cyberrăzboiul marilor giganți are efecte și pe plan material, adică în lumea reală. Apple câștigă, datorită I Mac, un mic sistem, puțin costisitor, care permite conectarea facilă la Internet. Intel, care a fost obligat să realizeze un Pentium 2450, dotat cu un accelerator, capabil să ruleze orice aplicație, vizează deja reconversia sa, mai întâi prin crearea unor centre server destinate să conecteze marile întreprinderi la NET și, poate, orientându-se spre Linux, întrucât Windows nu este, în viziunea sa, nici suficient de stabil, nici suficient de suplu.

Bill Gates s-a retras pentru a medita la epoca de după PC. Microsoft nu va dispărea de pe piață, datorită, în primul rând, uriașelor investiții în cablu și satelit. Dar va mai rămâne el multă vreme un gigant în domeniul programelor ? Rămâne de văzut, întrucât, de-acum, este vremea Internet-ului.

Arta cyberstrategică, în această epocă de început, se prezintă ca o uriașă arhitectură fluidă, flexibilă, fractală. Totul se află în mișcare, în devenire, reperatele sunt și ele mișcătoare, informația se globalizează, filozofia de rețea începe să domine și să schimbe lumea. Esența ei rămâne însă aceeași. Arta cyberstrategică, la fel ca oricare artă, are menirea de a proiecta și a construi strategii, de a adopta strategii sau soluții strategice adecvate, inteligente și surprinzătoare, într-o lume în care totul se mișcă. Ea aparține, după cum s-a văzut și din aceste câteva sumare exemple, nu numai specialiștilor în informatică (poate, lor le aparține cel mai puțin), cât mai ales oamenilor politici care se află imediat în fața și pe suportul “comercianților de informație”, băncilor și universului noilor interese care se confruntă, strategilor care visează la un altfel de război sau care se tem de vechiul și terorizantul război de atriție, dorind să transfere atriția în domeniul terorismului sau contraterorismului electronic și informațional. În fond, și aici există un inepuizabil câmp de bătaie, iar generalii generoși a-l pregăti și modela n-ar trebui să lipsească. Și nici nu lipsesc.

SUDANUL CONTEMPORAN

~ între bogăția petrolului
și criza politică,
militară și umanitară ~

Alexandra SARCINSCHI

A lua pulsul strategic al Planetei nu înseamnă a ne opri doar acolo unde țări cu pretenții de mari puteri pun la cale planuri care amenință securitatea întregii lumi, ci trebuie să urmărim și țările și zonele în care, oricât de insignifiante ar părea, frământările interne nu numai că escaladează în conflicte dure, ci atrag și solicită intervenția comunității internaționale. Un astfel de caz este cel al Sudanului, unde criza din Darfur – declanșată în anul 2003, dar cu rădăcini mult mai adânci – provoacă multe pierderi de vieți omenești și, în același timp, demonstrează nevoia de cooperare a instituțiilor internaționale de securitate.

Sudanul contemporan

Republica Sudaneză (capitala la Khartoum) reprezintă, ca teritoriu, cea mai mare țară a Africii – 2 505 810 km², cu o populație de 40 187 486 de locuitori, a cărei medie de viață este, însă, foarte scăzută – 18 ani, indicând o populație tânără, în care doar 2,4% din total depășește 65 de ani¹. Condițiile proaste de trai constituie principala cauză a acestei situații. Este vorba nu numai despre subdezvoltarea economică, ci și despre riscul foarte ridicat al contactării bolilor infecțioase, ca o consecință a acesteia. Astfel, SIDA, hepatita A, febra tifoidă, malaria, boala somnului, meningita etc. sunt doar câteva dintre bolile contactate de populația sudaneză. Efectul acestor evoluții este resimțit și în plan economic: rata șomajului depășește 18%, PIB-ul pe cap de locuitor este în jur de 1 900 USD și procentul de populație aflată sub limita de subzistență este de 40%.

Cu toate că încearcă să stabilizeze procesul de refacere economică, Sudanul întâmpină mari probleme. În acest sens, începând cu anul 1997, oficialii sudanezi au declanșat implementarea reformelor macroeconomice propuse de Fondul Monetar Internațional,

¹ Cifrele sunt preluate din *The CIA World Factbook 2005*, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/su.html>.

iar din 1999 au început exportul de petrol (în același an, au fost finalizate lucrările la conducta de transport “Marele Nil”), ceea ce a ajutat foarte mult la stabilizarea ratei de schimb pentru moneda națională (dinarul sudanez) și a revigorat industria ușoară. În 2004, produsul intern brut a crescut cu 6,4%, cu speranța că anul acesta va aduce o mărire și mai consistentă. De asemenea, exporturile au crescut o dată cu implicarea directă în competiția pentru petrol, deși, în anul 2003, deficitul era de peste 727 de milioane USD. În dorința de a-și spori potențialul comercial, Sudanul și-a depus candidatura la Organizația Mondială a Comerțului, iar rezultatul final al negocierilor va fi primit în 2008.

Se observă că petrolul pare a oferi o șansă enormă economiei sudaneze pentru a ieși din impas. Specialiștii au identificat rezerve de petrol de peste 563 de milioane barili, în timp ce Ministerul Energiei a declarat că rezervele cunoscute sunt în jur de 700 de milioane barili, iar cele totale – cinci miliarde barili. Estimările oficialilor sudanezi se bazează pe faptul că, deși exploatările au fost reduse la regiunile central și sud-centrale, se pare că există rezerve consistente și în nord-vest, în bazinul Nilului Albastru, și în est, în zona Mării Roșii. Producția de petrol a crescut de la 270 de mii barili/zi, în 2003, la 343 de mii barili/zi, în 2004, urmând ca, în acest an, să ajungă la 500 de mii barili/zi, conform declarațiilor ministrului Energiei, Awad al-Jaz².

Organizațiile internaționale pentru apărarea drepturilor omului contestă întregul proces de exploatare a resurselor de petrol ale Sudanului, acuzând guvernul de finanțarea unor acțiuni abuzive, inclusiv dislocări masive de populație din zonele petrolifere. Mai mult, ca urmare a conflictului dintre musulmanii din nord și creștinii și animiștii din sud, SUA au impus Sudanului sancțiuni economice (1997), care au interzis comerțul și investițiile americane în această țară.

Din punct de vedere politic, Sudanul este condus printr-un regim militar autoritarist, din anul 1989. Guvernul este dominat de o alianță formată din militari și Partidul Congresului Național (fostul Front Islamic Național), care reprezintă partea de nord a Sudanului și are o platformă islamistă, în timp ce ceilalți actori interni (Mișcarea/Armata Populară pentru Eliberarea Sudanului, în sud; Alianța Democrată Națională, în diverse zone; Armata Sudaneză pentru Eliberare, în Darfur; Congresul Beja, în est etc.) se opun direcțiilor promovate de aceasta. Sarcina președintelui (Field Marshall Umar Hassan Ahmad al-Bashir, numit în funcție în 1993) și a guvernului de a conduce Sudanul este una deosebit de dificilă, întrucât acest ținut este sfâșiat de tensiuni preponderent de natură etnică: 52% – populație de culoare, 39% – arabi, 6% – beja, 2% – străini și 1% – alte etnii. De asemenea, există diferențe uriașe și în ceea ce privește apartenența religioasă: 70% – musulmani suniți, 25% – credințe indigene și 5% – creștini (în special în sud și în Khartoum)³.

Armata sudaneză (Forțele Armatei Populare Sudaneze: Forțele Terestre, Forțele Navale, Forțele Aeriene, Forțele de Apărare Populară) este configurată atât în funcție

² Datele sunt preluate de pe website-ul Administrației pentru Informații în Domeniul Energiei, Guvernul SUA: <http://www.eia.doe.gov>.

³ Cifrele sunt preluate din *The CIA World Factbook 2005*, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/su.html>.

de PIB-ul redus din care, însă, are alocat un procent destul de mare – 3% (587 de milioane USD), cât și în funcție de coordonatele demografice specifice (anual, 442 915 bărbați ating vârsta de conscripție, adică 18 ani).

Așadar, din analiza succintă a stării Sudanului, reies câțiva factori care au întreținut și întrețin nu numai conflictul dintre nord și sud, ci și criza din Darfur.

❖ *Factori istorici și politici:*

- conflictul dintre nord și sud a devenit o parte integrantă a culturii politice sudaneze, primul război civil datând cu un an înaintea momentului declarării independenței față de Egipt și Marea Britanie (1 ianuarie 1956) – din 1955 până în 1972, reluat după 11 ani;
- conflictul dintre nord și sud este, de fapt, un conflict între musulmani, pe de o parte, și creștini și tradiționaliști, pe de altă parte;
- etnicitatea și religia se întrepătrund cu lupta pentru putere și resurse (petrol), deoarece statutul unor zone petrolifere importante, precum regiunea Nilului Albastru, reprezintă puncte de dezacord în negocierile de pace (Acordul Naivasha);
- normele religioase au dat naștere la numeroase animozități, impunerea shar'ia creștinilor și tradiționaliștilor, alături de trimiterea în sclavie a copiilor creștini și crucificarea pastorilor, exacerbând tensiunile religioase.

❖ *Factori economici:*

- ⇒ în timp ce economia pare a se consolida, în ultimii ani, disparitățile dintre nord și sud sunt din ce în ce mai mari;
- ⇒ rezervele generoase de petrol din sud au stârnit invidia nordului musulman, petrolul rămânând un subiect de importanță strategică.

❖ *Factori sociali:*

- ↘ peste 4,4 milioane de refugiați sudanezi și persoane dislocate în interiorul țării sunt greu de reintegrat, acest proces creând conflicte între cei întorși acasă și actualii locuitori;
- ↘ infrastructura nedevelopată nu are capacitatea de a furniza servicii fundamentale populației, astfel că guvernul sudanez se confruntă cu probleme de legitimitate, mai ales în zonele de conflict;
- ↘ stabilitatea viitoare este impietată de rata mare a șomajului, ce derivă din problemele demografice.

❖ *Factori regionali:*

- peste 135 000 de refugiați au traversat granița cu Ciadul, din cauza conflictului din Darfur; mai mult, din acest motiv, orașele de graniță din Ciad au fost bombardate, fiind uciși un număr mare de locuitori, relațiile dintre Sudan și Ciad devenind, astfel, din ce în ce mai tensionate;
- Eritreea este acuzată de oficialii sudanezi că susține grupările rebele;
- frontierele administrative ale Kenyei au fost prelungite în interiorul Sudanului, dând naștere la așa-numitul “Triunghi Ilemi”;
- Egiptul a creat și el un triunghi economic, denumit “Triunghiul Hala'ib”;

- au loc numeroase ciocniri violente între sudanezi și populația pastorală din Republica Centrafricană asupra drepturilor de pășunat de-a lungul graniței comune.

Darfur – criză multidimensională

◆ *Factorii declanșatori și evoluția crizei*

Darfur se întinde pe o suprafață de peste 500 000 km², reprezentând o cincime din teritoriul sudanez, iar populația sa numără aproximativ 6 milioane de locuitori. La rândul său, această regiune este împărțită în trei unități administrative (wilayat sau state): Darfurul de Nord (Shamal Darfur, 296 429 km², peste 1 400 000 de locuitori, capitala la al-Fashir), Darfurul de Vest (Gharb Darfur, 79 460 km², peste 1 500 000 de locuitori, capitala la al-Junayah) și Darfurul de Sud (Janub Darfur, 127 300 km², peste 2 700 000 de locuitori, capitala la Nyala)⁴.

De-a lungul istoriei regiunii, relațiile dintre arabi și celelalte etnii (furi, masaliți și zaghawa) au înregistrat numeroase tensiuni. În principal, acestea au fost cauzate de comerțul cu sclavi, Regatul fur exportând africani din diverse părți ale Sudanului ca sclavi în lumea arabă. În același timp, locuitorii arabi și cei de altă etnie au nevoi economice diferite, care au determinat apariția conflictelor asupra resurselor de apă și pășunat: primul grup este constituit din păstori nomazi, în timp ce cel de-al doilea din fermieri sedentari.

Guvernul sudanez a avut, încă din 1956, un puternic caracter arab, chiar dacă primul război civil între musulmani și populația de alte etnii din sud a început în 1955. În 1972, acest război este încheiat prin Acordurile de la Addis Abeba, însă este reluat în 1983, o dată ce președintele a declarat shari'a în sud. În 2002, a fost declarat armistițiul, iar conferințele de pace din anul următor au generat un acord prin care veniturile statului, în special cele rezultate din exploatarea petrolului, vor fi împărțite între guvern și rebelii din sud. Grupările rebele din Darfur, Mișcarea pentru Justiție și Egalitate (JEM) și Armata Sudaneză de Eliberare (SLA), nu au fost satisfăcute de prevederile Acordului, acuzând guvernul de oprirea populației de alte etnii decât cea arabă.

La începutul anului 2003, rebelii JEM și SLA au atacat forțele guvernamentale, care, luate prin surprindere, au fost puse în situația de a riposta cu foarte puține trupe, întrucât o mare parte a soldaților proveneau din regiunea Darfur. Răspunsul a constat într-o campanie aeriană ce a susținut acțiunile terestre ale miliției arabe Janjaweed, ai cărei membri au fost recrutați din rândul triburilor locale și înarmați de către guvern.

Chiar dacă, la origine, criza era de natură politică, ea a căpătat atât o puternică dimensiune etnică, civilii de anumite etnii devenind ținte sigure, cât și una economică, legată de competiția pentru apă și pășuni.

În 2004, Ciadul s-a implicat în negocieri, la N'Djamena, ajutând la stabilirea unui Acord pentru Încetarea Umanitară a Focului (8 aprilie) între guvernul sudanez, pe de o parte, și JEM și SLA, pe de altă parte. Atacurile au continuat, astfel că Uniunea Africană (UA) a creat o Comisie pentru supravegherea încetării focului. Observatorii acesteia au raportat

⁴ Datele sunt preluate de pe website-ul <http://www.nationmaster.com>

că, în timp ce satele populate de alte etnii decât cea arabă au fost complet distruse (depopulate, prădate și arse), așezările arabe sunt funcționale, iar locuitorii lor – nevătămați.

Ambele părți conflictuale au fost acuzate de încălcarea gravă a drepturilor omului, inclusiv de masacru și viol. Mai mult, criza a căpătat și o dimensiune internațională prin numărul mare de refugiați înregistrați în Ciad (peste 100 000 de persoane). Din vara anului 2004, bolile infecțioase și malnutriția au început să facă mai multe victime decât conflictul armat dintre cele două părți, ca o consecință directă a distrugerii satelor și a mijloacelor de producție agricolă a grupurilor de alte etnii decât cea arabă, dar și a dislocării uriașe de populație. Astfel, amploarea luată a adus în discuție iminența unui dezastru și chiar a riscului de producere a unui genocid comparabil cu cel din Rwanda.

◆ *Acțiunea organizațiilor internaționale*

Privită ca un conflict între triburile africane, situația din Darfur nu ar fi necesitat, în mod necesar, intervenția comunității internaționale, ci, mai curând, pe cea a statului. Totuși, există câteva motive pentru care organizațiile internaționale au decis să intervină. În primul rând, regimul de la Khartoum este departe de a avea o atitudine nediscriminatorie vizavi de regiunile periferice și populația africană a Sudanului; politicile implementate în domeniile economic și social au demonstrat cu claritate intenția guvernărilor de a marginaliza tot ceea ce nu aparține etniei arabe și de a conserva resursele și puterea politică în zona arabă a vieții sociale sudaneze. În al doilea rând, clasa conducătoare nu și-a concentrat forțele pentru a rezolva nici conflictul dintre nord și sud, nici criza din Darfur, ci s-a pronunțat cu fermitate împotriva opoziției africane. Nu în ultimul rând, în cazul Darfurului, încălcarea legislației internaționale și a drepturilor universale ale omului a atras atenția organizațiilor internaționale și le-a determinat să intervină.

Astfel, urmându-și vocația sa globală, ONU s-a implicat profund în rezolvarea crizei sudaneze, prin semnarea unor acorduri comune, printr-o serie de rezoluții ale Consiliului de Securitate și prin autorizarea unei misiuni în zonă (UNMIS)⁵.

La 3 iulie 2004, guvernul Sudanului și ONU au semnat un Comunicat Comun, ce afirmă, pe de o parte, angajamentul oficialilor sudanezi de a rezolva conflictul dintre nord și sud și criza din Darfur, iar pe de altă parte, angajamentul ONU de a-i asista în această problemă. În Comunicat, cele două părți sunt de acord cu crearea, la nivel înalt, a unui Mecanism Comun de Implementare a Acordului, cu scopul elaborării unor rapoarte periodice asupra situației din Sudan. Mai mult, conform Rezoluției 1547 (11 iunie 2004) a Consiliului de Securitate, este creată Misiunea Înaintată a ONU în Sudan (UNAMIS), a cărei sarcină principală era de a pregăti desfășurarea unei misiuni de pace, în timpul perioadei ce urmează semnării Acordului Comprehensiv de Pace dintre guvernul sudanez și Mișcarea/Armata Populară pentru Eliberarea Sudanului. Această misiune, UNMIS, ce a avut mandat inițial trei luni (până în septembrie 2004), a fost prelungită până în martie 2005. Prin Rezoluțiile 1556 (30 iulie 2004) și 1564 (18 septembrie 2004), UNMIS a primit misiunea de a-i sprijini pe Secretarul General și pe Reprezentantul Special al acestuia în ceea ce privește: pregătirea rapoartelor lunare către Consiliul de Securitate, colaborarea cu guvernul sudanez relativ la investigarea

⁵ Vezi <http://www.un.org/Docs/sc>

violării drepturilor omului și a legii umanitare internaționale, sprijinirea Uniunii Africane în planificarea și evaluarea misiunii proprii în Darfur, pregătirea implementării acordului cu guvernul și pregătirea rapoartelor asupra progresului acestui proces. Mai târziu, prin Rezoluția 1590 (25 martie 2005), Consiliul de Securitate a decis că UNMIS va rămâne în Sudan și va fi constituită din 10 000 de militari și până la 715 polițiști. De asemenea, Consiliul a solicitat Secretarului General ca, prin intermediul Reprezentantului său Special în Sudan, să coordoneze toate activitățile sistemului ONU în această țară, să mobilizeze resursele și sprijinul comunității internaționale pentru furnizarea imediată de asistență în scopul dezvoltării pe termen lung a Sudanului, să faciliteze coordonarea și cooperarea cu alți actori internaționali, în special Curtea Penală Internațională (sesizată prin intermediul Rezoluției 1593 a Consiliului de Securitate al ONU), Uniunea Africană și Autoritatea Interguvernamentală pentru Dezvoltare.

ONU nu a intervenit într-un conflict scăpat complet de controlul organizațiilor internaționale, ci, dimpotrivă, încă din anul 1994, *Autoritatea Interguvernamentală pentru Dezvoltare* a creat un Comitet de Pace pentru Sudan, asumându-și rolul de arbitru al conflictului ce afecta deja țările vecine.

De asemenea, Uniunea Africană s-a implicat în rezolvarea acestei crize, propunând o strategie ce vizează două aspecte principale ale situației din Sudan, fără a-l ignora nici pe cel umanitar: un aspect *operațional*, centrat pe desfășurarea unei misiuni proprii – AMIS –, care, inițial, totaliza circa 3 200 de militari și polițiști; un aspect *politic*, urmărind realizarea unui echilibru politic durabil ce va pune capăt crizei din Darfur.

La începutul lunii iunie 2005, oficialii organizației africane au decis mărirea efectivelor umane ale AMIS, deși misiunea înregistra deja un deficit de 200 de milioane USD. În plus, Uniunea a cerut și ajutorul NATO și al Uniunii Europene pentru desfășurarea, până la sfârșitul lunii august și începutul lui septembrie, a celor aproximativ 7 500 de militari și polițiști, urmând ca, până în primăvara lui 2006, numărul acestora să ajungă la 12 500.

NATO a hotărât că va furniza logistica necesară transportului aerian al trupelor africane, întreaga operație fiind coordonată din Europa. De asemenea, și UE a numit un reprezentant special în Sudan, al cărui rol este de a coordona eforturile de menținere a păcii realizate de efectivele africane. Totuși, în ciuda disponibilității afirmate, cele două organizații au declarat că nu vor desfășura trupe proprii în Darfur.

Cu toate că acordul de pace dintre guvernul sudanez și Mișcarea/Armata Populară pentru Eliberarea Sudanului, semnat la 9 ianuarie 2005, a marcat sfârșitul celui de-al 21-lea an de război civil între nord și sud, criza din Darfurul de Vest rămâne încă nesoluționată și afectează, în continuare, viețile a peste 2,4 milioane de locuitori, conform cifrelor înregistrate la începutul acestui an. Conflictul dintre nord și sud, ce a durat peste două decenii, și cel din Darfur, început acum aproximativ 18 luni, au provocat dislocări masive de populație, distrugerea infrastructurii, violarea dramatică a drepturilor omului și explozia ratei mortalității. De asemenea, au proliferat și conflicte secundare, multe dintre ele generate de competiția dintre triburi pentru resurse.

În acest context, realizarea păcii în Sudan constituie una dintre cele mai importante provocări pentru comunitatea internațională. Pacea înseamnă pentru această țară nu numai stoparea conflictului armat, ci, mai ales, reducerea sărăciei, promovarea drepturilor omului și dezvoltarea socio-economică.

ASIA CENTRALĂ UN NOU MARE JOC ?

Maior Răzvan-Pavel SURDU

Se joacă astăzi un nou mare meci în politica mondială, vizavi de această regiune ? Cu siguranță. Ca urmare a noilor evoluții ale situației geopolitice și geostrategice din regiune, se pare că aceste țări au căpătat o nouă valoare și o importanță pe măsură. În prezent, întreaga lume și, mai ales, zonele vestice și centrale ale Asiei suferă transformări majore, în care toate marile puteri și chiar puterile regionale au preocupări manifeste în a-și promova interesele în noile desene politice ce se conturează. Anterior datei fatidice de 11 septembrie 2001, poziția acestor state prezenta o importanță deosebită, pe de o parte, datorită bogăției resurselor naturale, iar pe de alta, datorită poziției geostrategice între două mari puteri nucleare: Federația Rusă și China. Însă, după momentul amintit, o dată cu implicarea Statelor Unite în Afganistan și, apoi, în Irak, precum și o dată cu prezența militară americană pe teritoriul unora dintre aceste state, jocul devine mult mai complex, iar “potul” mai mare. Un nou joc, cu aceiași actori, dar în roluri și cu interese diferite. Ca cei mai importanți actori se detașează, de la distanță, Statele Unite și Federația Rusă, ca o reeditare a meciului dintre Imperiul Britanic și Rusia țaristă, din secolul al XVIII-lea. În același timp, nu trebuie subestimată rolurile Chinei, Turciei, Iranului, Indiei, Pakistanului și chiar al Uniunii Europene.

Asia Centrală

Pentru a putea înțelege toate aspectele jocului, trebuie să înțelegem regiunea, atât ca întreg, cât și cele cinci componente diferite, cu interese diferite, cu situații interne diferite și, poate, cu drumuri diferite: *“După decenii de dominație rusească și sovietică, Asia Centrală apare iarăși ca o regiune geopolitică critică în politica lumii. Această regiune se bucură nu numai de o poziție geostrategică unică în centrul Asiei, ci chiar în inima Eurasiei”*¹. Regiunea este dispusă la intersecția unor civilizații diferite.

Una dintre cele mai mari provocări pentru statele Asiei Centrale o reprezintă problema identității naționale și regionale. Fiind una dintre cele mai vechi regiuni ale lumii, chestiunea identității formează o problemă complexă. Adânc înrădăcinat în secole de istorie, cu totul diferite unele de celelalte, procesul reidentificării nu poate fi foarte ușor. Din acest punct de vedere, se naște cel puțin o întrebare: *“Dacă cele șapte decenii de control sovietic au reprezentat o colonizare divizatoare sau un proces progresiv de naționalizare ?*

¹ Ahmed Rashid, *Jihad – the rise of militant Islam in Central Asia*, Yale University Press, 2002, p. 33.

În primul rând, este foarte important de știut cine sunt oamenii care trăiesc aici și background-ul istoric al regiunii. Începând cu anul 500 î.H., când Darius I a anexat regiunea cunoscută ca Transoxiana (Uzbekistan și Tajikistan) Imperiului Persan, și până în anii '20 ai secolului trecut, când Stalin a divizat cu forța această regiune în cinci republici sovietice, Asia Centrală a fost un centru al imperiilor și războaielor, al artei și culturii, al religiei și comerțului. Mare parte a motivației bogăției istorice și geografice a acestei regiuni o constituie suprafața sa imensă dispusă în inima continentului euro-asiatic. În Antichitate, această regiune era considerată ca fiind centrul lumii, legând China de Europa prin faimosul Drum al Mătăsii: *“Cel mai puternic atu din trecut al Asiei Centrale, ca și cea mai mare problemă a sa în prezent este faptul că e o regiune închisă, încadrată de Iran și Afganistan în sud, China la est și Rusia în nord și vest. Vasta stepă central-asiatică este încadrată de Marea Caspică la vest, lanțurile Munților Hindu Cuș și Pamir la sud și al Munților Tian Shan la est, de-a lungul graniței cu China. În partea de nord, unde stepa kazahă se întrepătrunde cu Siberia, nu există o delimitare clară. Două fluvii au creat formidabile granițe geografice, culturale și politice ce separă la fel de puternic Asia Centrală de restul lumii, pe cât a conectat-o Drumul Mătăsii. Amu Daria despărțea imperiile nomade turcic și mongol din Asia Centrală de Imperiul Persan aflat la sud, iar mai târziu a acționat ca o zonă tampon între Imperiul Britanic și Rusia țaristă. În perioada contemporană, acesta a reprezentat granița dintre Afganistanul condus de talibani și Asia Centrală. Fluviul Sir Daria a apărut regatele Asiei Centrale în fața invaziilor periodice venind dinspre Mongolia, Siberia și Deșertul Gobi”*².

Însă, inima Asiei Centrale a fost dintotdeauna Valea Fergana. Lungă de doar 320 km și cu o lățime maximă de 110 km, fertila vale a fost, de secole, căminul celei mai mari concentrări de populație din regiune. În prezent, are peste 10 milioane de locuitori, ceea ce reprezintă 20% din totalul populației Asiei Centrale. De asemenea, Fergana a fost, în mod tradițional, centrul politic și cultural al islamismului central asiatic.

Regiunea cuprinde astăzi cinci republici independente: Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirghizstan și Tadjikistan: *“Întinderea sa, de 2,5 milioane kilometri pătrați, găzduiește o populație de numai 52 de milioane, reprezentând peste 100 de grupuri etnice, între care uzbekii, kazahii și tadjicii predomină. Cel mai mare grup etnic îl reprezintă uzbekii, ce alcătuiesc peste 72% din populația de 22 de milioane de locuitori a Uzbekistanului, precum și o minoritate substanțială în toate celelalte republici din Asia Centrală”*³. În regiune trăiesc, de asemenea, și câteva milioane de ruși.

Nu există nici un dubiu că Asia Centrală, a cărei influență a fost resimțită în trecut în toată lumea euro-asiatică, poate deveni iarăși cheia securității întregii regiuni. De asemenea, nu există nici o îndoială că regiunea începe să-și recâștige importanța strategică, deși într-un context total diferit față de trecut. Vastele resurse naturale, în special gazele naturale și petrolul, au modificat fundamental importanța strategică a regiunii în politica internațională. Zona din jurul Mării Caspice deține între 90 și 200 de miliarde de barili de petrol și aproximativ 46% din rezervele mondiale de gaze naturale. Competiția

² *Idem*, p. 16.

³ H.B. Paksoy, *Modern Encyclopaedia of religions in Russia and Soviet Union* – www.hartford.hwp.com/archives/53/130.html.

dintre puterile din exteriorul regiunii pentru a controla aceste vaste resurse de hidrocarburi a început deja. În acest nou joc, considerentele geopolitice devin factori cruciali în câștigarea contractelor și în desenarea conductelor pentru transportul petrolului și al gazelor. Creșterea implicării trusturilor occidentale în exploatarea rezervelor de hidrocarburi a constituit o provocare în ceea ce privește pretențiile Rusiei în sfera sa de influență tradițională.

Există, de asemenea, o serie de probleme nonmilitare care vor destabiliza, potențial, nu doar Asia Centrală, ci și regiunile vecine. Dezechilibrele ecologice, cum ar fi *the shrinking of the Aral Sea*, vor avea implicații asupra întregii zone. Deteriorarea sistemului de irigații și a sistemelor de alimentare cu apă pot avea un deosebit potențial destabilizator.

În prezent, Asia Centrală nu se confruntă cu problemele ce există în alte țări islamice și nici nu împărtășește retorica specifică antioccidentală sau împotriva altor culturi.

Resurse naturale

Bazinul geologic din sudul Mării Caspice conține cele mai bogate resurse de petrol și gaze, identificate în zona central-asiatică și caucaziană. Azerbaidjanul, Kazahstanul și Turkmenistanul au teritorii în această zonă, iar dintre acestea, este clar că primele două dispun de rezerve semnificativ mai mari de petrol decât a treia dintre ele sau Uzbekistanul, ale căror rezerve nu depășesc 1 miliard de barili. Pe plan mondial, rezervele de petrol ale Kazahstanului (22 mld. barili) sunt comparabile cu ale Norvegiei (circa 27 mld.), ale Libiei (23,5 mld.), ale Statelor Unite (22 mld.) și ale Nigeriei (circa 21 mld.).

Turkmenistanul are cele mai mari rezerve de gaze naturale dintre toate țările Asiei Centrale. Rezervele sale de gaze sunt estimate între 2 000 și 4 400 de miliarde m³, ceea ce plasează această țară între Statele Unite (4 750 mld. m³) și Venezuela (4 000 mld. m³). De asemenea, Uzbekistanul deține rezerve semnificative de gaze naturale (1 980-3 000 mld. m³). Aceste estimări așază Uzbekistanul între Nigeria (3 110 mld. m³) și Australia (2 350 mld. m³). În ceea ce privește Kazahstanul, estimări optimiste indică rezerve de circa 2 300 mld. m³, ceea ce îl situează aproape de Australia și Malaysia (2 250 mld. m³). Azerbaidjanul, cu 470 mld. m³, este mult mai modest, situându-se între Yemen și Brunei⁴.

Trebuie reținut, totuși, că rezervele de petrol ale Asiei Centrale reprezintă doar a douăzecea parte din cele ale statelor din Orientul Mijlociu și a cincea parte din cele ale Europei de Est (inclusiv Rusia). Din punctul de vedere al rezervelor de gaze naturale, Asia Centrală, cu un total de 10 200 mld. m³, se situează pe locul 3, înaintea Africii, cu 9 750 mld. m³, și după Orientul Mijlociu și Europa de Est, inclusiv Rusia, ale căror rezerve le depășesc de cinci ori pe cele ale regiunii analizate, reprezentând 7% din totalul mondial. Bazinul caspic de sud este un bazin de exploatare matur, cu peste 150 de ani de activitate. În total, rezervele de petrol din Asia Centrală au fost estimate a fi între 15 și 31 de miliarde de barili, iar cele de gaze naturale de aproximativ 10 200 mld. m³. Rezervele totale de petrol reprezintă 2.7% din totalul mondial.

Rolul principal în exploatarea acestor resurse este deținut de Chevron, care, în asociere cu alte companii, cum ar fi Mobil Oil, AGIP SpA, o filială a companiei Eni din Italia, British Gas și Oryx Energy, a format un consorțiu, alături de gigantul rus Lukoil. Acordul

⁴ Manic Talwani, Andrei Belopolski, *Geology and petroleum potential of Central Asia* – www.bakerinstitute.org.

de asociere a acestora a fost semnat la Moscova, pe 6 decembrie 1996, și a fost extrem de important pentru Chevron.

În ciuda acestor resurse naturale bogate, toate cele cinci țări din regiune au o economie săracă, bazată, în principal, pe modelul industrial sovietic, învechit și puțin performant, și pe industria bumbacului.

Istorie

Nomazii iranieni sunt considerați ca fiind primii locuitori ai acestei regiuni. Acești nomazi, vorbitori ai dialectelor iraniene, s-au stabilit în Asia Centrală și au început să construiască sisteme extinse de irigații de-a lungul râurilor din regiune. Alexandru cel Mare a cucerit regiunea în anul 328 î.H., punând-o rapid sub controlul Imperiului Macedonean.

Cucerirea Asiei Centrale de către arabii islamiști, desăvârșită în secolul VIII d.H., a adus în regiune o nouă religie și o nouă cultură, care au devenit dominante. În timpul apogeului Califatului Abbasid (secolele VIII-IX), Asia Centrală a cunoscut o adevărată “epocă de aur”. Zona a devenit unul dintre centrele conducătoare ale învățământului, culturii și artei în lumea musulmană, rivalizând cu Bagdadul, Cairo sau Cordoba. Unii dintre cei mai mari istorici, oameni de știință și geografi islamici au provenit din această regiune.

În secolul IX, continuul aflux nomad din stepele nordice a adus un nou grup de popoare în Asia Centrală. Aceștia au fost turcii, ce locuiau în marile câmpii întinse din Mongolia până pe malul Mării Caspice.

Inviazia mongolă a Asiei Centrale reprezintă unul dintre punctele de cotitură din istoria regiunii. Acest eveniment a lăsat amprente ce s-au păstrat vizibile până la începutul secolului XX.

Perioada următoare a fost una de slăbiciune și decădere, cu invazii continue din Iran și din nord. Atenția Rusiei a fost atrasă, la început, de vânzarea unui număr din ce în ce mai mare de sclavi ruși, către Asia Centrală, de către triburile de kazahi și turkmeni. În secolul al XIX-lea, interesul Rusiei față de această zonă a crescut brusc, influențat de îngrijorarea față de acțiunile britanice în Asia Centrală, îngrijorarea față de situația cetățenilor ruși ținuți ca sclavi, necesitatea asigurării sursei de bumbac a Rusiei, precum și de dorința de a controla comerțul din regiune. În timpul primelor decade de dominație rusă, viața de zi cu zi în regiune nu s-a schimbat semnificativ. Rușii au sporit substanțial producția de bumbac, însă, din alte puncte de vedere, au interferat nesemnificativ cu populația indigenă. Unele așezări ruse au fost întemeiate în vecinătatea orașelor Tașkent și Samarcand, dar rușii nu s-au amestecat cu localnicii. Perioada de dominație rusă a produs importante schimbări economice și sociale. În această perioadă, numeroși ruși, atrași atât de climat, cât și de disponibilitatea pământului, au imigrat în Asia Centrală. O dată cu perioada bolșevică, situația Asiei Centrale s-a schimbat dramatic. După un război civil sângeros, bolșevicii și-au impus regulile schimbând granițe, tradițiile și obiceiurile populației locale și, poate cel mai important pentru evoluțiile din prezent, au adus în regiune peste zece milioane de ruși.

Încercarea nereușită de puci împotriva guvernării Gorbaciov, din august 1991, a constituit catalizatorul mișcărilor de independență pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice, deci, implicit, și în Asia Centrală. Imaginea Asiei Centrale în Occident a alternat în anii

următori de la cea de zonă stabilă pentru investițiile experimentale până la cea de zonă inacceptabilă pentru ajutoarele economice datorită situației drepturilor omului în dictaturile postsovietice. Aceste alternări au exercitat o puternică influență asupra realizărilor politice și economice ale noilor republici în primii lor treisprezece ani de existență, după destrămarea Uniunii Sovietice.

Statele

• **Kazakhstan** ~ Este cea mai mare țară din regiune, ca suprafață, și a doua ca populație. Are strânse legături cu Rusia, în principal datorită industriei de armament și, bineînțeles, datorită facilităților spațiale care sunt necesare Rusiei. De asemenea, din punctul de vedere al arsenalului nuclear, Kazakhstanul s-a situat pe locul doi, în urma Ucrainei, dispunând de peste 100 de vectori și de peste 1 000 de încărcături nucleare. Aceste capa-

ciități nucleare au constituit subiectul unor importante beneficii obținute din partea Statelor Unite, sub formă de ajutoare și compensații pentru dezafectarea acestuia, în conformitate cu prevederile Tratatelor START. Kazakhstanul deține cele mai importante rezerve de petrol din regiune, precum și importante rezerve de gaze naturale. După câștigarea independenței, puterea politică a fost preluată de Nursultan Nazarbaiev, care a instaurat o conducere oarecum dictatorială și care a intenționat să-și impună familia ca dinastie conducătoare. Corupția și incompetența au condus la implementarea unor proiecte nerealiste prin care s-au risipit importante resurse financiare, cum ar fi construcția noii capitale, Astana, și care au contribuit semnificativ la sporirea decalajelor dintre cei câțiva având relații strânse cu partidul conducător și oamenii de afaceri sprijiniți de putere, pe de o parte, și restul populației, de cealaltă parte, care a avut prea puțin de câștigat de pe urma independenței. Totuși, încercările încununete de succes ale lui Nazarbaiev de a contrabalansa între Rusia și Occident, precum și relativa securitate și stabilitate a Kazakhstanului, în comparație cu vecinii săi, au încurajat companiile petroliere occidentale să investească în această țară. În prezent, problema o constituie decalajele economice din societate, care, alături de lipsa unei reprezentări democratice, alimentează instabilitatea politică și determină aderarea unui număr din ce în ce mai mare de oameni la mișcările islamice radicale.

• **Kirghizstan** ~ Este unul dintre cele mai mici state ale regiunii, cu aproape 93% din teritoriu acoperit de munți și lipsit de resurse naturale. Luptele interne dintre trei facțiuni ale fostului partid comunist i-au marcat primii cinci ani după câștigarea independenței. Până la urmă, Askar Akaiev a câștigat în aceste lupte intestinale, devenind primul președinte ale noului stat independent. Reforma economică inițiată de acesta a fost susținută de statele occidentale și de Japonia. Însă, Kirghizstanul rămâne un stat vulnerabil și slab din punct de vedere economic, fiind încă dependent de bunăvoința vecinilor săi privind aprovizionarea

cu resurse esențiale, cum ar fi petrolul și cărbunile. La sfârșitul anilor '90, Kirghizstanul a avut de înfruntat tensiunile ivite în relațiile cu doi dintre vecinii săi: Kazakhstanul și Uzbekistanul. Aceste state i-au solicitat imperativ lui Akaiev stoparea reformei economice și eradicarea islamismului fundamentalist ce se manifesta în partea de sud a țării, așa cum făcuseră și statele respective. Pentru a-l forța pe Akaiev să întreprindă măsurile solicitate, Uzbekistanul a oprit furnizarea de petrol și gaze către Kirghizstan, în primăvara anului 1999 și, apoi, în iarna anului 2000. Toate aceste multiple crize l-au determinat pe Akaiev, pentru a se menține la putere, să accepte solicitările vecinilor, de la neutralizarea disidenței politice la arestarea oponenților regimului, la strunirea și înregimentarea mass-media și suspendarea alegerilor. Slab din punct de vedere economic, lipsit de apărare din punct de vedere militar și frământat de probleme etnice, dintr-un potențial stat model pentru celelalte state din Asia Centrală, Kirghizstanul a sfârșit prin a deveni un simplu pion în bătălia pentru Asia Centrală.

• **Turkmenistan** ~ Această țară pare a se afla sub cultul personalității președintelui Saparmurad Niazov. Folosirea fără discriminare a pedepsei cu moartea, torturarea deținuților și dispariția fără urmă a dizidenților indică un regim politic paranoic în a se menține și consolida la putere. Deoarece Moscova nu a fost interesată de exploatarea vastelor rezerve de gaze naturale ale țării, Turkmenistanul a rămas una dintre cele mai sărace republici ale fostei Uniuni Sovietice. Tentativele disperate ale lui Niazov de a obține ajutoare economice occidentale au fost stopate cu brutalitate de presiunile economice ale Rusiei. Turkmenistanul a avut și continuă să promoveze o politică externă de neutralitate, ceea ce i-a permis distanțarea de Rusia și de proprii săi rivali din regiune, pe de o parte, dar a contribuit și la izolarea țării. Niazov a refuzat să se alăture oricărui pact economic sau militar din cadrul CSI, a refuzat să contribuie cu trupe la forța central-asiatică de menținere a păcii în Tadjikistan, precum și alăturarea la poziția celorlalte state din regiune de a condamna regimul taliban din Afganistan. Totuși, în ciuda neutralității sale, Turkmenistanul menține relații militare strânse cu Moscova. Turkmenistanul dispune de un enorm potențial economic, iar poziția sa strategică îl desemnează drept alegerea ideală pentru exporturile de gaze naturale ale Asiei Centrale spre vest, sud și est. Cu toate acestea, regimul a întreprins măsuri nesemnificative pentru a rezolva gravele probleme sociale ce devastează țara și pentru introducerea unor măsuri de reformă economică, ceea ce ar prezenta țara ca un puternic și legitim partener internațional.

• **Uzbekistan** ~ În prezent, această țară este de departe cea mai puternică republică central-asiatică și, de asemenea, singura ce are granițe comune cu toate celelalte patru. Ca și ceilalți lideri din regiune, președintele Karimov a fost prim-secretar al Partidului Comunist. Investițiile străine au fost sporadice, deși investitorii internaționali au în vedere Uzbekistanul datorită poziției strategice, a bogatelor resurse naturale, precum și a forței de lucru calificate. Însă, deocamdată, refuzul continuu al Uzbekistanului de a institui reforme economice face ca această țară să apară ca o opțiune riscantă. Deși, inițial, Statele Unite au formulat critici ascuțite cu privire la respectarea drepturilor omului, începând cu 1996, dosarul a fost îngropat, Statele Unite sporindu-și investițiile în această țară ca urmare a îngrijorării față de Afganistan, a dorinței de a izola pe plan internațional Iranul, precum și a temerilor față de influența Rusiei în Asia Centrală. Uzbekistanul

a fost prima țară implicată în Parteneriatul pentru Pace, iar trupele uzbece au participat la exerciții comune alături de trupele NATO sau de cele americane. Politica lui Karimov a provocat o îngrijorare, de înțeles, printre vecinii săi. Karimov încearcă să atribuie Uzbekistanului rolul de lider în Asia Centrală, înarmând statele mici, precum Kirghizstanul și Tadjikistanul, pentru ca acestea să-i sprijine politica sau să creeze probleme Kazahstanului, mai ales după ce acesta din urmă a devenit ținta unor importante investiții străine prin companiile petroliere occidentale. De asemenea, Uzbekistanul a reușit să impună cu succes, atât Rusiei, cât și Statelor Unite, ideea că reprezintă “jandarmul” regional, iar acestea continuă să-l sprijine, încercând, la rândul lor, să influențeze direcția acestei țări. Celelalte state central-asiatice par a fi circumspecte, privind cu suspiciune intențiile lui Karimov. După ce a zdrobit, în 1992, opoziția democratică, acum atenția lui Karimov s-a îndreptat spre grupurile fundamentaliste islamice ce au bazele în Valea Fergana.

• **Tadjikistan** ~ Mai mult decât oricare alt stat din Asia Centrală, Tadjikistanul reprezintă modelul “*ce poți fi și ce ai putea fi*”. Devastat de un război civil de cinci ani, imediat după obținerea independenței, Tadjikistanul a renăscut din propria-i cenușă, având, în prezent, un guvern democratic de coaliție, care, pentru prima oară în Asia Centrală, pune alături partidele seculare cu cele religioase. Munții Pamir acoperă mai mult de 90% din suprafața țării, limitând serios comunicațiile, industria și agricultura. Totuși, în ciuda reliefului ostil, regiunea a prezentat întotdeauna o remarcabilă bogăție a civilizației. Fără îndoială că semnarea Acordului de pace din 1997 a reprezentat o piatră de hotar în evoluția țării. Pentru prima oară, politicienii neocomuniști din Asia Centrală au fost obligați să împartă puterea nu numai cu grupările politice de opoziție, ci și cu forțele islamiste locale. Însă, Tadjikistanul continuă să rămână cea mai dezavantajată națiune central-asiatică. Economia este la pământ, guvernul continuă să nu aibă control asupra unor importante zone, iar traficul de droguri din Afghanistan către Europa a devenit un factor major în destabilizarea continuă a țării.

Aspecte militare

După desprinderea de Imperiul Sovietic și în ciuda ulterioarelor acorduri de securitate bilaterale și colective cu Federația Rusă, aceste țări nu și-au putut dezvolta și clarifica, până în prezent,

Efectivele militare din Asia Centrală

doctrinile militare. Tentativele de formare a unei comunități de securitate separate între statele Asiei Centrale rămân foarte slabe. Aceste state au dispute teritoriale nerezolvate, perspec-

Țara	Suprafață (m ²)	Populație (milioane)	Efective militare	Trupe la graniță	Trupe de apărare
Kazahstan	2 717	16,7	35 000	12 000	20 000
Kirghistan	199	4,5	12 000	5 000	-
Tadjikistan	143	6,1	7 000	1 200	-
Turkmenistan	488	4,2	19 000	-	-
Uzbekistan	447	23,55	65 000	-	15 300

tive diferite asupra relațiilor cu vecinii lor sudici, precum și programe economice diferite. Lipsa de consens la o serie de întâlniri la vârf a liderilor acestor state confirmă că perspectiva dezvoltării unui “Mare Turkestan” este foarte puțin probabilă, fiecare țară tinzând

să meargă pe propriul ei drum în stabilirea și dezvoltarea relațiilor externe. Toate aceste state se confruntă cu mari greutăți în dezvoltarea forțelor armate, în primul rând din cauza resurselor financiare la dispoziție, dar și a lipsei ofițerilor bine pregătiți. În prezent, forțele armate ale acestor țări constau în mici formațiuni militare, variind de la câteva sute la câteva mii, a căror misiune constă, în principal, în paza conducerii de stat și, într-o anumită măsură, în apărarea ordinii publice.

Bineînțeles că toate aceste state au planuri pentru dezvoltarea unor structuri militare care să le asigure o anumită independență față de Rusia, din acest punct de vedere. Până în prezent, cel mai important pas în acest domeniu îl constituie Tratatul Tașkent, de securitate colectivă, care, în ciuda slăbiciunilor sale, asigură cadrul în care aceste state și Rusia pot acționa împreună în scopuri militare.

Asia Centrală și Islamul

Populația Asiei Centrale este alcătuită, în majoritate, din musulmani suniți din secta Hannafi. Imediat după obținerea independenței de către aceste țări, toate statele islamice cu interese în regiune, cum ar fi Iranul, Turcia, Arabia Saudită și chiar Afghanistanul, au trimis misionari islamici în regiune pentru a încerca recâștigarea rolului principal pe care Islamul l-a pierdut aici în timpul perioadei de dominație sovietică. Însă, zecile de ani de comunism au influențat negativ, într-o măsură foarte mare, rolul religiei în aceste societăți, așa că regimurilor neocomuniste aflate la conducerea acestor țări nu le-a fost prea greu să zădărnicească încercările fundamentaliste de a câștiga influență în această regiune. Chiar dacă, într-una dintre aceste țări, Tadjikistanul, liderii religioși au fost acceptați până la urmă să participe la guvernare, în toate celelalte republici central-asiatice, regimurile aflate la putere nu arată nici urmă de dorință în a împărți puterea, iar mișcările fundamentaliste au fost hărțuite în mod constant de către autorități. Trebuie însă menționat că, în ultimii ani, în principal ca urmare a problemelor sociale și a sărăciei populației, aceste mișcări fundamentaliste par să își sporească influența și să câștige mai mult sprijin popular.

Jocul

Interesele SUA în Asia Centrală

Pentru a schița acest subiect, trebuie să începem cu un scurt istoric al politicii Statelor Unite față de această regiune, interes ce a început să se manifeste mai pregnant după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001. Aceste atacuri au spulberat multe incertitudini privind importanța Asiei Centrale în sistemul internațional și relațiile acestuia cu marile puteri, mai cu seamă cu Statele Unite: *“După recunoașterea noilor state independente central-asiatice – Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirghizstan, Tadjikistan, la sfârșitul anului 1991, Statele Unite au dezvoltat relații diplomatice cu acestea în efortul de a sprijini democratizarea acestora și alături de adoptarea unor politici de securitate responsabile, precum și pentru a contrabalansa expansiunea influențelor din partea Rusiei, Chinei și Iranului”*⁵. Prin adoptarea Actului de Sprijinire a Libertății, din 24 octombrie 1992,

⁵ Jim Nicoll, *Central Asia's new states: Political developments and implications for US interests*, CRS Issue Brief for Congress, May 18, 2001, p. 3.

Statele Unite au construit fundamentul unei asistențe multilaterale față de statele din Asia Centrală, orientate inițial asupra democratizării și promovării unei economii de piață liberă. Rolul cooperării cu aceste state în domeniul securității va crește progresiv, în special datorită interesului major al Statelor Unite în eliminarea arsenalului nuclear al Kazahstanului, precum și în prevenirea proliferării armamentelor nucleare în regiune. Însă, conform unor analize, atitudinea Statelor Unite și, în general, a Occidentului față de Asia Centrală a fost vizibil marcată de neclaritatea asupra naturii intereselor acestora în regiune. Statele Unite pot fi descrise cel mai bine ca un “pândar”, care este interesat de regiune, dar care, în același timp, nu dorește să fie implicat aici. “Anii ’90 sunt plini de cuvântări ale oficialilor americani subliniind politica față de aceste state sau prezentând provocările tranziției postcomuniste pe cuprinsul fostei Uniuni Sovietice”⁶. Însă, nu se poate vorbi despre nimic concret până în 1997, când un oficial american de rang înalt a prezentat o declarație programatică majoră cu privire la politica Statelor Unite față de Asia Centrală.

În 1997, Strobe Talbott, adjunctul secretarului de stat, arhitectul-șef al politicii administrației Clinton față de fosta Uniune Sovietică, a dat o direcție majoră, subliniind apropierea Statelor Unite de Asia Centrală. În mod ironic, cea mai autorizată declarație guvernamentală făcea clar faptul că Statele Unite nu au interese majore în regiune, că Asia Centrală nu prezintă o importanță strategică deosebită și că, drept urmare, Washingtonul nu va avea o strategie deosebită pentru a trata cu regiunea respectivă. Statele Unite nu au urmărit să devină o putere dominantă în regiune, ci numai să-i împiedice pe cei interesați în a-și impune dominația aici sau să se lupte aici pentru a domina. Spre deosebire de Europa sau de Asia, unde a-și menține prezența și a construi o rețea de alianțe are o semnificație aparte pentru interesele americane, Asia Centrală a reprezentat o importanță secundară, considerându-se că în zonă nu se impune o prezență americană imediată. Interesele americane ar fi fost servite cel mai bine dacă regiunea și-ar fi continuat existența ca “no-man’s land”, în afara oricărei sfere de influență.

Cea mai potrivită abordare din partea tuturor părților implicate, cum sugera Talbott, ar fi să se permită Asiei Centrale să devină “o mare zonă liberă de puteri”, pentru a-și dezvolta potențialul resurselor naturale și a-și câștiga stabilitatea prin dezvoltare economică. De aici, concluzia nespūsă, dar evidentă, că Statele Unite ar dori să ajute regiunea economic și pe linia democratizării, dar, și mai mult, ar dori să evite ca această regiune să devină o problemă americană. Această atitudine a prevalat pe tot parcursul anilor ’90.

Strategia de securitate națională a administrației Clinton, bazată pe interesele de securitate ale SUA, a punctat și politica față de Asia Centrală. Aceasta includea întărirea reglementărilor de drept în efortul de combatere a corupției și criminalității, crearea unui mediu sigur pentru exportul de resurse energetice (în cadrul unui plan mai larg privind diversificarea surselor de aprovizionare cu resurse energetice), reducerea amenințărilor regionale (neproliferare și terorism) și dezvoltarea cooperării regionale.

Schimbarea de administrație din 2001, inițial, părea că va schimba prea puțin din această atitudine de indiferență generală. Înaintea evenimentelor de la 11 septembrie,

⁶ Eugene B. Rumer, *Flashman’s revenge: Central Asia after September 11*, Strategic Forum 195, www.ndu.edu/inss/press/nduphp.html.

este evident că noua administrație a avut prea puțin timp pentru a revizui politica față de Asia Centrală. Nu sunt indicii care să sugereze o revizuire importantă a priorităților politicii externe a administrației Bush, orientată cu precădere pe relația cu marile puteri – Rusia, China și India. Poate că singura excepție a constituit-o potențialul energetic al regiunii, pe care autorii Raportului din mai 2001 al Grupului de dezvoltare a politicii energetice naționale au identificat-o ca sursă promițătoare de hidrocarburi ce ar putea contribui la diversificarea surselor mondiale de resurse energetice și, în același timp, la diminuarea dependenței față de resursele petroliere din Golful Persic.

După 11 septembrie, totul s-a schimbat, iar antiterorismul a devenit principiul definitoriu al politicii externe americane. În cuvântul de deschidere a nou createi Subcomisii de relații externe a Senatului pentru Asia Centrală și Caucaz, din decembrie 2001 (această structură fiind o dovadă, prin ea însăși, a creșterii importanței acestei regiuni pentru politica externă americană), A. Elizabeth Jones, asistentul Secretarului de stat, a subliniat rolul important pe care l-au avut statele central-asiatice în asigurarea unui coridor pentru transportul ajutoarelor umanitare în Afghanistan, ca și în sprijinirea eforturilor coaliției îndreptate împotriva terorismului. De asemenea, ea a subliniat că interesele pe termen lung ale SUA în regiune ar trebui să se focalizeze pe trei direcții: prevenirea proliferării terorismului, asistarea statelor central-asiatice în implementarea reformelor economice și politice, precum și întărirea sistemului legislativ, și asigurarea securității și a transparenței exploatării resurselor energetice din zona Mării Caspice⁷.

După evenimentele de la 11 septembrie, Statele Unite au apărut ca principala putere în problemele Asiei Centrale. Cu prezențe militare în Kirghizstan, Tadjikistan și Uzbekistan, înfrângerea regimului taliban din Afghanistan și toate celelalte semne relevând intenția unei prezențe militare pe termen lung în regiune, Statele Unite au devenit managerul securității Asiei Centrale. După zece ani de eforturi în a păstra distanța față de această regiune, de a evita ca această zonă să devină o sursă de probleme și de bătăi de cap, Statele Unite au sfârșit prin a se implica chiar în miezul acestei probleme.

Ce ar trebui să facă Statele Unite în viitorul apropiat? Este evident că Statele Unite au nevoie de o nouă strategie diplomatică pentru regiune. Povara Asiei Centrale o reprezintă certitudinea că dorita cooperare în rezolvarea problemelor regiunii va necesita implicarea aici și a celorlalte puteri cu interese în zonă. Dat fiind jucătorii regionali implicați, cu siguranță că obținerea unui consens diplomatic asupra Asiei Centrale nu va fi o sarcină ușoară. Cei mai importanți sunt China, Iranul și Rusia, iar dintre aceștia, Rusia este, de departe, cel mai cooperant partener al eforturilor Statelor Unite în regiune. Fiecare națiune are un interes major în stabilitatea regiunii, în ciuda resentimentului adânc și a temerii privind hegemonia SUA în ceea ce fiecare consideră a fi “curtea” sa. Deși toate aceste state împărtășesc un interes major cu Statele Unite, stabilitatea Asiei Centrale nu va depăși teama cu privire la preponderența americană. Rezolvarea acestor tensiuni și instaurarea unui regim de cooperare vor necesita un efort deliberat și hotărât, alături de compromisul din partea americană de a comunica natura intereselor și a prezenței sale în Asia Centrală, precum și natura neamenințătoare a intențiilor sale.

⁷ A. Elizabeth Jones, *US – Central Asia co-operation*, “Testimony to the Subcommittee on Central Asia and the Caucasus”, Foreign Relations Committee, US Senate December 13, 2001, p. 9.

Interesele americane în regiune pot fi, în principal, economice și geopolitice. În termeni economici, regiunea nu prezintă nimic de importanță vitală pentru Statele Unite. Deși semnifică oportunități valoroase pentru firmele americane, regiunea nu prezintă un interes economic crucial pentru Statele Unite, ca întreg, și nici nu le afectează aprovizionarea cu petrol: *“Din punct de vedere geopolitic, interesul american este, în principal, negativ – și anume, de a preveni dezvoltarea unor situații negative în regiune, ce ar putea afecta direct sau indirect interese americane mult mai critice”*⁸ – aceste interese, mult mai importante, fiind prevenirea proliferării nucleare sau a unor eventuale conflicte în Asia Centrală sau evitarea preluării puterii de guverne islamiste antioccidentale radicale. De asemenea, o confruntare Rusia – islam în Asia Centrală ar putea avea un impact negativ asupra cursului evoluției politice a Rusiei, precum și asupra politicii sale externe. Ca pretutindeni în lume, SUA au un puternic interes în prevenirea răspândirii radicalismului islamic și în această regiune. În realitate, Statele Unite pot face prea puțin în această direcție dacă un astfel de fenomen ar avea rădăcini indigene, deci aproape exclusiv în afara influenței și a controlului american. Reacția Rusiei prezintă o deosebită importanță pentru Statele Unite, mai ales în caz că ar putea conduce la o intervenție imperialistă din partea acesteia sau la amplificarea naționalismului șovinist antioccidental rusesc. Interesele americane în ceea ce privește viitorul Rusiei sunt, cu siguranță, mult mai importante decât orice posibil interes american din Asia Centrală.

Interesele Rusiei în Asia Centrală

După colapsul URSS, din 1991, în Asia Centrală au luat naștere cinci noi republici independente. Deși aceste cinci foste republici sovietice s-au separat de Imperiul sovietic și și-au declarat independența, aceasta nu înseamnă că Federația Rusă va ignora această zonă și aceasta, în principal, datorită intereselor economice și a ambițiilor sale din această parte a Asiei, legate de controlul unor surse importante de hidrocarburi, uraniu și alte minereuri valoroase. Deci, Federația Rusă nu își ascunde obiectivul final: reintegrarea Asiei Centrale în sistemul, în sfera de influență rusă, în condițiile dorite de Moscova, prin folosirea pârgurilor economice.

Federația Rusă a inițiat discuții despre crearea unei asocieri de state integrate economic și politic, capabilă să-și pretindă un loc bine definit în cadrul comunității internaționale. *“Interesele noastre vitale în domeniile economiei, apărării, securității și protejării drepturilor Rusiei sunt concentrate pe teritoriul acestor cinci state, iar asigurarea acestor interese constituie baza securității naționale a țării”*⁹.

Deși metodele specifice de realizare a acestei integrări urmează a fi stabilite, Rusia a început utilizarea factorilor economici avuți la dispoziție pentru aplicarea intențiilor sale politice. După cum este bine cunoscut, în cele cinci republici central-asiatice trăiesc comunități ruse semnificative. De exemplu, în Kazakhstan, minoritatea rusă reprezintă 36% din populație, iar în Kirghizstan, 17%. Un alt factor important este acela că 16 milioane de ruși sunt musulmani, iar islamismul este a doua religie, ca număr de practicanți, din Rusia.

⁸ *Central Asia and the World*, edited by Michael Mandelbaum, Council of Foreign Relations Press, New York, 1994, p. 125.

⁹ Dianne L. Smith, *Central Asia: A new great game ?*, p. 18.

Politica Rusiei în zonă trebuie privită și prin prisma presiunii interne privind sprijinul ce trebuie acordat minorităților ruse din fostele republici, acum state independente (prin impunerea unor pretenții privind respectarea drepturilor omului sau tratamentul egal pentru minorități).

Politica Federației Ruse pentru câștigarea hegemoniei economice în regiune a evoluat în câteva stadii diferite. În primul rând, este vorba despre alocarea continuă de subvenții acestor țări pentru produsele finite și producția de energie și resurse energetice. În al doilea rând, Rusia a permis emiterea de ruble de către băncile naționale ale acestor republici, putând, astfel, evita constrângerile constituționale din domeniul economic: *“Această politică stimulează inflația din Rusia și subminează propriile eforturi ale Federației Ruse în domeniul economic, nu a construit în grabă relația, a făcut eforturi și a forțat ieșirea țărilor din Asia Centrală din zona rublei în zona pieței libere, aceasta permițând Rusiei să aibă un control substanțial asupra economiei acestor țări”*¹⁰.

Interesele Rusiei în Asia Centrală sunt ușor de definit și nu trebuie subestimate. Cereale din Kazakhstan, bumbac, o gamă largă de minereuri feroase și neferoase, gaze naturale, coridor pentru conductele de gaze ce vin din Iran, precum și alte minereuri, toate acestea fac din Asia Centrală un partener economic important pentru Rusia.

Din punct de vedere economic, Kazakhstanul este unul dintre cele mai importante state pentru Rusia. Poziția Kazakhstanului este unică în Asia Centrală din câteva rațiuni: are graniță comună cu Rusia, iar minoritatea rusă reprezintă 36% din totalul de 6 milioane de locuitori ai țării. Mari suprafețe din teritoriul său sunt considerate, istoric, în Rusia, ca teritorii tradiționale ruse. Cantități importante de armament nuclear sovietic au fost amplasate în această țară. Imensele suprafețe agricole dezvoltate în timpul regimului sovietic prezintă pentru Rusia o importanță strategică în ceea ce privește aprovizionarea cu cereale.

O eventuală destabilizare internațională a Kazakhstanului este foarte probabil să dea naștere unui conflict interetnic între kazakhi și ruși, ceea ce ar constitui o foarte serioasă provocare politică, militară și economică pentru guvernul rus. Acesta ar avea doar câteva opțiuni în afara intervenției, cum ar fi protecția expatriaților ruși sau stingerea unui potențial conflict regional major în pragul porții sale, în acele zone considerate tradițional ca fiind rusești.

Interesele de securitate ruse în Asia Centrală nu se limitează la învecinatul Kazakhstan. Rusia a fost și va rămâne întotdeauna o mare putere, cu o largă sferă de influență și va continua să-și urmărească activ interesele pe tot teritoriul fostei Uniuni Sovietice, considerând aceasta dreptul și responsabilitatea sa, crucea pusă pe umerii săi de istorie și geografie.

În apărarea intereselor sale în cele cinci state ale Asiei Centrale, Federația Rusă trebuie să se confrunte, de asemenea, cu potențialii rivali reprezentați de China, Statele Unite, Turcia, Pakistan, Iran și chiar India, ceea ce va face acest joc politic cu adevărat interesant: *“Indiferent de viziunea politicii sale externe, Rusia va menține câteva interese-cheie în Asia Centrală. Deosebit de importante printre acestea sunt păstrarea relațiilor economice prin intermediul instituțiilor CSI, diaspora rusă din “străinătatea*

¹⁰ Stephen J. Blank, *Energy, economics and security in Central Asia: Russia and its rivals*, p. 9.

apropiată”, securitatea frontierelor, proliferarea nucleară și apărarea Federației Ruse contra tendințelor de fărâmițare etnică ce abundă în regiune”¹¹. Relațiile Rusiei în Asia Centrală vor fi, desigur, afectate și de evoluțiile interne ale regiunii. De exemplu, se poate observa existența unei tensiuni în creștere între interesele Moscovei și forțele naționaliste și democratice din regiune. Naționalismul din aceste state nu va duce numai la o distanțare față de Moscova, ci, mai ales, la slăbirea poziției minorității ruse și la încurajarea plecării acesteia din regiune. De asemenea, și Rusia împărtășește îngrijorarea cu privire la amplificarea fundamentalismului islamic în regiune. În general, renașterea impulsurilor naționaliste și islamiste de factură antirusescă – indiferent dacă sunt îndreptate către Rusia însăși sau către minoritatea rusă rezidentă în Asia Centrală – pot constitui o sursă de îngrijorare și pentru Occident. Astfel de confruntări nu ar face decât să dea apă la moară ultranaționalistilor și xenofobilor ruși, care, în cel mai rău caz, s-ar putea folosi de aceste evoluții ca pretext pentru o intervenție în forță în Asia Centrală.

Ultimul trend major afectând Rusia în relația cu Asia Centrală îl reprezintă reintegrarea inevitabilă a regiunii în mediul extern ce o înconjoară.

*

După derularea datelor preliminare, jocul apare a fi oarecum confuz, în primul rând, deoarece jucătorii par a avea interese și apropieri diferite față de regiune. În al doilea rând, nu este util analizei și nici prea corect să privim regiunea ca un întreg, fiindcă statele de aici au viziuni politice diferite și, cel mai important, interese diferite în relație cu jucătorii. Se poate estima că, pe termen scurt, nici unul dintre jucători nu va fi capabil să controleze regiunea din cauza lipsei unui interes real din partea Statelor Unite, pe de o parte, iar pe de altă parte, ca urmare a lipsei capabilităților, mai ales economice, de a-și proiecta interesele în cazul Rusiei. Este evident că ambele puteri sunt interesate de zonă, iar ceea ce consider cel mai probabil să se întâmple va fi consolidarea poziției prin sporirea prezenței militare a SUA în Tadjikistan, folosit ca bază valoroasă pentru operațiile din Afghanistan și, poate, în Turkmenistan, în cazul în care Statele Unite vor decide unele acțiuni viitoare în Iran, iar din partea Rusiei, o creștere a cooperării cu Kazakhstanul, în principal, datorită intereselor vitale din această țară – cum ar fi întreprinderile de interes strategic și facilitățile spațiale. De asemenea, este posibil ca Statele Unite să încurajeze companiile petroliere americane în a investi în industria extractivă kazakhă, pentru a spori dependența economică a acestei țări de fondurile americane, astfel încât să poată limita și chiar interzice accesul Rusiei la facilitățile menționate, în caz că situația politică o va impune.

Nu putem omite nici jocul pe care aceste țări vor încerca să-l joace cu marii jucători, în funcție de propriile interese viitoare (Uzbekistan și Kazakhstan). Deși, în prezent, Kirghizstanul nu pare a fi important în joc, el poate căpăta o inestimabilă valoare, în funcție de evoluția relațiilor ambilor mari jucători cu China.

Deși controlul acestei zone este tentant, în prezent, atât Statele Unite, cât și Federația Rusă au, din motive diferite, doar apropieri parțiale față de regiune. Statele Unite sunt deja implicate în prea multe angajamente pe plan global, unele dintre acestea, precum Irakul

¹¹ *Central Asia and the World, lucr. cit., p. 106.*

și Afghanistanul, extrem de costisitoare pentru ca Congresul să mai accepte unul. În orice caz, estimez că Statele Unite își vor menține prezența în zonă, în special prin companiile americane și, eventual, unele efective militare foarte reduse numeric, prin programe ca PFP, și vor încerca să convingă conducerile statelor central-asiatice să sprijine și să urmeze politica americană în regiune. De partea cealaltă, Rusia, cu mult mai multe interese imediate în zonă, nu mai este același partener atractiv din trecut, atât din cauza problemelor economice actuale, cât și a ceea ce comunismul sovietic a reprezentat pentru aceste țări. În orice caz, companiile ruse – fiindcă există câteva companii foarte puternice, în ciuda dificultăților economice ale Rusiei, se vor menține în joc în jurul rezervelor de petrol și de gaze. De asemenea, toate aceste țări depind, într-o foarte mare măsură, de echipamentul militar rusesc, iar rolul puternicei minorități ruse de aici nu trebuie subestimat. În același timp, o importanță deosebită în evoluțiile din regiune o are și grija americană, de până acum, de a nu răni interesele vitale ale Rusiei.

Bibliografie selectivă

- Baev, Pavel K., *Challenges and options in the Caucasus and Central Asia*, SSI, aprilie 1997.
- Bremmer and Taras, *New states, new politics – Building the post-Soviet nations*, Cambridge University Press, 1997.
- Brinton, William M., *Abridged history of Central Asia* – www.asian-history.com.
- Paksoy, H.B., *Political legitimacy trends in Central Asia* – www.hartford.hwp.com.
- Roy, Olivier, *The New Central Asia*, I.B. Tauris, Londra, 2000.
- Smith, Dianne L., *Opening Pandora's Box – Ethnicity and Central Asian Militaries*, SSI, octombrie 1998.
- Wishnick, Elizabeth, *Growing US security interests in Central Asia*, SSI, octombrie 2002.

“Cea mai importantă prerogativă militară pentru mine era aceea de a fi Capul Oștirii Române”

Interviu cu fostul Suveran al României, Regele Mihai I

◆ Majestate, România are privilegiul de a putea beneficia, iată, de serviciile singurului Șef de stat dintre cei care, într-un fel sau altul, au marcat destinul celui de-Al Doilea Război Mondial. Cum vedeți, astăzi, rolul României, implicit rolul Majestății Voastre, în calitate de șef de stat, în configurația războiului, începând cu crucialul august 1944 ?

◆ În august 1944, încercam să ieșim din războiul care ne ducea la ruină. Dorința Mea a fost nu numai să ieșim din război, dar să și restaurăm democrația în țara noastră. De aceea, primul lucru pe care l-am făcut după demiterea Marelui Antonescu din poziția pe care o avea a fost să restaurez Constituția din 1923, baza existenței noastre democratice din acea vreme. Am anulat, de asemenea, toată legislația rasistă introdusă de Antonescu și mi-am exprimat, în numele tuturor românilor, dorința de a rămâne în termeni prietenoși atât cu Uniunea Sovietică, cât și cu aliații noștri din Vest.

Au fost păreri că acțiunea mea nu a fost cea dorită și că Antonescu ar fi fost capabil fie să stabilizeze frontul în Moldova, fie să ajungă la o înțelegere separată de pace cu sovieticii. Toate acestea, bineînțeles, sunt complet fără sens.

Este cineva în stare să spună că, dacă germanii nu au fost capabili să obțină victoria împotriva sovieticilor, ar fi reușit România ?

Și se poate spune că sovieticii ar fi încheiat o pace separată cu România, fără riscul ca Armata Roșie să ocupe țara noastră ? Ar trebui să ne amintim că Bulgaria nu a intrat niciodată în război, dar aceasta nu i-a împiedicat pe sovietici să ocupe până la urmă și această țară. Rămân convins că ceea ce am făcut la 23 August 1944 nu a fost numai în interesul României, ci în interesul întregii Europe. Războiul continua inutil, fără șansă de reușită, în numele unei ideologii care nu avea nimic de a face cu istoria și tradițiile României.

◆ *Cât de nedreaptă a fost, Majestate, decizia de atunci a marilor puteri ale timpului de a nu acorda României, la încheierea războiului, statutul de cobeligerantă, cunoscut fiind efortul consistent și complex al Țării noastre întreprins în cadrul Coaliției Națiunilor Unite ?*

◆ A fost, bineînțeles, nedreaptă. Dar, în același timp, aceasta a fost o mică nedreptate în comparație cu una mult mai mare, dacă ne gândim la Înțelegerea de la Yalta. Asta a însemnat că a trebuit să negociem la Conferința de Pace din Paris, în 1947, în termeni care cu greu ar fi putut fi în avantajul nostru.

Și a mai însemnat că faptele eroice ale armatei noastre, în eliberarea Ungariei și a unor părți din Cehoslovacia, au fost ignorate. Părerea mea a fost dintotdeauna că decizia de a nu fi incluși printre țările cobeligerante a fost luată de Stalin, care și-a dorit să răsplătească personal Partidul Comunist Român, în scopul de a arăta că numai comuniștii ar putea apăra interesele naționale în țara noastră. De asemenea, Moscova ar fi putut calcula că, dacă noi vom avea statutul de cobeligeranți, atunci ieșirea Basarabiei, pe care Stalin avea tot interesul să o păstreze sub ocupație, ar fi reușit. Singura parte bună din toată această chestiune este faptul că, până la urmă, frații și surorile noastre din Transilvania s-au întors la patria mamă cu acordul tuturor Aliaților din război. Și am avut de curând satisfacția să merg în Republica Cehă și în Slovacia pentru a mă asigura că sacrificiul soldaților noștri din cel de-Al Doilea Război Mondial nu va fi uitat pentru multă vreme.

Mi-aș dori să pot spune același lucru despre alt teribil act care s-a petrecut la sfârșitul războiului, legat de Înțelegerea de la Yalta.

Nu am știut despre Înțelegerea de la Yalta – cu tratativele ei dezonorante de împărțire a sferelor de influență și procente – la acea vreme. Într-adevar, nu mi s-a spus niciodată foarte clar despre toate aceste lucruri, decât atunci când m-am întâlnit cu primul-ministru britanic, la Londra, în 1947, și am înțeles – indirect – că țara noastră a fost lăsată în sfera de influență a sovieticilor. Aproape tot ce spunem despre această hotărâre ar fi prea puțin. Nu a fost numai dezonorant, dar a fost până la urma și împotriva intereselor strategice ale Vestului. Churchill a crezut că, dând lui Stalin câteva țări în Europa, îl va convinge pe dictatorul sovietic să se comporte cum se cuvine și să rămână în alianță cu Vestul. Nu a fost așa: la trei ani după Yalta, începutul “războiului rece” este datorat determinării lui Stalin de a exporta ideologia sa către alte țări și de a-și lărgi imperiul. Deci, chiar dacă lăsăm moralitatea de o parte, chiar dacă privim numai la calculele strategice, Yalta a fost un total eșec pentru care Europa a plătit un preț scump.

◆ *Prin tradiție, Casa Regală a fost atașată organic condiției militare a poporului român, fiecare dintre regii României având o aleasă și consistentă instrucție și educație militară. Majestatea Voastră a fost Capul Oștirii în perioada cea mai complexă a istoriei naționale din secolul trecut: septembrie 1940-decembrie 1947. Care au fost cele mai semnificative prerogative militare ale Majestății Voastre*

și care au fost principalele acțiuni și manifestări prin care ați realizat și ați întreținut legăturile cu Oștirea Română ?

◆ Cea mai importantă prerogativă militară pentru mine era aceea de a fi Capul Oștirii Române.

◆ *Majestate, un loc aparte în formarea și educația militară a Majestății Voastre îl ocupă, fără îndoială, anii în care ați urmat cursurile Liceului Militar de la Mânăstirea Dealu. Vorbiți-ne despre colegii Majestății Voastre, despre profesorii de-atunci, despre educația primită.*

◆ Liceul Militar de la Mânăstirea Dealu m-a pregătit din punctul de vedere al disciplinei militare. În Armată, propriu-zis, am intrat ceva mai târziu, în sensul pregătirii militare pentru ziua în care urma să devină ofițer. După cum se știe, tradiția la noi era ca Principele Moștenitor să devină sublocotenent la vârsta de 16 ani. Nu puteam îmbrăca uniforma de ofițer fără o pregătire prealabilă.

◆ *Unul dintre mentorii înțelegerii și culturii militare ai generației Majestății Voastre a fost locotenent-colonelul Mircea Tomescu, unul dintre premiile naționale pe care le acordă revista Gândirea Militară Românească purtând, în semn de recunoștință, numele reputatului teoretician militar. Ce vă amintiți despre profesorul Mircea Tomescu ? Ce v-a impresionat la această personalitate a gândirii militare naționale ? Datorați ceva profesorului locotenent-colonel Mircea Tomescu, dacă da, ce anume ?*

◆ Mircea Tomescu era numit subdirector al Școlii civile de la Palat. El nu a avut cu mine legături de educație militară.

◆ *Istoria a consemnat aproape o jumătate de secol de dramatică înstrăinare a Majestății Voastre de România. Trei întrebări îmi determină această realitate, întrebări pe care, evident, am să vi le adresez pe rând. Prima, "Cum se vedea, Majestate, România din exil?"*

◆ Cea mai teribilă experiență pentru mine, din perioada zecilor de ani de exil, a fost să privesc din afară cum întreaga noastră națiune a fost distrusă, economia noastră adusă la ruină, istoria noastră complet falsificată și numele nostru ca stat independent, ponegrit. A cunoaște adevărul, dar a nu putea să faci prea mult pentru aceasta, a fost cea mai tristă experiență pentru mine.

◆ *Cum ați slujit România din postura tragică a îndepărtării forțate de Țară ?*

◆ Am făcut tot ce am putut pentru a face cunoscută situația, să amintesc conducătorilor lumii despre crimele comise în țara mea. Nu a fost ușor, îndeosebi începând cu 1970,

când Ceaușescu a fost, pe neașteptate, considerat un “reformator” și un partener demn de încredere al Vestului. Am încercat să reamintesc oamenilor cum a fost în realitate și ce sistem folosește el în România. Dar, adesea, nu am fost ascultat. Ceea ce am refuzat să fac în perioada anilor mei de exil a fost să susțin fracțiunea unui singur partid politic din România, afară de cazul când acesta ar fi fost capabil să unească toți românii. Și, în al doilea rând, am refuzat să creez “grupuri de sabotaj” sau de “infiltrări”, pe care americanii au vrut să le creeze la începutul anului 1950, cu scopul de a destabiliza regimul comunist în România. Motivul acestui refuz se datorează faptului că am știut că fără susținerea activă a Vestului, fără încredințarea solidă a eliberării Europei de Est de tirania comunistă, asemenea acțiuni nu ar fi avut nici un rost.

◆ *Ați nutrit speranța întoarcerii acasă ?*

◆ Totdeauna am avut convingerea că, mai devreme sau mai târziu, oribila dictatură din țara noastră se va prabuși. Era împotriva legilor firii, nemaivorbind de cele ale justiției sau ale istoriei. Cu alte cuvinte, da, am rămas convins că acest coșmar nu va dura o veșnicie. Dar, ca mulți alții, nu am putut prevedea momentul exact când aceasta ar fi putut avea loc.

◆ *După evenimentele din decembrie 1989, care au marcat prăbușirea ireversibilă a regimului totalitar comunist, Majestatea Voastră v-ați pus, fără nici un fel de condiții, la dispoziția societății românești, aplicând un altruism de o rară generozitate. Remarcând că ați fost unul dintre vectorii de influență de mare greutate în promovarea intereselor României în spațiul euroatlantic, vă rog, Majestate, să relevați principalele acțiuni întreprinse de Casa Regală în acest scop.*

◆ Primul meu scop a fost să reamintesc lumii despre responsabilitățile față de România și despre uriașa semnificație a lucrului pe care este chemată să-l facă în scopul de a recrea țara noastră, de a recrea cu totul societatea noastră. Aceasta a fost nu numai o sarcină economică, dar și una socială și politică. Am realizat că această treabă ar putea fi făcută în două feluri: înăuntrul țării și în afara ei, în același timp. După un număr de ani, în alte circumstanțe, a trebuit să mă lupt împreună cu mulți alții pentru cererile noastre de a fi admiși în NATO și, mai apoi, în Uniunea Europeană. Acestea au fost perioade de frustrare: la ocazii a trebuit să explic că România a aparținut, în fapt, continentului european, că a fost un important element al stabilității și că noi nu am fost totdeauna săraci, cu o economie mizerabilă și o gramadă de orfani, căci aceasta a fost imaginea pe care a avut-o România când s-a prăbușit comunismul.

Cred că este cinstit să spunem că am reușit. Ne-a luat mai mult timp decât mi-aș fi dorit eu, dar, până la urmă, am reușit.

◆ *Casa Regală a slujit cu responsabilitate “Republica !”. Cât este, Majestate, de adevărată această afirmație, luând în seamă activitatea*

dumneavoastră și responsabilitățile îndeplinite, la cel mai înalt nivel, în slujba României ? Vă rog să comentați această evidență.

◆ Aș vrea să vă corectez la acest punct de vedere. Familia Mea nu a “servit” nici o formă de guvernământ, partid politic sau o singură instituție. Când am venit la Tron, am jurat în fața lui Dumnezeu și a națiunii să-mi servesc țara și poporul cu toată puterea, pentru tot restul vieții mele.

Aceasta este ceea ce am făcut până acum și voi continua să fac.

Jurământul meu de credință este pentru poporul român, iar Familia mea va continua să servească pe toți românii, toată viața lor. Știu că politicienii obișnuiesc să spună lucruri asemănătoare și că fiecare folosește fraze goale atunci când vorbește despre felul cum își servește țara. Sper însă că, prin ceea ce am făcut eu, am reușit să dovedesc că am rămas credincios jurământului meu. Deci, nu servind un partid sau o instituție, ci servind pe toți românii.

◆ *Ce gânduri, ce sentimente nutrește Majestatea Voastră față de Armata României și vrea să le transmită prin intermediul revistei Gândirea Militară Românească ?*

◆ Puține onoruri au fost pentru mine mai mari decât acela de a purta uniformele Armatei noastre și de a fi ultimul ei comandant în acele vremuri de război și în perioada dificilă de mai târziu. Mi-aș dori ca fiecare român să știe mai multe despre eroica noastră armată și despre ceea ce soldații noștri au făcut în timpul războaielor, inclusiv în Primul Război Mondial. Mi-aș dori, de asemenea, să se spună mai mult despre suferințele militarilor noștri din timpul dictaturii comuniste, despre o anumită ură și suspiciune pe care comuniștii le-au avut față de armata noastră.

Și îi doresc Armatei noastre numai bine în această perioadă dificilă de transformare, ca urmare a integrării în structurile NATO. Tot ce pot spune este că, dacă a fost o instituție în România care a fost totdeauna la datorie, aceea a fost Armata Română. Și, dacă este o instituție în România, astăzi, care a fost cu succes modernizată, aceasta este tot instituția Armatei Române.

*A consemnat colonelul dr. Costinel PETRACHE
29 iulie 2005*

DESPRE RĂZBOI

Invitații redacției: **dr. Constantin MOȘTOFLEI**, directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **dr. Nicolae DOLGHIN**, directorul adjunct al Centrului, și **Cristian BĂHNĂREANU**, asistent de cercetare științifică din aceeași instituție

Colonelul Costinel PETRACHE: De aproape 200 de ani, orice înțelegere a războiului are, cel mai adesea, ca punct de plecare, dacă nu cumva chiar mai mult, definiția lui Clausewitz. Este motivul pentru care, respectând "rigorile" banalității, angajăm dezbateră noastră cu întrebarea: "Ce este războiul?". Vă rog să recurgeți la definirea acestuia încercând să faceți abstracție de înțelegerea conceptuală conferită de Clausewitz acestei realități-limită a existenței sociale.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Războiul a constituit, în evoluția omenirii, fenomenul care a marcat existența și istoria popoarelor. Generator de suferințe directe ori indirecte, dar și de satisfacții proprii învingătorilor, războiul a fost și este perceput ca sursă de angoase, distrugerii, pierderi umane etc., dar și ca mijloc de îndeplinire a scopurilor definite din perspectivă politică.

Ne cereți să facem abstracție de modul de abordare și, mai ales, de opera postumă a generalului Carl von Clausewitz, "Despre război". Se știe că orice sistem de investigație se bazează pe o **paradigmă**, implicită sau explicită, pe un model, conștientizat și acceptat de majoritatea teoreticienilor și practicienilor, care ghidează și organizează drumul cunoașterii. Referindu-ne strict la conceptul de război, la domeniul teoriei și practicii (artei) militare, la soluțiile practice fundamentate teoretic într-un mod complet și riguros, vom constata că, și în acest caz, se operează cu conceptul de **paradigmă**, definit ca o realizare științifică excepțională, care influențează, un anumit timp, creația științifică referitoare la război. Paradigma actuală a războiului continuă să se bazeze, după aproape două secole, pe cele afirmate de Clausewitz. Eu nu mă refer la celebra sintagmă clausewitziană referitoare la continuarea politicii cu alte mijloace, ci la faptul că primul capitol al lucrării menționate este intitulat, precum întrebarea dumneavoastră, "Ce este războiul?", că în al doilea subcapitol,

denumit "Definiție", Clausewitz precizează că războiul "*nu este decât o luptă în doi, extinsă*", pe care îl califică drept "*un act de violență, pentru a sili adversarul să ne îndeplinească voința*". Din păcate, se uită ori nu se cunoaște adevărata definiție dată de Clausewitz războiului, iar opera sa este folosită de foarte mulți doar ca sursă a citatului referitor la relația dintre război și politică.

Elementul pe care se bazează orice definiție a războiului este violența. Printre definițiile acceptate de specialiștii militari români este și aceea potrivit căreia războiul reprezintă manifestarea cea mai ascutită a relațiilor politice conflictuale existente, la un moment dat, între grupări mari de oameni (clase, popoare, națiuni, state, coaliții de state) organizate din punct de vedere militar și care folosesc mijloace violente pentru atingerea anumitor scopuri economice și politice, ceea ce conferă acestui fenomen un puternic caracter distructiv.

Dr. Nicolae DOLGHIN: Clausewitz și-a trăit viața în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Cu 10 ani mai mult în ultimul. Au fost secolele care, prin importanța realizărilor în fizică, matematică, literatură, filozofie etc., sunt unice în istoria omenirii. Tot ceea ce a descoperit ori a inventat omul atunci se regăsește în civilizația de astăzi. Cred că și definiția dată de el războiului, drept "*... act de violență pentru a sili adversarul să ne îndeplinească dorința*", ar putea intra printre descoperirile epocii. A sintetizat în câteva cuvinte una dintre cele mai vechi practici, indicându-i elementele definitorii: mijlocul (violeta) și scopul (impunerea voinței).

Violeta caracterizează războiul. Chiar și în acțiunile altele decât războiul din zilele noastre, cu scopurile lor distincte și în care categoria de adversar este atât de difuză, o perspectivă a recurgerii la violeta este mereu prezentă și, pe baza ei, se construiesc scenariile. Aceste două elemente sunt și astăzi prezente, indiferent de eticheta sub care ni se înfățișează. Orice încercare de redefinire a războiului nu le poate ignora.

Au fost, însă, și momente în care definiția lui Clausewitz putea fi pusă la îndoială, cele din perioada confruntării bipolare, când a existat varianta războiului nuclear total. Perspectiva nimicirii omului ca specie nu putea fi un scop rațional, deoarece n-ar mai fi existat adversar. Din fericire, cei doi actori au fost "clauswitzieni" în gândire.

Din momentul definirii până în prezent, războiul și-a modificat fizionomia. S-a reglementat comportamentul militarului și s-a trasat distincția între combatant și noncombatant, s-au acceptat "reguli" ale războiului, s-au interzis multe categorii de arme, au fost stabilite obligații pentru protecția populației civile, a apărut Carta ONU, care face ordine în recurgerea la violeta, în relațiile internaționale. În 1974, Adunarea Generală a ONU a aprobat o definiție a agresiunii, unde a identificat actele de agresiune și a stabilit că războiul de agresiune este crimă împotriva păcii internaționale. Desigur, toate acestea n-au eliminat violeta armată din practica internațională, dar au schimbat considerabil reprezentarea despre război, construită în mii de ani.

Războiul, așa cum este configurat astăzi, există doar în tratatele juridice, ca subiect al dreptului internațional. În practică, însă, se manifestă cu totul altfel, dar mijlocul și scopul, adică violeta și impunerea voinței, sunt nelipsite. Recurgerea unilaterală la violeta

din partea unui actor internațional împotriva altuia este o acțiune riscantă nu din cauza insuficienței potențialului sau a resurselor de război, ci a dreptului internațional, a riscului de a fi considerat agresor. Cândva, una dintre definiții spunea că marea putere este statul, care poate duce și câștiga un război fără a avea nevoie de aliați. Astăzi, și probabil mulți ani de-acum încolo, violența armată, ca manifestare a puterii, se practică de către alianțe, coaliții, în urma unor decizii ale comunității sau organizații internaționale, după negocieri dificile etc. Oare ce s-a întâmplat cu marile puteri de altădată ?

O altă definiție a războiului ar putea include toate “achizițiile” ultimilor 200 de ani, ar ține seama de realitățile lumii în care trăim, dar tot nu va omite elementele “violenta”, care individualizează războiul între alte acțiuni politice, și “scop”, care face din război un instrument rațional al politicii, inevitabil, deși consecințele sale sunt tragice pentru individ. Tot la autorul german vom ajunge. Deci, am putea afirma că războiul *ar fi o acțiune politică de recurgere la violența armată adecvată în vederea impunerii unor soluții pentru situații care amenință pacea lumii*. De altfel, războiul, ca act politic, este recunoscut de Clausewitz în lucrarea sa, după cum afirmam la începutul intervenției mele.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: În prezent, termenul de “război” este folosit pentru a înțelege o paletă largă de situații, în diferite contexte, de la războiul împotriva sărăciei până la războiul contra terorismului. Războiul, în sens clasic, însemna o serie de campanii militare între cel puțin două părți aflate în opoziție asupra unor aspecte privind suveranitatea, teritoriile, resursele și puterea, ce urmăreau impunerea voinței, a unui tip de comportament prin folosirea forței. Însă, războaiele clasice, în care mase mari de oameni și tehnică de luptă se ciocneau în mod direct, au fost înlocuite cu cele asimetrice, în care se folosesc mijloace și tehnici neconvenționale (de exemplu, atacuri teroriste, agresiuni asupra sistemelor informatice, sinucideri ucigașe, răpiri de persoane), ce au un puternic impact psihologic asupra opiniei publice.

Este dificil să definești războiul făcând abstracție de definiția, demult celebră, a lui Clausewitz. Totuși, războiul rămâne un fenomen social complex, un fenomen limită, ce se desfășoară între două sau mai multe entități (state, organizații, coaliții, alianțe etc.), sub forma unui conflict violent, de regulă armat, cu efecte atât asupra combatanților, cât și a necombatanților, ce are ca scop reglajul social, deblocarea unei situații strategice sau impunerea unor norme, reguli și interese politice, economice sau de altă natură.

Colonelul Costinel PETRACHE: *Să revenim la Carl von Clausewitz. În ce măsură considerați că mai este valabilă formula teoretică utilizată pentru a defini războiul drept o “... continuare a politicii cu alte mijloace” ?*

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: În legătură cu “definiția” clasică a lui Clausewitz, exprimată prin raportul dintre război și politică, au fost și vor mai fi discuții și controverse.

Teoreticienii militari au fost preocupați să determine dacă formula clausewitziană este valabilă în era nucleară, dacă se poate accepta inversarea acestei formule pentru caracterizarea politicii, dacă războiul mai poate fi un instrument politic în epoca noastră și care este impactul dezvoltării tehnologice asupra relației politică-război, în condițiile revoluției științifice și tehnice.

Este, iarăși, necesar să recitim cele spuse de către Clausewitz: *“războiul nu este numai un act politic, ci un adevărat instrument politic, o continuare a relațiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace”*.

Pornindu-se de la aprecierea lui Raymond Aron, conform căreia cea mai de seamă realizare a lui Clausewitz este definiția *trinitară*, care pune în evidență relația dintre cele trei noțiuni utilizate – război, politică, mijloace violente –, se poate concluziona că o substituție a scopului prin mijloc, o violență armată nelimitată, o distrugere în sine, fără rațiune, fără justificare, fără perspectivă politică sunt elemente pe care întreaga filozofie a războiului le-a respins și le respinge.

Credem că se impune completarea listei, prezentată mai sus, cu principalele întrebări cărora trebuie să li se găsească răspuns. Am în vedere: *“Formula clausewitziană este valabilă în cazul combaterii terorismului?”*; *“Acțiunile militare nonviolente (în plan fizic, informațional, imagologic, radioelectronic etc.) aparțin conceptului de război?”*; *“Acțiunile militare care nu exclud folosirea forței (operațiuni de menținere, restabilire, impunere, sprijinire, implementare a păcii) aparțin de conceptul război?”*; *“Noile tipuri de războaie (de comandă și control – blocarea, distorsionarea comenzii și conducerii; cyberwar – războiul cibernetic; infowar – războiul informațional; războiul psihologic; războiul mediatic, războiul biologic etc.) presupun necesitatea reevaluării conținutului și a sferei noțiunii de război și, deci, a definiției sale?”*.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: În opinia mea, războiul continuă și va continua să fie un instrument al politicii. Sfârșitul “războiului rece”, accentuarea globalizării și dezvoltarea democrației nu au schimbat cu nimic această percepție, ci, dimpotrivă, asistăm la o sporire a dependenței inițierii unor acțiuni militare de deciziile politice internaționale. Acolo unde diplomația și dialogul devin imposibile, nu dau rezultate, când mijloacele pașnice de persuasiune nu mai sunt suficiente, intervine războiul. Totodată, politica este cea care trasează direcțiile de realizare și manifestare a puterii militare, iar puterea militară vine în sprijinul celei politice pentru apărarea intereselor naționale sau, după caz, multinaționale. Deci, politica transpune interesul în acțiune, chiar dacă aceasta înseamnă și război.

Acum, războiul și-a schimbat centrul de greutate, de la unul mecanic la unul în care să-ți impui voința, evitând violența fizică. Deși, la începutul secolului XXI, au început să se manifeste schimbări profunde ce au afectat viața socială, politică, economică și militară a statelor, asigurarea și realizarea securității va necesita, în continuare, capacități militare atât pentru prevenirea, cât și pentru respingerea agresiunii, indiferent de natura acesteia. Chiar dacă aceste capacități militare sunt în continuă transformare, tehnologiile și armele au evoluat, misiunile s-au diversificat, forțele armate vor continua să fie instrumentul determinant al politicii, ce vor fi folosite doar ca ultimă soluție.

Dr. Nicolae DOLGHIN: De fapt, când Clausewitz afirma că “războiul este doar o continuare a politicii cu alte mijloace”, nu definea războiul. Formularea nu individualizează nicicum acțiunea, nu-i determină esența, cum ar trebui să facă o definiție. Din păcate, mulți o consideră definiția clausewitziană a războiului. Militarul prusac a intuit atunci omniprezența și omnipotența politicului în relațiile interumane, inclusiv în recurgerea la violență. Temă atât de actuală, de altfel, inclusiv în planificarea și desfășurarea operațiilor militare, adică după ce decizia politică a fost adoptată.

Politica este cea care moderează comportamentul și atitudinile actorilor săi, începând cu individul și terminând cu statul. Pentru aceasta dispune de multe instrumente: legi, negocieri, sancțiuni internaționale, embargouri, interdicții, stimulente etc., inclusiv războiul. Toate urmăresc anumite scopuri și despre toate s-ar putea afirma că sunt o continuare a politicii cu alte mijloace. Dar, numai războiul folosește violența armată, indiferent de forma sub care se prezintă aceasta opiniei publice, dacă se desfășoară sub un mandat internațional sau nu, iar obiectivele distructive îi sunt limitate. Războiul, ca acțiune, nu face decât să confirme eșecul celorlalte mijloace ale politicului.

Colonelul Costinel PETRACHE: Care sunt determinările globalizării asupra războiului ?

Dr. Nicolae DOLGHIN: Globalizarea a început ca un proces de liberalizare a accesului la valorile lumii și, teoretic, ar fi trebuit să descurajeze războiul. Dar a deschis apetitul pentru dezvoltarea economică, văzută ca sursă de putere, și s-a ajuns, astfel, la o competiție pentru resursele naturale, în special pentru hidrocarburi. Principalele manifestări globale ale geopoliticii și geostrategiei exprimă tocmai preocupările economiilor avansate pentru a-și asigura resurse pe măsura aspirațiilor, dar și ale economiilor emergente. Influența economică a unor consumatori, precum China și India, de exemplu, asupra ecuațiilor energetice este tot mai evidentă, iar opțiunea lor pentru dezvoltare nu mai poate fi părăsită decât cu riscuri enorme. Asemănător este și cazul Uniunii Europene. Se creează dependențe cu efecte îndelungate greu de descifrat. Nevoia de resurse ar fi un fundament concret pentru soluții convenabile tuturor actorilor. Dar, resursele sunt epuizabile, economia mondială pe aceste resurse este construită și, deocamdată, nimic nu ne îndreptățește să considerăm că folosirea puterii militare pentru accesul la ele este exclusă. Cele întâmplate în ultimii 10-15 ani au demonstrat că marile confruntări “energetice” sunt abia la început, iar dintre competitori nu lipsește nici o putere nucleară.

Globalizarea a creat condiții favorabile diseminării în lume a unor noi valori, de la cele politice la cele care țin de calitatea vieții. Procesul este ireversibil și nu întotdeauna noile valori sunt în concordanță cu cele tradiționale. Urmările se observă nu doar în acceptarea lor, ci și în migrații, refugieri, resurecții, extremism, terorism. Obişnuim să observăm doar extremismul islamist și ignorăm ceea ce se întâmplă în jurul nostru, poate și pentru că ne convin: atitudini ale UE, care-și dorește frontiere etanșe, fără a le ști încă traseul; ale SUA, care văd în triumful valorilor lor cheia securității globale și ajung deseori în situații de conflict, de interese, pentru că lumea este mult mai complexă; ale bisericilor sau, mai exact, ale ierarhiilor bisericesti, exclusivism de stânga ori de dreapta etc. Există un fundamentalism al triumfului perpetuu, al sensului unic în relația învingător-învingut.

Pentru susținerea acestui sens, se distorsionează inclusiv rolul surselor de putere. El subminează profund misiunea moderatoare a politicii, în condițiile în care totul este mult mai relativ decât ni se inoculează cu perseverență. Se manifestă germeni ai fundamentalismului în elitisme. Toate acestea creează impresia unui conflict între civilizații, al contestării active a unei ordini sau a ordinii în sine. Concret, apar riscuri și amenințări noi pentru individ, comunități și state, dintre care n-a dispărut veșnicul război.

În sfârșit, fenomenul globalizării oferă oportunități pentru extrapolarea confruntării în zona tehnologiilor, a infrastructurilor critice de care este atât de dependentă societatea modernă, a informațiilor, mediul înconjurător etc. Chiar dacă violența va avea intensitate redusă ori se va manifesta atipic, efectele sale le-ar putea depăși pe cele ale războiului.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Globalizarea are efecte atât asupra a ceea ce înțelegem prin război, cât și asupra modalităților de ducere a acestuia. Ne referim la faptul că multitudinea dimensiunilor în care se manifestă globalizarea a determinat operarea cu războaie de tip informațional, cibernetic, mediatic, psihologic, cosmic, “cultural”, etnic și religios, economic, geografic etc. Personal, cred că toate aceste războaie nu descriu decât domenii specifice în care se manifestă anumite confruntări, cu condiția ca cele două părți aflate în conflict să fie bine conturate, iar acțiunile respective să fie însoțite și de manifestări ale violenței, cu un pronunțat caracter distructiv. Altfel, nu sunt decât denumiri cu puternică nuanță metaforică (asemănătoare celor de război al codului, al vinului etc.), fiind improprii pentru activitatea de cercetare științifică în domeniul militar.

Un alt aspect ce s-a impus în derularea conflictelor armate/războaielor din perspectiva globalizării se referă la numărul statelor (organismelor) participante și la dispunerea lor pe mapamond. Ceea ce cu jumătate de secol în urmă era definit ca război mondial, acum este considerat ca un conflict armat/război delimitat la zona acțiunilor de luptă propriu-zise, dar a căror conducere se realizează nemijlocit de la distanțe de mii de kilometri, de pe alte continente.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: Globalizarea este un termen ce descrie modificările produse la nivelul societății și economiei mondiale, rezultat al intensificării dramatice a schimburilor comerciale și culturale internaționale. În domeniul militar, globalizarea a determinat apariția a două tendințe contrare: pe de o parte, dezvoltarea unor instituții internaționale de securitate care veghează la pacea și stabilitatea lumii, iar pe de altă parte, diversificarea oportunităților de înarmare a statelor și a grupărilor teroriste (vânzări de armament, transfer de tehnologie) și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Consider că procesul de globalizare produce determinări care pot contribui la apariția războiului, multe războaie ale lumii de azi, probabil și cele ale viitorului, având la bază cauze economice, și nu numai. Am în vedere: marile decalaje economice, tehnologice și sociale care separă lumea dezvoltată de lumea săracă – în paranteză, trebuie spus că, deși economia mondială este în creștere evidentă, aceste decalaje se adâncesc tot mai mult; competiția dintre marile puteri pentru resursele energetice, lupta pentru piețe, pentru controlul unor teritorii bogate în hidrocarburi; tema statelor mai puțin dezvoltate referitoare la diminuarea identității culturale și naționale, a suveranității și independenței; degradarea mediului etc.

Colonelul Costinel PETRACHE: Din perspectiva întrebării precedente, vă rog să treceți în revistă, recurgând la caracterizări esențiale, principalele tipuri de război proprii acestui început de secol.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Cu toate că lupta armată are rolul hotărâtor, decisiv, confruntarea nu se limitează, de regulă, la domeniul militar propriu-zis, ci implică toate domeniile vieții sociale. Lipsa unor delimitări tranșante ale domeniului războiului a determinat abordări conceptuale diferite: fenomen social, politic și militar, război definit de elemente tipologice, precum: nuclear, clasic, generalizat sau limitat, convențional, chimic, bacteriologic, de apărare națională, de gherilă, mondial, local etc.

Din 1945, nu a trecut nici o zi fără ca, undeva, pe globul pământesc, să nu se desfășoare un conflict armat, iar sfârșitul “războiului rece” nu a redus frecvența acestor conflicte, dimpotrivă. Toate aceste confruntări militare sunt prezentate fie ca războaie, fie drept conflicte armate.

Într-o încercare de analiză a definirii **războiului** și a **conflictului armat** (categorisit *de joasă, de medie sau de mare intensitate*), mulți specialiști apreciază că noțiunea de conflict armat o include și pe cea de război. Abordându-se tipologia războiului modern, de multe ori chiar nu se face distincție între război și conflict, apelându-se la sintagma **război/conflict armat**.

Având ca element comun lupta armată, definită drept ansamblu de acțiuni, de ciocniri violente, desfășurate în mod organizat între două grupări de forțe înarmate, care urmăresc realizarea unor scopuri opuse, conceptului de **război** i se asociază, în mod logic, cel de **conflict armat**.

În același timp, trebuie să luăm în considerare și un alt punct de vedere, care exprimă o nedeterminare științifică și poate genera confuzie conceptuală. În Regulamentul forțelor terestre FM-100-20 al Armatei SUA, *Acțiunile militare în conflictul de joasă intensitate*, se consemnează că între starea de pace și cea de război se creează un mediu ambiguu, care se numește **conflict de joasă intensitate**, definit ca o confruntare politico-militară între state sau grupuri de state, de o intensitate mai mică decât în războiul convențional și mai mare decât o competiție obișnuită, pașnică dintre acestea. Totodată, se precizează că termenul de război de joasă intensitate reflectă un punct de vedere american, fiind un termen impropriu, dacă se ia în considerare că, în timp ce pentru popoarele direct afectate amenințarea este imediată și vitală, pentru americani este subtilă, indirectă și pe termen lung, însă cât se poate de serioasă. Acțiunile care au loc în cadrul conflictului de intensitate redusă diferă de cele duse în războiul convențional (clasic), în primul rând, prin modalitatea de ducere și, apoi, de gradul de intensitate.

În opinia noastră, această asociere a fost impusă de necesitatea unor delimitări de natură juridico-diplomatică, tocmai pentru a se detașa de restricțiile ce decurg din *dreptul războiului*, definit prin sistemul european de la Haga și Geneva. Din păcate, am întâlnit și la noi formularea “conflict de intensitate redusă” și în texte, chiar și în proiecte

de documente legislative referitoare la acțiuni militare declanșate și desfășurate exclusiv pe teritoriul național.

În condițiile în care este recunoscut faptul că o politică abilă în plan comercial și în cel al investițiilor poate crea aceleași avantaje ca și o expediție militară, s-ar părea că rolul forțelor armate tinde să se diminueze într-un ritm susținut. Mai mult, au fost exprimate chiar și îndoieli de principiu privind necesitatea existenței, în continuare, a forțelor armate. Credem că susținătorii acestei teorii neglijează unele constante ale condițiilor-cadru ce țin de politica de securitate. Se uită că istoria umanității este istoria luptelor pentru putere, că exercitarea puterii este elementul decisiv al politicii naționale și internaționale.

Literatura de specialitate înregistrează tot mai multe opinii referitoare la fizionomia conflictelor viitorului, la alegerea armelor, la efectul neletal al acestora etc. Clasificarea acțiunilor în *militare* și *nemilitare* nu mai corespunde conceptelor de violență și nonviolență. Dacă, prin acțiuni ce nu sunt desfășurate de către armată sau militari, se obțin efecte distructive, marcate de violență (de exemplu, crima organizată, terorismul etc.), tot așa și proiectanții puterii militare urmăresc ca, prin folosirea forțelor și a mijloacelor specifice, să fie reduse și chiar evitate pierderile în personal, precum și distrugerea bunurilor materiale și a infrastructurii din zona operațională. Diluarea și evitarea caracterului violent al acțiunilor militare, prin adoptarea strategiilor și tacticilor ce exclud efectele distructive fizice, sunt tot mai agreate de factorii de decizie politico-militară.

Referindu-ne la elementele care caracterizează războiul modern, în accepțiunea specialiștilor militari, amintim: praguri diferite de violență; ponderea diferită a confruntărilor în domenii și medii multiple; aplicarea unor legi și principii proprii; alternarea formelor și a procedeelelor de ducere a războiului; organizarea specifică și specializarea strictă a forțelor și a mijloacelor participante; respectarea unor reguli și norme juridice speciale.

Dr. Nicolae DOLGHIN: Putem face un inventar al tuturor criteriilor accesibile gândirii umane și, pe baza lor, să clasificăm războaiele. Va fi un exercițiu intelectual interesant, dar nu cred că ar ajuta la ceva.

Cred că războiul începutului de secol – și nimeni nu poate stabili cât va dura acest început – va fi cel pentru care armatele, așa cum le știm noi, nu sunt pregătite. Ele vor acționa nu împotriva unor structuri similare, ci a unor curente, motivate etnic, religios, ideologic, politic, rasial, tribal etc. Dar și a unor curente ale marginalizării ilogice, fără principii. Acestea vor acționa din interiorul și sub acoperirea populației civile cu care se vor confunda. Nu le-am numit insurgențe, care urmăresc, în fond, cucerirea puterii, adică un scop ușor de înțeles. Nu cred că și termenul de *curent* este cel mai potrivit, dar, în orice caz, exprimă principala lor trăsătură – imaterialitatea. Cel mai probabil, scopurile urmărite de aceste curente își vor găsi rădăcinile în realități care scapă majorității lumii, dar vor fi înțelese și chiar însușite de comunități civile locale.

Va fi un altfel de război decât cel consacrat, adică respectând unele reguli, o succesiune a momentelor semnificative, folosind mijloace de luptă cunoscute etc. În acest război, armatele fie vor fi nevoite să treacă "*prin foc și sabie tot ce mișcă*", perspectivă care le-ar întoarce cu vreo trei mii de ani în urmă și ar fi un triumf al iraționalității, fie se vor transforma continuu. Deocamdată, în transformările lor, armatele încă mai țin

seama de configurația altor armate, posibil adversare, de caracteristicile teritoriului, de interesele naționale, de resurse etc. Dar, nu este exclus ca peste câțiva ani transformarea să fie condiționată strict de resursele financiare și de misiunea concretă pe care o vor avea armatele de îndeplinit în următoarele șase luni, să zicem. O asemenea perspectivă le-ar internaționaliza, deoarece este singura cale care ar permite susținerea credibilă cu resurse a transformării permanente. Nici un stat nu cred că-și va permite, de unul singur, asemenea eforturi îndelungate.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: Fenomenul “globalizare” a accentuat tipurile de războaie care “nu se văd”, dar care au efecte distrugătoare asupra lumii contemporane. O formă de confruntare specifică globalizării este accentuarea războiului economic și, mai precis, a competiției pentru resurse, piețe de desfacere sau a folosirii agresive a mijloacelor economice, în vederea atingerii obiectivelor naționale. Am putea adăuga și “amenințarea cu folosirea” acestor mijloace pentru a slăbi economia adversarului, ceea ce ar duce la diminuarea puterii sale politice și militare. Aceste confruntări se caracterizează prin continuitate și se desfășoară atât în timp de pace, cât și în timp de război.

În contextul globalizării informației, *războiul informațional* a devenit un război al zilelor noastre, care vizează atât supremația informațională asupra adversarului, cât și manipularea informațională și distrugerea senzorilor și a canalelor de comunicație ale acestuia. Acest tip de război nu poate fi rupt de noul concept de “*război bazat pe rețea*” – rezultat al implicațiilor tehnologiilor specifice erei informaționale în domeniul luptei armate. Desigur, mai sunt și alte tipuri de confruntări duse în domeniul psihologic, mediatic, cultural etc.

Colonelul Costinel PETRACHE: Terorismul poate fi asimilat unei forme anume de război ? Este el însuși o formă de război ?

Dr. Nicolae DOLGHIN: Terorismul este un exemplu evident de curent ilogic, fără principii. Asocierea lui la cultul morții îl face și mai de neînțeles.

Războiul, în formula sa, este o confruntare între doi adversari aflați într-o relație directă de adversitate, care și-au acordat reciproc acest statut și acționează violent unul împotriva celuilalt, respectând legile războiului. Însăși aplicarea violenței este normată, căutându-se evitarea exceselor inutile. De asemenea, planificatorii operațiilor militare depun mari eforturi pentru a găsi soluții de scoatere a populației civile de sub efectele violenței armate. Chiar și în practica războaielor populare, violența se folosește doar împotriva persoanelor în uniformă. Nu-mi doresc o idealizare a războiului, dar nici nu pot fi trecute sub tăcere eforturile depuse pentru “umanizarea” lui.

Terorismul nu respectă nici o regulă. Și-a proclamat drept adversar state ori reprezentanți ai instituțiilor statale, dar aplică violența nediscriminatoriu împotriva populației civile nevinovate. Apelează la șantaj care nu pot oferi soluții pe termen îndelungat. Se întâmplă chiar situații paradoxale, în care victime ale violenței sunt conaționali ori suporterii

ai unora dintre revendicările lor, potențiali parteneri ai unor exerciții politice. De aceea, este illogic în raport cu războiul. Teroristul nu-și asumă nici o responsabilitate constructivă și nici nu cred că urmărește asemenea scopuri. A te consacra exclusiv distrugerii, sfidând orice alt instrument al politicii, nu înseamnă decât victime în populația nevinovată. Terorism înseamnă violență pentru atingerea unui scop, dar nu și adversari care să fie actori angajați conștient în relații de adversitate pentru gestionarea unui scop și aceasta creează o situație paradoxală, în care una dintre părți, de regulă victima, a avut statut de adversar fără s-o știe. Deci, în opinia mea, nu poate

fi considerat război, nici măcar război al celui slab, deoarece nu respectă nici o regulă și nu face decât să speculeze dorința omului de a trăi normal. După cum vedeți, am evitat folosirea oricărui criteriu de etică și am preferat să rămân doar în domeniul reglementărilor juridice.

Totuși, terorismul există, este un fenomen generat și favorizat de realitățile lumii noastre, inclusiv de avantajele oferite de globalizare, iar ținerea sa sub control este posibilă doar prin colaborare internațională eficientă și prin acțiuni multilaterale coordonate. Am, uneori, impresia că actualul război global antiterorist reprezintă, în realitate, războiul fiecăruia, urmărindu-se doar prilejul de a clama cât mai rapid victoria și, eventual, de a pune ceva piedici celuilalt. Acest comportament nu face decât să ofere spații largi de acțiune teroriștilor.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: În ultimii ani, terorismul a devenit un fenomen cu implicații globale, tot mai greu de controlat, o agresiune intempestivă și criminală împotriva ființei umane, a civilizației și a sistemelor de valori.

Totuși, nu cred că putem emite judecăți de valoare în această privință, deoarece comunitatea internațională nu a ajuns nici măcar la un consens în privința a ceea ce este acest flagel al începutului de secol. Singurul lucru asupra căruia s-a căzut de acord este că implică violența asupra civililor și necombatantilor. Secretarul general al ONU, Kofi Annan, încearcă să impună o definiție, larg acceptată, conform căreia terorismul înseamnă *“acțiuni ce intenționează să cauzeze victime sau vătămări corporale importante în rândul civililor și necombatantilor cu scopul de a intimida populația sau de a constrânge un guvern sau organizație internațională să acționeze într-un anumit fel sau să se abțină de la orice acțiune”*. O dată ce această definiție va prinde contur, se vor putea elabora strategii și politici eficiente de contracarare a acestui fenomen. Rezultă, implicit, și agreez această formulă, că nu putem asimila terorismul războiului. Ceea ce putem spune cu certitudine este că, după atentatele din 11 septembrie 2001, s-a declanșat un adevărat război împotriva terorismului internațional, ce a coalizat majoritatea statelor lumii.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Dacă ne vom menține în abordarea conceptului de război apelând la caracteristicile precizate anterior, terorismul nu poate fi asimilat cu războiul. În primul rând, pentru că una dintre părți nu este complet definită prin caracteristici, precum: numărul combatanților, dispunerea lor într-un spațiu precis

delimitat, desfășurarea acțiunilor în conformitate cu prevederile convențiilor referitoare la dreptul războiului etc. Chiar dacă manifestările teroriștilor sunt marcate de acte de o violență deosebită, trebuie să avem în vedere că ele vizează, de regulă, elemente ale societății civile și nu personalul militar. Terorismul este, în opinia mea, un fenomen care are o formă specifică de manifestare, cu planificatori, dar și cu executanți, ce urmăresc anumite scopuri care vizează activitatea normală a unor instituții statale ori organisme internaționale. În aceste condiții, expresia “război contra terorismului” poate fi acceptată, dar tot cu nuanță metaforică, fiind similară cu războiul contra corupției, împotriva crimei organizate etc.

Colonelul Costinel PETRACHE: Revoluția informațională a schimbat fața Lumii, dar și constituția anatomică a războiului. Care sunt implicațiile revoluției informaționale asupra războiului, în general, asupra luptei armate, în special? Din perspectiva amplitudinii, atât pe verticală, cât și pe orizontală existenței sociale globale, precum și a determinărilor sale manifeste, putem, în ultimă instanță, afirma că războiul este sau ar putea fi o continuare a informației cu alte mijloace, asta ca să-l parafrazăm, totuși, pe Clausewitz?

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Doresc ca, și de această dată, să clarificăm unele aspecte. Orice acțiune efectuată de cineva se pregătește și se desfășoară pe baza unui minimum de informații despre cel cu care te confrunți, dar și despre propriile posibilități. Cu atât mai mult, atunci când acțiunile au un puternic caracter distructiv, ce se poate răsfrânge și asupra propriei grupări, informația este absolut necesară, chiar vitală. Ceea ce spun este cunoscut de ambele părți aflate în conflict. Logic este ca fiecare combatant să obțină cât mai multe informații despre adversar, concomitent cu întreprinderea unor măsuri și desfășurarea unor acțiuni de limitare a informării cu date reale de către acesta.

Dacă vom accepta că existența socială presupune și confruntări nonviolente între state, în care obținerea și procesarea informațiilor despre adversar sunt necesare și inevitabile, credem că se poate vorbi, tot cu caracter metaforic, despre un război informațional. Știm că există posibilitatea obținerii informațiilor despre adversar prin luptă armată, dar aceasta nu este decât o metodă de acțiune, specifică unui conflict armat/război. Iată de ce cred că formularea potrivit căreia războiul ar putea fi continuarea informației cu alte mijloace induce, în opinia mea, o falsă problemă.

Dr. Nicolae DOLGHIN: Cea mai convingătoare demonstrație a efectelor revoluției informaționale asupra luptei armate îl constituie războiul bazat pe rețea, aplicat deja în Irak. Includerea într-un flux informațional unic a elementelor de conducere, de lovire și de informații a permis cunoașterea permanentă a spațiului luptei și adaptarea în timp cvasireal la realitățile lui. Totul a pornit de la actualitatea și corectitudinea informației, calități pe care doar revoluția informațională le-a făcut posibile. Războiul bazat pe rețea va oferi comandanților ceea ce și-au dorit dintotdeauna: să știe totul despre adversar și să lovească fără a fi lovit. Dacă ne putem închipui un flux informațional la nivel planetar, realizăm către ce se îndreaptă lupta armată.

Informația, în sine, nu include violență, pentru a o asocia războiului. Este adevărat că războiul nu poate fi câștigat fără informații, dar cred că nu prea există, astăzi, acțiune umană care să nu se supună acestui adevăr. De altfel, ideea fluxului informațional din războiul bazat pe rețea a venit din lumea afacerilor. Războiul rămâne o continuare a politicii, mai bine zis a unui șir de acțiuni și decizii politice, va fi însoțit, apoi urmat de alte acțiuni și decizii politice. Marile decizii politice, inclusiv cele referitoare la declanșarea sau nu a războiului, se bazează, desigur, pe informație. Dar, ea capătă valoare numai dacă este corect folosită de cel care adoptă decizia și care, de regulă, este supus unui bombardament informațional. Informația este și va rămâne un auxiliar al conducerii, chiar și pe timpul războiului. În sine, ea nu înseamnă nimic. Capătă valoare când se regăsește în decizie, dar tot auxiliar rămâne, este adevărat, unul de neînlocuit.

Nu înseamnă că informația nu este astăzi un domeniu al competiției globale. Se cheltuiesc sume imense pentru a obține ori proteja informația, se realizează tehnologii complexe de supraveghere informațională, se elaborează proceduri sofisticate, folosind informația, pentru a-l influența pe competitor în decizia sa. În sfârșit, orice aș mai spune ar fi o repetare a unor lucruri devenite demult comune.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: La mai bine de un secol de la revoluția industrială, lumea cunoaște o nouă provocare – revoluția informațională, care a creat premisele trecerii la societatea informațională. Războiul viitorului va purta, prioritar, amprenta specifică acestui tip de societate. De altfel, ultimele confruntări armate de amploare au scos în evidență, în ceea ce privește modul de planificare, executare și de conducere a operațiilor militare, faptul că utilizarea informației ca armă conferă acesteia rolul primordial în luarea deciziei și asigurarea succesului, ducând, totodată, la modificări esențiale asupra desfășurării operațiilor militare. Prin urmare, se poate afirma că, în secolul al XXI-lea, războiul se va desfășura preponderent pe tărâmul informaticii – informația și, mai ales, diseminarea acesteia însemnând putere.

Realizarea supremației informaționale și evitarea surprinderii în domeniul informațional va fi una dintre dominantele următorilor ani. Operațiile și acțiunile militare întrunite vor impune perfecționarea forțelor și mijloacelor pentru colectarea, analiza, evaluarea, diseminarea și exploatarea neîntreruptă a informațiilor, precum și protejarea lor pentru a împiedica un eventual adversar să-și realizeze propriul flux informațional. Informația va avea un rol tot mai important ca element de multiplicare a puterii, permițând reducerea timpului necesar luării deciziilor optime și lovirii eficiente și decisive a adversarului.

Colonelul Costinel PETRACHE: *Să nu ne rupem de Clausewitz. Politica trebuie continuată neapărat cu "alte mijloace" ? Nu o putem continua cu ... alte politici ? Nu pot să nu mărturisesc faptul că întrebarea mi-a fost determinată de neliniștile pe care mi le provoacă nevoia indisolubilă și indispensabilă de liniște a societății globale.*

Dr. Nicolae DOLGHIN: Neliniștile dumneavoastră sunt firești. Liniștea la care visați, însă, este o utopie. Nu cred că va exista vreodată și nici nu cred că va aduce multe foloase. Dreptul internațional acceptă folosirea violenței armate. Dreptul la autoapărare, individuală

sau colectivă, înseamnă, într-o formă mai voalată, permisiunea pentru a purta războaie de apărare. Este prevăzut în Carta ONU. A fost preluat în Articolul 5 al Tratatului de la Washington. De asemenea, Consiliul de Securitate este abilitat să probeze folosirea violenței armate în situații grave pentru pacea și securitatea lumii. Dar, deciziile se adoptă în cadrul unor mecanisme politice și respectând procedurile corespunzătoare. Din păcate, sunt, uneori, influențate de interesele individuale ale actorilor, dar și acestea fac parte din inventarul exercițiilor politicii. Nu există undeva, în univers, o balanță perfectă care să fie folosită ca sistem de referință. Dar, oricum,

acele decizii constituie cel mai civilizată și convingător răspuns la violența brută, sfidătoare generată tot de decizii politice. Este o garanție a încrederii în rolul de mediator al relațiilor interumane pe care și-l asumă politica. Este un triumf al politicii. Politica generează războiul, ea îl gestionează pe timpul desfășurării și tot ea oferă soluțiile postrăzboi. Diferă doar actorii.

M-am străduit să rămân în aria maximelor generalizări, pentru a nu mă opri în detalii aparent nesemnificative, dar care mi-ar răsturna logica. Totuși, aș vrea să revin la mesajul întrebării dumneavoastră. Poate ar fi momentul ca și în analizele noastre să depășim acele porniri creștinești de condamnare exclusivă a războiului. Bineînțeles, înseamnă moarte, distrugeri, suferințe. Acestea l-au însoțit întotdeauna. Dar, cum se face că n-a fost eliminat din viața noastră, așa cum s-a întâmplat cu ritualurile jertfelor umane, canibalismul, pedeapsa decimării, autosacrificiile individuale sau colective, arderile pe rug? Aș avea o explicație, un pic dură, dar deloc cinică: războiul constituie, totodată, și un schimb de valori avantajos părților, desfășurat cu intensități inaccesibile timpurilor de pace.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Și de această dată, există riscul de a induce o falsă problemă. Din definiția dată de Clausewitz, războiul, cu aspectul său obligatoriu de violență, este un adevărat instrument politic, destinat continuării relațiilor politice cu alte mijloace, deci violente. Fiecare țară (alianță de state) are adoptat și recunoscut un concept de securitate, care prezintă în detaliu preocupările din domeniul respectiv și atitudinea militară a țării. Pe baza acestui concept, este definită politica de apărare, care indică modul în care țara va reacționa la aceste chestiuni, cum ar fi apartenența la o alianță, structura forțelor armate, misiunile în care le poate angaja etc. Politica de apărare va determina, în continuare, strategiile și planurile interdepartamentale în domeniul de referință. Întrebările dumneavoastră nu țin seama de primul element al triadei război-politică-mijloc violent. Nu putem spune că războiul este continuarea politicii cu altă politică. Se poate continua o politică de apărare, poate fi schimbată în relația cu alt stat, dar, atât timp cât nu facem referire la instrumentul care determină caracterul violent, nu este vorba de război.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: După cum spuneam într-una din intervențiile anterioare, acolo unde dialogul și diplomația nu dau rezultate, se impun acțiuni în forță pentru a restabili ordinea și pacea societății globale. După cum se știe, competiția

pentru putere este principalul fundament al politicii internaționale, ce duce inevitabil la tensiuni, crize și conflicte între actorii scenei internaționale. Prin urmare, cred că este necesară adâncirea și perfecționarea colaborării internaționale, rapiditate în adoptarea soluțiilor, adaptarea mecanismelor și instrumentelor de gestionare la situații conflictuale tot mai diversificate.

Organizațiile internaționale de securitate (ONU, NATO, UE, OSCE) sunt organismele ce au un rol primordial în concertarea intereselor divergente ale acestor actori și adoptarea unor politici adecvate pentru asigurarea unui climat de pace și securitate. Acestea impun prin rezoluții, misiuni de pace și stabilitate, asistență economică și umanitară, soluții pașnice la diferende de natură diferită, reușind astfel să evite sau să limiteze multe situații conflictuale. Deci, se poate spune că politica este continuată cu alte politici, politici ale cooperării și colaborării în problemele de securitate, politici de contracarare a amenințărilor ce amprentează acest început de secol, soluția militară fiind de ultimă instanță.

Colonelul Costinel PETRACHE: S-au produs mutații relevante în determinările războiului? În delimitarea analitică a răspunsurilor, vă rog să luați în considerație realitățile aflate de-o parte și de alta a frontierei care marchează “decesul” “războiului rece”.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Destinderea în planul politicii de securitate, înregistrată începând cu 1989, a permis o anumită restrângere a prezenței militare. Ca forme de realizare a diminuării menționate, amintim: reducerea efectivelor forțelor armate; micșorarea bugetelor militare; extinderea spectrului de misiuni ale forțelor armate; adaptarea strategiilor militare la noile amenințări, obiective și resurse etc. În același timp, constatăm proliferarea acțiunilor nemilitare ce urmăresc obținerea de efecte superioare chiar celor bazate pe violență. Tot mai multe voci susțin ideea că acțiunile nonviolente tind să devină principalul tip de amenințare la adresa securității unei țări. Avantajele certe ale unor asemenea acțiuni le recomandă a fi folosite înaintea și chiar în detrimentul acțiunilor violente.

Dintre avantajele acțiunilor nonviolente, amintim faptul că: • sunt greu de delimitat și de calificat ca fiind specifice situațiilor conflictuale – aflate la granița dintre legal și ilegal, dintre moral și imoral, aceste acțiuni pot fi ușor de camuflat și nu sunt sancționate de dreptul internațional al conflictelor; • se pot desfășura fără a fi nevoie de a se declanșa trecerea de la starea de pace la starea de război – de cele mai multe ori, acțiunile nonviolente se desfășoară la limita stării de beligeranță; • nu necesită acordul opiniei publice și nici nu declanșează oprobriul acesteia, întrucât formele specifice de desfășurare generează efecte disimulate, greu de sesizat; • cu ajutorul lor se pot obține câștiguri majore cu cheltuieli minime.

Dar, și de această dată, dacă acțiunile sunt nonviolente și desfășurate de forțe nemilitare, mai poate fi vorba de război?

Studiul fenomenului război presupune apelarea la noțiuni, concepte și sintagme. Literatura de specialitate, incluzând aici atât lucrări de autor, dicționare, lexicoane etc., cât și doctrine, regulamente militare, manuale etc., reflectă preocupările teoreticienilor militari pentru definirea și fundamentarea dimensiunilor războaielor/conflictelor armate. Desigur, rămâne valabilă aprecierea că niciodată nu se poate considera că s-a spus ultimul cuvânt în definirea cât mai exactă și recunoscută a tuturor termenilor, a conceptelor și sintagmelor cu care operează teoria și practica militară.

Tentația de semnalare a unei stări de confuzie conceptuală trebuie, în opinia noastră, eliminată și înlocuită cu recunoașterea procesului de clarificare a fenomenului război, cu o nouă fizionomie, chiar cu acceptarea că ne găsim în plin proces de transformare a paradigmei războiului.

Aș aminti că într-o listă-sinteză sunt prezentate elementele ce se consideră definitorii pentru noul tip de război. Am în vedere: confruntarea discretă, de multe ori “banală”, pe baza unei strategii adecvate, aplicată într-un proces reglatoriu; evidențierea unei stări de pace “încordate, dure și fierbinți”; starea de pace și cea de război nu vor mai avea sensuri antinomice: pacea va coexista cu războiul; ponderea mijloacelor și a acțiunilor nonviolente va crește considerabil; forțele și mijloacele vor fi mai “pașnice” și ecologice, iar confruntările majore se vor angaja mai mult în sfera informațiilor și a decriptării intențiilor adversarului; nu se va desfășura între marile puteri, ci în spațiul zonelor de interes și control al acestora; durata confruntărilor poate crește considerabil, iar continuitatea acțională va fi evidentă; concepția va fi în sfera gândirii și a acțiunii umane; decizia va fi de natură informațională, iar execuția va aparține mijloacelor ultraperfecționate, viabile, inteligente, selective și de mare eficiență; în cadrul larg, de masă, percepția războiului este simțită și afectează, dar în plan acțional, victimele umane sunt reduse și nu se vede aproape nimic.

Totodată, fără a încerca o soluționare, o explicare a dilemelor și paradoxurilor cu care ne confruntăm în tranziția paradigmei războiului, doar vom aminti o parte dintre acestea. Privind **dilemele**: • *“Ucid inamicul și îmi asum eventualele pierderi colaterale sau nu îl ucid și îmi asum eventualele victime pe care acesta le va face ?”*; • *“Am în vedere securitatea individului sau pornesc de la securitatea națională (interesele naționale) ?”*; • *“Cum acționez, militar sau nonmilitar ?”*; • *“Pe ce pun accent, pe apărarea și promovarea intereselor naționale sau ale aliaților ? Unde trebuie să dispun de o putere militară proprie suficientă, pe teritoriul național sau în misiuni internaționale ?”*; • *“Dacă un stat membru al NATO este atacat, ce face ? Așteaptă decizia și, eventual, intervenția Alianței sau își rezolvă singur problema, dacă are puțința și capacitatea de a o face ?”*.

Relativ la **paradoxuri**: • SUA, deși sunt cea mai mare putere politico-militară, au fost vulnerabile la o metodă neconvențională de atac; • dezvoltarea unui nou mijloc de luptă, pentru asigurarea supremației pe termen lung, deși se știe că, prin asimilarea imediată a acestuia și de către adversar, supremația este atinsă pentru o perioadă scurtă; • dezvoltarea unui nou mijloc de luptă ce ar putea fi deja învechit, chiar dacă adversarul ar putea fi mult mai avansat în perfecționarea acestuia; • dezvoltarea unor arme supersofisticate, chiar dacă nu vor fi folosite; • limitarea sau chiar reducerea arsenalelor de arme, din punct de vedere cantitativ, a dus la o proliferare a acestora, din punct de vedere calitativ;

- descurajarea nucleară, deși a prevenit confruntările nucleare, a dus la o intensificare a eforturilor țărilor nenucleare de a dezvolta sau procura arma nucleară;
- deși marile puteri și organizații militează pentru pace și stabilitate, tensiunile, crizele și conflictele nu s-au diminuat, ci, dimpotrivă, sunt întreținute, probabil, și de necesitatea de a testa noi sisteme de arme, de comerțul cu arme;
- o societate democratică poate produce atât potențial tehnologic pentru dezvoltarea umanității, cât și mijloace de război ce pot distruge omenirea;
- marile puteri nucleare fac presiuni ca Tratatul de Neproliferare Nucleară să fie respectat, dar ele sunt primele preocupate de menținerea și dezvoltarea acestor arme;
- marile puteri folosesc chiar și forța militară pentru a impune democrația în țări cu o altă cultură.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: Încheierea “războiului rece” nu a însemnat sfârșitul confruntării, ci continuarea acesteia prin alte mijloace. Aproape sigur rămân câteva fapte: Federația Rusă se află încă în criză de structură; China și India tind să devină puteri economico-politice de primă mărime în contextul și sub incidența directă a mondializării; spațiile geopolitice din fosta sferă sovietică de influență sau cele “tampon” dintre blocurile occidental și sovietic sunt sistematic “aspirate” de Occident; acesta, la rândul lui, își remodelează configurația în raport de acumulările tehnologico-economice și organizaționale de după 1945 și cu influențele provenind din noul mediu internațional.

O dată cu “decesul” “războiului rece”, pericolul unui război major între marile puteri ale lumii este puțin probabil să se producă, însă s-au extins conflictele de joasă intensitate. Pe de o parte, armele nucleare, instrumentele de forță din epoca “războiului rece” tind să fie înlocuite de puterea tehnologico-informațională, forța economică a statelor și a grupărilor de state a trecut pe primul plan, stabilind regulile unei competiții ce face tot mai puțin apel la războiul clasic. Pe de altă parte, asistăm la o intensificare a eforturilor țărilor nenucleare de a dezvolta sau a procura arma nucleară. De asemenea, au crescut în importanță amenințările transnaționale, precum extremismul, disputele etnice, rivalitățile religioase, crima organizată internațională, fluxurile masive de refugiați și catastrofele de mediu, acestea reprezentând, fiecare, o posibilă amenințare la adresa securității naționale.

Totuși, determinările războiului nu s-au schimbat în mare măsură, interesele economice au crescut în importanță, chiar dacă ultimele războaie au vizat, în principal, descurajarea crizelor și a conflictelor, modelarea unui mediu stabil de securitate. Deși marile puteri și organizații militează pentru pace și stabilitate, tensiunile, crizele și conflictele nu s-au diminuat, dimpotrivă, au fost întreținute, probabil, și de necesitatea de a testa noi sisteme de arme, de comerțul cu arme.

Dr. Nicolae DOLGHIN: Principala mutație intervenită în perioada post-“război rece” o constituie profunzimea politizării războiului. Nu cred că mai există secvențe ale sale care să aparțină doar comandanților militari. Situația este favorizată și de libertatea

oferită altor componente ale puterii, nonviolente, de a contribui la impunerea voinței. Folosirea lor necesită o permanentă coordonare politică și o atentă combinare cu ofertele domeniului militar.

S-a diminuat considerabil riscul confruntărilor majore între marile puteri militare. Am putea spune că acestea evită sistematic situațiile în care s-ar putea afla față în față, cum făceau altădată superputerile nucleare. Prin diferite parteneriate, forme de cooperare, coaliții se cunosc mai bine, construiesc încrederea, creează baze pentru pașii următori etc. Lărgirea NATO a extins spațiul de securitate pe continentul european și a accentuat caracterul multinațional al responsabilităților în domeniul securității și apărării.

Totodată, nu s-au stins încă valurile provocate de cutremurul geopolitic și geostrategic provocat de dezmembrarea imperiului sovietic, actor cu influențe pe toate continentele. În strategie, nu există locuri goale, neimportante. Valurile provocate de acel cutremur vor dura multă vreme, uneori sub forme violente, așa cum, din când în când, se simt unde provocate de dispariția imperiilor otoman ori habsburgic, cu zeci de ani în urmă.

Colonelul Costinel PETRACHE: Legile și principiile luptei armate. Caracterul istoric al fondului principial, cel puțin din perspectiva experiențelor cu caracter local, este, îngăduiți-mi această aserțiune, evident. Vă rog să vă referiți la preocupările privind definirea principială a luptei armate, la caracterul extins al acestora, eventual subliniindu-i cauzele, și, nu în ultimul rând, la vitalitatea lor fiziologică în desfășurarea anatomică a luptei armate.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Răspunsul la această întrebare presupune o intervenție ceva mai amplă, motiv pentru care vă rog să o îngăduiți întocmai. În literatura autohtonă de specialitate, deseori se regăsește expresia *“legile și principiile luptei armate”*. Sintagma *“legile luptei armate”* este introdusă și susținută de către adepții conceptului de **știință militară**, definită ca *“sistem unitar de cunoștințe referitoare la legile și principiile luptei armate, la formele de organizare, pregătire și întrebuințare a forțelor armate în război, la procedeele și metodele de ducere a acțiunilor militare”*.

Definiția dată legilor luptei armate și menținerea acesteia în timp – *“raporturi esențiale necesare, generale, repetabile și relativ stabile între laturile interne ale fenomenului război, precum și între acestea și alte domenii ale vieții sociale, care determină pregătirea și desfășurarea acțiunilor militare”* –, cât și denumirea acestora (*legea dependenței luptei armate de condițiile economico-sociale; legea rolului determinant al maselor populare în război; legea dependenței structurilor, formelor și procedeeleor, acțiunilor de luptă de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii militare; legea unității acțiunilor; legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace; legea raportului de forțe*) demonstrează, chiar la o analiză sumară, precaritatea abordării științifice, din perspectiva raționalului și a logicii, dar, mai ales, tenta influenței ideologice, specifice perioadei dinaintea de 1989.

Principiile luptei armate, denumite uneori și principii ale războiului, variază ca număr, de la un autor la altul, între trei (mareșalul Foch) și zece (Regulamentul britanic al luptei navale) și care sunt fie abia sugerate (Sun Tzi, Hitler), fie descrise cu precizie (Suvorov, regulamentele trupelor americane). Principiile sau regulile stau la baza luării deciziilor. Acestea sunt considerate “îmuabile, independente de tipurile armelor, de timp și de loc” (Jomini). Printre cele mai cunoscute sunt amintite: *pentru armata franceză*: economia de forțe, concentrarea eforturilor și libertatea de acțiune; *pentru armata americană*: obiectivul, ansamblul, ofensiva, surprinderea, siguranța, mobilitatea, economia de forțe, unitatea de comandă și simplitatea; *pentru armata israeliană*: menținerea obiectivului, inițiativa, ofensiva, surprinderea, concentrarea forțelor sau a eforturilor, economia de forțe, protecția și siguranța, cooperarea și, în sfârșit, flexibilitatea; *pentru armata rusă*: înaintarea și consolidarea, concentrarea, manevra și inițiativa, moralul, apropierea și înșelarea, rezerve corespunzătoare, economia de forțe, cooperarea și integrarea interarme și interarmate, anihilarea ofensivei.

În literatura militară românească dinainte de 1989, teoreticienii militari susțineau liste diferite cu *principiile luptei armate*. Astfel, într-o variantă, acestea erau: *libertatea de acțiune; concentrarea eforturilor pe direcțiile hotărâtoare; unitatea acțiunilor de luptă; dispersarea forțelor și a mijloacelor; economia forțelor și a mijloacelor; cooperarea neîntreruptă; surprinderea și evitarea surprinderii; manevra*.

Într-o altă lucrare se aprecia că *principiile luptei armate*, corespunzătoare tipului de război preconizat a fi purtat de România, sunt: *libertatea de acțiune; unitatea acțiunilor de luptă și menținerea permanentă a capacității de conducere; asigurarea multilaterală a acțiunilor militare; economia forțelor și a mijloacelor; concentrarea eforturilor pe direcțiile hotărâtoare; dispersarea forțelor și a mijloacelor; realizarea surprinderii asupra inamicului și prevenirea surprinderii din partea acestuia; manevra; cooperarea neîntreruptă; colaborarea permanentă a comandamentelor militare cu consiliile locale de apărare; autoconducerea, autoaprovizionarea și autoapărarea*.

În prezent, în doctrinele acțiunilor militare ori ale operațiilor se prezintă principii ce au diverse formulări. Astfel, în Doctrina acțiunilor întrunite ale forțelor armate se prezintă următoarele principii ale acțiunii întrunite: *definirea clară a obiectivelor (misiunii); libertatea de acțiune; sinergia; concentrarea efortului; susținerea; flexibilitatea; economia de forță; surprinderea; securitatea acțiunilor și a forței; etapizarea acțiunilor întrunite; coordonarea acțiunilor întrunite; pregătirea forțelor armate*.

În Doctrina pentru operații întrunite ale forțelor armate, S.M.G./P.F.-3, se precizează că punctul de plecare trebuie să-l constituie cunoașterea și însușirea următoarelor *principii ale luptei armate: precizarea scopurilor; unitatea și continuitatea operațiilor; libertatea de acțiune; flexibilitatea; concentrarea eforturilor; inițiativa; întrebuițarea economică a forțelor și mijloacelor; realizarea surprinderii; evitarea surprinderii; organizarea și executarea oportună a manevrei; realizarea și menținerea rezervei; cooperarea; siguranța și protecția; menținerea unui moral ridicat; sprijinul logistic*.

O altă formulare a principiilor luptei armate, dar și o altă succesiune a prezentării lor, asociate operațiilor în sprijinul păcii, am întâlnit-o în revista dumnevoastră, de teorie și știință militară, *Gândirea Militară Românească*, aparținând Statului Major General al Armatei României: *selecția și menținerea scopului; acțiunea ofensivă și surprinderea;*

concentrarea efortului; cooperarea; economia de forțe și mijloace; siguranța; flexibilitatea; menținerea moralului; susținerea logistică.

În același timp, semnalăm o încercare inedită de abordare a principiilor războiului și, implicit, ale luptei armate, aparținând unui specialist militar francez. Este vorba de o teorie relativ nouă, potrivit căreia *principiile războiului* sunt doar două: *cel al incertitudinii* și *cel al "loviturii de trăsnit"*. Aceste principii sunt deduse plecându-se de la cei doi factori esențiali care l-au marcat pe OM – elementul comun al tuturor războaielor, indiferent cărui val îi aparțin –, angoasa și timpul. Într-o relație antagonistă, cu cât teama adversarului este mai mare, cu atât vom fi mai capabili să exercităm presiuni asupra angoasei sale și cu atât îi va fi mai greu să reacționeze. De asemenea, fiecare persoană sau grup uman are propriul său "timp" și orice schimbare de ritm afectează eficiența acțiunilor acestora.

Principiul incertitudinii are ca scop sporirea neîncrederii, a neliniștii, a angoasei, a sentimentului de teamă care cuprinde luptătorii, șefii civili și militari, dar și populația civilă, pentru zădărnicierea "voinței celuilalt" și a paralizării acestuia. Acest principiu se manifestă prin disimulare permanentă, inclusiv în cursul acțiunilor de luptă, astfel încât adversarul să rămână în incertitudine cu privire la scopul, momentul, locul, forma acțiunii și forța folosită, fără a se putea pregăti pentru contracararea eficientă, cantonându-se astfel în domeniul ipotezelor, al supozițiilor și al ezitărilor. Principiul este pus în practică printr-o serie de procedee arhicunoscute: păstrarea secretului, șiretenia sub toate aspectele sale, mobilitatea, refuzul de a acționa după doctrine și reguli prestabilite sau limitative, flexibilitatea, diversitatea mijloacelor, spionajul, culegerea și transmiterea informațiilor, cercetarea, diplomațiile paralele, alianțele nefirești, manipularea mijloacelor de informare în masă etc.

Principiul loviturii de trăsnit are ca scop nu să distrugă totul, ceea ce ar fi neinteresant în orice tip de conflict, ci să rupă ritmul diverselor activități ale adversarului, în așa fel încât să-l împiedice pe acesta de a redeveni stăpân pe sine și să-i întârzie în permanență acțiunile. Se urmărește, de fapt, executarea în momentul cel mai favorabil a unor lovituri fulgerătoare asupra "articulațiilor" celor mai sensibile, în vederea zădărnirii oricărei încercări a adversarului de a dobândi sau redobândi inițiativa și avantajele, de a-și regăsi coeziunea, resursele materiale și morale etc. Acest principiu se aplică printr-un număr de procedee, cunoscute drept principii: realizarea surprinderii în toate domeniile (tactic, tehnic etc.); economia de forțe; efectul de bisturiu; instantaneitatea efectelor; concomitența mediatică; libertatea de acțiune; cooperarea; concentrarea trupelor; schimbarea ritmurilor etc., procedee care pot fi rezumate printr-o triplă convergență: în timp, în spațiul ales pentru operație și în eforturi.

Din cele prezentate rezultă că, în aproape toate cazurile, este vorba, de fapt, nu de principii, ci, mai degrabă, de procedee și modalități de acțiune. În timp ce un principiu permite luarea unei atitudini, a unei posturi intelectuale, a unui mod de a fi, procedeul urmărește obținerea unui efect și este un mod de acțiune. De natură diferită, principiul și procedeul sunt, totodată, strâns interdependente și nu pot exista unul fără celălalt. Principiul ține de substanță, de ceea ce este fundamental și structural, pe când procedeul ține de domeniul practicii și trebuie adaptat la condițiile concrete, momentane și conjuncturale.

O altă problemă pe care ne-ați ridicat-o este cea a luptei armate. Și în acest domeniu, din punctul de vedere al cercetătorului științific, sunt nedeterminări ce se impun a fi clarificate.

Se vorbește de transformarea armatei de apărare într-o armată de securitate, de extinderea misiunilor pe care le pot îndeplini militarii, cu caracter nonviolent, de arme neletale, de acțiuni ce nu vizează uciderea inamicului și distrugerea mijloacelor sale, inclusiv a infrastructurii. Iată că aria luptei armate, cu caracterul său violent și distructiv, se restrânge. Totuși, între cele două părți aflate în conflict se duce o luptă. Ce este aceasta? Răspunsul cred că poate fi găsit într-o lucrare ce ar trebui studiată în paralel cu opera lui Clausewitz. Mă refer la *“Tratat despre lucru bine făcut”*, autor Tadeusz Kotarbinski, în care se face distincție între cooperarea pozitivă sau, pe scurt, cooperarea pur și simplu și cooperarea negativă sau, pe scurt, lupta. Se tratează principiile cooperării, dar și tehnica luptei, eficiența și eficacitatea în luptă. Mai mult, acesta propune ca teoria generală a cooperării negative să se numească *agonologie* (de la grecescul *agon* = luptă). Apreciez că ne-ați dat o temă de meditație, de cercetare științifică fundamentală, ale căror rezultate le putem valorifica și prin revista *Gândirea Militară Românească*.

Dr. Nicolae DOLGHIN: Lupta armată va rămâne forma organizată de practicare a violenței, numai că va include și o componentă civilă importantă, dominată de societatea civilă, în care se vor confrunta opinii politice, atitudini, valori ale civilizațiilor, tradiții etc. Se vor urmări obiective cu impact psihologic maxim, dar vor fi evitate cu rigoare victimele și pierderile inutile. În aceste condiții se vor manifesta legile și principiile cunoscute ale războiului.

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: Lupta armată, ca succesiune de acțiuni armate violente, a fost și încă mai este momentul cel mai important al războiului, esența acestuia, modalitate prin care se pune în practică, la nivel tactic, o strategie de deblocare a unei situații conflictuale. Factorii de decizie militari declanșează lupta armată, bineînțeles, în urma unei decizii politice. Aceste decizii trebuie să aibă în vedere și să respecte anumite principii generale ale luptei armate, ce sunt rezultatul unei experiențe îndelungate și care reprezintă etaloane, repere importante ale acțiunii, ale pregătirii și desfășurării oricărei acțiuni, inclusiv ale celei militare.

Vechile principii ale luptei armate nu s-au schimbat radical, ci, dimpotrivă, s-au adăugat altele, noi, rezultate ale fizionomiei și naturii conflictelor moderne. Cele mai importante se referă la: *definirea clară și concisă a obiectivului/misiunii; unitatea comenzii; libertatea de acțiune; manevra; surprinderea inamicului; concentrarea efortului în punctele decisive, la momentul potrivit, pentru obținerea rapidă a victoriei; economia de forțe și mijloace; securitatea acțiunilor și protecția trupelor*. La acestea, am putea adăuga și limitarea maximă a pierderilor umane, materiale sau a distrugerilor de mediu.

Colonelul Costinel PETRACHE: *Să ne transpunem, transtemporal, la sfârșitul acestui veac. Suntem, așadar, de fapt sunteți, la sfârșitul secolului XXI, în ultimul deceniu, în ultimii săi ani. Vă rog să definiți războiul !*

Asistent Cristian BĂHNĂREANU: Probabil, în viitorul îndepărtat, războiul se va axa din ce în ce mai mult pe lupta pentru resurse neregenerabile, care, așa cum se prognozează, se vor epuiza în curând. Totodată, spectrul de confruntare se va lărgi

permanent, lupta pentru resurse se va extinde și în spațiul cosmic, marile puteri cheltuind din ce în ce mai mult pe programe spațiale, sateliți și arme inteligente. Prin urmare, îmi îngădui aprecierea că războiul va fi o confruntare nonviolentă, înalt tehnologizată și informaționalizată, dus între două sau mai multe entități, în scopul împlinirii unor interese predominant economice.

Dr. Nicolae DOLGHIN: *Războiul va fi acțiunea de identificare a centrilor vitali ai adversarului și de supunere a lor actului de violență pentru atingerea scopului. După cum vedeți, tot în jurul lui Clausewitz.*

Dr. Constantin MOȘTOFLEI: Înainte de toate, doresc să menționez aici cele scrise într-o lucrare apărută sub egida Centrului nostru – *Războiul viitorului, viitorul războiului* –, avându-i ca autori pe generalul dr. Mircea Mureșan și generalul de brigadă (r.) dr. Gheorghe Văduva: *“Deși natura și fizionomia războiului se schimbă, războiul va continua să fie un rău necesar și va continua să facă parte din viața noastră. Deși nu-l dorim și ne temem de el, deși îl repugnăm și îl condamnăm, nu încetăm și nu vom înceta nici o secundă să ne pregătim pentru el și, într-o formă sau alta, să participăm la el”*.

Revenind la întrebarea dumneavoastră, personal, cred că nici în mileniul III, cu atât mai mult la nivelul orizontului temporal propus de dumneavoastră, războaiele/conflictele militare nu vor ieși din sfera politicului. Vor diferi scopurile, mijloacele, modalitățile (tacticile) de folosire a acestora etc.

În cadrul unei manifestări științifice relativ recente, una dintre temele abordate a vizat mediul de securitate al secolului XXI și “noul război”. Apreciindu-se că definiția “războiului nou” este variabilă – atotcuprinzătoare, dar și specifică, clară, dar și vagă –, s-a sugerat ca delimitarea conceptului să se realizeze prin focalizarea asupra următoarelor elemente: natura; împrejurările; actorii; provocările; amenințările; țintele; armele și avantajele; scopurile combatanților; victoria-înfrângerea.

Așa cum aproape 200 de ani, în esența sa, definiția războiului nu s-a schimbat, există, în opinia mea, toate șansele ca aceasta să se mențină.

Colonelul Costinel PETRACHE: *Despre război. Nu putem spune că identitatea motivului generic al dezbaterii cu titlul atât de invocatei opere a lui Carl von Clausewitz este întâmplătoare, după cum nici nu putem paria pe faptul că asemănarea nu ar fi fost posibilă fără antrenarea intenționalității. În fond, prepoziția “despre” nu face altceva decât să introducă – simplu, banal, la îndemâna oricui – un complement indirect, oricare ar fi acesta, aflat în așteptarea celei mai cuprinzătoare povești despre el. Așadar, am încercat să povestim despre război. Nu am putut depăși spațiul înțelegerii clausewitziene. Încercările, poate nu întotdeauna îndeajuns de elaborate, de a ne desprinde de traseul definiției clausewitziene au izbutit doar să aprindă întrebări la care, mai devreme sau mai târziu, trebuie, totuși, să răspundem. Poate, nu contestând integral;*

poate, afirmând complementar sau, cine știe ?, poate reconstruind suprarrealist conceptul. Oricum, precum o predestinare care, parcă, ne-ar condiționa vectorial existența, războiul însuși pare a fi umbra exponențială a transformărilor care ne-au adus, iată, în laboratoarele pregătirii expediției spre Marte. Sau, de ce nu ?, ipostază suverană a recurenței anulatoare, pare a fi fratele impersonal al îndolierii noastre permanente. Ne este alături, zi de zi, din momentul în care omul a avut conștiința asimetriei primare sădite în forța semenilor lui. De-atunci, în dezvoltări cuprinse în generația-ntâi, generația a doua, generația a treia, războiul trăiește, nu-i așa ?, starea generației în care se afirmă, ca-ntr-un spectacol de sfârșit de lume, un spectacol al sinuciderii demonstrative, ca violență extremă nu numai a raporturilor sociale, ci a tuturor raporturilor posibile. Dar, poate, tocmai în aceasta constă, ca efect al propriei sale puteri, paradoxul înstrăinării războiului de însăși condiția și ideea de război, paradox postmodern întreținut de excentricitatea lui centrifugă, de posibilitatea năruirii orizontale a verticalității, de denutriția naivității estetice și a mitologiilor concrete pe seama cărora arhitecturăm iminența transformării, de certitudinea perversă a inutilității performanțelor extraordinare ale îndrăznelii umane.

Cu toate acestea, când drumul "Spre pacea eternă" fi-va împlinit, povestind despre război, vom putea spune că odată, demult, în viața omenirii a fost un lucru urât pe care oamenii îl numeau chiar așa ~ război ?

ISTORIA UNEI TRANSFORMĂRI

~ De la Regimentul 2 Grăniceri Românesc la Brigada 81 Mecanizată ~

Colonel dr. Valentin SUCILĂ

Situația socială a românilor din Transilvania, la începutul secolului al XVIII-lea, se înrăutățește, cu atât mai mult, cu cât sunt amăgiți și siliți să se catolicizeze. În aceste circumstanțe, elementele elevate românești au încercat apărarea națiunii române, printre acestea aflându-se și Inochentie Micu, cel care a propus, în 1741, crearea unor regimente separate românești. Interesele de ordin politic și militar au fost însă altele. În acest context, Inochentie Micu a fost silit să plece în exil, dar ideile sale liberale aveau să constituie baza revendicărilor românilor pentru aproape două secole¹.

Teritoriul grăniceresc urma să fie declarat liber, așa cum a fost până la Matei Corvin, când l-a predat sașilor bistrițeni, în 1472, districtele răscumpărate de la nobili și patricieni, pământurile necultivate urmau să fie redade grănicerilor, țăranii să fie scutiți de toate dările, înrolarea în unitățile de graniță fiind un prilej de a scăpa de jugul apăsărilor feudale.

La 11 aprilie 1762, s-a aprobat înființarea graniței ardeleni, iar la 12 octombrie 1762, generalul Adolph Buccow raporta că lucrările de înființare a Regimentului II Grăniceresc Românesc din Valea Rodnei se apropie de sfârșit². Ținutul Văii Someșului Mare era cunoscut sub numele de “*Vallis Rodnensis*” sau “*Districtus Rodnensis*” datorită centrului economico-social Rodna.

Încetul cu încetul, vechile denumiri s-au estompat după devenirea Năsăudului reședință a Regimentului 2 Grăniceri, astfel că ultima denumire istorică reținută pentru zona Someșului Mare este “*Districtul Năsăudului*”, iar districtul militar ce cuprindea comunele regimentului grăniceresc a fost numit “*Districtul grăniceresc năsăudean*”.

Trebuie menționat că “*Districtus Rodnensis*” era total diferit de “*Districtus saxonicus*”, acele comune săsești de pe câmpie aflate sub administrația Bistriței, prezente și astăzi, dar mult estompate.

“*Districtul Năsăudului*”, constituit ca jurisdicție autohtonă pe teritoriul fostului Regiment 2 Grăniceri Românesc, a fost hotărât la 24 martie 1861, prin ordin imperial, denumire care a rămas până astăzi înscrisă în lucrările de istorie.

La 10 mai 1763, pe “Mocirlă”, la Salva, unde urmau să fie sfințite drapelele a nouă companii din Regimentul 2 Grăniceri Românesc, grănicerii s-au revoltat, pentru prima dată,

¹ *Supplex Libellus Valachorum*, 1791.

² Virgil Șotropa, *Regimentul grăniceresc năsăudean*, “Arhiva Someșană”, 1925, pp. 4-5, fond D.J.Arh. Cluj.

împotriva catolicizării, a înglobării în forța militară de linie și împotriva amânării statutului militar grăniceresc, prin glasul bătrânului Tănase Todoran din Bichigiu; în urma înăspririi condițiilor sociale și a represiunilor habsburgice, mulți români au emigrat în Moldova ori s-au ascuns în munți.

La 16 martie 1764, a fost emisă o patentă imperială conținând concesiile semnificative pentru grănicerii năsăudeni, astfel că țărani români din 21 de sate din Valea Rodnei, din cinci sate din Valea Șieului și din Morăreni și Ruși (Mureș) s-au înrolat și au depus jurământul, la 15 august 1764, efectivele ridicându-se la 3 165 de soldați³.

Zona de responsabilitate în paza graniței se întindea de la Pasul Prislop la Rușii Munți - Morăreni, pe o lungime de 110 km și o adâncime de 60-90 km, un adevărat cordon militar de protecție, inclusiv pentru contracararea ciumei și a altor boli infecțioase dinspre Moldova.

Înființarea companiilor grănicerești pe principiul subsumării localităților limitrofe a creat cadrul înrolării bărbaților în formațiunile grănicerești. Românii din Valea Someșului, Sălăutei, Șieului și Bârgăului au fost repartizați în 12 companii grănicerești. Amăgiți cu promisiuni, grănicerii s-au împotrivit și s-au răsculat la Salva, la 10 mai 1763, obligând autoritățile administrative și de comandă la elaborarea unor concesiile statutare. La 12 noiembrie 1763, Tănase Todoran a fost executat prin tragere pe roată, o pedeapsă crucială a Codexului thersian, cu 24 de ani înainte de Horia și Cloșca, la Alba-Iulia.

Emiterea *Statutului grăniceresc*, la 12 noiembrie 1766⁴, sub titlul de "*Regulament pentru granița militară transilvană*", a permis fundamentarea constituțională a vieții militare și crearea posibilității propășirii românilor din Transilvania. Statutul prevedea obligațiile militare, obștești, familiale, fiscale, norme juridice și drepturi grănicerești. Îndatoririle militare stipulau obligația executării serviciului de strajă pentru apărarea graniței pe timp de pace și război, serviciul de linie la ordin, combaterea contrabandei și a imigrației ilegale, controlul sanitar epidemic, serviciul de pază în cordon, executarea serviciului la reședința regimentului și a sediilor circumscripțiilor de companie. Printre îndatoririle obștești se aflau construcțiile și reparațiile de drumuri, poduri, stăvilare, diguri, construirea de școli, carantine sau a locuințelor pentru grăniceri, inclusiv pentru ofițerii și subofițerii staab-ului și cei de la companii.

Obligațiile familiale prevedeau o viață cinstită, o conviețuire în bună înțelegere în casă și în comunitate, respectarea libertății de conduită, fiind statuat că familia este reprezentată de celula monogamă de tip patriarhal.

Pentru întemeierea familiei erau specificate condiții de maturitate (18-19 ani băieții și 15 ani fetele), cunoștințe de cultură generală (cunoașterea cultivării cerealelor, a pomilor, altoitul, creșterea vitelor), elementele fiind verificate de autoritatea militară și legiferate printr-un ceremonial ecleziastic.

Obligațiile fiscale erau cumulate în impozitări, astfel: pe timp de pace, se scădea grănicerilor 1/3 din contribuția pe cap de locuitor, iar pe timp de război, familia care avea un membru plecat în campanie era scutită de "dări".

³ Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj, Editura Dacia, 1975, p. 71.

⁴ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, Sibiu, vol. I, p. 382.

S-au pretins următoarele taxe: *taxa capitis* – capitația de 2-5 florini (4 florini/grănicer); *taxa mercanturae* – impozit comercial în natură; *taxa insemnationis* – impozit agrar; *taxa pecorum* – taxa pe vite; *taxa domorum* – taxa pe casă.

În 1769⁵, s-a desființat “capitația”, printr-un nou sistem fiscal realizându-se “fondul accrescientelor”, din care vor fi ajutorați cei care au suferit pagube din calamități sau dezastre.

Văduvele erau scutite de dări și impozite și se bucurau de drepturile pe care le-au avut soții lor. O comisie tutelară din regiment se ocupa de educația orfanilor și de îngrijirea văduvelor.

Din punct de vedere militar, grănicerul era dotat cu armă de foc, arme albe, precum și cu munițiile necesare, ținuta fiind alcătuită din pălărie neagră cu bor mare (ciacău), cioareci gri, cămașă de postav alb cu cravată roșie, suman scurt (negru sau sur) și opinci, elemente care trebuiau procurate pe cont propriu de către fiecare grănicer.

Cele 84 de articole ale Statutului militar grăniceresc au fost traduse în limba română de Vasile Bichigean și sunt publicate în “Arhiva Someșană”, nr. 8-9/1918-1919. Recent, acestea au fost amplu tratate și argumentate de colonelul dr. Vasile Tutula în lucrarea “Organizarea militară a Principatului Transilvaniei în perioada 1691-1774”, îndeosebi argumente de ordin practic și aplicarea acestora în planul administrației militare și pregătire pentru luptă a grănicerilor.

La 16 decembrie 1783, la Districtul grăniceresc năsăudean⁶ se adaugă Valea Bîrgăului, din ordinul împăratului cele opt comune fiind militarizate.

Patentele grănicerești din anii 1764, 1766, 1767 stipulau că grănicerii deveneau oameni liberi cu posibilitatea de școlarizare, inclusiv de a deveni ofițeri⁷.

Pentru organizarea sistemului de învățământ s-au elaborat “Ratio educationis” – 1777 și “Norma Regia” – 1781, astfel încât, încă de la 1766, în cadrul Regimentului erau trei școli triviale: Năsăud, Maieru, Monor, la care s-au adăugat două, în 1786, la Zagra și Prundu Bârgăului. Aceste școli au format, în timp, subofițeri grăniceri și juzi (primari) comunali.

La 1771, la Năsăud, s-a înființat Școala Normală sub oblăduirea vicarului Ioan Marian, iar în 1784, s-a înființat, în Năsăud, Institutul de Educație Militară, cu subzistență din fondul de procente și contribuții personale ale grănicerilor, instituit care a format ofițeri, subofițeri, învățători, funcționari pentru Regimentul 2 Grăniceresc și, din 1826, și pentru Regimentul 1 Grăniceresc (ORLAT). În 1826, în Năsăud s-a înființat Școala de Fete cu predare în limba germană.

În același an, s-au înființat școlile comunale naționale cu predare în limba română, iar școlile triviale vor fi cu predare în limba germană; tot din același an, la Năsăud se organizau “cursuri preparandiale” (pedagogice) pe lângă Școala Normală pentru instruirea învățătorilor din Transilvania⁸.

Disciplina militară era corelată printr-un sistem de recompense și sancțiuni; sancțiunile erau admonestarea, arestul la profos, bătaia (cu baston sau nuiele), destituirea

⁵ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 85.

⁶ *Ibidem*, p. 71.

⁷ I. Lungu, *Școala Ardeleană*, București, Editura Minerva, 1978, p. 40.

⁸ V. Șotropa, *op. cit.*, p. 56.

(pentru ofițeri), iar ca recompense se acordau: lauda pe ordin de zi, acordarea de medalii, decorații, premii în bani ori avansarea în grad. Trebuie menționat că tratamentul medical era gratuit pentru grăniceri, subofițeri și ofițeri inferiori, până la gradul de locotenent inclusiv.

Justiția era prevăzută în două forme: justiția militară, pentru comunitatea unde erau numai grăniceri, și instanțe judecătorești mixte (civile și militare), pentru localitățile cu libeți, nobili și grăniceri.

Statutul militar stipula, de asemenea, scoaterea din supușenie a năsăudenilor față de patriciatul bistrițean, zona de responsabilitate cu terenuri aferente, elemente de asigurare a subzistenței companiilor și a statului major al regimentului (ștabul), dezvoltarea averilor imobiliare grănicerești. Prin Dispoziția din 1767 s-au restituit grănicerilor pământul arabil luat samavolnic, imașurile, plaiurile nelucrate.

De asemenea, în Statut erau prevăzute elemente de organizare a serviciului de garnizoană, reguli pentru funcționarea poștei militare și reguli de executare a serviciului în punctele vamale.

Prin aportul intelectualității ridicate din rândul grănicerilor s-au realizat pași importanți în învățământul românesc din secolul al XIX-lea, exemplificând aici aportul vicarului Ioan Marian în crearea Bibliotecuței Liceului din Năsăud, cu sute de volume.

Baza materială a învățământului era asigurată de Regiment din “fondul de procente”. După desființarea Regimentului, în 1851, Adunarea Generală a celor 44 de comune grănicerești, care a avut loc la 13 mai 1851, a hotărât ca “fondul de mondire” să rămână avere indivizibilă a comunelor, fiind destinat veniturii de burse acordate tinerilor fii de grăniceri, fond ce va fi numit “fond de stipendii”.

În perioada 1767-1851, Regimentul 2 Grăniceri Românească a participat la 20 de campanii militare și la 133 de bătălii și lupte⁹, vitejia dovedită pe câmpurile de bătălie constituindu-se în incontestabile file de glorie militară; a participat, de asemenea, la evenimentele din 1848, grănicerii năsăudeni fiind, prin timp, stegari ai luptei naționale.

Regimentul era organizat pe 3 batalioane de grăniceri x 4 Cp. grăniceri + 1 Cp. grenadier (116/136 militari), astfel că efectivele regimentului oscilau între 2 500 și 3 600 de militari.

Regimentele de graniță erau pregătite pentru a lupta ca unități de infanterie în război, instituindu-se, în timp, o stare militară – “*militaris status*” pentru locuitorii districtului năsăudean. La 65 de ani după înființarea Regimentului Grăniceresc Românesc de la Năsăud, Principatele Române aveau dreptul de a-și organiza gărzi înarmate pământene, nucleele viitoare puteri militare, care va fi înființată la 30 aprilie 1830. Așadar, infanteria modernă românească în Ardeal are o vechime cu mult mai mare, de circa 64 de ani.

În ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea, în Institutul Militar din Năsăud au absolvit mai multe serii de cadre militare (ofițeri, subofițeri români), care și-au desăvârșit arta de conducere pe câmpurile de bătălie și au fost promotorii luptei de emancipare națională. Concomitent, s-a format o pătură de intelectuali români care au dat un impuls efortului de emancipare națională și socială a elementului românesc din Transilvania. Militarizarea granițelor Transilvaniei a deschis perspective de progres economic, financiar, juridic, administrativ.

⁹ Virgil Șotropa, *Regimentul grăniceresc năsăudean, op. cit.*, pp. 4-5.

Înarmați, echipați, încadrați într-un program de instrucție și serviciu, grănicerii au dobândit, din generație în generație, conștiința datoriei, a onoarei și a apartenenței la neam. Trebuie remarcat că toate reformele din viața românilor încorporați în regimentele grănicerești au contribuit la stabilitatea și prosperitatea populației prin împroprietări, la realizarea contraponderii creștinismului față de alte religii, la sprijinul școlarizării maselor și la implementarea unei ideologii politice.

Brodarea inscripției *Virtus Romana Rediviva* – “VRR” pe drapelul de luptă a constituit pentru Regimentul 2 Grăniceri Românesc un element de mândrie națională.

În 1851, când s-a desființat, Regimentul 2 Grăniceri Românesc din Năsăud s-a transformat în Regimentul 50 Infanterie de linie “Thurn und Taxis Hannibal Friedrich – feldmareșalul G.d.c.” și a fost redislocat la Alba-Iulia¹⁰. În perioada interbelică, în Bistrița a funcționat Regimentul 84 Infanterie, care a instruit cetățenii din district, iar în 1939, acesta a fost concentrat pe granița vestică.

În 1969, s-a reînființat, la Bistrița, Regimentul 221 Infanterie, care a funcționat până la restructurarea Armatei, în anul 2001, moment în care Brigada 81 Mecanizată recurge la redislocarea comandamentului la Bistrița, alături de Batalionul 812 Infanterie și subunitățile de brigadă, iar la Prundu Bârgăului, Divizionul 817 Artilerie.

În baza Ordinului general nr. 2 al ministrului Apărării Naționale și în conformitate cu prevederile Hotărârii Consiliului Suprem de Apărare a Țării referitoare la reorganizarea Armatei României, precum și ale Art. 12 litera “S” din Legea 41/1991 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, intră în vigoare, începând cu 01.03.1995, noul stat de organizare al Brigăzii 81 Mecanizate. Aceasta s-a înființat prin schimbarea denumirii Brigăzii 83 Mecanizate, desființarea Regimentului 223 Mecanizat și reorganizarea Divizionului 55 Artilerie Antiaeriană.

Comandamentul Brigăzii 81 Mecanizate, cu efective complete, a fost dislocat, în perioada 01.03.1995 – 04.01.2001, în garnizoana Dej.

Pe parcursul a trei-patru ani, Brigada 81 Mecanizată s-a restructurat funcțional și operațional, și-a pregătit forțele pentru misiuni multinaționale. Azi, tinerii districtului execută misiuni internaționale, arborând tricolorul în țări din Orientul Mijlociu sau din Balcani: Irak, Afghanistan, Kosovo și Bosnia-Herțegovina.

¹⁰ *Ibidem.*

CUNOAȘTEREA LIMBILOR STRĂINE ~ recurs la istorie ~

Colonel Dănuț VĂCARIU

Studiul limbilor străine scurtează de multă vreme nopțile militarilor. O atestare de nivel STANAG face ca dicționarul, testele Cambridge sau Toefl, gramaticile limbilor engleză, franceză, germană, rusă sau chiar arabă, casetele, casetofoanele cu căștile aferente și, nu în ultimul rând, computerele cu programele de învățare a limbilor străine, accesate de pe CD-uri sau pe Internet, să fie unelte nelipsite multora dintre noi.

O întrebare își caută răspunsul în mintea multora dintre noi: ***Este învățarea limbilor străine în armată o modă a perioadei actuale sau un proces continuu, o necesitate care a marcat activitatea militarilor români din toate timpurile ?***

Recursul la istorie pentru a aduce în atenție parcursul acestui domeniu al construcției militare intelectuale își poate găsi răspunsuri în lucrările de specialitate existente în fondul bibliotecilor Armatei.

În consecință, demersul nostru, apelând la sursele invocate, începe cu perioada în care acum un secol și jumătate s-a întemeiat construcția Armatei Române moderne.

Pentru relevarea succintă a problematicii asumate, o vom axa pe structura unui pachet de întrebări la care vom acorda răspunsuri referențiale, tema suportând dezvoltări ulterioare.

A fost folosită în toate timpurile experiența militarilor care au cunoscut limbi străine pentru mersul înainte al armatei românilor ?

Da ! Iată ce se întâmpla pe la 1859. “În anul 1859 se simte primul semn al reînvierii puterii noastre militare. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, împreună cu ministrul de Război Ioan Em. Florescu (1859-1885), au creat o oștire care să-și facă datoria în fața inamicului. Domnitorul, simțind nevoia unui “intermediar” care să-l ajute în conducerea Armatei, a creat, în anul 1859, Statul Major General, ca organ de direcție al armatei.

Ofițerii selecționați pentru primul nostru Stat Major General au fost recrutați din rândul **ofițerilor absolvenți ai Școlilor de Război din străinătate**, ofițerilor de geniu și artilerie, altor ofițeri de front apti pentru acest serviciu”¹.

Au fost militari care, cunoscând limbi străine, au urmat școli în străinătate în preajma anului 1859 ? Dar mai târziu ?

Da ! Cine au fost ei ? La ce grade au ajuns în cariera militară ? În ce domeniu s-au remarcat ? Ce au adus Armatei Române și României și, nu în ultimul rând, ce școli au urmat ?

Putem afla din Dicționarul Enciclopedic Militar (DEM), prescurtarea folosită de generalul de armată Mircea Agapie, comandant al Academiei de Înalte Studii Militare în perioada apariției Dicționarului, pentru a sublinia utilitatea și popularitatea acestei lucrări în mediul militar și în special în rândul celor aplecați spre cercetare istorică. Din cele opt volume ale DEM², ne-am oprit la primele două, din care, în ordine alfabetică, vă prezentăm câteva date din microbiografiile celor care și-au folosit în folosul țării abilitatea de a vorbi o limbă străină: **Averescu Alexandru** (1859-1938), mareșal. Voluntar (10 martie 1876) în Regimentul 1 Roșiori, participă la Războiul de Independență (1877-1878). Sublocotenent (1881), după absolvirea Școlii Divizionare de la Mănăstirea Dealu, urmează cursurile *Școlii Superioare de Război din Torino*; **Bădulescu Virgil** (1882-1944), general de brigadă, publicist, specialist în educație fizică și sport. Absolvent al Liceului Militar din Iași (1900), Școala de Ofițeri din București (1903), *se specializează în Germania* și urmează cursurile *Institutului Regal de Gimnastică din Stockholm, Suedia* (1910-1913); **Băicoranu Sergie** (1841-1934), general de divizie – *studii militare în Franța*; **Boteanu Emanoil** (1836-1897), general de brigadă, erou al Războiului de Independență, absolvent al Școlii Militare din București (1856), locotenent (1859), absolvent al *Școlii de Stat Major (Franța)*; **Boteanu Mihail** (1853-1926), general de divizie, absolvent al Școlii Militare de Ofițeri din București (1873). Locotenent (1877), *specializat în arma geniu (Franța)*, absolvent al *Școlii Politehnice din București* și a celei din *Fontainebleau (Paris)*; **Brăiescu Gheorghe** (1871-1949), general de brigadă și scriitor, absolvent al *Școlii Fiilor Militari din Iași* (1889) și al *Școlii de Subingineri Nancy*; **Brătianu Constantin** (1844-1910), general de brigadă, geolog și topograf. Absolvent al Școlii Militare de Ofițeri din București (1864), locotenent (1868), căpitan (1871), lucrează la *Observatorul Astronomic din Paris*, la *Serviciul Geografic al Armatei Franceze la Paris și în Algeria* (1868-1874). Studii la *Serviciul Geografic al Armatei Belgiene* și la *Institutul Geografic al Armatei din Viena* (1871-1874); **Candiano-Popescu Alexandru** (1841-1901), general de brigadă, a făcut *studii juridice în Italia*; **Cantacuzino Ion**, (1863-1934), locotenent, savant, profesor universitar. A absolvit *Facultatea de Litere din cadrul Universității din Paris*,

¹ Locotenent-colonel dr. Ion Emil, *100 de ani Școala Superioară de Război din România – contribuții la dezvoltarea științei și artei militare românești*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, p. 10.

² Colonel prof. dr. Haralambie Georgescu, *Dicționar Enciclopedic Militar*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1996, vol. I-II.

Facultatea de Științe Naturale și Facultatea de Medicină de la Sorbona; Cantunian Cristu (1892-1942), general de brigadă, absolvent al *Școlii Superioare de Război din Franța; Carol I de Hohenzollern – Sigmaringen* (1839-1914) rege al României. Absolvent al *Școlilor de Cadeți din Munster și al Școlii de Artilerie și Geniu din Berlin* (1857), obține gradul de sublocotenent (1859). Absolvent al *Universității din Bonn, Facultatea de Istorie*. Locotenent (1863) în Regimentul 2 Dragoni Gardă, participă ca voluntar la războiul Prusiei împotriva Danemarcei (1864), apoi devine căpitan de cavalerie (1865). Domn al României (1866-1881), ulterior rege (1881-1914). A continuat măsurile luate de Alexandru Ioan Cuza privind modernizarea Armatei Române. S-a preocupat de înzestrarea armatei cu tehnică de luptă corespunzătoare vremii și de instruirea ei. A condus Armata Română în Războiul ruso-româno-turc (1877-1878), câștigând independența de stat a României; **Cătoiu Ștefan** (1880-?), general de divizie. A absolvit Școala de Ofițeri, arma geniu (1904), locotenent (1907), *stagiu în armata austro-ungară* (1908-1914), *la Regimentul de Telegraf și Căi Ferate în Armata Germană la Academia Militară din Charlottenburg; Câmpineanu Ion* (1798-1863) colonel, publicist. A absolvit *Academia grecească din Schitu Măgureanu, București; Cerchez Mihail Cristodulo* (1838-1885), general de brigadă și publicist român. *Studiază în Franța organizarea unităților Armatei Franceze; Chibici Revneanu Alexandru* (1847-1917), sergent voluntar. Absolvent al *Facultății de Drept din Viena; Cristescu Ștefan* (1863-1929), căpitan, inginer naval și fizician. A absolvit *Școala de Geniu Maritim din Paris; Ciupercă Nicolae* (1882-1950), general de armată. Ministru al Apărării Naționale (1938-1939). Absolvent al *Școlii Superioare de Război din Paris; Coandă Constantin* (1857-1932), general de corp de armată, matematician și diplomat. A urmat (1883-1888) *Școala de Artilerie și Geniu de la Fontainebleau (Paris)* și și-a luat *licența în matematici la Universitatea din Paris; Crăiniceanu Grigore* (1852-1935), general de divizie, istoric și teoretician militar. A absolvit Școala de Ofițeri de Geniu din București (1873) și *Școala de Aplicație în Artilerie (Bruxelles, 1877); Creangă Constantin* (1860-1918) maior, fiul marelui povestitor Ion Creangă. A absolvit Școala Militară de Ofițeri din Iași (1879), *Școala Superioară de Geniu din Viena și Bruxelles; Cristescu Constantin* (1866-1923), general de corp de armată. A absolvit Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie (1885), *Școala Politehnică din Paris* (1890), *Școala de Aplicație de Artilerie și Geniu, Fontainebleau* (1892), *Școala Superioară de Război din Paris* (1893); **Dabija Nicolae** (1837-1884), general de brigadă și ministru de Război. A absolvit (1860) *Școala de Artilerie din Metz (Franța)*. **Davila Carol** (1828-1884), general de divizie medic. A studiat *farmacia și medicina la Angers* și a obținut *doctoratul* (1852) la *Facultatea de Medicină din Paris; Dimitrescu-Maică Nicolae* (1846-1902), contraamiral. A absolvit (1865) *Școala Navală din Brest (Franța)*.

Galeria personalităților militare care au absolvit o instituție militară sau civilă de învățământ în limbile franceză, germană, rusă continuă în volumele III-VII ale DEM-ului care, potrivit autorului, aduce informații pentru cititorul interesat de istoria poporului român, lexicul românesc și influența suferită de acesta, în raport cu evoluția istoriei militare universale, dar și alte date necesare fundamentării cercetării noastre.

După înființarea Școlii Superioare de Război, în anul 1889, prin Înalțul Decret nr. 2073 din 8 august, numărul ofițerilor români școlarizați în străinătate scade. Astfel că, în perioada 1889-1914, au urmat studii militare la diferitele instituții de învățământ superior din străinătate doar 19 ofițeri români – 8 la Torino, 4 la Bruxelles, 3 la Paris, 3 la Berlin și 1 la Viena³, “în scopul de a ține instrucțiunea noastră la curent cu cea din străinătate”. Învățarea limbilor străine se regăsește permanent în materiile pentru studii ale Școlii Superioare de Război.

Necesitatea ca militarii să cunoască limbi străine a fost dictată dintotdeauna de interesele țării adaptate la schimbările din mediul internațional ?

Da ! Din perioada Primului Război Mondial voi cita din două documente pentru a întări această evidență. Iată ce raportează de la Paris, în 26 februarie 1916, colonelul român Pascal: “*De fapt, chiar armamentele primite de noi din Franța au fost diferite de materialul organic cu care armata noastră a intrat în război. Din această cauză, problema de aprovizionare a României, rezultat din schimbarea politicii noastre în ziua când au rupt alianța cu Germania și ne-au declarat neutri, a fost de o greutate excepțională. Această greutate incontestabilă pune în evidență și mai mult meritele celor care au avut să se ocupe și să rezolve acest problem de aprovizionare și înarmare de la începutul războiului mondial și până când ostilitățile au încetat.*

În realitate, acest problem nu este nici astăzi complet rezolvat, fiindcă dacă România are acum o diversitate enormă de material, faptul acesta se datorește, de o parte, schimbării politicii noastre care ne-a schimbat baza aprovizionărilor din Germania utilizate de noi de câteva decenii, iar pe de altă parte, diferitele cumpărături pe care a trebuit să le facem din toate țările aliate”⁴.

Este cauza unei nevoi noi. Nevoia unui număr mai mare de cunoscători ai limbii franceze, fără a neglija și alte limbi străine, după cum vom vedea în raportul ce urmează.

Colonelul Pășcanu Ioan raportează, la 15 decembrie 1916, Marelui Cartier General despre misiunile de aprovizionare cu material militar existente în străinătate:

“ 1. În Franța, o misiune compusă dintr-un numeros personal militar și civil (circa 15 persoane) subordonate d-lui colonel Rudeanu; din această misiune se află detașată în Anglia o submisiune compusă din căpitanul Arion și un inginer ...

2. În Elveția se găsește o altă misiune sub conducerea domnului general Ghenea.

3. În Rusia, funcționează o misiune de aprovizionare sub direcțiunea superioară a domnului ministru Diamandi, având în subordine ca conducător tehnic al serviciului pe căpitanul Drăgănescu din artilerie, ajutat de un personal compus din ofițeri și funcționari civili (circa 6 persoane).

³ Academia de Înalte Studii Militare, *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare. Cartea amintirilor absolvenților. O sută de promoții (1889 - 1995). Texte selectate* (Ediție îngrijită, note, repere cronologice și addenda de general-maior Mircea Agapie, colonel Aurel Pentelescu, maior Ion Emil), București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1995, p. 520.

⁴ *România în Războiul Mondial 1916-1919*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională București 1934, volumul I, Documente. Anexe, p. 38.

4. În America, funcționează de asemenea o misiune sub ordinele domnului colonel Miclescu Adrian.

5. În fine, în Japonia se găsește o altă misiune în subordinea lt.colonelului Felix, având însărcinări de a furniza material de artilerie, probabil după un program stabilit de Ministerul de Războiu⁵.

Își puteau permite colonelul Rudeanu, căpitanii Arion și Drăgănescu, colonelul Miclescu sau locotenent-colonel Felix să nu cunoască o limbă de circulație internațională ?

Nu ! Ponderea în spectrul limbilor străine utilizate în această perioadă de către militari o are limba franceză.

Învățarea limbilor străine este o parte a pregătirii cadrelor în zilele noastre, dar a fost și în 1926 când, analizând desfășurarea evenimentelor războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, un ofițer de stat-major, profesor de istorie militară la Școlile Speciale de Infanterie din Sibiu, trage învățăminte în acord cu timpurile sale, din care nu lipsește o trimitere la pregătirea cadrelor: "Din toate acestea putem trage următoarele învățăminte:

a) Să nu neglijăm niciodată armata inamică. Ea constituie obiectivul principal în războiu și către zdrobirea ei să îndreptăm toate mijloacele noastre materiale și morale.

b) Să nu credem niciodată pe inamic mai slab decât noi. Totdeauna să-l punem pe aceeași treaptă de pregătire cu noi sau pe o treaptă superioară. Numai așa nu vom da greș în calculele noastre.

c) Să nu neglijăm un moment pregătirea războiului și a armatei pentru războiu. Să studiem în amănunt și pe date reale operațiunile necesare în vederea războiului ori în ce ipoteză vom fi puși. Și războiul totdeauna va fi pierdut, dacă nu ne-am îngrijit de pregătirea cadrelor și a înaltului Comandament, dacă nu ne-am îngrijit de pregătirea morală și materială a armatei pentru războiu⁶.

Cerița de a fi cunoscută o anumită limbă străină în mediul militar românesc a fost determinată într-o anumită măsură de schimbarea polilor de putere din Europa ?

Da ! Și vom exemplifica cu documentele vremii. Începând cu anii 1940-1941, necesitatea de a cunoaște limba germană este relevată de documentele militare ale timpului. Iată ce prevedeau Directivele pentru funcționarea Școlii Superioare de Războiu, elaborate de Marele Cartier General, Secția a 5-a pentru anul de învățământ 1941/1942: "În anul precedent a început introducerea doctrinei de luptă germană în armata noastră. Anul acesta urmează să se desăvârșească procesul intelectual, comandamentul și trupele încadrându-se integral și fără nici o rezervă în spiritul noii doctrine. Nu este vorba deci de a păstra ceea ce a fost dându-i un colorit german, ci de a introduce doctrina și metoda germană cu un colorit românesc, adică adaptată la organizarea și dotarea noastră materială.

⁵ Ibidem.

⁶ Maior D. Băldescu, *Războiul Ruso-Româno-Turc 1877-1878*, Sibiu, Tipografia Școlii Militare de Infanterie, nr. 2, 1926, p. 198.

În consecință, nu va fi suficient să se învețe numai principiile care stau la baza doctrinei germane, ci să se creeze:

- un nou spirit de a gândi, un nou spirit de a acționa și o nouă mentalitate, bazată pe curaj, inițiativă și responsabilitate;

- o nouă metodă de a instrui atât comandamentele, cât și trupa cu caracter eminentamente practic”.

Ca urmare, în același document, la capitolul IV – Învățământul și norme de predare, în secțiunea 6 – limbi străine se prevedeau următoarele: *“În programul de studii al fiecărui an, se va prevedea săptămânal 4 ore de limba germană. Se va insista asupra cunoașterii acestei limbi, astfel ca:*

- la sfârșitul anului I de studii, ofițerii elevi să poată consulta în bune condițiuni regulamentele și revistele germane;

- la sfârșitul anului II, ofițerii să poată consulta cu ușurință orice carte germană și să poată întreține, în bune condițiuni, o conversație în limba germană”⁷.

A putea citi orice carte germană înseamnă, totuși, a-l putea citi și pe Kant, lucru care nu este de neluat în seamă.

Începând cu anii 1947-1948, limba rusă ocupă locul principal în preocupările de studiu al limbilor străine ale militarilor armatei.

Directiva pentru pregătirea cadrelor superioare de oștiri, difuzată de Marele Stat Major la începutul anului 1948, prevedea: *“Pregătirea să fie făcută în spiritul doctrinei sovietice. Regulamentele sovietice se vor aplica în întregime, atât în ceea ce privește conducerea și execuția aplicațiilor, cât și în ceea ce privește funcționarea spatelui și tehnica lucrului de stat major”⁸.*

Urmarea, limba rusă devine principalul mijloc de comunicare între țările Tratatului de la Varșovia, obligația de a fi învățată de către militarii Armatei Române fiind evidentă. Așa, avantaj evident, l-am putut citi în original pe Dostoievski.

Înainte de a reveni la preocupările cotidiene ale timpului nostru, în ceea ce privește studiul limbilor străine în Armata pentru obținerea mult râvnitului “Certificat de competență lingvistică”, doresc să întăresc ideea pe care am propus-o la început, anume că învățarea limbilor străine este un proces continuu, o necesitate care a marcat activitatea militarilor români din toate vremurile.

Și, iată, alături de Baudelaire, Balzac, Clausewitz, Turgheniev îi putem citi acum în original pe Winston Churchill sau Toefler.

Ar fi interesant și util de citit în original și Sun Tzî, dar, Slavă Domnului, îl putem citi, tradus deja, în fiecare număr al revistei noastre !

⁷ *Ibidem*, pp. 13-14.

⁸ Locotenent-colonel dr. Ion Emil, *op. cit.*, p. 79.

“ROMÂNIA MILITARĂ”
FONDATOR ISTORIC
AL
“GÂNDIRII MILITARE ROMÂNEȘTI”

- Restituiri -

RĂZBOIUL ~ UN FENOMEN ÎN VIAȚA NAȚIUNILOR ? (II)

“b) Războiul și cultura – o dată stabilit rostul războiului, nu e fără interes întrebarea: *Ce este războiul ?*

Răspunsul încerc să-l obțin pe o cale indirectă. Când Socrates a întrebat: Ce este justiția ?, un convorbitor i-a răspuns: A da fiecăruia ceea ce este al său.

Socrates a replicat: această definiție nu este completă. Cineva ți-a încredințat o armă. La un moment dat și-o cere înapoi. Ce faci ? I-o dai sau nu ?

- După definiția de mai sus ar trebui să i-o dai, a răspuns convorbitorul.

- Dar dacă este dement: i-o dai ?

Atunci convorbitorul a răspuns: nu !

- Așadar – zice Socrates – definiția de mai sus nu este justă.

Justiția constă în împlinirea funcției normale și esențiale a fiecărei ființe. Pe această definiție a justiției, noi putem sprijini ca să socotim ca just și ca o datorie apărarea pentru a-ți putea îndeplini funcția normală și esențială pentru care ești creat.

Războiul, fiind arma de apărare a ființei ca să stăruiască la îndeplinirea funcției sale, este un act de justiție. Orice ființă trebuind să aibă această armă de apărare, urmează ca și națiunea, ca ființă colectivă, trebuie să aibă această armă de apărare.

Această concepție despre războiu, punându-se însă în balanță cu foloasele și cu dezastrele războiului, a dus la două mari grupări: *pacifști și războinici*. “*Cei dintâi condamnă războiul ca fiind simplă prejudecată imoral, primejdios sănătății naționale, o negație a dreptului, produce anarhia politică internațională, în sfârșit, distruge organizația economică*”. “*Cei de al doilea fac apologia războiului pentru că a fost și este necesar vieții istorice sociale, este moral, este util sănătății naționale, este un fenomen de drept, creează dreptul internațional public, este o condiție a evoluției economice*”.

Istoria, nume cu nume, a gândirii militare românești (XVIII)*

1957

Locotenent-colonel Mihai MANOLE
 Maior Filip BORDEI
 Locotenent-colonel Mihai CUCU
 Locotenent-colonel Ioan DINI
 Căpitan Traian ANGHEL
 Căpitan ing. Ilie CRISTESCU
 Locotenent-colonel
 Constantin IONESCU
 Locotenent-colonel Eugen VOINESCU
 Locotenent-colonel Traian GROZEA
 Colonel Gheorghe SAVA
 Maior Petre POPESCU
 Căpitan Florian TUCĂ
 Maior Ionică DEȘLIU
 Locotenent-colonel ing.
 Mircea CHIFIRIUC
 Locotenent-colonel ing.
 Mihai STANCIU
 Locotenent-colonel Victor BOLDESCU
 Căpitan ing. Nicolae POPA
 Locotenent-colonel Ioan RĂDĂȘANU
 Maior Gheorghe ROMANESCU
 Locotenent-colonel Iulian CERNAT
 Locotenent-colonel Leonid LECA
 Locotenent-colonel Gheorghe IONIȚĂ
 Căpitan Constantin BASALIC
 Căpitan de rangul 1
 Nicolae STOENESCU
 Căpitan Florin VASILIU
 Locotenent-colonel
 Gheorghe IONESCU
 Colonel Aurel ARDELEANU
 General-locotenent Ion TUTOVEANU
 Colonel Gheorghe MARIN
 Locotenent-colonel Ștefan BALASAN
 Căpitan de rangul 2 ing.
 Gheorghe MIHĂILESCU
 Locotenent-colonel Ionel GRIGORE
 Locotenent-colonel Nicolae CĂTANĂ
 Căpitan ing. Stelian CONSTANTIN
 Colonel Nicolae BÎNĂ
 General-locotenent
 Constantin SMIRNOV

* Continuăm prezentarea celor care, în aproape un secol și jumătate de trudă căutătoare, au dat identitate și consistență gândirii militare românești în paginile revistei "România Militară".

Scopul cel mai depărtat ar fi – poate va fi odată – războiul cultural cu mijloace culturale, dar, până atunci, războiul brutal – luat ca mijloc extrem între cele două voințe care se impun una alteia – trebuie cunoscut și pregătit.

Această cunoaștere și pregătire a războiului avem datoria să o limităm însă în cadrul dreptului și datoriei națiunilor de a se apăra ca să-și dezvolte întreaga lor personalitate, în interesul armoniei generale. "În timpurile vechi, cunoașterea și pregătirea războiului cădea în sarcina poporului luptător, nu în aceea a specialiștilor militari din cazarmă. Bogat sau sărac, era soldat. Arta militară fiind simplă și ignorând mașinile de război; garda națională era armată, alta mai bună nu era. Pentru formarea perfectului soldat se cereau și ele erau obținute de la educațiunea comună, fără instrucție specială, fără școală de ploton, fără disciplină și execuție de cazarmă".

În anul 1844, Nicolae Bălcescu, începând să scrie *puterea armatei și arta militară la români*, a luat ca motiv următoarele vorbe spuse de Radu Greceanu în 1707: "Deci, în acest neam românesc până au fost dragostea în mijlocul lor, Dumnezeu încă a fost cu dânșii și nu i-au călcat, pre dânșii alte limbi străine și au făcut multe vitejii și au trăit în bună pace". (...) și iată dar că, după 80 de ani, s-a împlinit ceea ce a spus el: eroismul luptătorilor politico-naționali din Ardeal aflați sub pumnul dominației ungurești și eroismul unora dintre conducători și al ostașilor din fostul vechi regat au realizat întregirea".

"România Militară", anul LVI, nr. 5, mai 1924, "Spiritul războinic românesc și nevoia cunoașterii lui", general I. Manolescu, pp. 66-69.

*

"(...) Acei care ar voi să-și dea seama de ce însemnează un bun șef de stat vor găsi cea mai instructivă pildă la Frideric, Regele-filosof. Istoria și știința militară privesc pe acest rege ca pe un valoros om de arme, lăsându-i oarecum în umbră poate cele mai importante calități. Explicația acestui fapt este ușoară, o dată ce istoria și-a luat ca bază criteriul strâmt și comod al cronologiei evenimentelor, ocupându-se prea puțin de cauzele profunde care provoacă aceste evenimente. Căci, în cazul lui Frideric, aptitudinile

¹ Rezumare din H. Taine, *Philosophie de l'Art*, vol. I, p. 143.

Locotenent-colonel

Gheorghe POPESCU

Maior Victor MARCU

General-maior

Petre CONSTANTINESCU

Colonel Vlad TEODORIU

Căpitan Vasile SIMESCU

Colonel Nicolae GRIGORE

Locotenent-colonel Pavel GROSU

Locotenent-colonel

Gheorghe STĂNCIULESCU

Colonel Mircea DUMITRIU

Locotenent-colonel

Dumitru VĂILEANU

Locotenent-colonel

Mircea ANDRONESCU

Căpitan Gheorghe MOGOȘANU

Colonel Dumitru ARAPU

Căpitan Constantin FĂLCUȚĂ

Colonel Emil IEPURE

General-maior Vasile ȘLICARIU

General-maior Constantin PĂUCĂ

Colonel Radu BIANU

Căpitan Anton MARINESCU

Locotenent-colonel Alexandru FILOTI

Locotenent-colonel Păun POPESCU

Maior Ion PUȘCAȘU

Căpitan ing. Teodor NICOLAU

Locotenent-colonel ing.

Nicolae TĂTARU

Locotenent-colonel Dumitru MARIN

1958

Maior Ion BELCIUG

Locotenent-colonel Traian GROZEA

Locotenent-colonel Dan IGNAT

Căpitan Grigore NAUM

Căpitan Dragoș DRĂGOI

Colonel Dumitru MARIN

Ing. Marius BĂJENESCU

Locotenent-colonel Victor BOLDESCU

Locotenent-colonel

Mircea ANDRONESCU

Colonel Ion SANDU

Căpitan ing. Stelian CONSTANTIN

Colonel Ioan DINI

Maior Gheorghe ROMANESCU

Căpitan Nicolae STĂNESCU

Locotenent-colonel Mihai MANOLE

General-maior ing. Iosif BURLACU

Colonel Traian MUTAȘCU

sale războinice, ca și victoriile pe câmpul de bătaie sunt numai efectele unei mentalități specifice ale unui rege care a înțeles ce înseamnă a conduce și a desvolta un stat.

În adevăr, Frideric cel Mare concepe un plan mareț pentru ridicarea Prusiei. (...)

El a înțeles că, pentru a conduce destinele unui stat, este necesară calitatea de a privi pe de-asupra spiritului timpului și de a putea pătrunde, cu puterea minții, atât în misterioasele legi ale fenomenalității universale, cât și în intimitatea psihologică și fiziologică a personalității umane.

El a mai înțeles că viața unui stat este o luptă continuă pentru existență, luptă care poate lua aspecte mai lente sau mai brutale în raport cu veleitățile și tendințele contrarii pe care le întâlnește la celelalte state. Pentru a învinge în această luptă și pentru a-și face respectate drepturile, o națiune trebuie să reprezinte o forță cât mai tare, cât mai bine organizată.

În fine, Friederic a înțeles că războiul este un fenomen inevitabil în viața popoarelor și că el constituie ultimul și cel mai eficace mijloc prin care se pot apăra drepturile unei națiuni și prin care se pot realiza tendințele sale naturale.

Dar, atât prestigiul, cât și armata corespunzătoare nu se puteau obține decât prin organizarea statului; organizarea activității maselor trebuia să conducă la o stare socială și economică înfloritoare care să impună statelor germanice și să le atragă în mod irezistibil. Tot organizarea vieții în stat trebuia să procure armata dorită, o armată tare și conștientă, în acțiunea căreia fiecare luptător să vadă un interes propriu care să-i dea convingerea necesității de a se sacrifica; și, în mod logic, pentru că Prusia era o țară mică, Frideric nu putea conta pe cantitate, ci pe calitate, iar aceasta din urmă el a înțeles că depinde de însăși calitatea națiunii.

În fine, el organizează și pregătește armata, acea armată cu care trebuia să se afirme ca om de război !"

"România Militară", anul LXVIII, nr. 12, decembrie 1931, "Războiul și curentele filosofice, psihologice și social-economice", maior I. Cernăianu, pp. 74-83.

Documentare și selecție texte

Alina UNGHEANU

Învățatură la cinstita mutare a Preafericitei Născătoare de Dumnezeu*

“Maica Domnului este cea mai înaltă sfințenie omenească cunoscută și cinstită de Sfânta Biserică, iar Adormirea Maicii Domnului este cea mai de seamă dintre sărbătorile ei. Este o sărbătoare pregătită, precum se știe, printr-un post de două săptămâni. În Sfânta Scriptură, nu aflăm nimic despre moartea Maicii Domnului. În schimb, cântările și imnele de la Vecernia și Utrenia sărbătorii ne vestesc adevărata tradiție a Bisericii în această privință:

Când a binevoit Hristos, Dumnezeuul nostru, să ia la Sine pe Maica Sa, atunci cu trei zile mai înainte, a făcut-o să cunoască, printr-un înger, mutarea ei de pe pământ la viața cea cerească. Deci, înștiințându-se Născătoarea de Dumnezeu despre aceasta, s-a bucurat, cu bucurie mare, și s-a suit degrabă în Muntele Măslinilor, ca să se roage.

S-a întors, apoi, acasă și a pregătit toate cele de îngropare, încredințând, pe vecine, că, mutându-se în ceruri, nu numai pe ele nu le va uita, ci pe toată lumea o va cerceta și o va ocroti. Și a împărțit văduvelor sărace veșmintele sale. Și a luat, apoi, iertăciune de la toți și, culcându-se pe pat, a făcut rugăciune pentru întărirea lumii și pentru viețuirea în pace. Și, binecuvântând pe toți cei de față, și-a dat sufletul în mâinile Fiului și Dumnezeuului ei. Și multe vindecări s-au împărțit tuturor celor bolnavi, prin binecuvântarea ei.

Și, s-a făcut, atunci, tunet mare și au venit de la marginile lumii, ca pe niște nori, toți Apostolii lui Hristos, la casa Maicii Domnului din Ierusalim. Și, începând Petru cântarea cea de îngropare, Apostolii au ridicat patul și au petrecut, până la mormânt, trupul cel primitor de Dumnezeu. Și, sosind în satul Ghetsimani și așezând în mormânt trupul Maicii Domnului, Apostolii au zăbovit acolo încă trei zile, așteptând pe Apostolul Toma, care, din dumnezeiască rânduială, lipsea.

Și, sosind, Toma Apostolul era întristat, că nu se învrednicise să vadă, și el, chipul adormit al Maicii Domnului, ca și ceilalți Apostoli. Deci, s-a deschis, cu hotărâre de obște, mormântul, pentru el. Și, dacă s-a deschis, s-au minunat, că au aflat mormântul fără sfântul ei trup și era numai giulgiul lăsat, ca mângâiere și mărturie nemincinoasă a mutării Născătoarei de Dumnezeu, cu trup cu tot, la ceruri.

Pe scurt, după credința Sfintei Biserici, la Adormirea Maicii Domnului, trupul ei n-a cunoscut putrezirea, care vine după moarte, nici n-a rămas în mormânt. Maica Domnului, cu trupul schimbat, viu și proslăvit, a fost mutată, cu trup cu tot, la ceruri, ca o pârgă a întregii omeniri. Dar, spre deosebire de Mântuitorul, ea a fost dusă la ceruri de îngeri, nu prin puterea ei, ca Mântuitorul. Și acolo se roagă de-a pururi pentru noi. Să avem mare încredere în rugăciunea

* Prologele, Viețile Sfinților și cuvinte de învățatură pe luna august, tipărite prin străduința și binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului dr. Nestor VORNICESCU, Mitropolitul Olteniei, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2005, pp. 41-46.

ei, că ea singură poate vorbi lui Dumnezeu, ca o mamă unui fiu al ei. Dumnezeului nostru slavă !”.

“Astăzi, fraților, Maica Domnului nostru Iisus Hristos, mutându-se din viața aceasta, la Împărăția cea de sus, în lăcașul cel veșnic sălășluiește, în bucuria și în veselia cea negrăită, unde doresc îngerii să privească. Astăzi, nepoata și stăpâna strămoșului Adam, de pe pământ la cer, cu slavă, se suie, la petrecerea cea cu adevărat iubită și dorită. Astăzi, se slobozește firea omenească de blestemul strămoșilor. Astăzi, împotrivorii lui Dumnezeu s-au rușinat. Pentru că Fecioara și de Dumnezeu Născătoarea, suindu-se la ceruri, ca un soare luminează toată lumea, cu a sa milă și cu rugăciunile sale și încununează, cu slavă și cu cinste, pe credincioși și pe cei ce o mărturisesc pe ea, ca adevărată Născătoare de Dumnezeu, curată. Pentru că ea s-a arătat ajutoare celor asupriți, celor mâhniți, folositoare, celor în necazuri, mângâiere, bolnavilor, tămăduire, credincioșilor, întărire, lauda Apostolilor, tăria Mucenicilor, arhierilor, nesticăcioasă cunună. Către aceasta și noi, fraților, să cădem, cu credință caldă, către Preacurata Doamna noastră, Stăpâna și de Dumnezeu Născătoare, cu toată inima și cu tot sufletul. La Sfânta Biserică a ei, în grabă să alergăm, și cinstitul ei praznic, cu dragoste și luminos, să-l prăznuim, cu veselie și bucurie, în laude și în cântări și, pe cât ne este cu putință, să o ferim. Pe cei străini și săraci să-i primim în casele noastre și, pace și dragoste având unul către altul, să ne curățim de păcate sufletele și trupurile noastre. Și, așa, curați și fără de prihană și desăvârșiți în fapte bune, cu vrednicie să ne apropiem de înfricoșătoarea și dumnezeiasca Masă și să ne împărtășim cu Preacuratul Trup al Domnului și cu cinstitul Lui Sânge, cu frică de Dumnezeu și cu credință. Dar nu ca Iuda, care, nevrednic fiind și plin de răutate și întunecat cu boala iubirii de arginți, a îndrăznit a se apropia de cea înfricoșătoare și sfântă Taină dumnezeiască. Că, atunci, îndată după “pâine”, a intrat într-însul satana și, dându-se la spânzurare, a pierit. Pentru că cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie din această Taină, va fi vinovat față de Trupul și Sângele Domnului. Dar noi, fraților, să nu fim

ca unii din aceștia, ci să fim de Hristos iubitori și cu dragoste de frați și îmbunătățiți; pe preoți, slugile Domnului, să-i avem în cinste, că printr-înșii suntem botezați și darul lui Dumnezeu și credința în Domnul nostru Iisus Hristos, printr-înșii le primim și de la ei ne împărtășim cu Preacuratul Trup și cu dumnezeiescul Sânge și cu rugăciunile lor ne izbăvim de păcate. Cu ale căror rugăciuni și Duhul Sfânt se pogoară către Sfânta pâine, care se aduce și o preface pe ea în Trupul cel dumnezeiesc, iar vinul, în Sfântul Lui Sânge. Iar celor ce cu credință îl primesc, li se dă iertare păcatelor și gustare din viața veșnică. Pentru că preoții se numesc îngeri pământiești și oameni cerești. Pentru că zice Apostolul: “Ascultați pe mai marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghiază pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă, ca să facă aceasta cu bucurie, și nu suspinând” (Evr., 13, 17).

Deci, să rugăm pe Preacurata Maică a lui Dumnezeu și pe Cel ce S-a născut dintr-însa, pe Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, ca, pentru rugăciunile ei, să ne izbăvească pe noi de muncile cele veșnice și să ne dăruiască iertare de păcate și viață veșnică, nouă, celor ce săvârșim și cinstim cu laude prăznuirea ei, fiindcă, și în făgăduințele sale, a zis: Celor ce cheamă numele meu și al Celui ce S-a născut din mine, Fiului și Dumnezeului meu, să li se sfințească locul lor și să li se împlinească lor toate cererile, cele spre folosul mântuirii. Și să-i păzească Domnul pe ei de vrăjmașul și începătorul răutății, care de-a pururea se luptă cu ei, precum și de cursele și meșteșugurile aceluia, ce împiedică pașii lor spre Dumnezeu. Și să-i învrednicească pe ei ca, cealaltă parte a vieții lor, în pace și fără tulburare să o treacă, să-i fie plăcuți Lui, prin pocăință și lacrimi și prin celelalte fapte bune și, de relele cele nevindecate izbăvindu-se, să câștige bunătățile ce sunt dincolo. Cu darul și cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, slavă, cinste, stăpânire și închinăciune i se cuvine, acum și pururea și în nesfârșirii veci ai vecilor ! Amin !”.

UNIVERS

PUBLICISTIC

MILITAR

Armada International, Elveția, vol. 29, nr. 3,
iunie-iulie 2005

Elicopterele militare în operațiuni militare
 • Adaptarea noilor tehnologii informatice la necesitățile războiului modern • Avioanele pentru transporturi militare: Hercules și celelalte
 • Detectarea în infraroșu prin sistem de vizualizare termică • Tendințe de dezvoltare a avioanelor de instrucție și antrenament • Torpile pentru submarine

Artilerie: să te protejezi de atacurile aeriene • Liceul militar din Saint-Syr
 • Medic reanimator
 • Armamentul nuclear, dificilul echilibru al terorii
 • Statutul bazelor britanice din Cipru
 • Reforma ONU va avea, oare, loc ?
 • 30 de ani de existență a revistei

• Constituția europeană, pe scurt • Salonul aeronauticii și spațiului • Marketingul militar
 • Elicopterul de luptă Tigre și misiunile sale
 • Mai multă libertate de exprimare pentru militari ?
 • Mitul gherilei

Army AL&T, SUA, martie-aprilie 2005

Divizia 3 de infanterie testează în Kuwait o rețea de comunicații prin satelit • Digitizarea capacităților de comunicații la o divizie de infanterie
 • Achiziționarea programului de calculator

pentru familia de vehicule Stryker • Crearea capacității de luptă și fluidizarea procesului de achiziție prin intermediul micilor afaceri • Căști tactice îmbunătățite pentru trupele din Irak • Sistemul standard de achiziție și armata de uscat susțin necesitatea prezenței la Conferința Departamentului Apărării cu privire la afacerile electronice
 • "Managementul situațiilor complexe este un sport de echipă" • Cea de a 24-a Conferință științifică a armatei de uscat stabilește aspectele științifice și tehnologice ale transformării pentru forțele armate prezente și viitoare • Premiile armatei de uscat acordate pentru realizările din domeniile cercetării și dezvoltării în anii 2003 și 2004

Bulletin européen, Italia, nr. 660, mai 2005

Yalta, după șaiszeci de ani: "marea eroare"
 • Am creat euro, acum trebuie să-i creăm pe europeni • Polonia, la un an de la intrarea în Uniunea Europeană: a meritat efortul ?
 • Constituția europeană, perspectivele de ratificare și lărgirea Uniunii Europene • Impactul religiei asupra procesului de integrare europeană

Défense nationale et sécurité collective,

Franța, nr. 4, aprilie 2005

Studii de securitate: Comisia europeană se pregătește pentru acțiuni ambițioase • Extinderea Consiliului de Securitate al ONU • Câte arsenale militare vor exista în lume în anul 2015 ?
 • Legea americană privind informațiile: reformă sau aparență ? • Asia Centrală: butoiul cu pulbere și chibriturile. Part. 1 • Politică și diplomatie – Irak: sindromul balcanic ? • Noua "împărțire a cărților" și perspectivele de reglementare a situației din Palestina • Instituirea stării de drept

în Bosnia-Herțegovina • Conferenții musulmane în Senegal • Cibercriminalitatea • Armata de uscat, vârf de lance în procesul reinnoirii strategice • Care este situația protecției civile în Franța ?

Défense nationale et sécurité collective,

Franța, nr. 5, mai 2005

Perspectivile apărării europene • O nouă putere în slujba păcii – UE • Constituția europeană sau “marea distanțare” • Cooperarea structurată permanentă: o nouă cale pentru apărarea europeană • Extrase din Tratatul Constituțional cu privire la Politica Externă și de Securitate Comună • Mediu transatlantic de criză în Orientul Mijlociu și în Orientul Apropiat • Mediterana: “5+5” și inițiativa de securitate • Asia Centrală: butoiul cu pulbere, chilbriturile și ucenicii vrăjitori. Part. 2 • Management al riscurilor sau management strategic ? • Sprijinirea actului decizional în managementul riscurilor: riscul acceptabil și principiul precauției • Cunoașterea și gestionarea riscurilor • Instrumente de colaborare în slujba managementului riscurilor • Gestionarea de durată a infrastructurilor prin analiza riscurilor • Dominarea vulnerabilităților întreprinderilor: punctul de vedere al practicienilor • Nouă variabile ale managementului riscurilor la adresa sistemelor informatice • O alianță “rodnică” în fața pericolelor lumii • Poliția națională și armata de uscat: parteneri în procesul de recrutare și de reconversie

Défense nationale et sécurité collective,

Franța, nr. 6, iunie 2005

Aviația militară: factor de integrare europeană • DGA (Direcția Generală pentru Armament) – un instrument în slujba unei ambiții • Sectorul aeronautic și spațial: macroeconomie și organizare în rețea • O politică spațială pentru apărarea europeană • Sectorul spațial în Belgia • Transformarea și eficientizarea operațiunilor centrate pe rețea • Războiul centrat pe rețea: progres tehnic, miraj operațional sau provocare politică • Proiectul Neuron pentru vehicule aeriene fără pilot • Programul J-UCAS pentru sisteme aeriene de luptă fără pilot • Programul Watchkeeper. Noi orizonturi pentru aparatele tactice de zbor fără pilot • Avioane franceze de mici dimensiuni fără pilot • Aparată de zbor fără pilot pentru securitatea internă ? • Bomba aviatică, miză strategică atât pentru Franța, cât și pentru strategia europeană de apărare • Nodul caspic: breșa americană și replica ruso-iraniană • ONU, primul producător mondial de heroină ! • 1940 – eșec francez sau înfrângere improbabilă ?

NATO, la răspântie • Vehiculele de luptă în operațiunile din zonele urbane: o problemă de actualitate • Stat, națiune, armată (1955-1980) • Forțele aeroperutate ale trupelor de uscat spaniole. Documentar • Informația, între organizațiile umanitare și unitățile militare – o problemă de etică ? • Armata italiană și operațiunile de stabilizare și reconstrucție

Ejercito, Spania, nr. 769, mai 2005

Infanteria și doctrina • Armata afghană de tranziție. “Milițiile” • Generația de la sfârșitul secolului 20 (1980-2004) • Pregătirea profesională în armata spaniolă. Documentar • Privatizarea apărării – o a treia opțiune ?

Ejercito, Spania, nr. 770, iunie 2005

Afghanistanul, Irakul și viitorul transformării forțelor terestre • Turcia – între Orient și Occident ? • Școala Superioară a Forțelor Armate – o decizie reușită ? • Instituția Căpitaniei Generale. Documentar • Avioanele fără pilot (UAV) – mai mult decât “ochi pe cer” • Echipamentul și materialele specifice forțelor pentru operațiuni speciale

Euforia extinderii în UE s-a evaporat • Apărarea teritoriului și securitatea în ciber spațiu • Politica europeană de securitate din perspectiva Franței • China – viitoarea superputere ? • Reforma serviciilor americane de informații • Un lobby mai activ pentru politica de securitate • Capacitățile esențiale ale industriei de apărare. Drumul spre stabilirea competențelor naționale și ierarhizarea lor în contextul european • Zona fierbinte a Orientului Apropiat. Academia Federală pentru Politica de Securitate despre situația din această regiune și efectele sale asupra politicii germane • Industria de apărare – componentă

esențială a politicii de securitate • Contribuția trupelor de uscat la conducerea operațiunilor centrate pe rețea • Transportoare blindate "Fuchs" adaptate cerințelor operațiunilor externe • Know-how-ul aparatelor de zbor fără pilot în Germania • Rachetele dirijate pe câmpul de luptă • Perfecționarea logicii operaționale a aviației • Protecția în cazul catastrofelor • Acordul METEOR – contribuția sa la apărarea antiaeriană europeană

Europäische Sicherheit, Germania, nr. 6, iunie 2005

Colocviul european cu privire la politica europeană de securitate • Ce este nou în armata germană? • Noul rol al armatei germane în domeniul politicii de securitate în Europa Centrală • NATO varămâne și în viitor o alianță dinamică • "Nu numai forțele armate trebuie transformate, ci și industria și produsele sale". Interviu cu noul președinte al Asociației industriei aeriene și aerospațiale germane și al EADS • Procesul de transformare în cadrul forțelor aeriene • Armata germană în capitală. Comenduirea garnizoanei Berlin • Diplomația pacifistă a Vaticanului versus politica americană de securitate • Este vorba despre capacitatea operativă a NATO • Comandamentul operativ al Forței de Reacție • Cercetarea maritimă îndepărtată realizată de marina germană din aer • Industria de apărare privată din SUA prosperă • Planul de acțiune "Prevenirea crizelor – contribuția civilă". Bilant anual • Camuflarea mobilă – huse de camuflaj pentru vehicule de mare mobilitate

Foreign Affairs, SUA, vol. 84, nr. 3, mai-iunie 2005

Un răspuns global la probleme globale • "Vocea Americii" în susținerea imaginii internaționale a SUA • Învățămintele din istoria Germaniei • Toamna autocrațiilor • Libertate și dreptate în Orientul Mijlociu modern • Gaza: mergând înainte prin retragere • "Într-o mai mare libertate": a sosit timpul deciziei la Națiunile Unite • Salvarea Băncii Mondiale • Ce se întâmplă dacă britanicii votează nu? • Bandele de stradă preiau controlul în America Centrală • Promovarea tehnologiilor avansate în dezvoltarea Internetului

Géopolitique, Franța, nr. 89, ianuarie-martie 2005
Criză de civilizație, criza limbajului • Despre corectitudine politică sau despre buna conștiință • Religia semenului • "Political correctness": Victorie sau declin? • Noul despotism • Abstract din punct

de vedere politic • Excepția franceză • Corect din punct de vedere moral • Gramatica diavolului • Biserica catolică și "corectitudinea" • De la limba de lemn la corectitudinea politică • Balcanii: o regiune sub influență • Rusia și Occidentul după criza ucraineană • Noțiunea de grup etnic

Jane's International Defense Review, Marea Britanie, vol. 38, mai 2005

Forțele armate recunosc importanța extinderii măsurilor de protecție pentru trupele cu baza la sol • A început competiția companiilor producătoare pentru furnizarea sistemului radar pentru navele de luptă din zona litoralului • Noua generație de rachete de croazieră • Industria de apărare suedeză exportă, în timp ce piețele interne așteaptă • Industria de apărare din Singapore edifică abordarea politicii de înzestrare

Jane's International Defense Review, Marea Britanie, vol. 38, iunie 2005

Danemarca începe programul de modernizare a avioanelor Lockheed Martin F-16 AM/BM, achiziționate în 1981 • Dispozitive de vizualizare pe timp de noapte în țări europene și în Israel, bazate pe detectarea căldurii în infraroșu • Sisteme sonar pentru submarine • Minivehicule aeriene fără pilot • Programe de realizare și înzestrare cu autocamioane de transport

Military Technology, Germania, vol. 29, nr. 4, 2005
Cheltuielile de apărare ale SUA și pregătirea pentru analiza care se face o dată la patru ani • Industria europeană de simulatoare – privire de ansamblu • Instrucția militară de zbor adoptă sisteme mai puțin costisitoare • Instrucția de luptă la baza din Rena, Norvegia • Protecția fizică a infrastructurii critice • Dispozitiv de cercetare pentru avioane de luptă • "Comerțul cu arme nu este o afacere pentru diletanți", interviu cu directorul general al corporației de stat Rosoboronexport • "Diplomația F-16" a SUA: politica livrărilor de avioane americane către India și Pakistan • Expoziția aviatică Aero India 2005 • Masă rotundă India și Marea Britanie • Puști de asalt și carabine automate • Expoziția industriei de apărare IDEX 2005 • Abu Dhabi: schimbare și continuitate • Sistemul laser descoperă modificări intenționate la nivelul solului • "Anul elicopterului" pentru Turcia • "Cunoștințe vaste și ani de experiență", interviu cu directorul executiv al companiei RUAG Electronics • Marina militară braziliană – o forță navală în evoluție • 2004 – "anul de aur al companiei latino-americane Embraer din domeniul aeronautic"

De la sistemul german de comandă, control și informații HEROS la sistemul modular de comandă și control TARANIS

- Dincolo de science fiction: edificarea unui sistem cognitiv real
- Securitatea căilor maritime în Asia de Sud-Est. Punctul de vedere al statului Singapore

- Comunicații expediționare
- Transformarea armatei cehe: analiză
- “Întreaga noastră abordare s-a schimbat profund” – discuție cu șeful statului major general al forțelor armate cehe
- Familia vehiculelor de luptă blindate pe roți PANDUR II în configurație 6x6 și 8x8
- Securitatea comunicațiilor: tehnologii și aplicații
- Aplicații militare ale tehnologiei informației. Abordarea aviației militare a SUA
- Canale de transmitere a datelor
- Sprijin cu ajutorul rachetelor pentru forțele expediționare
- Arhitectura de comandă și control și sprijinul informatic pentru forțele armate cehe
- Salonul internațional aviatic din Australia apare ca un eveniment major

ÖMZ (Österreichische Militärische

Zeitschrift), Austria, nr. 3, mai-iunie 2005

Ziua de mâine: apărarea Israelului fără teritoriile ocupate

- Terorismul este o provocare. Considerații de principiu cu privire la un fenomen complex
- Coreea de Nord – statul-cazarmă – un stat “eșuat” sau un nou actor strategic?
- Evoluția concepției strategico-militare a armatei austriece din 1955 până în 2005
- Asistența religioasă catolică în armata austriacă începând din anul 1956
- Încă nepregătiți pentru viitor. Câteva considerații cu privire la Agenția Europeană pentru Armament
- Ciprul și Marea Egee. Conflictul dintre Turcia și Grecia și rădăcinile lor istorice
- Orezul – element central al stabilității globale

Revue Militaire Suisse, Elveția, iunie-iulie 2005

Armata este o întreprindere?

- Provocări în domeniul politicii de securitate
- Armata elvețiană, un atu major în afara frontierelor naționale
- Învățămintele reușite din operațiunea “Colibri”-G8 (Evian, 2003)
- Meseria de soldat – soldat de meserie
- Recrutarea și selecția personalului: “soluția suedeză”
- Probleme privind aderarea Turciei la Uniunea Europeană
- Sandjakul Novi

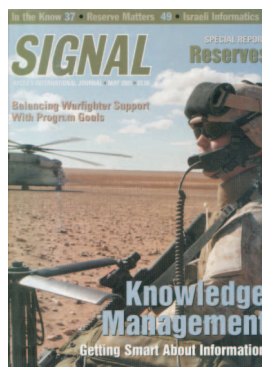
Pazar, răscruce a islamului radical în Balcani?

- Evoluția rolului armatei de uscat franceze
- Scurtarea termenelor de deminare

Rivista militare, Italia, nr. 2, martie-aprilie 2005

Confruntarea care nu a avut loc niciodată

- Irakul la răscruce
- Armata Republicii Chile gata să înfrunte provocările viitorului
- Conferința de evaluare a Convenției de la Ottawa. Nairobi, 2004
- Vehiculele de luptă moderne și eficiente din dotarea armatei italiene
- Programele de înzestrare în sprijinul luptătorului modern
- Obiectivele comitetului NATO pentru forțele de rezervă

Managementul cunoașterii este atât un scop, cât și un mijloc

- Crește importanța tehnologiei informațiilor în domeniul militar
- Managementul cunoașterii în domeniul apărării depinde de compatibilitate
- Cercetătorii investighează colaborarea cognitivă

- Grupul guvernamental privind managementul cunoașterii caută răspunsuri
- Modernizările îmbunătățesc transmisiunile operaționale
- Misiunea forțelor de rezervă a suferit modificări în noile condiții de război
- Rezervistiții îmbină cunoștințele teoretice cu cele practice
- Trupele de rezervă de transmisiuni asigură legătura între luptători
- Compania federală de tehnologie informatică continuă tendința de creștere
- Micro-generatore care produc energie pentru alimentarea aparaturii electronice militare
- Cheia Protocolului Internet pentru dispozitive de transmisiuni mai mici, mai ușoare
- Israelul are ca obiectiv războiul centrat pe rețea
- Disputele privind personalul și desfășurarea operațiunilor tulbură procesul de transformare a forțelor armate după războiul din Irak

Terre magazine, Franța, nr. 164, mai 2005

Livrarea primului elicopter “Tigre”

- Școala specială militară Saint-Cyr și proiectul “Maison mère 2008”
- Exercițiul “Golfe 2005” din Emiratele Arabe Unite
- Sport: 100% operaționali. Dosar
- Exercițiul amfibiu “Meloria”
- Programul “Artilerie 2008”
- Centrul teritorial de administrație și contabilitate din Nancy
- “Ordinul Eliberării” acordat unor formațiuni ale armatei franceze de uscat

Terre magazine, Franța, nr. 165, iunie 2005
Președintele Jacques Chirac vizitează școala franco-germană • Forțele franceze în Afghanistan
• Meserii cu risc extrem. Dosar • Folosirea para-pantei în instrucția infanteriei montane • Centrul de formare a mecanicilor pentru elicopterele Tigre” din Fassberg (Germania)

Truppendienst, Austria, nr. 2 (282),
martie-aprilie 2005
“Sapte zile din mai ...”. Cadru politico-strategic al reînarmării Austriei la începutul “războiului rece”, între 1945-1955 • Politica de securitate a Austriei între neutralitate și solidaritate. Part. 1
• Armata austriacă și Parteneriatul pentru Pace. Part. 2. Planificare a apărării și procesul de transformare • Legăturile mobile prin radioreleu în procesul de transformare • Întreținerea mijloacelor materiale de bază în viitor • Controalele electronice la frontieră în Strâmtoarea Gibraltar (în limba engleză) • IFOR – SFOR – EUFOR. Militarii austrieci în operațiunile de pace din fosta Iugoslavie
• Tactica în Kosovo. Consecințele revoltelor din martie 2004 • Apărarea mobilă realizată de trupele mecanizate. Part. 1

Truppendienst, Austria, nr. 3 (283), mai-iunie 2005
Politica austriacă de securitate între neutralitate și solidaritate. Part. 2 • Parteneriatul pentru Pace și armata austriacă. Part. 3. Inițiativele Parteneriatului pentru Pace în domeniile instrucției, aplicațiilor și evaluării trupelor • Tutuirea ofițerilor în armata austro-ungară și în armata austriacă de astăzi
• Turbarea. Atenție la câinii vagabonzi și la animalele sălbatice • Transportul aerian al mărfurilor periculoase • Securitatea spațiului aerian în timpul manifestărilor de mare amploare • Securitatea spațiului aerian după modelul de la Davos • Manevra de apărare mobilă a trupelor mecanizate. Part. 2

Voennaya mys', Rusia, nr. 3, martie 2005
Prognostarea caracterului și conținutului operațiilor militare în războaiele viitorului • Noi aspecte privind apărarea antidesant a litoralului • Războiul bazat pe rețea • Probleme actuale privind automatizarea

conducerii trupelor • Folosirea tehnologiilor geo-informaționale în interesul trupelor de rachete și artilerie • Știința maritimă militară – statut oficial
• Aviația trupelor de uscat în sistemul de apărare antiaeriană al marilor unități interarme • Din nou despre formele de întrebuințare a forțelor Flotei maritime militare • Organizarea barajelor rețelei de căi ferate a frontului • Strategia militară națională a SUA. Part. 1 • Victoria militar-economică și învățămintele rezultate în urma acesteia (60 de ani de la Victoria Uniunii Sovietice în Marele Război pentru Apărarea Patriei) • Întrebuințarea desantului aerian în desfășurarea operațiilor speciale (Din experiența celui de-Al Doilea Război Mondial. 1939-1945)

Voennaya mys', Rusia, nr. 4, aprilie 2005
Evoluția politicii militare și doctrinei militare a Chinei
• Autoperfecționarea profesională a ofițerilor: fond și conținut • Principii ale artei militare • Academia în perspectivă: problema pregătirii cadrelor militare
• Aspecte ale bazelor teoretico-științifice ale activității genistice • Strategia militară națională a SUA. Part. 2 • Flota maritimă militară a Uniunii Sovietice în Marele Război pentru Apărarea Patriei (60 de ani de la Victorie) • Profesioniștilor – profesionalism
• Trecerea sistemului de transmisiuni al forțelor armate ale Federației Ruse pe procedee digitale informatizate • Conferința științifico-militară dedicată celei de a 60-a Victoriei a Marelui Război pentru Apărarea Patriei și împlinirii a 10 ani de la înființarea Academiei de Științe Militare

World Policy Journal, SUA, vol. 22, nr. 1,
primăvara 2005
Încetarea focului în stil sudanez: o prezentare a situației din Darfur • Bush împotriva lui Annan: îmblânzirea Națiunilor Unite • Reforma Consiliului de securitate: China semnaleză dreptul ei de veto
• Concertul unipolar: decalajul nord-sud influențează diferențele transatlantice • Imperiu american ? Nu atât de repede • Absurditățile imperialismului democratic • Două imagini simplificate ale Rusiei lui Putin, amândouă greșite • Ucraina: blocată între două lumi ? • Eroii neslăviți ai procesului de pace irlandez • Mohandas Gandhi, Abdul Ghaffar Khan și Orientul Mijlociu azi.

Selecție și traducere:

Valeria IONESCU (*Observatorul Militar*),
Ioana MANAFU, Octavian MIHALCEA,
Delia PETRACHE, Mihai POPESCU,
Biblioteca Militară Națională

TRECUTUL LA TIMPUL PREZENT

Despre întărirea cetăților

Mauricius

Alexandru Averescu

• *“Să nu căutăm să lovim în luptă deschisă și în rânduială dușmanul care pătrunde în țara noastră, mai ales la intrare, dacă oastea vrăjmașului ne întrece sau e la fel cu a noastră; ci mai degrabă să-l hărțuim, să cuprindem întărișurile și să nimicim bucatele aflate în calea lui”.*

• *“Dacă ne pare nimerit, să ne încăierăm mai degrabă la întoarcerea sau la ieșirea lui din țară, când e îngreuiat de prăzi, obosit și se apropie de ai săi: atunci să ne prindem în luptă cu el, dacă vrea să se încaiere”.*

• *“Cel care petrece în țară la el e mai fără grijă față de război: are multe prilejuri să scape și nu vrea să se pună în primejdie; dar cine năvălește într-o țară străină, face acest lucru dintr-o nebunie cutezătoare și mereu socotește fuga drept o primejdie”.*

• *“Să păstrăm prin orice mijloace oastea nevătămată și teafără: dacă o păzim, nu ajungem ușor nici la împresurări*

Mauricius, *Arta militară*, Ediție critică, traducere și introducere de H. Mihăescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, A zecea carte, pp. 250-259.

• *“O cetate se poate găsi în stare de pace, de război și de asediu. În timp de pace, guvernatorul are în sarcina să lucreze la luarea tuturor măsurilor necesare, în vederea unei bune apărări a cetății (...). Starea de război se declară odată cu decretarea mobilisării armatei (...). Starea de asediu se declară prin Înalt Decret sau chiar de guvernator, când cetatea este amenințată. Această stare dă autorității militare o putere absolută și tribunalele militare își întind jurisdicțiunea asupra întregii populațiuni”.*

• *“Se trece la lucrările de apărare. În exterior se organizează defensiv posturi: de observație, la 10-12 km de forturi și pozițiuni de luptă și de rezistență pentru detașamentele luate din rezerva generală, între 8-14 km. În fine, linia înaintată sau de luptă exterioară apropiată la 2 km. Peste tot se dispune prepararea terenului pentru luptă, mai cu seamă pe direcțiunile probabile de înaintare ale inamicului”.*

Alexandru Averescu, *Călăuza ofițerului*, ediția a II-a, București, Tipografia Curții Regale, F. GÖBL FII, 1915.

din partea vrăjmașului împotriva întăriturilor și nici dușmanii nu cutreieră și nu hălăduiesc în paguba țării, deoarece văd și știu că este undeva o oaste”.

- “Chiar dacă nu vrea să se prindă în luptă îndeobște, conducătorul de oști să se pregătească pentru așa ceva și să pară că vrea: el trebuie să-i facă pe toți oștenii să creadă că, oricum, se vor lovi cu dușmanii. Știm că acest lucru aduce pagubă dușmanilor”.

- “Dacă locul și așezarea țării dușmanilor sunt prielnice, să caute să trimită oaste în ea mai degrabă prin altă parte, ca să-i spargă pe dușmani din latura aceea”.

- “El trebuie să cunoască, după cum am spus, și așezarea și depărtările, pentru că, dacă dușmanii află de lucrul acesta și se pun în mișcare împotriva celor trimiși împotriva, aceștia să iasă nevătămați prin alt loc, ca să nu se pună în mișcare dușmanii și ai noștri să ajungă acolo sub ochii lor”.

- “Să strângem toate cele de trebuință în cetățile mai întărite și să fugărim și vitele din ținut”.

- “Când dușmanul împresoară întăriturile, să căutăm, firește, să-l rupem de la mijloacele de hrană din afară, să năvălim asupra celor trimiși să adune bucate și prin aceasta să-i strâmtorăm pe vrăjmași”.

- “Să întărim cetățile care nu-s puternice din fire și, pentru înviorarea războiului, să ducem în taină o parte din oaste ca să le vină în apărare”.

- “Să ne pregătim să-i mutăm pe cei care n-au întărituri, ca să poată fugi în locuri mai întărite”.

- “Să facem o întăritură cu șanțuri, puternică de tot, și să avem străji agere și multe la număr, mai ales în locurile unde nu ne așteptăm, ca să nu ne înfrunte cei care ne împresoară sau care năvălesc pe neașteptate de afară, ziua sau noaptea, și pun oastea

- “În forturi se taie talusele pe înclinarea necesară, se blindează deschiderile localurilor, se astupă coșurile de luminat și aerat, se reteză plantațiunile parapețului, se scot paratonerele etc.”.

- “În intervale se construiesc: baterii de contra atac, adăposturi pentru infanterie, adăposturi pentru munițiuni. Fiecare baterie trebuie să fie înzestrată cu o magasie, așezată la o mică distanță înapoi și defilată, conținând munițiuni pentru una sau două zile”.

- “Fiecare sector trebuie să fie prevăzut cu câte o magasie, unde se păstrează munițiunile sectorului, pentru una sau două zile. În fine, magasii generale, așezate în interior sau în apropierea încingătoarei. Căi bune de comunicațiune și, mai ales, căi ferate cu cale îngustă vor lega între ele diferitele elemente ale apărării”.

- “Apărarea contra surprinderilor constă din o supraveghere vigilentă, care se obține prin stabilirea de posturi de pază, în diferite puncte ale fortificațiunilor, cu santinele până la glacis. În același timp se trimit patrulare numeroase, ca să exploreze terenul exterior, cât se poate mai departe. Pentru forturile isolate, serviciul de patrulare se face de către garnisoanele lor, iar pentru linia de centură a cetății, de către rezervele sectoarelor”.

- “În caz de alarmă, trupele care sunt în serviciu și acelea care sunt gata de a lua armele ocupă fronturile fortificațiunii, în toate direcțiunile. Reserva întărește părțile mai slabe, precum și direcțiunile recunoscute ca mai periculoase. Pentru ca această ocupare să se facă în ordine, este necesar ca oamenii să cunoască din vreme destinațiunea ce au. Pionierii se întrebuițeau pentru aprinderea minelor și iluminarea șanțurilor. Noaptea se iluminează imediat terenul dinainte, asemenea și interiorul întăririlor, fără a facilita însă inamicului orientarea”.

noastră în primejdie, cum s-a întâmplat unor căpitani care au fost prinși cu prilejul împresurării cetății Arzalene”.

- “Să căutăm mai întâi, dacă e cu putință, să-i strâmtorăm pe cei din întărituri la ieșirea lor pentru cele de trebuință, adică sau pentru apă sau pentru hrană. Dacă au toate acestea din belșug, să folosim mijloacele de luptă și războiul”.

- “Împotriva celor împresurați sau aflați în întărituri să căutăm la timp potrivit să rânduim de aproape și în locurile de trecere oșteni puternici la trup și cu cai bine înarmați, iar oștenii mai slabi să se arate numai de departe împreună cu lucrurile de trebuință, la așa o depărtare încât cei din întăritură să nu poată deosebi bărbații de animale, ci să creadă că toți cei care se văd sunt bărbați, și încă așa ca și cum i-ar vedea venind aproape”.

- “E bine să iasă în fața celor împresurați un mare număr de oșteni îmbrăcați în zale, iar cei care n-au zale să poarte glugile celor înzeuați, ca să pară și ei înzeuați din depărtare”.

- “Tabăra s-o facem departe, de unde toate câte se văd sunt luate drept oaste”.

- “Celor împresurați să nu le dăm de la început îndemnuri aspre și grele de supunere, ca să nu judece mai ușoară primejdia decât asprimea hotărârilor noastre și să se unească într-o împotrivire nebunească”.

- “Ci să le cerem cu îngăduință sau animalele sau armele sau alte lucruri cu puțință de a fi îndurate de către niște oameni înfrânți, ca prin blândețea cererilor noastre și în nădejdea scăpării ei să cadă în neînțelegeri și să ajungă mai slabi pentru împotrivire și primejdie”.

- “În împresurările lungi să avem grijă din timp de cele trebuitoare și de oamenii care urmează să se ostenească în chip deosebit

- “Dacă garnisoana este mică, ea nu poate face decât mici ieșiri, mai ales noaptea, spre a obosi pe inamic. Dacă, din contră, este puternică, ea ocupă pozițiuni și atacă pe inamic cu forțe numeroase pe când el face mișcări de flanc în jurul cetății. Cu modul acesta întârzie învestirea. După terminarea învestirii, ieșirile nu încetează, căci, fiind ajutate de un foc puternic al artileriei, chiar dacă nu reușesc să rupă cercul, obosesc pe inamic și-l silesc să întrebuințeze trupe multe”.

- “Apărarea contra bombardărei consistă în a lua măsuri pentru a stinge și a împiedica întinderea incendiurilor în orași și în a adăposti atât trupele, cât și munițiunile în adăposturi permanente sau improvizate. Artileria cetății contrabate pe acea a atacului, căutând mai ales a zădărnici efectele și îndăuna diferitele sale instalațiuni”.

- “În timp ce în apropierea cetății au loc operațiuni militare, comandantul cetății are datoria ca cu trupele mobile ale apărării să facă ieșiri amenințând comunicațiunile armatelor inamice, astfel ca să le silească a ataca cetatea”.

- “Când se așteaptă asaltul, activitatea trupelor apărării se reduce mai cu seamă la o supraveghere neconținută, astfel încât să nu fie surprinse de atac. Trupele de pionieri repară în timpul nopții toate stricăciunile cauzate de artilerie, precum și tăieturile pe care inamicul le-ar fi practicat în apărările accesorii”.

- “Nu se întreprinde nimic fără a se lua o hotărâre, nu se ia o hotărâre fără a îmbrățișa situațiunea. Hotărârea cea mai bună, neluată la timp, nu are nici un efect. Lipsa unui fir conducător în idei duce la acțiune descusută și deci foarte rar la succes. Orice hotărâre trebuie să aibă în vedere: dispozițiunile anterioare, situațiunea momentului (atât cât se poate cunoaște), scopul ce se urmărește”.

în fiecare împrejurare anevoioasă și să arătăm ce are de făcut fiecare”.

- “În înfruntări să nu ducem în luptă, în fiecare zi, oastea întreagă, ca să nu se ostenescă toți deodată, ci s-o rânduim pe des-părțituri și să arătăm câți și câte ceasuri pe zi trebuie să muncească fiecare și să hotărâm care din ei noaptea și care din ei ziua”.

- “Să-i hărțuim mereu pe cei împresurați și ziua, cu război ici și colo, și în timpul nopților, prin înspăimântare: să aducem anume pentru așa ceva câțiva care să facă zgomot de glasuri omeneste sau de zângănit de scuturi așa încât cei împresurați să nu mai aibă liniște. Toți cei din oaste să tăbărăscă la o mie sau două mii de pași de întăritură, de unde să nu se audă zgomot pregătit împotriva celor împresurați”.

- “Să pregătim din vreme meșteri iscusiți, porți, mașini pentru zid și ajutoare îndestulătoare de oșteni pedestri înarmați și destoinici cu căpitani vrednici și inimoși și cu hrană pentru trei sau patru luni. Dacă e timpul verii, să ardă pășunile din apropiere; iar dacă sunt greu de ars, să le roadă de tot și să răspândească vorba că merg în altă parte împotriva dușmanilor, și să trimită ajutoare puternice în locul acela, ca dușmanii să se strămute acolo; și abia atunci, cu o zi mai înainte, să-i îndemne pe cei care trebuie să intre în locul acela și să le dea câte ceva pentru îmbărbătare sau să le făgăduiască; și pe neașteptate, în vreme ce dușmanii hălăduiesc în altă parte, să se ducă acolo cu toată oastea, însoțiți de o pază puternică: oștenii pedestri să tăbărăscă împrejurul întăriturii și să sape un șanț foarte adânc, pe cât le îngăduie locul”.

- “Numai ofensiva învinge; defensivă cel mult ne procură mijlocul de a nu fi învinși, de aceea nu trebuie să fie decât un episod într-o acțiune completă. Trecerea de la defensivă la ofensivă adesea este o operațiune mai riscantă decât ofensiva îndrăznească chiar de la început”.

- “Pentru ca un comandant să fie orientat asupra situațiunii, va trimite ofițeri informatori la comandamentele în sub ordin. Rapoartele acestora vor fi utilizate pentru a semna pe hartă situațiunea generală în fazele și momentele principale”.

- “Orice comandant în sub ordine are îndatorirea a ține la curent pe comandantul superior, cu orice schimbare supravădită în situațiune sau cu orice hotărâre luată din proprie inițiativă”.

- “Recunoașterile relativ la inamic au de scop a constata: prezența sau absența inamicului, în anumite puncte sau pe anumite direcțiuni; forțele de care dispune el, ordinea de bătaie, efectivele; modul cum sunt dispuse forțele; mișcările în curs de execuțiune; dispozițiunile în vederea operațiunilor proiectate, din care să se poată deduce aceste operațiuni”.

- “Recunoașterea inamicului cere din partea ofițerului însărcinat, pe lângă perspicacitate și pricepere, o foarte mare activitate. Observațiunile trebuiesc făcute din mai multe puncte. Indiciile, chiar cele mai puțin importante, trebuiesc luate cu grijă în considerațiune, căci din coordonarea lor se poate ajunge la concluziuni destul de concrete”.

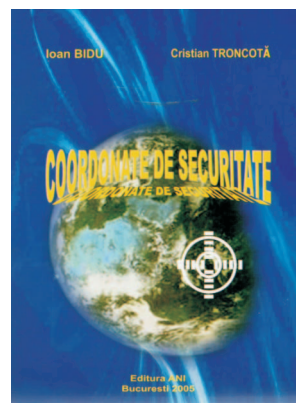
Selecție și construcție tematică

 Alina UNGHEANU

EVENIMENTE EDITORIALE

“Singura sursă de legitimare a unui stat este capacitatea de a proteja și a menține drepturile cetățenilor săi și de a le asigura mediul prielnic satisfacerii tuturor nevoilor”. Altfel spus, și este aproape un truism, nu putem trăi fără securitate, fără siguranță, stabilitate, protecție, nevoia de organizare, de lege și ordine, de limită. Pornind de la aceste necesități, cu atât mai motivată este nevoia de securitate națională, materializată, iată, într-un demers întreprins de către **Ioan BIDU** și **Cristian TRONCOTĂ**, în lucrarea sugestiv intitulată **Coordonate de securitate**, apărută la *Editura ANI*. O sinergie între concepte și elemente de doctrină a informațiilor pentru securitate, strategii și politici de securitate, organizații internaționale de securitate, instituțiile sistemului național de securitate, toate acestea pornind de la mutațiile produse pe plan internațional și pe plan intern, după 1989.

Securitatea, așadar, privită drept capacitatea unui proces de a-și conserva caracteristicile funcționale sub acțiunea unor factori distructivi, ca proces cibernetic, cu o devenire proprie, cu un suport tehnologic adecvat și bazându-se pe strategii și norme, ca resursă de fiabilitate, de viabilitate și, nu în ultimul rând, ca un parametru esențial de calitate al tuturor proceselor și sistemelor. Mai presus de toate acestea, în actualul mediu internațional de securitate, în care globalizarea se afirmă ca un fenomen necesar și ireversibil, cu efecte pozitive, dar și negative asupra dezvoltării statelor, abordarea securității doar prin prisma factorului militar nu mai este suficientă și nici posibilă. Ceea ce înseamnă că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate numai printr-o cooperare internațională, prezentă și viabilă atât în situații limită, cât și pe toate coordonatele complexului economic, financiar, social, politic, militar, ecologic și cultural-religios al lumii. Doar prin realizarea acestor noi forme de acțiune comune, apreciază autorii, poate lua naștere o nouă resolidarizare a statelor lumii. O resolidarizare din care România să învețe că trebuie să-și readapteze propria strategie la evoluțiile mediului de securitate, cu atât mai mult cu cât diversificarea tipologiei crizelor și a conflictelor generează provocări multiple, ce necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, coerență și complementaritate.

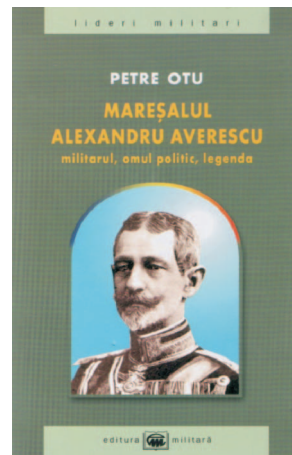
Ce s-ar mai putea spune despre maresalul Averescu în afara celor știute, scrise ori rostite? Poate și recunoștința noastră, a celor care astăzi încercăm să ducem mai departe ceea ce a început Domnia sa, în 1891, când a deținut funcția de director al noii ediții a revistei *“România Militară”*. De altfel, după cum maresalul sublinia, *“numai generalii care fac jertfe folositoare pătrund în sufletele maselor”*.

Despre această plurivalentă personalitate ne vorbește **Petre OTU** în lucrarea *Maresalul Alexandru Averescu – militarul, omul politic, legenda*, apărută la Editura Militară, în Colecția *Lideri militari*. Autorul surprinde, într-o analiză istorică mai mult decât minuțioasă, cariera militară a maresalului Averescu, calitățile și rezultatele obținute în funcțiile pe care le-a deținut, printre care cea de șef al Marelui Stat Major (1911), dar și ca teoretician militar și om politic – șef de partid, prim-ministru, consilier al Coroanei.

Vă invit să (re)găsiți fapte, întâmplări, adevăruri rostite sau nerostite despre “mitul Averescu”, plecând de la “tenacitatea și ambiția sa în cariera militară”, cu “suișuri și coborâșuri”, apoi, “în vâltoarea războiului, într-o cursă contracronometru”, în “Manevra de la Flămânda”, rămasă în istorie drept cea dintâi operație de anvergură de forțare a unui mare curs de apă, de “răsturnare” de fronturi. Punctul culminant al carierei sale îl constituie bătăliile de la Mărăști și Oituz, pentru care i-a fost conferit Ordinul “Mihai Viteazul”, clasa a II-a. La dispariția maresalului (1938), Gheorghe I. Brătianu sublinia: *“Era omului gândului și al faptei ... Căpătase în rândurile celor mulți valoarea unui simbol – cel puțin o dată se adeverise că în ranița sergentului de la 1877 se ascundea bastonul de maresal din 1930”*.

Dedicată *“tuturor celor cu pasiune pentru meseria armelor”*, *Istoria chimiei militare românești. 1917-2005*, prima de acest gen din literatura de specialitate, ne prezintă evoluția armei chimice, de la înființare până în zilele noastre. O prezentare elaborată, amănunțită, din care nu lipsește – așa cum îi cunosc pe cei doi autori – generalul de brigadă dr. **Nicolae POPESCU** și colonelul (r.) prof. **Mihail GRIGORESCU** – un amestec de afecțiune și responsabilitate pentru arma chimie. Mai presus de datorie, cred că ceea ce porți în suflet, ceea ce poți să oferi celor de lângă tine, de la un sfat până la un gest, este un lucru înălțător. Este ceea ce au făcut și autorii, pe care îi prețuiesc și cărora le mulțumesc pentru că ne-au trimis această monografie !

Lucrarea, apărută sub auspiciile *Centrului Tehnic-Editorial al Armatei*, este structurată pe trei părți – o scurtă prezentare a armelor de distrugere în masă – nucleare, biologice și chimice, evoluția armei chimie în Armata României (1917-1945), participarea trupelor de chimie militară la cel de-Al Doilea Război Militar și organizarea, încadrarea și evoluția

armei chimie în perioada postbelică, până în anul 2005. Îmi îngădui să mă alătur cuvintelor generalului dr. Eugen Bădălan, cel care semnează *Cuvântul înainte*: “Editarea Istoriei chimiei militare românești va beneficia de interesul cititorilor, contribuind la îmbogățirea patrimoniului cultural-științific al Armatei României”. Profit de ocazie, pentru a-i ura generalului în rezervă Nicoale Popescu ani mulți și fructuoși, iar noi, redacția, îl așteptăm și cu alte producții editoriale !

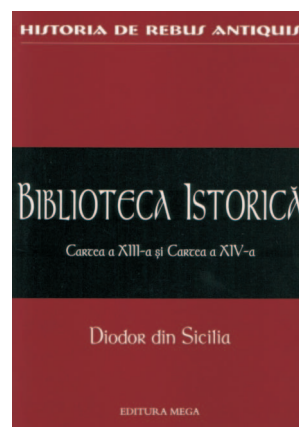
“*Sic transit ...*”. Parafrazându-l pe **Valentin MARIN**, coordonatorul *Bibliotecii istorice. Cartea a XIII-a și Cartea a XIV-a* a lui **Diodor din Sicilia**, la care acesta a tradus mai bine de treizeci de ani, aș îndrăzni să spun că lucrarea reprezintă o sursă elementară în descifrarea istoriei comunităților din spațiul euro-afro-asiatic, mai puțin cunoscute, iar autorul – unul dintre cei mai importanți istorici al secolului I î.Hr.

Cartea povestește întâmplările petrecute între expediția atenienilor împotriva Siracuzei și începutul celui de-al doilea război al cartaginezilor contra lui Dionysios, tiranul Siracuzei. În cele peste două sute de pagini, versiunea fiind o traducere și o adaptare realizate de către Valentin Marin după *Bibliothèque historique de Diodore de Sicile, traduction nouvelle, avec une préface, des notes et un index*, apărută la Paris, în 1851, faptele istorice se îmbină și sunt susținute de către personalități puternice, de caractere invincibile, în care omenia reușește să învingă cruzimea: “*Toți oamenii suferă, fără nici un fel de răbdare, nenorocirile, care, după cum se spune, sunt provocate de ceilalți; chiar și aceia care își manifestă răutatea într-un asemenea mod încât le este imposibil de a o tăgădui, se supără când alții le adresează reproșuri și caută să le justifice comportarea*”.

Lucrarea a apărut la editura clujeană *Mega*, cea care va publica integral “*Biblioteca istorică*”, în zece volume, reluând firul evenimentelor din anul 480 î.Hr., de unde a fost întrerupt.

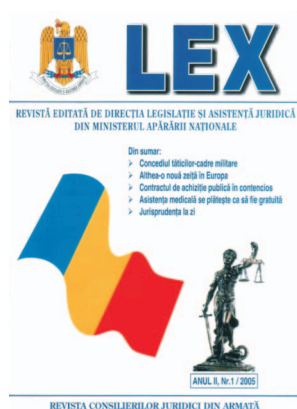
“Un potențator de idei”. Dincolo de cuvinte, semnificația ține, uneori, locul adevărului. Ca să nu mă gândesc că, într-un același uneori, adevărul adresează întrebări rămase descoperite. Unor astfel de întrebări vă invită să răspundeți secretarul de redacție, locotenentul **Adrian LESENCIUC**, al *Revistei Academiei Forțelor Aeriene*, în nr. 1 pe acest an (apărut în luna mai): “I se dă publicației credit ?, Promovează valori ?, Înscrie organizația/societatea în mișcarea reală ?, Creează senzația rotirii (în cerc) sau propune doar schimbarea de formă ?”. O provocare, i-aș spune, sper că nu doar atât.

Răsfoind acest număr, puteți afla “*O metodă numerică de calcul pentru turbinele de vânt cu ax vertical*” sau “*Aplicații ale metodei elementului finit la studiul materialelor specifice*

structurilor aeronautice”, după cum, în cuprinsul entității “Management și științe socio-umane”, vă vor reține atenția materiale precum: “Provocări ale reorganizării învățământului superior militar”, “Un demers necesar: de la managementul strategic la cel operațional al producției”, “Sisteme de organizare a producției în unele țări puternic dezvoltate economic”.

LEX – Revista consilierilor juridici din Armată, editată de către *Direcția Legislație și Asistență Juridică* din Ministerul Apărării Naționale, abordează, în nr. 1 din acest an, problematica aderării României la NATO din perspectiva creșterii numărului misiunilor internaționale la care iau parte forțele noastre armate, participarea țării noastre la prima misiune militară a Uniunii Europene – “Althea”, în 2004, precum și aspecte relativ la adoptarea Constituției Europene, cu prezentarea referendumurilor anterioare ale statelor membre ale Uniunii Europene. În cadrul comentariilor și dezbaterilor juridice, sunt puse în discuție contractul de achiziție publică în contencios și executarea silită, iar dreptul internațional tratează aspecte privind terorismul internațional, personalitatea juridică și răspunderea organizațiilor internaționale.

Îi dorim revistei, ca și celor care îi dau viață, drum lung și plin de satisfacții !

Permiteți-mi să închei această rubrică într-un ton puțin mai sumbru, prezentându-vă **Revista Academiei Forțelor Terestre**, nr. 1 din acest an, cu regretul de a nu mai avea printre noi pe [generalul-maior dr. Nicolae USCOI], cel care, de altfel, deschidea această ediție: “Aportul dreptului internațional umanitar la dezvoltarea dreptului penal internațional”. Puțin mai singuri, spunea cineva, mai singuri cu un om ...

Din sumarul revistei: “Alianța Nord-Atlantică – inițiatoră a organizării și funcționării unui sistem de securitate și apărare colectivă”, “Proiecția misiunilor și a forțelor – rezultat al integrării în NATO”, “Informația, factor determinant asupra moralului pe câmpul de luptă”, “Aspecte privind problematica comportamentului organizațional în mediul militar românesc”, “Uniunea Economică și Monetară – soluție viabilă pentru rezolvarea regională a problemelor globalizării financiare”, “Comunicarea, ca formă principală și unitară în obținerea performanțelor”, “Concepte fundamentale utilizate în procesul de planificare a operației/luptei”, “Eficacitatea acțiunilor de luptă – caracteristică de bază a subunităților și unităților de tancuri”.

Selecție și argumente editoriale

 Alina UNGHEANU

Abstracts

The Armed Fight. The Challenges of the Morphological Revolution

The editorial provokes the military theorists and analysts to conceptually rethink the armed fight from a different perspective, the one of the morphological revolution. There are invoked, in this way, the chaos theory, the catastrophe theory and the theory of dissipative structures. It is believed that, through the analytic appliance of these theories in analysing the armed fight, the essential intimate sides and aspects of any fight action are identified.

The Operational Command and Control

Between conceptual projections and operational determinations, the author brings forward for discussion the command and control materialization within the activities which are characteristics of the military organizations. It is a point of view on the approach of the two processes from the perspective of accomplishing the received mission, by the subordinates, which, most of the times, is a failure. The author finds out, however, a solution for this case: the mistake should be accepted, since, it is an essential component part in any learning process, and the exercise and the education are its supplement.

Digital Military Communication Systems

In the conditions in which the information volume with which a headquarter is confronting increases significantly, the command and control become a problem of information management, and the informational supremacy can be reached only by using a C4I (C4ISR) integrated system. The author underlines the fact that the digital communication system must be treated as an integrant part of this kind of system and, starting from the effective, functional and technical requirements, its importance is also underlined.

The War and the Peace within the Complex Social Systems. Belligerent Attractors versus Peaceful Attractors

Belligerent attractors versus peaceful attractors
In order to make us understand the two terms, the author defines the attractor notion, "a state of the systems towards which their behaviour is converging, no matter the momentary states, which seems to <<draw>> their behaviours". The steady character is the one which makes the difference between the peaceful attractors and the belligerent ones, and in order to be able to demonstrate the differences between the two terms, the author is taking the case of the European Union, which he is defining as a "paradigmatically case of a peaceful attractor for the European State system".

The Warrior Janus: Using Paradoxical Styles and Competences to Implement Change

With the purpose of responding to the question about the extend in which the people are learning from a change, namely a change within a military organization, the author recourses to a scientific approach, having as a subject the Defence Materiel Organization, which consisted, at the beginning of the 2005, of certain marine, air forces and land forces support units. The author underlines the fact that, at the beginning of the changing process, Janus's defensive face has a decisive role: the unequivocal communication of the purposes and processes.

Humanitarian Interventions

The author is focusing his speech on two theoretical passages: defining the humanitarian emergency during the post-Cold War period and the legitimacy of the humanitarian emergencies. The principledness of humanitarian emergency formal character is corroborated with the well-known examples in affirming this kind of military actions, others than war. The essential thesis which maintains the adequate and active necessity of the humanitarian emergency consists in observing the human rights.

The Non-Commissioned Officer. A New Identity

The Non-Commissioned Officer represents the backbone of the national military organism and, starting from that premise, the authoress is presenting, from the perspective of the organizational meaning and of the professional affirmation aspect, NCO's condition within the national military institution. The focus is, especially, on the military leader condition of the NCO, a condition which, same as in other cases, should be supplied with certain characteristics of the individual, but also with the assuming, in an adequate way, of the vital responsibilities in order to be able to serve the organization which he is a part of.

What Is Network Centric Warfare, After All ?

In an attempt to explain, in a certain extent, the meaning of what is actually Network Centric Warfare, the author presents us a synthesis of the explanations offered by the Vice Admiral Cebrowski, one of the founders of the NCW concept, within a symposium with this theme, which took place in the United States. We can find out, in that way, that the NCW represents both an instrument useful to the strategies in order to accomplish the objectives, and a new mental model of waging the military actions, laying emphasis on effects, on results.

The Individual as Part of the Armed Forces Transformation Process

The authoress expresses her point of view on the psychological impact which the change can have on the individual – member of an organization, in this case, the military one. And that is because, essentially, either we talk about “reform”, “reorganization” or “transformation”, any collective or social change can not be accomplished in an efficient way without an individual change. Only in that way the psychical structures and those of the social organization will sustain each other, and the person will succeed in passing, through a rationalization effort, from a passive attitude to an active one, which is in his benefit and also in the one of the organization.

Correct Assuming Roles within an Organization.

The Particularity of Verbal Expression Possibility

The article intends to analyse the way and the measure in which roles assuming within the military organization influences the verbal expression of their members. Concomitantly, it considers the importance

of the well professional socialization with the purpose to sustain the interactions, reports and military relationships and, in their prolongation, their verbal relationship included. The article underlines the fact that the decidents and the commanders should approach with maximum of attention the possibilities of improving roles assuming within the military organization.

Killing Dilemma

Even if he is prepared, trained to defend his country and his comrades in arms, this implying, many times, the necessity to kill, in the moment the military man is in front of the accomplished fact, in his mind and soul spring out contradictory feelings and reasonings. In the case of the armed actions, the killing act does not reflect an unChristian behaviour, but is, pure and simple, an action generated by the circumstances. The author is emphasizing the strong emotional states of the military men which are confronting with this kind of situations, but also the way in which the modern war avoids the direct confrontation.

Officers Career Management System ~ a Methodological Project

The author tries to offer solutions so that officers career management system be reorganized, this thing being possible only through the standing out of the projected purposes and methods used in its promotion. While projecting the best officers career management system are taken into consideration the fundamental documents which are founding any military construction with national calling. The author sustains that one must act with very much attention in order to avoid a possible trap, such as the mixing up of the long term objectives with the vital objectives of the organization.

Determinations and Finalities in the Use of the Engineer Troops

The role of the engineer troops is relevant in the perspective of the modern military operations. Engineer troops missions in the modern military operations are aiming the support necessary to accomplish mobility and countermobility and also for protection and camouflage, as well as for the general engineer support. In the article are developed those operational responsibilities.

Security and Stability in Central Asia. Geopolitic Perspectives (I)

The author is analysing the situation within the Central Asia area by emphasizing the geopolitic and geostrategic alterations which were produced in this space after the USRR colapse, by making

obvious the territorial, ethnical, cultural, religious malformations produced by the Soviet totalitarian communist system, by identifying and quantifying the security deficit and the need of stability and indicates its possible conflicts situation. Starting from the fact that these crises and conflicts did not started in the moment in which the countries within this area proclaimed their independence, but much earlier, the author presents us the way in which they have been carried on along the time.

Democracy, Liberty and the Individual Contribution in the 21st Century

The author describes, within a lecture at the International Relations French Institute from Paris, in July, problems related to the liberty and democracy in the 21st century, with an accent on individuals contribution, especially leaders contribution – “indebted to the Fortress” and much more involved in democracy’s recovering from weaknesses. The author thinks that these perennial values of ideas world should be continuously managed and improved by responsible leaders, exactly for not to remain to the illusion degree, provoking deadlocks, hesitations, unfulfillments.

The Cyberstrategic Art

The cyberspace is a virtual space, in which the information spreads, lives, generates, regenerates, transmits and is accumulated. The author is declaring that “without information there is no life, no knowledge, no action”, but where this information is present, it also produces, inevitably, a war of the information. The strategy of this kind of war is called by the author “cyberstrategy”. This kind of war, in spite of the fact that it is not a bloody war, could provoke important damages, maybe more important than an ordinary war, especially because of the fact that in this “game” are involved many important money and many important people.

The Contemporaneous Sudan ~ Between the Abundance of the Oil and the Political, Military and Humanitarian Crise

Taking Sudan’s “pulse”, the authoress makes an inroad in the conflictual state existent between the Moslem North and the Christian-Traditional South. Presenting us some of the decisive historical, political, economical, social and regional determining factors of that situation, against the background of Darfur crise evolution, which started two years

ago, the authoress considers that peace settlement in Sudan constitutes one of the most important challenges for the international community.

Central Asia ~ A New Big Game ?

The author presents us “a new game with the same actors” – United States and Russian Federation, in a continuous fight for hegemony in the Central Asia, with Russia trying to recover the lost influence and with the United States projecting another map of the world. The article comprises a historical-geographical-military description of the Central Asia area and of its component states, a description of the main actors of this scene, laying stress upon USA and Russia’s objectives, as well as a scenario of the possible games played in this area, according to actors interests.

The History of a Transformation ~ From the 2nd Romanian Frontier Guards Regiment to the 81st Mechanized Brigade

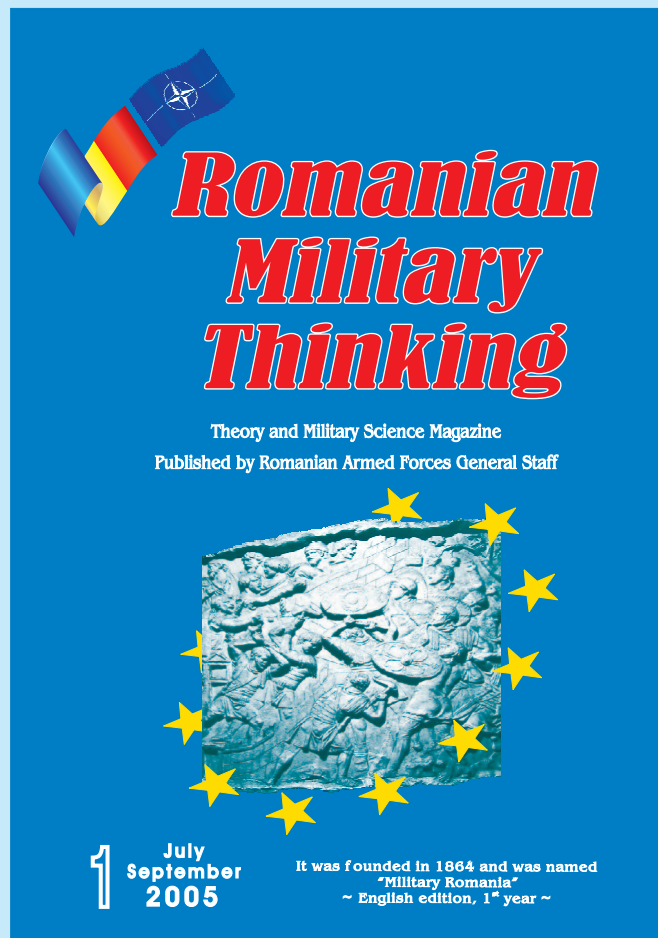
Within the Romanian Armed Forces reorganization process, the 81st Mechanized Brigade also has its own history, a history which is succinctly and objectively described by the author, since the foundation of the 2nd Romanian Frontier Guards Regiment, in 1762, to its transformation into the 50 Infantry Regiment, to the organization of the 221 Infantry Regiment from Bistrița, until the redispersal of the 81st Brigade Headquarter at Bistrița, respectively to Dej, in the period 1995-2001. A history of which heroes are proudly carrying the flag in the international missions where they are sent.

Knowing Foreign Languages. An Appeal to History

Offering precise data, the author illustrates, with examples, the fact that the necessity to know foreign languages in the armed forces is not “a fashion of the present time”, but “a continuous process, a necessity which marqued the activity of the Romanian military men from all times”. In this article are presented Romanian Armed Forces remarkable persons which attended foreign schools “close to the year of 1859”, but also which of the foreign languages were necessary to be learned all along the evolution of the military institution, according to “country’s interests adapted to the changes which have happened within the international environment”.

Versiunea în limba engleză
✍ *Eugenia-Mihaela CALOTĂ*
✍ *Iulia NĂSTASIE*

Romanian Military Thinking Magazine

*The Condition of Excellence
of the National Military Elite*

Romanian Military Thinking Magazine's design is produced by COL Costinel PETRACHE, Ph D

gmr

<http://gmr.mapn.ro>